

”Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä”

Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin

***”Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla
ja minne olla menemättä”***

Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden
vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin

ISSN (painettu) 1798-7059

ISBN (painettu) 978-952-259-495-2

ISSN (verkkojulkaisu) 1798-7067

ISBN (verkkojulkaisu) 978-952-259-496-9

Helsinki 2016

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Oikeusministeriö Demokratia-, kieli- ja perusoikeusasioiden yksikkö	Julkaisu-aika 3.3.2016		
Tekijä(t)	Owal Group Oy: Nita Korhonen, Laura Jauhola, Olli Oosi, Hannu-Pekka Huttunen			
Julkaisun nimi	"Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä" Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin			
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisu 7/2016			
Julkaisun teema	Selvityksiä ja ohjeita			
Tiivistelmä	<p>Selvitystyön lähtökohtana on ollut tehdä näkyväksi vihapuheen ja häirinnän ilmenemistä yhteiskunnassa eri vähemmistöryhmien näkökulmasta. Tavoitteena oli tuottaa tietoa vihapuheen ja häirinnän vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin kuuluvien henkilöiden turvallisuuden tunteeseen. Ilmiön tunnistamisen ja näkyvyyden lisäämisen kautta voidaan myös esittää keinoja siihen puuttumiseksi. Selvitys käynnistettiin keväällä 2015 oikeusministeriössä osana syrjinnän seurantajärjestelmää.</p> <p>Selvityksen kohderyhmänä ovat romanit, saamelaiset, vieraskieliset, ulkomaiden kansalaiset ja maahanmuuttajataustaiset henkilöt, vammaiset henkilöt, uskonnollisiin vähemmistöihin ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat henkilöt. Tiedonkeruu perustuu eri kanavia hyödyntäen tiedotettuun avoimeen kyselyyn (N 1 475) sekä kohderyhmä- (N 43) ja asiantuntijahaastatteluihin (N 13). Aineiston perusteella kuvataan ilmiötä ja kokemuksia, mutta ei tehdä yleistettäviä kohderyhmäkohtaisia johtopäätöksiä vihapuheen ja häirinnän yleisyydestä.</p> <p>Kohderyhmien kokeman häirinnän tai vihapuheen tapahtumapaikkoina korostuivat kadut, parkkipaikat, puistot ja muut julkiset paikat. Seuraavaksi yleisimmin sitä kohdattiin internetissä, julkisilla keskustelupalstoilla ja erityisesti Facebookissa. Kolmanneksi yleisimpiä tapahtumapaikkoja olivat kahvilat, ravintolat ja baarit ja neljänneksi yleisimpänä oli julkiset kulkuneuvot.</p> <p>Koko aineistoa tarkasteltaessa vihapuhe ja häirintä ovat vaikuttaneet vahvimmin yleiseen turvallisuuden tunteeseen (61 %) ja psyykkiseen terveyteen (52 %). Lähes kolmanneksella ne ovat vaikuttaneet myös viranomaisluottamukseen.</p> <p>Häirinnän ja vihapuheen ennaltaehkäisemiseksi ja puuttumiseksi on selvityksessä tunnistettu suosituksia päättäjille, julkiselle sektorille ja medialle.</p>			
Asiasanat	vihapuhe, häirintä, syrjintä, vähemmistöt, yhdenvertaisuus, perusoikeudet, turvallisuus			
Asianumerot	OM 5/014/2015			
	ISSN (painettu) 1798-7059	ISBN (painettu) 978-952-259-495-2	ISSN (verkkajulkaisu) 1798-7067	ISBN (verkkajulkaisu) 978-952-259-496-9
	Sivumäärä 158	Kieli suomi	URN-tunnus http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-496-9	
Julkaisujen myynti/ jakelu	www.oikeusministerio.fi			

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Justitieministeriet Justitieministeriet Enheten för demokrati, språk och grundläggande rättigheter		Utgivningsdatum 3.3.2016	
Författare	Owal Group Ab: Nita Korhonen, Laura Jauhola, Olli Oosi, Hannu-Pekka Huttunen			
Publikationens namn	"Ofta får man fundera på hur man ska vara och vart man vågar gå" Utredning om hatretorik och trakasserier samt deras verkningar på olika minoritetsgrupper			
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikation 7/2016			
Publikationens tema	Utredningar och anvisningar			
Referat	<p>Utgångspunkten för detta utredningsarbete har varit att synliggöra hur hatretorik och trakasserier visar sig i samhället ur olika minoritetsgruppers synvinkel. Målet var att producera information om vilka verkningar hatretorik och trakasserier har på känslan av trygghet hos personer som hör till olika minoritetsgrupper. Genom att identifiera och öka synligheten för fenomenet kan man också föreslå metoder för att ingripa i det. Utredningen inleddes våren 2015 vid justitieministeriet som en del av systemet med att följa upp diskriminering.</p> <p>Målgrupp för utredningen är romer, samer, personer med främmande modersmål, utländska medborgare och personer med invandrarbakgrund, personer med funktionsnedsättning, personer som hör till religiösa minoriteter och sexual- och könsminoriteter. Insamlandet av informationen grundar sig på en öppen enkät (N 1475) om vilken har informerats i olika kanaler samt på intervjuer av personer i målgruppen (N 43) och av sakkunniga (N 13). Utgående från materialet beskrivs fenomenet och erfarenheterna, men inga generaliserande slutsatser dras per målgrupp om hur allmänt det är med hatretorik och trakasserier.</p> <p>Som de främsta platserna där målgrupperna upplevt trakasserier eller hatfyllt tal betonades gator, parkeringsplatser, parker och andra offentliga platser. På andra plats kom Internet, offentliga diskussionsforum och i synnerhet Facebook. De tredje allmänaste platserna för dylika händelser var kaféer, restauranger och barer och fjärde allmänast var kollektivtrafiken.</p> <p>När hela materialet granskas visar det sig att hatretorik och trakasserier har inverkat starkast på den allmänna känslan av trygghet (61 %) och psykisk hälsa (52 %). För nästan en tredjedel har de också påverkat förtroendet för myndigheterna.</p> <p>För att förebygga och ingripa i trakasserier och hatretorik har rekommendationer fastställts för beslutsfattare, den offentliga sektorn och för medierna.</p>			
Nyckelord	hatretorik, trakasserier, diskriminering, minoriteter, likabehandling, grundläggande rättigheter, säkerhet			
Ärendenummer	OM 5/014/2015			
	ISSN (tryckt) 1798-7059	ISBN (tryckt) 978-952-259-495-2	ISSN (webbpublikation) 1798-7067	ISBN (webbpublikation) 978-952-259-496-9
	Sidantal 158	Språk finska	URN http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-496-9	
Beställningar/ distribution	www.oikeusministerio.fi			

DESCRIPTION

Published by	Ministry of Justice Unit for Democracy, Language Affairs and Fundamental Rights		Date of publication 3.3.2016	
Authors	Owal Group Ltd: Nita Korhonen, Laura Jauhola, Olli Oosi, Hannu-Pekka Huttunen			
Title of publication	"I often find myself thinking how I should be or where I shouldn't go" – Survey on hate speech and harassment and their influence on different minority groups			
Series and publication number	Ministry of Justice, Finland, Publications 7/2016			
Theme of publication	Reports and guidelines			
Abstract	<p>The aim of this survey is to show how hate speech and harassment are perceived by different minority groups. Another aim is to produce information about how hate speech and harassment influence feelings of safety among members of different minority groups. Better identification and visibility of the phenomenon also contribute to the development of intervention measures. The survey was launched in spring 2015 by the Ministry of Justice as part of the system for monitoring discrimination.</p> <p>The target groups of this survey comprise the Sámi, Roma people, foreign-language speakers, foreign nationals and immigrants, disabled people, and members of religious, gender and sexual minorities. In the survey, the information was collected using an open questionnaire made available via different channels (N 1,475) and by interviewing experts (N 13) and members of the target groups (N 43). The collected material was analysed to describe the phenomenon and people's experiences. The purpose of the survey is not to draw general conclusions on how common harassment and hate speech are among each target group.</p> <p>The target groups had encountered harassment or hate speech especially in public places, such as streets, parks and car parks. The second most common places were the internet and public discussion forums, especially Facebook. Some respondents reported that online hate speech or harassment had been directed at them in person. Cafés, restaurants and bars were reported as being the third most common places, and public transport as the fourth most common place where hate speech or harassment had been encountered.</p> <p>The overall analysis of the material shows that hate speech and harassment had the strongest effect on people's general feeling of safety (61%) and their mental health (52%). Almost a third of the respondents mentioned that hate speech and harassment had also affected their confidence in public authorities.</p> <p>To prevent and intervene in hate speech and harassment, recommendations have been identified in the survey for decision makers, public authorities and the media.</p>			
Keywords	hate speech, harassment, discrimination, minorities, equality, fundamental rights, public safety			
Reference numbers	OM 5/014/2015			
	ISSN (print) 1798-7059	ISBN (print) 978-952-259-495-2	ISSN (electronic version) 1798-7067	ISBN (electronic version) 978-952-259-496-9
	Number of pages 158	Language Finnish	URN http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-496-9	
Sale/Distribution of publications	www.oikeusministerio.fi			

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ.....	10
SAMMANDRAG.....	14
ABSTRACT	18
1. Tausta ja johdanto	22
2. Kuvaus selvityksen toteuttamisesta	25
3. Vihapuheen ja häirinnän ilmeneminen ja yleisyys eri lähteistä	28
3.1 Poliisin tietoon tulleet epäillyt viharikokset Suomessa.....	28
3.2 Tuomiot kiihottamisrikoksista	30
3.3 Yhdenvertaisuusvaltuutetun tiedoksi tulleet vihapuhe- ja häirintätapaukset	31
3.4 Muuta kautta ilmi tullut vihapuhe ja häirintä.....	31
3.5 Vihapuhe mediaseurannassa	33
4. Kokemukset vihapuheesta ja häirinnästä	34
4.1 Yleisyys, tapahtumatilanteet ja tekijät	34
4.2 Vihapuheesta ja häirinnästä ilmoittaminen.....	37
4.3 Vihapuheen ja häirinnän seuraukset ja vaikutukset.....	43
4.4 Kolmansiin osapuoliin kohdistunut vihapuhe ja häirintä	46
4.5 Tulokset kohderyhmittäin avattuna	47
4.5.1 Vammaiset	47
4.5.2 Romanit.....	58
4.5.3 Vieraskieliset, ulkomaan kansalaiset tai maahanmuuttajataustaiset	67
4.5.4 Seksuaali- ja sukupuoli vähemmistöt	80
4.5.5 Uskonnolliset vähemmistöryhmät	94
4.5.6 Saamelaiset.....	106
4.6 Työpaikalla häirintää tai vihapuhetta kokeneet.....	118
4.7 Kokemukset vihapuheesta ja häirinnästä ikäryhmittäin	120
4.8 Kokemukset vihapuheesta ja häirinnästä sukupuolittain	123
4.9. Muu-kategorian vastaajat.....	126
5. Vihapuheeseen ja häirintään puuttuminen ja ennaltaehkäisy	128
5.1 Keskustelua sananvapauden rajoilla.....	128
5.2 Asenteisiin vaikuttaminen, ilmoittamiskynnyksen alentaminen ja puuttumisen kulttuurin lisääminen	132
5.3 Suositukset kootusti.....	135
LIITE 1. Kyselylomake	137
LIITE 2. Vastaajien taustatiedot	145
LIITE 3. Ilmoituskanavia ja lisätietoa	152
LÄHTEET	154

TIIVISTELMÄ

Selvitystyön lähtökohtana on ollut tehdä näkyväksi vihapuheen ja häirinnän ilmenemistä yhteiskunnassa eri vähemmistöryhmien näkökulmasta. Tavoitteena oli tuottaa tietoa vihapuheen ja häirinnän vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin kuuluvien henkilöiden turvallisuuden tunteeseen. Ilmiön tunnistamisen ja näkyvyyden lisäämisen kautta voidaan myös esittää keinoja siihen puuttumiseksi. Selvitys käynnistettiin keväällä 2015 oikeusministeriössä osana syrjinnän seurantajärjestelmää.

Vihapuheella tarkoitetaan tässä selvityksessä julkisuudessa (tiedotusvälineissä, verkossa, julkisissa tiloissa ja julkisissa tapahtumissa) esitettyä ilmaisua tai puhetta, jolla levitetään, yllytetään, ylläpidetään tai oikeutetaan vihaa ja jonka selvityksen kohteena oleviin vähemmistöryhmiin kuuluvat kokevat uhkaavana ja loukkaavana. Häirintä taas on yhdenvertaisuuslain mukaisesti yksi syrjinnän muoto, ja sillä tarkoitetaan ihmisarvoa loukkaavaa käytöstä. Häirintä pitää käsitteenä sisällään loukkaavat puheet, mutta niiden lisäksi myös esimerkiksi loukkaavat sähköpostiviestit ja eleet. Häirintä ja vihapuhe ovat limittäisiä käsitteitä, joskin vain häirintä on lainsäädännössä selkeästi määritelty. Rangaistavalle vihapuheelle on tulkintaohjeita, mutta rajanveto rangaistavan ja sananvapauden rajoissa pysyvän puheen välillä on käytännössä usein vaikeaa. Selvityksessä ei oteta kantaa siihen, ovatko selvitykseen osallistuneiden kokemukset rangaistavaa vihapuhetta vai eivät. Selvityksen avulla on haluttu saada näkyviin myös se puhe, joka ei täytä rangaistussäännöksen tunnusmerkistöä.

Selvityksen kohderyhmänä ovat romanit, saamelaiset, vieraskieliset, ulkomaiden kansalaiset ja maahanmuuttajataustaiset henkilöt, vammaiset henkilöt, uskonnollisiin vähemmistöihin ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat henkilöt. Lähtökohtana kohderyhmänäkökulmalle on se, että vähemmistöryhmään kuuluvilla ihmisillä ei aina ole itsestään riippumattomista syistä samoja mahdollisuuksia kuin valtaväestöön kuuluvilla ja henkilö voi joutua uhriksi alttiimmin näkyvän ominaisuutensa tai puhumansa kielen vuoksi.

Tiedonkeruu perustuu eri kanavia hyödyntäen tiedotettuun avoimeen kyselyyn (N 1 475) sekä kohderyhmä- (N 43) ja asiantuntijahaastatteluihin (N 13). Aineiston perusteella kuvataan ilmiötä ja kokemuksia, mutta ei tehdä yleistettäviä kohderyhmäkohtaisia johtopäätöksiä vihapuheen ja häirinnän yleisyydestä.

Aihe on ollut hyvin ajankohtainen selvityksen tekohetkellä. Ajankohtaisuutta kuvaa jo pelkästään vihapuhe-sanan yleisyys toimitetussa mediassa: mediaseurannan mukaan vuoden 2014 aikana vihapuhe-sanan osumia oli hieman yli 200. Vuoden 2015 loppuun mennessä osumia oli yli 600. Ajankohtaisuus kohderyhmien näkökulmasta näyttäytyy siten, että vihapuheen ja häirinnän määrän on nähty lisääntyneen viime aikoina. Kohderyhmäkokemusten mukaan vihamielinen puhe ja käytös on tullut sallitummaksi, eikä siihen puuttumisen kulttuuri ole kasvanut samanaikaisesti.

Kohderyhmien määrittelemänä häirintää kuvailtiin yleisesti vihapuhetta henkilökohtaisemmaksi ja koettiin, että se voi kohdistua johonkin häirinnän kohteeksi joutuneen yksittäiseen ominaisuuteen. Vihapuheen koettiin leimaavan joku henkilö tai jokin ryhmä jonkin tietyn ominaisuuden perusteella. Käytännössä selvityksen aineistossa kokemukset eivät ole jääneet vain puheen tasolle, vaan puheiden ja eleiden lisäksi on kuvattu myös henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa ja laajemminkin syrjintäkokemuksia

Kohderyhmien kokeman häirinnän tai vihapuheen tapahtumapaikkoina korostuivat kadut, parkkipaikat, puistot ja muut julkiset paikat. Seuraavaksi yleisimmin sitä kohdattiin internetissä, julkisilla keskustelupalstoilla ja erityisesti Facebookissa. Osa internetissä tapahtuneesta vihapuheesta tai häirinnästä on ollut suoraan henkilöön itseensä kohdistuvaa, mutta usein henkilöt kokivat myös erityisesti omaan vähemmistöryhmään kohdistuvien vihamielisten ja vääristelyjen yleistysten kohdistuvan myös itseensä. Kolmanneksi yleisimpiä tapahtumapaikkoja olivat kahvilat, ravintolat ja baarit ja neljänneksi yleisimpänä oli julkiset kulkuneuvot. Kohderyhmäkohtaisesti tarkasteltuna tapahtumapaikat vaihtelevat jonkin verran. Vähemmistöryhmään kuulumisen vihapuheen tai häirinnän kohteeksi oli jouduttu viimeisen vuoden aikana yleisemmin 2–5 kertaa tai 6–10 kertaa. Kohderyhmästä riippuen 20–30 prosenttia vihapuhetta tai häirintää viimeisen 12 kuukauden aikana kokeneista oli kohdannut sitä useammin kuin kerran kuussa.

Yleisimmin vihapuhe tai häirintä oli muodoltaan sanallisia loukkauksia, häirintää, nöyryytystä tai nimittelyä. Esimeriksi maahanmuuttajataustaisilla tyypillinen tilanne on ollut sellainen, jossa tuntematon ihminen on kommentoinut, huutanut tai solvannut henkilöä johtuen vieraskielisyydestä tai maahanmuuttajataustaan viittaavan ulkonäön takia julkisella paikalla. Toisinaan siihen on liittynyt fyysistä uhkailua tai esimerkiksi päälle sylkemistä. Uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen takia muodot vaihtelevat hieinan vähemmistöryhmien mukaan, mutta yleistä oli ahdistus johtuen voimakkaan negatiivisesta ja yleistävästä valtamedian ja sosiaalisen median uutisoinnista. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöillä yleisin ilmenemismuoto oli sukupuolittunut halventaminen. Etenkin seksuaalivähemmistöihin kuuluvat naiset kertovat myös joutuneensa miesten puolelta seksuaalissävytteisen häirinnän kohteeksi, johon on voinut kuulua sanallisten tekojen lisäksi fyysistä koskettelua. Selvitykseen vastanneet ja haastatellut romanit olivat kohdanneet yhtä lailla huutelua ja nimittelyä, mutta usein kysymys on eri palvelutilanteissa tapahtuvasta syrjinnästä. Näistä yleisimmin nostettiin esiin vartioiden epäilyt ja perättömät kiinniotot myymälöissä. Vammaisten kokemukset ovat jaettavissa toisaalta tuntemattomien taholta tulevaan nimittelyyn, ilkeämielisen naurun kohteeksi joutumiseen tai vihamieliseen käytökseen, mutta vastauksissa ja haastatteluissa korostuvat myös palvelujärjestelmän taholta koettu syrjintä. Tällöin itse järjestelmätaso nähdään epäarvoistavana ja sen nähdään pakottavan pahimmillaan vammaisen ihmisen ns. neljän seinän sisään. Saamelaisten kokema vihapuhe on ollut usein osittain poliittista ja liittynyt saamelaisten oikeuksiin oman saamelaisidentiteetin tunnustamiseen saamelaisyhteisössä.

Vieraskielisillä, ulkomaan kansalaisilla ja maahanmuuttajataustaisilla, romaneilla ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla tekijä oli yleisimmin tuntematon. Vammaisten kohdalla yleisin tekijä oli terveydenhuollon tai sosiaalihuollon työntekijä. Saamelaisilla ja uskonnollisiin vähemmistöryhmiin kuuluvilla tekijä oli yleisimmin poliitikko tai julkisessa asemassa oleva henkilö. Selvityksen aineistossa lähes neljännes vastaajista oli kokenut vihapuhetta tai häirintää poliitikon tai julkisessa asemassa olevan henkilön taholta.

Kyselyyn vastanneista ja viimeisen 12 kuukauden aikana häirinnän tai vihapuheen kohteeksi joutuneista vain viidennes oli ilmoittanut siitä jollekin taholle. Huomattavaa on, että yleisimmät tahot, joille häirinnästä tai vihapuheesta ilmoitettaisiin tai ilmoitetaan, ovat poliisia lukuun ottamatta epävirallisia ja tapahtumapaikkoihin kytkeytyviä tahoja. Sikäli on luonnollista, että ilmoitusta tehtäessä valitaan sellainen taho, joka voi välittömästi puuttua tilanteeseen, kuten ravintolan henkilökunta tai vaikkapa keskustelupalstan ylläpitäjä tai työpaikan esimies.

Ilmoittamatta jättäneistä yleisimmin syynä oli se, etteivät vastaajat uskoneet, että asialle olisi tehty mitään (65 % vastaajista) tai että asialle olisi voitu tehdä mitään (48 % vastaajista). Yleisiä syitä olivat myös, ettei häirintä tai vihapuhe ollut tarpeeksi vakavaa tai ettei vastaaja tullut ajatelleeksi sen ilmoittamista (40 %). Kolmasosa ei tuntenut ilmoittamiskanavia. Ilmoituksen tekemättä jättämisen syinä nostettiin myös esiin, että vihapuhe ja häirintä ovat niin yleisiä, ettei niistä jaksa ilmoittaa, eikä tuntemattomista tekijöistä ilmoittaminen johtaisi mihinkään. Ilmoittamatta jättämisen syyt liittyvät luonnollisesti myös teon ja tapahtuman luonteeseen mutta lisäksi myös toistuvuuteen tai yllättävyyteen. Jokaisesta tapauksesta ei myöskään jakseta tehdä ilmoitusta. Nämä liittyvät usein henkilöön kohdistuvaan vihamieliseen huuteluun tai yleisempään verkkokirjoitteluun. Tilanteet jättävät jäljen, mutta jos tilanne ei ole suoranaisesti uhkaava, asiaa on vaikea viedä eteenpäin ilmoitus- tai valitusteitse. Uhkaavien tilanteiden osalta ilmoitusta ei välttämättä tehdä jo siksi, että tilanteesta poistuminen on ensisijainen reaktio, eikä ilmoitusta tehdä järkytyksen takia. Osalla oli myös epäilyjä siitä, ettei kohderyhmän edustajaa uskota uhrin asemassa. Jos uhri epäilee, ettei häntä uskota, myös pelko oikeudenkäynneistä koituvista taloudellisista seurauksista on ymmärrettävä.

Jos tekijän perusteena ovat ennakkoluulot tai vihamielisyys henkilön oletettua tai todellista etnistä tai kansallista taustaa, uskonnollista vakaumusta tai elämäntavasta, seksuaalista suuntautumista, sukupuoli-identiteettiä, sukupuolen ilmaisua tai vammaisuutta kohtaan tai henkilö on valikoitunut uhriksi tietyn ulkoapain havaittavan tai tekijän tiedossa olevan ominaisuuden tai näkemyksen vuoksi lisää tämä uhrin pelkoa siitä, että hän voi valikoitua uhriksi myös toistamiseen. Tämä näkyy myös selvityksen tuloksissa. Koko aineistoa tarkasteltaessa vihapuhe ja häirintä ovat vaikuttaneet vahvimmin yleiseen turvallisuuden tunteeseen (61 %) ja psyykkiseen terveyteen (52 %). Lähes kolmanneksella ne ovat vaikuttaneet myös viranomaisluottamukseen.

Kyselyyn vastanneista yli puolet kertoi välttävänsä joitain paikkoja siinä pelossa, että pelkää joutuvansa häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Kolmannes vastaajista kertoi välttävänsä liikkumista joissain paikoissa läheistensä kanssa tai pyytävänsä läheisiään välttämään joitain paikkoja siksi, että pelkää itse joutuvansa tai läheistensä joutuvan häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Osa kertoi välttelevänsä kokonaan eri paikoissa liikkumista. Esimerkiksi julkisten kulkuneuvojen vältteleminen rajoittaa ja hankaloittaa elämää. Kyselyssä esiin nousevia muita seurauksia oli sosiaalisen kanssakäymisen väheneminen, omaan vähemmistöryhmään kuulumisen peitteleminen, luottamuksen väheneminen poliitikkoihin ja kanssaihmiin, vaikutukset minäkuvaan, itsevarmuuteen, työn suorittamiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Useilla vastaajilla esiintyi stressiä, sillä he pelkäsivät joutuvansa erilaisissa paikoissa vihapuheen tai häirinnän kohteeksi. Useat kertoivat olevansa aiempaa varovaisempi pukeutumisen suhteen sekä peittelevänsä omaan vähemmistöidentiteettiin kuulumista. Vaikutukset näkyvät itse-tunnossa ja ulkopuolisuuden tunteena. Joillain vastaajilla psyykkiset seuraukset olivat vakavia; heillä esiintyi masennusta, ahdistuneisuutta, muita mielenterveysongelmia ja itsemurha-ajatuksia. Siten ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaavalla

häirinnällä, vihaan yllyttävällä puheella ja eriarvoistavalla kohtelulla on vaikutusta paitsi yksilön tasolla myös taloudellisesti sosiaalisen eriarvoistumisen kautta.

Kysyttäessä kolmansiin osapuoliin kohdistuneen vihapuheen tai häirinnän havaitsemista, 75 % oli havainnut sitä kohdistuvan maahanmuuttajataustaisiin. Kolmannes oli vastaavasti tunnistanut romaneihin kohdistuvaa vihapuhetta tai häirintää.

Häirinnän ja vihapuheen ennaltaehkäisemiseksi ja puuttumiseksi on tunnistettu suosituksia päättäjille julkiselle sektorille ja medialle, mutta itse toimenpiteiden tulee näkyä suurelta osin kansalaisten tasolla ja arjen toiminnassa. Kansalaisten aktiivisuutta ja tietoisuutta syrjintään liittyvistä asioista tulee lisätä. Erityisesti tulee vahvistaa ihmisten rohkeutta puuttua syrjintään, häirintään ja vihapuheeseen. Ihmisten aktiivisuuden ja tietoisuuden vahvistamiseksi asennetyön tulee alkaa varhaiskasvatuksesta alkaen. Kouluissa ja oppilaitoksissa tulisi olla nollatoleranssi syrjintään ja henkilöstön ja nuorten tietoisuutta moninaisuudesta ja sen kunnioittamista tulee lisätä. Yhdenvertaisuussuunnittelun toteutumiseen tulisi panostaa eri organisaatioissa ja teemat tulisi sisällyttää osaksi eri ammattiryhmien osaamistarpeen tunnistamista ja täydennyskoulutusta, jotta ne huomioidaan työyhteisöissä ja palveluiden tuottamisessa.

Vaikka ihmisoikeustyö ei saa jäädä vain kolmannen sektorin tehtäväksi, järjestösektorin roolia tulee vahvistaa ihmisoikeuksien puolustamisen ja matalan kynnyksen palveluiden tuottamisessa. Tietoisuutta ihmisoikeuksista, häirinnästä ja vihapuheesta sekä puuttumisen keinoista ja ilmoituskanavista tulisi vahvistaa eri kampanjoilla. Niitä tulisi suunnata julkisiin paikkoihin, kuten julkisiin kulkuneuvoihin. Yhdenvertaisuuden huomiointi tulisi sisältyä kaikkeen lasten ja nuorten parissa tehtävään työhön ja sitä voidaan edistää lisäämällä vaade myös julkisen rahoituksen myöntämisen ehtoihin.

Poliittisten toimijoiden tulisi vielä selkeämmin irtisanoutua rasismista ja osoittaa se myös käytännössä niin paikallis- kuin valtakunnan politiikan ja yksittäisten poliitikkojen tasolla. Toimitetun median tulisi ottaa selkeä rooli laaja-alaisen tiedon tarjoamisessa mutta myös virheellisen tiedon oikaisemisessa. Uutismedian keskustelufoorumeilla voisi näyttää, että ne ottavat moraalisen ja eettisen vastuun toiminnastaan ja korostaa vastuullista sanankäyttöä. Verkossa tapahtuvan vihapuheen ja häirinnän estämiseksi tulisi laajempaan ilmapiiriin vaikuttamisen lisäksi panostaa verkkopoliisin resursseihin. Poliisien ammattitaidon kehittäminen rasististen ja muiden viharikosten tunnistamiseen ja tutkintaan tulisi varmistaa, samoin kuin poliisin lisäkoulutuksen turvaaminen ja uhrien palveluohjauksen varmistaminen. Lisäksi kaivataan lisää tietoa laajempia voimankäytön oikeuksia omaavien henkilöiden (vartijat, järjestyksenvalvojat) toimintatavoista, jota varten tulisi käynnistää laadullinen selvitys sekä varmistaa turvallisuusviranomaisten riittävä vuorovaikutusosaaminen ja yhdenvertaisuusteemojen tiedostaminen.

SAMMANDRAG

Utgångspunkten för detta utredningsarbete har varit att synliggöra hur hatretorik och trakasserier visar sig i samhället ur olika minoritetsgruppers synvinkel. Målet var att producera information om vilka verkningar hatretorik och trakasserier har på känslan av trygghet hos personer som hör till olika minoritetsgrupper. Genom att identifiera och öka synligheten för fenomenet kan man också föreslå metoder för att ingripa i det. Utredningen inleddes våren 2015 vid justitieministeriet som en del av systemet med att följa upp diskriminering.

Med hatretorik avses i denna utredning yttringar eller tal i det offentliga (massmedierna, nätet, offentliga utrymmen och offentliga evenemang) genom vilka hat sprids, uppviglas till, upprätthålls eller berättigas och vilka de personer som hör till de minoritetsgrupper som var föremål för utredningen upplever som hotfulla och kränkande. Trakasserier igen är enligt diskrimineringslagen en form av diskriminering, och med dem avses ett beteende som kränker en persons människovärde. Som begrepp innehåller trakasserier kränkande tal, men utöver sådant också t.ex. kränkande e-postmeddelanden och gester. Trakasserier och hatretorik är begrepp som överlappar varandra, även om endast trakasserier har definierats klart i lagstiftningen. Det finns tolkningsanvisningar för straffbar hatretorik, men det är i praktiken ofta svårt att dra en gräns mellan tal som är straffbart och tal som håller sig inom gränserna för yttrandefriheten. I utredningen tas det inte ställning till, om de erfarenheter som de personer som deltar i utredningen har är straffbar hatretorik eller inte. Med hjälp av utredningen har man velat synliggöra också sådant tal som inte uppfyller rekvisitet i straffbestämmelsen.

Målgrupp för utredningen är romer, samer, personer med främmande modersmål, utländska medborgare och personer med invandrarbakgrund, personer med funktionsnedsättning, personer som hör till religiösa minoriteter och sexual- och könsminoriteter. Utgångspunkten för målgruppsperspektivet är att en person som hör till en minoritetsgrupp, av skäl som inte beror på hen själv, inte alltid har samma möjligheter som en person som hör till majoritetsbefolkningen och att personen i minoritetsgruppen har större risk att bli ett offer till följd av en synlig egenskap eller det språk hen talar.

Insamlandet av informationen grundar sig på en öppen enkät (N 1475) om vilken har informerats i olika kanaler samt på intervjuer av personer i målgruppen (N 43) och av sakkunniga (N 13). Utgående från materialet beskrivs fenomenet och erfarenheterna, men inga generaliserande slutsatser dras per målgrupp om hur allmänt det är med hatretorik och trakasserier.

Temat var mycket aktuellt vid den tidpunkt då utredningen gjordes. Aktualiteten beskrivs redan av hur allmänt förekommande det finska ordet för hatretorik, vihapuhe, har varit i de redigerade medierna: enligt mediebevakningen fick man något över 200 träffar på ordet vihapuhe under år 2014. Vid utgången av år 2015 var träffarna redan över 600. Ur målgruppernas synvinkel märks aktualiteten på så sätt att det har kunnat ses att mängden hatretorik och trakasserier har ökat under den senaste tiden. Enligt målgruppernas erfarenheter har det blivit mera tillåtet att uttrycka och bete sig hatfullt, och kulturen att ingripa i detta har inte ökat i samma mån.

I målgruppernas definitioner beskrevs trakasserier i allmänhet som mera personliga än hatretoriken och man upplevde att de kunde inrikta sig på någon enskild egenskap hos den som blev föremål för trakasserier. Hatretoriken upplevdes stämpla en person eller en grupp utgående från en viss egenskap. I praktiken har erfarenheterna i utredningsmaterialet inte stannat vid tal, utan utöver tal och gester har man också beskrivit våld och även erfarenheter av mera omfattande diskriminering riktad mot personen.

Som de främsta platserna där målgrupperna upplevt trakasserier eller hatfylld tal betonas gator, parkeringsplatser, parker och andra offentliga platser. På andra plats kom Internet, offentliga diskussionsforum och i synnerhet Facebook. En del av de hatskrivningar eller trakasserier som förekommit på Internet har riktats direkt mot personen själv, men ofta upplevde personerna också att hatiska och förvrängda generaliseringar, som riktats särskilt mot den egna minoritetsgruppen, också var riktade mot personen själv. De tredje allmännaste platserna för dylika händelser var kaféer, restauranger och barer och fjärde allmännast var kollektivtrafiken. Granskad per målgrupp varierar händelseplatserna något. Föremål för hatretorik eller trakasserier till följd av att de hörde till en minoritetsgrupp hade personerna under fjolåret mest allmänt blivit 2–5 gånger eller 6–10 gånger. Beroende på målgrupp hade 20–30 procent av de personer som upplevt hatretorik eller trakasserier under de senaste 12 månaderna gjort det oftare än en gång i månaden.

Mest allmänt bestod hattalet eller trakasserier av verbala förolämpningar, trakasserier, förödmjukelser eller att man ropat öknamn efter offret. Till exempel en typisk situation för en person med invandrabakgrund har varit att en okänd person på en offentlig plats har kommenterat, skrikit åt eller smädat personen till följd av hans främmande språk eller utseende som tyder på invandrabakgrund. Ibland har ett fysiskt hot sammanhängt med situationen eller också har gärningsmannen spottat på offret. När det var frågan om personer som hörde till en religiös minoritetsgrupp varierade formerna något enligt minoritetsgrupp, men allmänt var ångest till följd av starkt negativ och generaliserande nyhetsförmedling i de största medierna och de sociala medierna. Den allmännaste uttycksformen i fråga om sexual- och könsminoriteter var sexistiskt förakt. Framför allt kvinnor som hör till de sexuella minoriteterna berättar att de har blivit föremål för sexuellt färgade trakasserier av män. I detta har utöver verbala handlingar också kunnat ingå fysisk beröring. De romer som besvarade enkäten och de som blev intervjuade har också bemötts med tillrop och öknamn, men ofta är det också fråga om diskriminering i olika betjäningssituationer. Den allmännaste av dessa som togs upp var att bli misstänkliggjord av väktare och fasttagen utan orsak i butiker. De upplevelser som personer med funktionsnedsättning har kan delas in i å ena sidan att okända personer ropar öknamn efter dem, att bli föremål för elakt skratt eller hatfullt beteende, men i svaren och intervjuerna framhävs å andra sidan också diskriminering i tjänstesystemet. Då anses det att själva systemet inte värdesätter personer med funktionsnedsättning och att det i värsta fall tvingar dem att så att säga hållas inom fyra väggar. Den hatretorik som samerna upplevt är ofta delvis politisk och hänför sig till samernas rättigheter att få sin sameidentitet erkänd i samegemenskapen.

För personer med ett främmande modersmål, utländska medborgare och personer med invandrabakgrund, romer och personer som hör till sexuella eller könsminoriteter var gärningsmannen oftast okänd. För de personers del som har en funktionsnedsättning var den vanligaste gärningsmannen en anställd inom hälso- eller socialvården. För samer och personer som hör till religiösa minoritetsgrupper var gärningsmannen i allmänhet en politiker eller en person i offentlig ställning. I utredningsmaterialet har nästan en fjärdedel av dem som svarade på enkäten upplevt hattalet eller trakasserier av en politiker eller en person i offentlig ställning.

Av dem som besvarade enkäten och har varit föremål för trakasserier eller hattal under de senaste 12 månaderna, har endast en femtedel anmält detta någonstans. Det bör observeras att de allmännaste parterna som man skulle anmäla eller anmäler trakasserier eller hattalet till, med undantag av polisen, är inofficiella parter som är kopplade till de platser där detta inträffar. Det är naturligt att man, när man gör en anmälan, väljer en sådan part som genast kan ingripa i situationen, såsom personalen på en restaurang eller den som upprätthåller ett diskussionsforum eller chefen på en arbetsplats.

Det vanligaste skälet för att låta bli att anmäla det inträffade var enligt dem som besvarade enkäten att de trodde att ingen ändå skulle ha gjort något åt saken (65 % av svaren) eller att det inte hade gått att göra något åt saken (48 %). Vanliga skäl var också att trakasserier eller hattalet inte var tillräckligt allvarligt eller att den som besvarade enkäten inte kom att tänka på att saken borde ha anmälts (40 %). En tredjedel kände inte till anmälningskanalerna. Som skäl för att låta bli att anmäla det inträffade anfördes också att hattal och trakasserier är så allmänt förekommande att man inte orkar anmäla dem och att det inte leder någon vart att anmäla okända gärningsmän. Skälen att man låter bli att anmäla en sak sammanhänger naturligtvis också med gärningens och händelsens art men dessutom också med att den inträffar upprepade gånger eller överraskande. Man orkar inte heller anmäla varje fall. Dessa sammanhänger ofta med hätska tillrop som riktar sig mot en person eller med mera allmänna nätskrivningar. Situationerna lämnar spår, men om en situation inte är direkt hotfull, är det svårt att föra saken vidare anmälnings- eller klagomålsvägen. I fråga om hotfulla situationer blir en anmälan ogjord kanske redan av den orsaken att den första reaktionen är att avlägsna sig från situationen, och anmälan blir ogjord till följd av att man är chockad. En del hade också misstänkar om att en representant för målgruppen inte blir trodd i en offerposition. Om offret misstänker att hen inte blir trodd, är rädslan för ekonomiska följder av en rättegång också förstående.

Om gärningsmannens motiv är fördomar eller avog inställning till personens antagna eller verkliga etniska eller nationella bakgrund, religiösa övertygelse eller livsåskådning, sexuella inriktning, könsidentitet, uttryck av sitt kön eller funktionsnedsättning eller om personen har valts till offer till följd av en viss egenskap som kan ses utifrån eller som gärningsmannen känner till eller en viss åsikt, ökar detta offrets rädsla för att hen ska väljas till offer på nytt. Detta kan också ses i utredningens resultat. När hela materialet granskas visar det sig att hatretorik och trakasserier har inverkat starkast på den allmänna känslan av trygghet (61 %) och psykisk hälsa (52 %). För nästan en tredjedel har de också påverkat förtroendet för myndigheterna.

Över hälften av dem som besvarade enkäten berättade att de undviker vissa platser av rädsla för att de ska bli föremål för trakasserier eller hattal till följd av att de hör till en minoritetsgrupp. En tredjedel berättade att de undviker att röra sig på vissa platser med sina anhöriga eller ber sina anhöriga undvika vissa platser därför att de är rädda för att de själva eller de anhöriga ska bli föremål för trakasserier eller hattal till följd av att de hör till en minoritetsgrupp. En del berättade att de helt undviker att röra sig på vissa platser. Till exempel om man undviker kollektivtrafiken, begränsar och försvårar det ens liv. Andra påföljder som kom fram i enkäten var att det sociala umgänget minskar, att man döljer att man hör till en minoritetsgrupp, att förtroendet för politiker och medmänniskor minskar, att det hela inverkar på ens självbild, självsäkerhet, förmåga att utföra sitt arbete och ens möjlighet att påverka samhället. Hos flera av dem som besvarade enkäten förekom stress, eftersom de var rädda för att bli föremål för hattal eller trakasserier på olika platser. Flera berättade att de var försiktigare än tidigare med hur de klädde sig samt att de dölde sin minoritetsidentitet. Verkningsarna ses i själv-

känslan och som en känsla av utanförskap. En del av dem som besvarade enkäten hade fått allvarliga psykiska följder; de hade depression, ångest, andra problem med den mentala hälsan och självmordstankar. Följaktligen har trakasserier, tal som uppmanar till hat och ojämlik behandling som avsiktligt och faktiskt kränker människovärdet inverkan förutom på individnivå också ekonomiskt genom att det gör offret socialt ojämnt.

När man frågade om de som deltog i utredningen hade upptäckt hattal eller trakasserier riktade mot tredje part, hade 75 % upptäckt att detta riktades mot människor med invandrarbakgrund. En tredjedel hade på motsvarande sätt identifierat hattal eller trakasserier riktade mot romer.

För att förebygga och ingripa i trakasserier och hatretorik har rekommendationer fastställts för beslutsfattare på den offentliga sektorn och för medierna, men själva åtgärderna bör till stor del synas på medborgarnivå och i den dagliga verksamheten. Medborgarnas aktivitet och medvetenhet om saker som anknyter till diskriminering bör utökas. I synnerhet bör människors mod att ingripa i diskriminering, trakasserier och hattal stärkas. Attitydarbetet för att göra människor aktivare och mera medvetna bör inledas redan med förskolepedagogiken. I skolor och läroinrättningar bör det vara nolltolerans för diskriminering, och personalen och ungdomarna bör göras mera medvetna om mångfalden och att den ska respekteras. Realiserandet av likabehandlingsplaneringen bör det satsas på i olika organisationer och sådana teman bör tas med när olika yrkesgruppers behov av kunskaper fastställs och i den kompletterande utbildningen för att de ska bli uppmärksammade i arbetsgemenskaperna och vid tjänsteproduktionen.

Även om människorättsarbetet inte får bli endast tredje sektorns uppgift, bör organisationssektorns roll förstärkas när det gäller att försvara de mänskliga rättigheterna och producera tjänster med låg tröskel. Medvetenheten om de mänskliga rättigheterna, om trakasserier och hatretorik samt om metoderna och anmälningsskanalerna för ingripande bör förstärkas med olika kampanjer. De bör inriktas på offentliga platser såsom kollektivtrafiken. Beaktandet av lika behandling bör ingå i allt arbete bland barn och unga och det kan främjas genom att ett krav om detta läggs till också i villkoren för att offentlig finansiering ska beviljas.

De politiska aktörerna bör klarare än hittills ta avstånd från rasism och även visa detta i praktiken såväl i lokalpolitiken och rikspolitiken som också enskilda politiker. De redigerade medierna bör ta en klar roll när de erbjuder vittomfattande information men också när det gäller att korrigera felaktiga uppgifter. Nyhetsmedierna kunde på sina discussionsforum visa att de tar ett moraliskt och etiskt ansvar för sin verksamhet och betonar ansvarsfullt ordval. För att förhindra de hatskriverier och trakasserier som förekommer i nätet bör man, utöver att påverka atmosfären mera vidsträckt, också satsa på nätpolisens resurser. Utvecklandet av polisens yrkesskicklighet i att identifiera och undersöka rasistiska och andra hatbrott bör säkerställas, liksom också tryggheten av tilläggsutbildning av polisen och säkerställande av att offren styrs till de tjänster som finns. Vidare behövs det mera information om hur de personer som har mera omfattande rättigheter att bruka våld (väktare, ordningsvakter) agerar, och för detta bör en kvalitetsutredning inledas. Dessutom bör det säkerställas att säkerhetsmyndigheterna har tillräckliga kunskaper i växelverkan och är medvetna om de teman som gäller lika behandling.

ABSTRACT

The aim of this survey is to show how hate speech and harassment are perceived by different minority groups. Another aim is to produce information about how hate speech and harassment influence feelings of safety among members of different minority groups. Better identification and visibility of the phenomenon also contribute to the development of intervention measures. The survey was launched in spring 2015 by the Ministry of Justice as part of the system for monitoring discrimination.

In this survey, hate speech refers to an expression used or a speech made in public (in the media or on the internet, or in public places or events) which spreads, incites, maintains or justifies hatred and which is perceived as hostile and offensive among the target groups of this survey. Harassment is a type of discrimination under the Non-Discrimination Act. It means the infringement of the dignity and integrity of a person, and it also covers abusive speech and e-mails and offensive gestures. The concepts of harassment and hate speech overlap, but only harassment is clearly defined by law. There are instructions on how to identify punishable hate speech, but it is often difficult to distinguish between punishable speech and freedom of expression. This survey does not take a stand on whether the experiences of the respondents constitute punishable hate speech or not; the purpose is to also bring to light speech and expressions that do not meet the elements laid down in the penal provision.

The target groups of this survey comprise the Sámi, Roma people, foreign-language speakers, foreign nationals and immigrants, disabled people, and members of religious, gender and sexual minorities. People representing minority groups do not always have, for reasons independent of themselves, equal opportunities compared to the majority population. Therefore, they are more vulnerable to harassment and hate speech because of, for example, a visible personal characteristic or the language they speak.

In the survey, the information was collected using an open questionnaire made available via different channels (N 1,475) and by interviewing experts (N 13) and members of the target groups (N 43). The collected material was analysed to describe the phenomenon and people's experiences. The purpose of the survey is not to draw general conclusions on how common harassment and hate speech are among each target group.

The issue concerned was very topical at the time of conducting the survey. This is evident from the occurrence of the word 'hate speech' in the media: media monitoring shows that there were up to slightly over 200 hits in 2014. By the end of 2015, the number of hits had exceeded 600. From the point of view of the target groups, hate speech and harassment have increased recently. Their experiences show that hostile speech and conduct have become more and more acceptable, while intervention has not increased.

The respondents described harassment as being more personal than hate speech in general; they perceived that an individual could be harassed because of a personal characteristic. Hate speech was perceived as stigmatising an individual or a group on the basis of a specific feature. According to the respondents, besides gestures and verbal acts, they had encountered violence and experienced discrimination in general.

The target groups had encountered harassment or hate speech especially in public places, such as streets, parks and car parks. The second most common places were the internet and public discussion forums, especially Facebook. Some respondents reported that online hate speech or harassment had been directed at them in person. Many of them also perceived false and hostile generalisations about the minority group they represented as being directed at them personally. Cafés, restaurants and bars were reported as being the third most common places, and public transport as the fourth most common place where hate speech or harassment had been encountered. There was some variation from one target group to another. Most of those who had experienced hate speech or harassment because of belonging to a minority group had encountered it 2–5 or 6–10 times during the past year. Depending on the target group, 20–30 per cent of the respondents had experienced hate speech or harassment more than once a month during the past twelve months.

Hate speech or harassment encountered by the respondents typically involved verbal insults, irritation, humiliation or name calling. Typical incidents reported by immigrant respondents consisted of unknown people making comments about them, or insulting or shouting at them in public places because their appearance suggested that they had an immigrant background. Some of them had also been physically threatened or spat on. Experiences of hate speech or harassment on the grounds of religion vary slightly from one minority group to another, but it is commonly perceived as traumatic because of extremely negative reporting and sweeping generalisations in mass and social media. Members of gender and sexual minorities had mostly encountered gender defamation. Especially women representing sexual minorities reported having experienced harassment of sexual nature by men involving both verbal acts and physical touching. Roma respondents and interviewees also reported jeering and name calling; such discrimination mostly occurred in customer service situations with, for example, guards having suspicions of them or stopping them in shops with no reason. The experiences of disabled people are twofold: name calling by strangers, mocking or hostile conduct but also, in particular, discrimination by the service system. In these cases, the system level itself is perceived as unequal and, at worst, as forcing disabled people to stay indoors. Hate speech encountered by the Sámi is often political and associated with their rights and recognition in the Sámi community.

Foreign-language speakers, foreign nationals, immigrants, Roma people and members of gender and sexual minorities had primarily experienced hate speech or harassment by people unknown to them. Disabled people had mostly encountered such discrimination by healthcare and social welfare workers, and the Sámi and members of religious minorities by politicians or other people in a public position. Almost a fourth of the respondents had experienced hate speech or harassment by politicians or other people in a public position.

Only a fifth of the respondents who had encountered hate speech or harassment during the past twelve months had reported it further. It is worth noting that, except for the police, bodies or individuals to which people typically report or would report hate speech or harassment are unofficial and connected with the places where the acts occurred. It is quite natural that people report to bodies or individuals that can intervene in the situation immediately, such as restaurant staff, superiors, or hosts of discussion forums.

The most common reasons among respondents for not having reported their experiences further were that they believed that nothing would be done about the matter (65%) or that nothing could be done about it (48%). Other common reasons were that hate speech or harassment was not serious enough or that it did not occur to the respondent that it could be reported (40%). A third of the respondents did not know how to report such incidents. The respondents also mentioned that hate speech and harassment were so common that they did not bother to report the incidents, and that it would have been no use making reports on unknown perpetrators. Besides the nature of such acts and incidents, their frequency or unexpectedness also affects the fact that they are not reported. In addition, people do not bother to report every single incident. Such incidents typically involve hostile jeers or more general writing on the internet. They leave a scar on their victims but, if they are not really threatening, it is difficult to take further action by way of report or complaint. In threatening situations, people's first reaction is to just leave the situation, and they do not necessarily make any report simply because they are shocked. Some respondents also had doubts about whether anyone would believe them as a victim because they represented a given target group. Victims who think that no one would believe them are also afraid of the financial consequences arising from legal proceedings, which is understandable.

Where the perpetrator has selected the victim because of hostility or prejudice against the victim's actual or assumed ethnic or national background, religion or conviction, sexual orientation, gender identity, gender expression or disability, or because of a view or characteristic specific to the victim that is visible or known to the perpetrator, this increases the person's fear of falling victim again. This is also evident from the results of this survey. The overall analysis of the material shows that hate speech and harassment had the strongest effect on people's general feeling of safety (61%) and their mental health (52%). Almost a third of the respondents mentioned that hate speech and harassment had also affected their confidence in public authorities.

More than half of the respondents reported avoiding certain places for fear of harassment or hate speech because of belonging to a minority group. For this same reason, or to make their family and friends avoid hate speech or harassment, a third of the respondents avoid going to certain places with their family and friends or tell them not to go to these places. Some respondents reported that they do not go to some places at all and that because they do not use public transport, for example, life is more difficult. Other consequences mentioned by the respondents include reduced social contacts, reduced confidence in politicians and fellow citizens, efforts to hide the fact that they represent a minority group, and effects on their self-image, self-confidence, performance at work and civic participation. Many respondents feel stress because of being afraid of hate speech or harassment when going to various places. Many people are also more careful than before with the way they dress and are trying to hide the fact that they belong to their minority group. This has affected their self-esteem and caused feelings of marginalisation. Some of them suffer serious mental health problems, such as depression, anxiety and suicidal thoughts. Therefore, in addition to affecting individuals, deliberate or de facto infringement of the dignity of a person as well as unequal treatment and speech inciting hatred also increase social inequality and, thus, have an economic impact.

When asked whether anyone had observed hate speech or harassment directed at third parties, 75 per cent of the respondents reported having seen harassment or hate speech being targeted at immigrants. A third of the respondents had identified hate speech or harassment directed at Roma people.

To prevent and intervene in hate speech and harassment, recommendations have been identified for public decision makers and the media. However, most of the actual measures should be visible to citizens in day-to-day activities. Citizen awareness of discrimination should be raised and citizen participation promoted. People should especially be encouraged to intervene in discrimination, harassment and hate speech. The work to change people's attitudes in order to raise awareness and promote participation should already be part of early childhood education. Schools and other educational institutions should have a zero tolerance for harassment. Awareness of diversity among their personnel, pupils and students should be increased and respect for diversity enhanced. Efforts should be made to ensure equality planning in different organisations. Equality-related themes should be part of the work to identify the knowledge and skills requirements of various professional groups and incorporated into their continuing training to ensure that the themes are taken into account in work communities and service production processes.

Although human rights work must not be left to the third sector only, the role of NGOs in protecting human rights and producing low threshold services should be strengthened. Awareness of human rights, hate speech and harassment as well as of means of intervention and channels for reporting related incidents should be increased. These campaigns should target public places such as public transport. Equality matters should be incorporated as part of all work that is done with children and young people; this can be promoted by making it a prerequisite for public funding.

Political actors should be even more determined to denounce racism, and they should also put their words into practice at the level of both local and national politics and individual policies. The media should adopt a clear role in both providing broad-based information and correcting false information. The news media could show on its discussion forums that it takes moral and ethical responsibility for its actions. It could also emphasise the importance of responsible reporting. To prevent online hate speech and harassment, in addition to making efforts to influence the general climate, more resources should be allocated for the activity of the police in social media. The police should maintain the skills and expertise required to identify and investigate hate crime, and their further training should be secured. Referral of victims to appropriate services should also be ensured. Furthermore, a qualitative study should be launched to have more information on methods employed by those who have the power to use force (guards, security stewards). It should also be ensured that security authorities have sufficient knowledge of interaction skills and that they are aware of equality-related themes.

1. Tausta ja johdanto

Tämän selvitystyön lähtökohtana on tehdä näkyväksi vihapuheen ja häirinnän ilmene- mistä yhteiskunnassa ja eri vähemmistöryhmien näkökulmasta. Tavoitteena on tuottaa tietoa vihapuheen ja häirinnän vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin kuuluvien henkilöi- den turvallisuuden tunteeseen. Selvitys käynnistyi kesäkuussa 2015 ja valmistui joulu- kuussa 2015. Selvitys käynnistettiin oikeusministeriössä osana syrjinnän seurantajär- jestelmää. Selvityksen päätoteuttajana toimi Owal Group Oy, yhteistyössä Funderatas. Oikeusministeriön yhteyshenkilönä on toiminut ylitarkastaja Nexhat Beqiri.

Henkilön ihmisarvoa loukkaava häirintä on yksi yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) kielletty syrjinnän muoto. Vihapuhetta ei ole erikseen määritelty rikoslainsäädännössä. Rangaistava vihapuhe on määritelty siten, että sillä kiihotetaan kansanryhmää vastaan, syyllistytään kunnianloukkaukseen ja laittomaan uhkaukseen. Teko on rangaistava, jos jotain ryhmää uhataan, panetellaan tai solvataan rodun, ihonvärin, syntyperän, kansal- lisen tai etnisen alkuperän, uskonnon, vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella, jotka on määritelty rikoslaissa¹. Valtakunnansyyttäjäviras- ton työryhmä on myös laatinut rangaistavaa vihapuheen levittämistä internetissä kos- kevan tulkintasuosituksen (Dnro 17/34/12). ”Vihapuheella” tarkoitettiin raportissa sellai- sia lausumia, joissa ”lausumien kohdetta uhataan, solvataan, panetellaan tai muuten loukataan rangaistavalla tavalla”. Euroopan neuvoston ministerikomitean suositukses- sa R (97) (20) vihapuhe on määritelty seuraavasti: ”Vihapuhetta ovat kaikki ilmaisu- muodot, jotka levittävät, lietsovat, edistävät tai oikeuttavat etnistä vihaa, ulkomaalais- vastaisuutta, antisemitismiä tai muuta vihaa, joka pohjautuu suvaitsemattomuuteen. Tämä koskee niin aggressiivista suvaitsemattontta kansallismielisyyttä kuin vähemmistö- jen, siirtolaisten ja siirtolaistaustaisten ihmisten syrjintää ja vihamielisyyttä heitä koh- taan.”

Sananvapauden² nojalla on oikeus liioitella, provosoida ja esittää kovaakin kritiikkiä. Panettelu ja solvaaminen on kuitenkin kiellettyä. Rajanveto rangaistavan ja sananva- pauden rajoissa pysyvän puheen välillä on käytännössä erittäin vaikeaa, ja selvityksen

¹ RL 11. luvun 10 § kiihottaminen kansanryhmää vastaan; RL 24. luvun 9–10 § kunnianloukkaus; RL 25. luvun 8 § laitton uhkaus; RL 17. luvun 1 § julkinen kehottaminen rikokseen; RL 17. luvun 10 § uskonrauhan rikkominen; RL 12. luvun 2 § sotaan yllyttäminen.

² Sananvapaus on taattu Suomen perustuslaissa. Perustuslain 12 §:n mukaan:

Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipitei- tä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä an- netaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.

Viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömi- en syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.

Euroopan unionin perusoikeuskirjassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10. artiklaan on kirjattu sisältö samansuuntai- sesti:

Jokaisella on sananvapaus. Tämä oikeus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tieto- ja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta. -- Koska näiden vapauksien käyttöön liittyy velvollisuuksia ja vastuuta, ne voidaan asettaa sellaisten muodollisuuksien, ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojelemiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueet- tomuden varmistamiseksi.

avulla halutaan myös saada näkyviin se puhe, joka ei täytä rangaistussäännöksen tunnusmerkistöä, ja tämän puheen vaikutuksia eri henkilöiden elämään ja turvallisuuden tunteeseen. Sitä, minkä ihmis- ja perusoikeudet sallivat, ei rikoslailla saada kieltää. Käsitteet siitä, mitä pidetään rangaistavana ja kenellä on rikosoikeudellinen vastuu, voivat vaikuttaa suuresti vihapuheen subjektiivisen kokemuksen esilletuontiin, ja nämä käsitteet voidaan olettaa jopa syyksi sille, ettei tapauksia tule ilmi oikeusteitse.

Selvitys kohdistuu vain vähemmistöryhmiin ja heidän kokemaansa häirintään ja vihapuheeseen. Rajausta voidaan perustella sillä, ettei vähemmistöryhmiin kuuluvilla henkilöillä ole aina itsestään riippumattomista syistä samoja mahdollisuuksia saada ääntensä kuuluviin tai toimia yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä samalla tavalla kuin valtaväestöllä. Lisäksi henkilö voi joutua alttiimmin – esimerkiksi näkyvän ominaisuutensa tai puhumansa kielen vuoksi uhriksi. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että rasistisille rikoksille näyttävät olevan alttiita etenkin sellaiset ryhmät, jotka erottuvat ulkonäöltään selvimmin kantaväestöstä (esim. Sisäasiainministeriö 2014, 18). Tarkoituksena ei siten ole rakentaa vastakkainasettelua, vaan tehdä ilmi näkyväksi, jotta se tunnustetaan, ja jotta siihen voidaan puuttua.

Rasistinen vaikutin säädettiin rangaistuksen koventamisperusteeksi rikoslain yleistä osaa uudistettaessa vuonna 2002. Tuolloin hallituksen esityksessä nostettiin myös perusteeksi se, että ”rikokset, jotka kohdistuvat suojaa kaipaaviin vähemmistöryhmiin, ovat keskimääräistä moitittavampia, sillä ne vaarantavat näihin ryhmiin kuuluvien asemaa, oikeuksia ja turvallisuutta tavalla, joka usein ylittää vastaavatyypin keskimääräisrikoksen edustaman haitan. Rasistisista motiiveista tehty rikos saattaa herättää uhrissaan vakavia pelkotiloja, koska hän ei ole joutunut rikoksen uhriksi sattumalta, vaan sellaisen yleensä näkyvän ominaisuutensa vuoksi, joka altistaa hänet mahdollisesti jatkossakin rikoksen kohteeksi. – Rasistiset rikokset ovat usein myös hyvin suunniteltuja, verrattuna esimerkiksi konfliktitilanteen synnyttämiin pahoinpitelyihin tai hetken mielijohteesta tehtyihin vahingontekorikoksiin. Myös tämä on perusteluna näiden rikosten ankarammalle kohtelulle.” (HE 44/2002.)

Ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaavalla häirinnällä, vihaan yllyttävällä puheella ja eriarvoistavalla kohtelulla on vaikutusta paitsi yksilön tasolla myös taloudellisesti sosiaalisen eriarvoistumisen kautta. Ihmisarvoon liittyvien näkökantojen ja syrjäytymisestä syntyvien kustannusten lisäksi vähemmistökysymykset ovat yhteiskunnallisesta näkökulmasta myös turvallisuuspoliittinen kysymys: yhteiskunnan eri kerrostumiin kuuluvien yksilöiden yhdenvertaisuus ja eri ryhmien välisten hyvien suhteiden edistäminen nähdään kansallisen yhtenäisyyden ja turvallisuuden keskeisinä lähtökohdina (Makkonen 2003). Toisaalta yhteiskunnan yleinen ilmapiiri voi myös politisoida eri vähemmistöryhmiin kuulumisen, mikä voi heijastua monitahoisesti muun muassa yksilöiden kohteluun ja turvallisuuden tunteeseen.

Selvityksen määritelmät ja rajaukset

Vihapuheella tarkoitetaan tässä selvityksessä julkisuudessa (tiedotusvälineissä, verkossa, julkisissa tiloissa ja julkisissa tapahtumissa) esitettyä ilmaisua tai puhetta, jolla levitetään, yllytetään, ylläpidetään tai oikeutetaan vihaa ja jonka selvityksen kohteena oleviin vähemmistöryhmiin kuuluvat kokevat uhkaavana ja loukkaavana. Häirintä taas on yhdenvertaisuuslain mukaisesti yksi syrjinnän muoto, ja sillä tarkoitetaan ihmisarvoa loukkaavaa käytöstä. Häirintä pitää käsitteenä sisällään loukkaavat puheet, mutta niiden lisäksi myös esimerkiksi loukkaavat sähköpostiviestit ja eleet.

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014, 8 § ja 14 §) mukaan henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaava käyttäytyminen on häirintää, jos se liittyy henkilön ikään, alkuperään, kansalaisuuteen, kieleen, uskontoon, vakaumukseen, mielipiteeseen, poliittiseen toimintaan, ammattiyhdistystoimintaan, perhesuhteisiin, terveydentilaan, vammaisuuteen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai muuhun henkilöön liittyvään syyhyn ja jos lisäksi luodaan mainitun syyn vuoksi henkilöä halventava tai nöyryyttävä taikka häntä kohtaan uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri. Häirintä ja vihapuhe ovat limittäisiä käsitteitä, ja vihapuhe on myös tulkittu yhdeksi häirinnän ulottuvuudeksi, joskin vain häirintä on lainsäädännössä selkeästi määritelty.

Selvityksessä on haluttu kuulla kohderyhmään kuuluvien näkemyksiä siitä, mikä heidän mielestään on vihapuhetta ja mikä häirintää. Aiheesta keskusteltiin yksilöhaastatteluisissa (näiden toteutusta on kuvailtu tarkemmin jäljempänä). Tuloksena voidaan todeta, että häirinnän ja vihapuheen kuvailut vastasivat pitkälti selvityksen määrittelyä. Häirintää kuvailtiin yleisesti vihapuhetta henkilökohtaisemmaksi ja koettiin, että se voi kohdistua johonkin häirinnän kohteeksi joutuneen yksittäiseen ominaisuuteen. Vihapuheen koettiin leimaavan joku henkilö tai jokin ryhmä jonkin tietyn ominaisuuden perusteella. Seuraavana on muutama sitaatti haastatteluista:

”Häirintä on sellaista, että millä tahansa tavalla tullaan ihmisen henkilökohtaiseen tilaan mikä on tosi häiritsevää --”

”Häirintä kohdistuu konkreettiseen ihmiseen. Jos kohdistuu johonkin asiaan ihmisessä, on enemmän henkilökohtainen.--”

”Vihapuhe on sellaisten termien käyttämistä ihmisistä, jotka pelkistävät ihmisiä sen perusteella, että on joku geneettinen tai toinen kulttuuri, ihonväri. Joku tekijä, johon ihmiset itse eivät voi vaikuttaa. Muukalaisviha on ilman muuta vihapuhetta.--”

”Vihapuheessa käytetään stereotyyppioita, loukkaavia käsitteitä, uhkaillaan.--”

Selvityksen kohderyhmänä ovat romanit, saamelaiset, vieraskieliset, ulkomaiden kansalaiset ja maahanmuuttajataustaiset henkilöt, vammaiset henkilöt, uskonnollisiin vähemmistöihin ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat henkilöt.

Tiedonkeruu perustuu eri kanavia hyödyntäen tiedotettuun avoimeen kyselyyn sekä haastatteluaineistoon. Tällöin tulee muistaa, että kyselyyn vastaajat ja haastatteluun osallistuvat ovat itse valikoituneet näytteeseen, jota ei voi pitää edustavana otoksena perusjoukosta. Siten aineiston perusteella voidaan kuvata ilmiötä ja kokemuksia mutta ei voida tehdä yleistettäviä kohderyhmäkohtaisia johtopäätöksiä vihapuheen ja häirinnän yleisyydestä. Kokonaiskuvaa ilmiöstä täydentävät aikaisemmat selvitykset, joita on osin nostettu esiin kunkin kohderyhmän yhteydessä.

2. Kuvaus selvityksen toteuttamisesta

Selvityksen pääasiallisena aineistona on käytetty sähköistä kyselyä ja kohderyhmähaastatteluja. Teeman taustoittamiseksi on hyödynnetty lisäksi sekundääriaineistoja sekä toteutettu asiantuntijahaastatteluja. Selvityksen alustavia tuloksia on myös käsitelty syrjinnän seurantaryhmän kokouksessa.

Kohderyhmälle suunnattu tiedonkeruu käynnistettiin monikanavaisella tiedottamisella pääasiassa eri yhdistysten, järjestöjen ja viranomaisten kautta elokuussa 2015. Tavoitteena oli levittää tietoisuutta selvityksestä ja saada tukea kohderyhmien tavoittamiseen. Yhteystietolistalle on päivitetty noin 90 tahoja, minkä lisäksi tietoa on välitetty eri kanavien kautta tulleiden yhteydenottopyyntöjen mukaan. Sähköinen kysely toteutettiin suomen, ruotsin ja englannin kielillä syys-lokakuussa 2015. Kysely oli avoimesti saatavilla selvityksen kotisivuilla. Tiedotusta suunnattiin vastausajan puitteissa eri kohderyhmien vastaajamäärän perusteella tehostetusti. Kyselylomake löytyy tämän raportin liitteestä 1.

Yhteensä vastauksia saatiin vastausajan puitteissa 1 691. Varsinaiseen kohderyhmään kuuluvien vastauksia on aineistossa 1 475, eli pääasiallisesta aineistosta on poistettu 216 vastausta (selkeästi keskeneräiset vastaukset tai selvityksen kohderyhmään kuulumattomat). Aineistoon kuuluvien vastaajien taustatiedot on esitetty liitteessä 2, jossa on myös kuvattu lyhyesti vastaajien taustatietoja suhteessa koko väestöön.

Kyselyn lisäksi kohderyhmiltä kerättiin tietoja henkilökohtaisilla haastatteluilla. Haastatteluja toteutettiin sekä kasvotusten että puhelimitse. Haastattelujen tavoitteena oli saada kyselyä tarkempaa tietoa häirintä- tai vihapuhetapauksista ja näiden seurauksista, keskustella vihapuheen ja häirinnän käsitteistä sekä pohtia tapoja vihapuheeseen ja häirintään puuttumiseksi ja niiden ennaltaehkäisemiseksi. Kyselyyn vastanneilla oli mahdollisuus ilmoittautua kyselyn lopussa aihetta koskevaan haastatteluun tai pyytää lisätietoja haastatteluun osallistumisesta. Haastatteluun oli mahdollista ilmoittautua myös selvityksen kotisivuilla olevan ilmoittautumislomakkeen välityksellä tai ottamalla suoraan yhteyttä selvityksen toteuttajiin.

Sähköiseen kyselyyn vastanneista 181 jätti yhteystietonsa haastatteluja varten. Ilmoittautumislomakkeen kautta ilmoittautui 12 henkilöä. Kolme haastateltua henkilöä otti suoraan yhteyttä selvityksen toteuttajiin, ja kahdeksan haastateltavaa löytyi muun kontaktoinnin kautta. Yhteensä haastateltiin syys-marraskuussa 43 henkilöä. Kohderyhmittäin toteutettujen haastattelujen lukumäärä on esitetty taulukossa 1. Taulukossa esitettyjen haastattelujen summa on suurempi kuin 43, koska osa haastateltavista sisältyy kahteen eri vähemmistöryhmään. Kaksi haastateltua henkilöä kuului samanaikaisesti uskonnolliseen vähemmistöryhmään ja vieraskielisten/ulkomaan kansalaisten/maahanmuuttajataustaisten vähemmistöryhmään, ja yksi vammainen kuului lisäksi uskonnolliseen vähemmistöryhmään. Niin kysely- kuin haastatteluaineistojen analyyseissä useampaan kohderyhmään kuuluneiden henkilöiden vastaukset on huomioitu ko. kohderyhmiä koskevissa luvuissa.

Taulukko 1. Haastatellut henkilöt kohderyhmittäin

Kohderyhmä	Haastateltujen lukumäärä	Moniperusteisuus
Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt	7	0
Uskonnollinen vähemmistöryhmä	7	3
Vammaiset	7	1
Saamelaiset	7	0
Vieraskieliset/ulkomaan kansalaiset/maahanmuuttajataustaiset	8	2
Romanit	10	0

Asiantuntijahaastatteluita toteutettiin marras-joulukuussa yhteensä 13. Asiantuntijahaastattelussa pyrittiin kattamaan sekä selvityksen kohderyhmien näkökulmia että yleisesti aiheeseen kytkeytyviä teemoja kuten verkossa tapahtuva vihapuhe tai työpaikalla tapahtuva vihapuhe tai häirintä. Haastateltavien profiileja voidaan ryhmitellä seuraavasti:

- Järjestö/kampanja, seksuaali- ja sukupuolinäkökulma
- Järjestö/kampanja, ihmisoikeudet
- Järjestö/kampanja, ei vihapuheelle
- Järjestö/kampanja, ei rasismille
- Järjestö, vammaiset
- Tutkija, saamelaiset
- Tutkija, verkkoviha
- Tutkija, islam
- Tutkija, nuorisotutkimus
- Tutkija, maahanmuutto
- Tutkija, vihapuhe ja sananvapaus
- Viranomainen, poliisiasia
- Viranomainen, työsuojelu

Muu-vähemmistöryhmä ja aineistosta poistetut vastaukset

Kyselyn taustakysymyksissä tiedusteltiin, mihin vähemmistöryhmään tai vähemmistöryhmiin vastaajat kokevat kuuluvansa. Selvityksen kohteena olevien vähemmistöryhmien lisäksi vastaajilla oli mahdollisuus valita ”muu vähemmistöryhmä” -vaihtoehto, jossa pyrittiin kuvaamaan tarkemmin, mikä vähemmistöryhmä on kyseessä. Kyselyn perusaineistosta poistettiin ne vastaukset, jotka olivat hyvin keskeneräisiä, sekä sellaisten vastaajien vastaukset, jotka eivät kuuluneet selvityksen kohteena oleviin vähemmistöryhmiin. Muu-kohderyhmässä erottautui yhtenä isona ryhmänä maahanmuuttaja- tai maahanmuuttovastaiset henkilöt, jotka olivat identifioineet kuuluvansa mm. maahanmuuttokriittinen” tai ”kantasuomalainen” tai ”suomalainen mies” -vähemmistöryhmiin. (ks. lisää luku 4.9.). Aineistosta poistettiin lisäksi sellaisten vastaajien vastaukset, jotka ilmoittivat olevansa alle 13-vuotiaita (N 15). Osa heistä oli tunnistettavissa ns. trolleiksi. Aineistosta poistettiin vastaukset, joista ilmenee, että tarkoituksena on ollut häiritä kyselyn toteutusta: kyselyn vastanneen motiivi on tullut usein ilmi avovastauksissa, joten aineiston muodostaminen on edellyttänyt huolellista läpikäyntiä. Osa oli vaikeammin luokiteltavissa, mutta aineistosta erottuu yksittäisenä ryhmänä 20 vastaajaa, jotka ovat saattaneet kirjata sekavia taustatietoja (esim. useita vähemmistövaihtoehtoja), mutta joiden motiivina on ollut esittää erityisesti maahanmuuttajavastaisia näkemyksiä.

Vastaamiseen on kannustettu tiedonkeruun tulosten vääristämiseksi myös Hommaforumin keskustelupalstalla³. Tietoa siitä, kuinka monta henkilöä keskustelu on varsinaisesti tavoittanut, ei ole saatavilla. Tässä tarkoituksessa kyselyyn vastaaminen todettiin hankalaksi:

"Täytin tuota jo kysymykseen 21 asti, mutta taidanpa jättää kesken. Nuo kysymykset (ruksi ruutuun) nimittäin ovat sellaisia, että vastaukseni menisivät väistämättä pinoon: 'Vihapuhe on lisääntynyt räjähdysmäisesti.' Näen, miten nuo muutuisivat prosenteiksi sananvapauden vastustajien käsiin --."

"Niin oli, tuohon on MELKEIN mahdotonta vastata niin että ei tule статистиikkaa jossa 99,9 % maassaolijoista kokee joutuneensa razizmin uhriksi. Mutta vain melkein. Mikäli siihen vastaa esim uskonnolliseen vähemmistöön kuuluva ja sanoo että ei ole nähnyt tai kokenut rasismia.... ja mitä enemmän tämmöisiä vastauksia sinne menisi... olisi perusteltua sanoa että vähemmistöryhmät eivät joudu rasismin uhreiksi."

Kuten edellä todettiin, selvityksen kyselyn tuloksista ei voi eikä tule tehdä tilastollisia päätelmiä vähemmistöryhmien kohtaamasta vihapuheesta ja häirinnästä. Sen lisäksi, että kohderyhmä on valikoitunut vapaaehtoisuuden ja tiedotuksen onnistumisen perusteella, pelkistä rasti ruutuun -vastauksista⁴ ei voi aina päätellä vastaajan motiiveja. Siten luvut henkilöistä, jotka eivät ole kokeneet vihapuhetta tai häirintää ovat epävarmoja, ja kyselyaineiston analyysissä keskitytään vastauksiin, joissa henkilöllä on omakoh-
taisia kokemuksia.

³ <http://hommaforum.org/index.php?topic=103827.0> (7.–8.9.2015)

⁴ Erityisesti kyselylomakkeen kysymys 14 "Oletko itse joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana?". Mikäli vastaaja on vastannut "En", kysely on päättynyt sen jälkeen, kun on kysytty ilmoituskanavien tunnettuudesta. Ks. Liite 1.

3. Vihapuheen ja häirinnän ilmeneminen ja yleisyys eri lähteistä

Tässä luvussa tarkastellaan, mitä vihapuheen ja häirinnän ilmenemisestä ja yleisyydestä tiedetään eri aineistojen ja ilmoituskanavien valossa. Kohderyhmittäisiä tietoja esitellään tarkemmin kohderyhmäkohtaisten tulosten yhteydessä.

3.1 Poliisin tietoon tulleet epäillyt viharikokset Suomessa

Suomen rikoslaki ei tunne määritelmää viha- tai rasistinen rikos. Viharikokseksi on vaikiintunut määrittely ”henkilöä, ryhmää, jonkun omaisuutta, instituutiota tai näiden edustajaa kohtaan tehty rikos, jonka motiivina ovat ennakkoluulot tai vihamielisyys uhrin oletettua tai todellista etnistä tai kansallista taustaa, uskonnollista vakaumusta tai elämäntapaa, seksuaalista suuntautumista, sukupuoli-identiteettiä, sukupuolen ilmaisua tai vammaisuutta kohtaan.” (Tihveräinen 2014, 2.) Rikoslain rangaistuksen koventamisperusteissa on otettu huomioon teon rasistinen vihamotiivi. Koventamisperusteita laajennettiin vuonna 2011 käsittämään myös muut vihamotiivit (RL 6 luku 5 § 4-kohta, 13.5.2011/511).

Poliisin tietoon tulleita rikosilmoituksia, jotka ovat luokiteltavissa viharikosilmoituksiksi, oli vuonna 2014 yhteensä 822. Näihin lukeutuvat Poliisiammattikorkeakoulun tilastoinnissa sellaiset tapaukset, joissa joku tapauksen osapuolista (poliisi, uhri, todistaja jne.) epäili, että rikoksen yhtenä motiivina on uhrin kuuluminen tai oletettu kuuluminen johonkin seuraavista: etniseen, kansalliseen, uskonnolliseen tai elämäntapamotivaatioon liittyviin viiteryhmiin tai seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin, sukupuolen ilmaisuun tai vammaisuuteen liittyvään viiteryhmiin. Lisäksi tapaus luokiteltiin viharikokseksi myös silloin, jos rikosilmoituksen selitysosassa esiintyi viharikosperustaisia vihjeitä kuten epäillyn rasistista kielenkäyttöä tai jos poliisi oli käyttänyt ilmoituksessa viharikoskoodia. (Tihveräinen 2014, 3–4 & 2015, 5.)

Yleisin syy viharikoksiksi luokitelluissa rikosilmoituksissa oli vuonna 2014 etninen tai kansallinen tausta (ks. taulukko 2). Rasismi oli syynä 83 %:ssa tapauksista. Uskontoon tai elämäntapamotivaatioon liittyvien rikosepäilyjen osuus oli 8 %. Seksuaalinen suuntautuminen oli syynä 5 %:ssa tapauksista, vammaisuus 1 %:ssa ja sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu 4 %:ssa tapauksista.

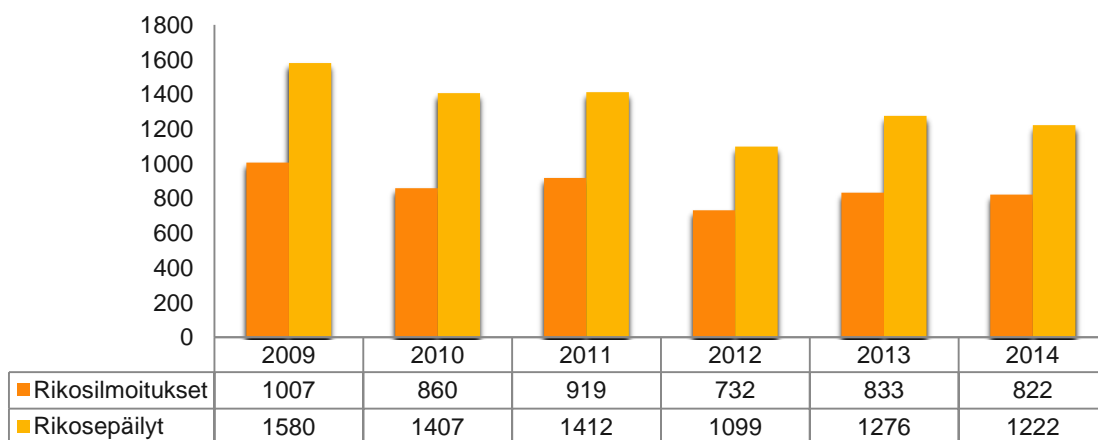
Taulukko 2. Eri viharikosmotiivien osuudet viharikoksiksi luokitelluissa rikosilmoituksissa (lähde: Tihveräinen 2014, 18 & 2015, 6)

	2012	2013	2014
Etninen tai kansallinen tausta (rasistiset rikokset)	88 %	85 %	83 %
Uskonto tai elämäntavot	6 %	9 %	8 %
Seksuaalinen suuntautuminen	4 %	4 %	5 %
Vammaisuus	2 %	1 %	1 %
Sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu	0 %	1 %	0,6 %
Lukumäärä yhteensä	732	833	822

Kaikista viharikosilmoituksista 41 % oli vuonna 2014 sanallisia loukkauksia, uhkauksia tai häirintää. Tämä oli yleisin yksittäinen epäiltyjen viharikoksien ilmenemisen muoto (Tihveräinen 2015, 18). Myös rasistisia piirteitä sisältävistä rikosepäilyistä 39 % sisälsi sanallisia loukkauksia (26 % oli yksisuuntaisia pahoinpitelyrikoksia). Uskonnolliseen taustaan perustuvista viharikosepäilyistä puolet sisälsi sanallisia loukkauksia, uhkauksia ja häirintää. Osuus oli sama seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun kohdistuvista viharikosepäilyistä. Myös vammaisten kohdalla vastaava osuus oli puolet. Seuraavaksi yleisin tapahtumatilanne eri ryhmiin kohdistuneissa epäillyissä viharikoksissa oli vammaisia lukuun ottamatta yksisuuntaiset pahoinpitelyt. (Tihveräinen 2015, 9–14.)

Tarkasteltaessa viharikosilmoitusten ja viharikosepäilyjen kehitystä vuosina 2009–2014 (ks. kuva 1) huomataan että viharikosilmoitusten lukumäärä on aika vakiintuneella tasolla. Viharikosepäilyllä viitataan ns. pääríkosepäilyjen määrään. Tämä tarkoittaa kuhunkin asianomistajaan kohdistunutta vakavinta rikosepäilyä. Yhdessä rikosilmoituksessa voi olla useampi asianomistaja, joista jokaiseen kohdistunut pääríkos on laskettu tilastoon. Näin ollen pääríkosepäilyjen määrä on rikosilmoituksia suurempi. (Tihveräinen 2014, 5.)

Viharikoksiksi luokiteltujen rikosilmoitusten lukumäärä 2009–2014

Kuva 1. Poliisin tietoon tulleiden viharikosilmoitusten ja -epäilyjen lukumäärän kehitys Suomessa vuosina 2009–2014 (lähteet: Tihveräinen 2014, 18 & 2015, 5)

Tilastoissa tulee huomioida, ettei niiden kautta voida tehdä johtopäätöksiä viharikosten määrästä, sillä ne sisältävät vain epäillyt viharikokset. Viime kädessä tuomioistuimien ottaa kantaa epäillyn rikoksen vihamotiiviin, eikä osa edes siirry syyttäjän käsittelyyn tai syyttäjä ei vie tapausta eteenpäin esimerkiksi näytön puuttuessa. Tilastoissa on myös heikkoutensa, sillä aineisto perustuu hakusanoihin, jolloin jo väärin tehdyt kirjaukset vaikuttavat aineiston löydettävyyteen. Lisäksi tieto perustuu vain poliisin merkitsemiin tietoihin. Mikäli epäiltyä motiivia ei ole kirjattu, tieto jää ulkopuolelle. Lisäksi ulkopuolelle jäävät kaikki tapaukset, joita ei ole viety poliisille tai joita poliisi ei ole kirjannut rikosilmoituksiksi. (Neuvonen 2015, 128 & Tihveräinen 2015, 3–4.) Vuonna 2002 julkaistun tutkimuksen mukaan kaikista etnisen taustansa vuoksi rasistisen rikoksen uhriksi viimeisen 12 kuukauden aikana joutuneista 71 prosenttia ei ilmoittanut tapauksesta poliisille (Jasinskaja-Lahti et al. 2002 Peutereen 2009, 48 mukaan). Myös Poliisiammattikorkeakoulun raportin mukaan vain pieni osa viharikoksista tulee poliisin tietoon (Peutere 2010, Niemi 2011).

Poliisin Nettivinkki-palvelu

Nettivinkki-palvelussa poliisille voi jättää ei-kiireellisen tiedon internetissä havaitusta epäilyttävästä aineistosta. Järjestelmän kautta ei oteta vastaan rikosilmoituksia; rikosilmoitustapauksessa tulee käyttää sähköistä rikosilmoitusta tai tehdä ilmoitus poliisille muulla tavoin⁵. Nettivinkin kautta voi ilmoittaa mm. havaintoja tai epäilyksiä rasistisista rikoksista ja ihmisvihasta. Palveluun on tullut vuosittain runsaat 10 000 ilmoitusta, joista 1 500–2 000 ilmoituksessa lähettäjä on merkinnyt ilmoituksen koskevan rasistisia ja ihmisvihaa koskevia sisältöjä. Vinkkien määrä monikertaistui vuoden 2015 aikana: poliisin raportoinnin mukaan 1.6.2015–5.1.2016 välillä ilmoituksia oli 13 831, joista noin 4 600 koski ilmoittajan mukaan rasistisia rikoksia tai ihmisvihaa⁶. Nettivinkin kautta tulevat ilmoitukset perataan ja lähetetään eteenpäin poliisipiireille, jos niissä on syytä epäillä rikosta. Poliisipiirissä arvioidaan, onko syytä epäillä rikosta, ja ilmoituksista kirjataan rikosilmoitus, jos kynnys ylittyy.

Nettivinkkien ilmoitusten perusteella ei voi eritellä, onko kyseessä vihapuhe vai jokin muu teko. Lisäksi mukana on ns. trolleja, joilla on eriäviä tarkoituksia ilmoituksille. Saapuneet luvut vinkeistä ovat paljon suuremmat kuin eteenpäin lähetettyjen vinkkien määrä. Poliisin tietoon tulleista internetin kautta lähetetyistä viharikosilmoituksista ei ole eriteltävissä, kuinka moni on tullut Nettivinkin kautta.

3.2 Tuomiot kiihottamisrikoksista

Kiihottaminen kansanryhmää vastaan on keskeinen rasistisia vaikuttimia ja vihapuhetta koskeva rangaistussäännös. Rikoslain 11 luvun 10 §:n mukaan:

”Joka asettaa yleisön saataville tai muutoin yleisön keskuuteen, levittää tai pitää yleisön saatavilla tiedon, mielipiteen tai muun viestin, jossa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin ryhmää rodun, ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella taikka niihin rinnastettavalla muulla perusteella, on tuomit-

⁵ Kaikista rikoksista ei voi tehdä ilmoitusta sähköisesti.

⁶ Lähde: Helsingin sanomat 10.1.2016

tava kiihottamisesta kansanryhmää vastaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Kiihottamisrikos on sananvapausrikos, eli se perustuu julkaistun viestin sisältöön viestinnässä. Teon rangaistavuus edellyttää seuraavien osatekijöiden käsillä oloa: 1) tekijä asettaa aineiston yleisön saataville tai pitää aineiston yleisön saatavilla. 2) Aineisto on uhkaavaa, panettelevaa tai solvaavaa. 3) Teko kohdistuu yksilöitävissä olevaan ryhmään. 4) Teko on tehty tahallisesti. Vuonna 2011 säädettiin erikseen kiihottamisrikoksen törkeä tekemuoto rangaistavaksi. (Neuvonen 2015, 41 & 56.)

Vuosina 2001–2014 kiihottamisrikoksista tuomittiin rangaistukseen yhteensä 40 henkilöä, joista vuonna 2012 tuomittiin yhteensä 13. Muina vuosina luvut ovat vaihdelleet 0–5:n välillä (Suomen virallinen tilasto: Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset). Aineiston ulkopuolelle jää vuosittain tapauksia, joissa ylimmän syyttäjän päätöksellä on katsottu esitutkinta tarpeettomaksi (Neuvonen 2015, 127).

3.3 Yhdenvertaisuusvaltuutetun tiedoksi tulleet vihapuhe- ja häirintätapaukset

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto on oikeusministeriön yhteydessä toimiva itsenäinen viranomaisorganisaatio, jonka tehtävänä on antaa neuvoja ja ohjeita sekä auttaa syrjintäepäilyä selvittämisessä. Vuoden alusta lukien vähemmistövaltuutetun virka korvattiin uudella yhdenvertaisuusvaltuutetun viralla. Tarvittaessa valtuutettu ryhtyy toimenpiteisiin syrjinnän uhrin oikeusturvan takaamiseksi. Syrjintäepäilyä selvittämiseksi valtuutettu voi pyytää selvityksiä vastapuolelta sekä asiaan liittyviä lisätietoja eri toimijoilta. Yhdenvertaisuusvaltuutetulla on laaja yleinen tiedonsaantioikeus ja oikeus saada myös salassa pidettäviä tietoja.⁷ Valtuutetun tehtäväkenttä on laajempi kuin rikoslain määritelmä rangaistavasta vihapuheesta. Vuoden 2015 aikana (1.1.–11.12. välillä) yhdenvertaisuusvaltuutetulle tuli yhteensä 38 vihapuheeseen liittyvää yhteydenottoa. Luokitelun mukaan tarkasteltuna kiihottaminen kansanryhmää vastaan oli perusteena 10 yhteydenotossa, häirintä 18 yhteydenotossa, kunnianloukkaus kolmessa ja väkivalta tai sen uhka seitsemässä tapauksessa.⁸ Kaikki yhteydenotot eivät ole johtaneet varsinaisiin toimenpiteisiin.

3.4 Muuta kautta ilmi tullut vihapuhe ja häirintä

Alla on esitelty kahden eri kohderyhmälle suunnatun ns. matalan kynnyksen palvelun kautta tulleita yhteydenottoja. Palvelut ovat esimerkkejä eri vähemmistöryhmille kohdistetuista tukipalveluista.

⁷ www.syrjinta.fi/web/fi/apua-yhdenvertaisuusvaltuutetulta (luettu 1.12.2015)

⁸ Lähde: Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto.

SPR:n ohjaus- ja neuvontapalvelu

Suomen Punaisen Ristin Ei rasismille! -hanke lanseerasi ohjaus- ja neuvontapalvelun rasismia kohdanneille henkilöille syyskuussa 2015. Asiakas voi ilmoittaa kokemastaan rasismista nettilomakkeen avulla, ja hänellä on myös mahdollisuus soittaa ja tavata hankkeen työntekijöitä kasvotusten.

Ensimmäisen kolmen kuukauden aikana palvelun kautta oli tullut vajaat 200 yhteydenottoa. Vain reilut kymmenen yhteydenottoa sisälsivät selkeitä merkkejä asiakkaan kokemasta rasismista. Yksi tapaus siirrettiin yhdenvertaisuusvaltuutetulle, ja kahden tapauksen käsittely oli tätä raporttia kirjoitettaessa kesken.

Suurin osa vastaanotetuista viesteistä kuitenkin sisälsi vihapuhetta tai rasismia eikä vastannut palvelun tarkoitusta. Yhteydenottoista 80 % sisälsi asiattomia viestejä, kritiikkiä SPR:n toimintaa kohtaan tai yksinkertaisesti kirjoittajan keksimän esimerkin, jonka avulla hän voi todistaa omaa rasistista kantaansa.

Ilmoita rasismista -lomakkeessa kysellään asiakkaalta mm. kuvausta häneen kohdistuneesta rasismista. Monet lomakkeet olivat täynnä herjaavaa ja loukkaavaa tekstiä kuten esim. *"Kaksi neekeriä tönivät ja haukkuivat kauppareissulla. Vedin toista turpaan, toinen juoksi karkuun", "kamelinpaska haukkui minua valkonaamaksi"; "Joku vitun autisti tuli sanoon mulle että olen neekeri ja assburrger ja sitten se työnsi elävän kanan anaaliini ja 1000 kurkkua penikseeni".*

Negatiivista palautetta on kohdistunut myös SPR:ään. Palvelua tullaan vastaisuudessa jalkauttamaan yhteistyössä eri järjestöjen ja viranomaisten kanssa. Palvelun kehittämisessä on havaittu samankaltaisia haasteita kuin tämän selvityksen yhteydessä toteutetun kyselyn puitteissa. Avoimiin ja matalan kynnyksen kautta saataviin virtuaalisiin palautteenantokanaviin ohjautuu myös paljon asiatonta sisältöä. *"Nettimarkkinomisella palvelumme päättyy esim. Hommaforumiin tai samanlaisiin alustoihin ja silloin asiattomien viestien määrää vain nousee emmekä pääse kuuntelemaan oikeita kokemuksia ja tukemaan niitä ihmisiä jotka kärsivät rasismista."*

Tuki- ja neuvontapalvelu Sinuiksi

Sinuiksi-palvelusta saa apua seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvissä aiheissa. Valtakunnallinen ja monikanavainen palvelu toimii tällä hetkellä RAY:n avustuksella. Palvelussa voi kysyä oman tai läheisen seksuaaliseen suuntautumiseen (mm. a-, bi-, homo- ja panseksuaalisuuteen tai lesbouteen) ja sukupuolen moninaisuuteen (mm. inter-, muun- ja transsukupuolisuuteen, transvestisyyteen, queer-identiteettiin ja sukupuoleettomuuteen) liittyvistä kysymyksistä kuten sosiaalisista paineista, vertaisuudesta, seurustelun aloittamisesta, kaapista ulostulosta, parisuhde-, perhe- ja työelämästä, ikääntymisestä, yksinäisyydestä, eheyttämisestä, vihapuheesta, kiusaamisesta tai muista syrjintäkokemuksista.⁹

Vuoden 2014 aikana palveluun tuli 834 yhteydenottoa. Niistä yhteensä 80 liittyi kaltoin kohteluun, palveluiden saatavuuteen, kiusaamiskokemuksiin, työpaikoilla kohteluun ja syrjintäkokemuksiin. Tilastointia kehitetään edelleen, joten kaikki teemat eivät tule vielä kirjatuiksi. Palvelun toteuttajien näkökulmasta odotuksena oli, että palvelu keskittyisi psykososiaalisen tuen antamiseen mm. ulostulo- ja identiteetin määrittämissä,

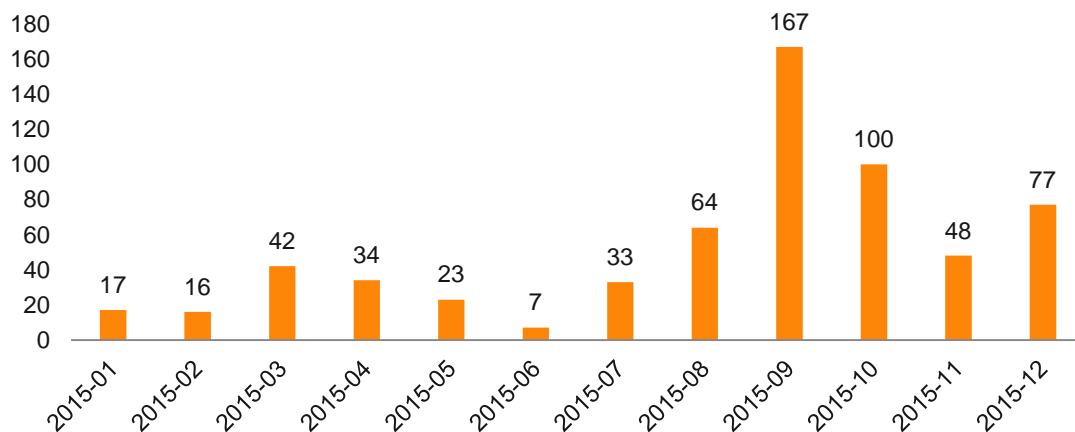
⁹ Ks. lisää www.sinuiksi.fi

mutta on ymmärrettävää, että nämä aiheet ovat suorassa yhteydessä pelkoihin ja yhteiskunnan suhtautumiseen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin, jolloin kaivataan myös käytännön ratkaisuja siihen, miten puuttua syrjintään arkielämässä. Kysymykset ovat erityisen herkkiä silloin, kun ollaan ottamassa ensi askelia kohti omaa itseä.¹⁰

3.5 Vihapuhe mediaseurannassa

Kuva 2 havainnollistaa, kuinka ajankohtainen teema on ollut selvityksen tekohetkellä. Kuvassa esitetään hakusanalla ”vihapuhe” saatavien osumien määrää suomalaisessa toimitetussa mediassa vuoden 2015 aikana. Toimitetussa mediassa vihapuhe-termin käyttö heijastaa keskustelua ja ilmapiiriä. Hakuosumien määrä lähti selvään nousuun elokuussa 2015. Heinäkuun lopussa käynnistyi keskustelu vihapuheesta kansanedustaja Olli Immosen ”monikulttuurisuutta vastaan” suunnatun Facebook-viestin jälkeen. Keskustelu oli kiivaimmillaan syyskuussa turvapaikanhakijoiden määrän kasvun myötä. Vuoden 2014 aikana vihapuhe-sanana osumia oli hieman yli 200. Vuoden 2015 loppuun mennessä osumia oli jo 628.

Vihapuhe-sanan esiintyminen suomalaisessa mediassa vuonna 2015

Kuva 2. Vihapuhe-termin ilmeneminen toimitetussa mediassa 1/2015–12/2015 (lähde: selvityksen toteuttajan mediahaku)

Selvityksen puitteissa ei ole tehty sisältöanalyysiä hakusanan perusteella esiin nousseista julkaisuista. Hakusanan osumat kertovat, että ilmiö on laaja ja että sitä on lähdetty käsittelemään eri tahoilla ja eri yhteyksissä.

¹⁰ Lähde: Sinuiksi-palvelun asiantuntijahaastattelu: toiminnanjohtaja Mikko Väisänen.

4. Kokemukset vihapuheesta ja häirinnästä

Tässä luvussa esittelemme selvityksen tuloksia peilaten niitä paikoitellen olemassa olevaan muuhun tietoon häirinnästä ja vihapuheesta. Luvun alussa esitämme tiiviin yhteenvedon tuloksista. Yhteenvedo käsittää vihapuheen ja häirinnän yleisyyden, tapahtumatilanteet, tekijät, tapahtumista ilmoittamisen, vihapuheen ja häirinnän vaikutukset sekä kolmansiin osapuoliin kohdistuvan vihapuheen ja häirinnän. Tämän jälkeen esitellään tulokset kohderyhmittäin. Lukuja tulkittaessa tulee huomioida, että eri kohderyhmissä on hyvin erilaiset vastaajamäärät (häirinnän kohteeksi joutuneita seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvia on 357 ja romaneja vain 15). Luvun lopussa tarkastellaan tuloksia vielä valituista näkökulmista (työpaikat, kokemukset sekä sukupuolittain että iän mukaan).

4.1 Yleisyys, tapahtumatilanteet ja tekijät

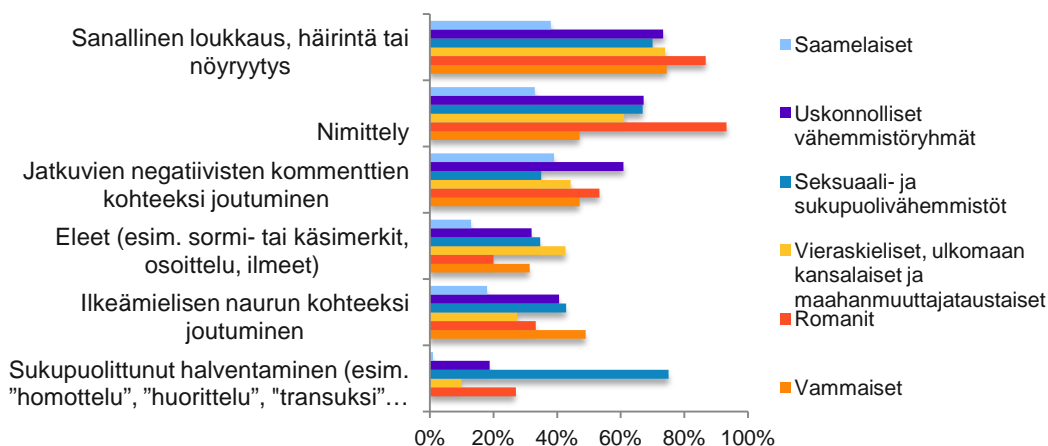
Yleisintä oli, että vihapuheen ja häirinnän kohteeksi joutuneet olivat kokeneet näitä viimeisen vuoden aikana 2–5 kertaa tai 6–10 kertaa (ks. kuva 3). Kohderyhmästä riippuen 20–30 % oli kuitenkin kohdannut vihapuhetta tai häirintää useammin kuin kerran kuussa. Kohderyhmäkohtaisia kokemuksia vihapuheen ja häirinnän luonteesta avataan tarkemmin luvussa 4.5.

Taulukko 3. Vihapuheen tai häirinnän yleisyys niillä vastaajilla, jotka ovat joutuneet häirinnän tai vihapuheen kohteeksi ko. vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Huom. romanivastaajia oli vain 15.

Kuinka usein olet kokenut joutuneesi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana?	Vammaiset	Romanit	Vieraskieliset, ulkomaan kansalaiset ja maahanmuuttoa jataustaiset	Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt	Uskonnolliset vähemmistöt	Saamelaiset
Päivittäin	6 %	0 %	4 %	2 %	4 %	2 %
Viikoittain	12 %	13 %	11 %	8 %	11 %	11 %
Muutamankerran kuussa	18 %	13 %	14 %	11 %	15 %	11 %
Noin kerran kuussa	4 %	0 %	6 %	13 %	13 %	21 %
6-10 kertaa	26 %	27 %	13 %	17 %	20 %	27 %
2-5 kertaa	28 %	47 %	44 %	43 %	33 %	27 %
Kerran	6 %	0 %	9 %	7 %	6 %	2 %

Yleisimmin vihapuhe tai häirintä oli muodoltaan sanallisia loukkauksia, häirintää, nöyryytystä tai nimittelyä (ks. kuva 3). Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöillä tosin yleisin ilmenemismuoto oli sukupuolittunut halventaminen. Vieraskieliset, ulkomaan kansalaiset ja maahanmuuttajataustaiset olivat kokeneet eleitä kuten sormi- tai käsimerkkejä hieman muita ryhmiä useammin. Vammaiset olivat kokeneet muita useammin ilkeämielisen naurun kohteeksi joutumista ja uskonnolliset vähemmistöryhmät jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutumista.

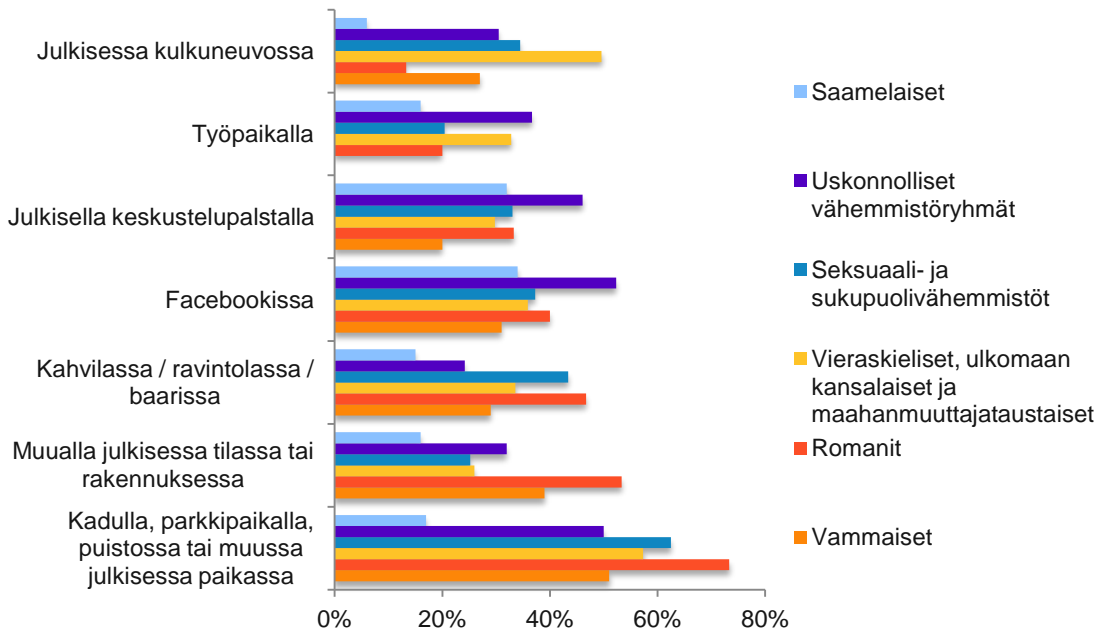
Minkä tyyppistä häirintää tai vihapuhetta olet kohdannut?

Kuva 3. Yleisimmät vihapuheen ja häirinnän ilmenemismuodot niillä vastaajilla, jotka ovat joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi ko. vähemmistöryhmään kuulumisensa takia (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vastausvaihtoehto). Huom. romanivastaaajia oli vain 15.

Häirinnän tai vihapuheen tapahtumapaikkoina korostuivat kadut, parkkipaikat, puistot ja muut julkiset paikat (ks. kuva 4). Vieraskieliset, ulkomaan kansalaiset ja maahanmuuttajataustaiset joutuivat muita useammin häirinnän tai vihapuheen kohteeksi julkisissa kulkuneuvoissa. Uskonnolliset vähemmistöryhmät olivat kokeneet muita useammin vihapuhetta tai häirintää julkisella keskustelupalstalla tai Facebookissa.

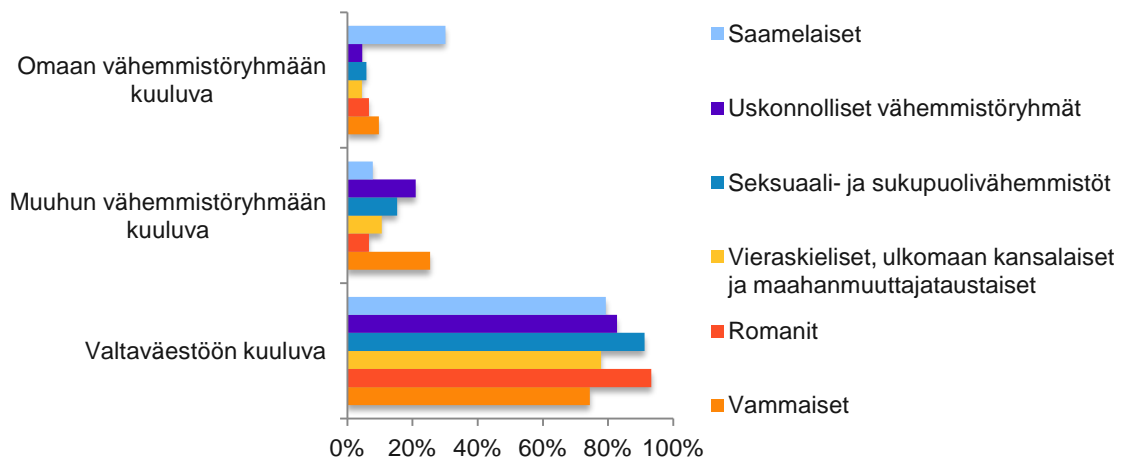
Missä olet joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi?

Kuva 4. Yleisimmät vihapuheen ja häirinnän tapahtumapaikat niillä vastaajilla, jotka ovat joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi ko. vähemmistöryhmään kuulumisensa takia (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vastausvaihtoehto)

Yleisimmin vihapuheen tai häirinnän tekijä on kuulunut valtaväestöön (ks. kuva 5). Saamelaisilla tekijä oli muita ryhmiä useammin omaan vähemmistöryhmään kuuluva. Vammaisilla ja uskonnollisilla vähemmistöryhmillä tekijä on muita useammin ollut muuhun vähemmistöryhmään kuuluva henkilö.

Mitkä alla olevista kuvaavat tekijää tai tekijöitä?

Kuva 5. Tekijöiden kuuluminen valtaväestöön ja vähemmistöryhmään niillä vastaajilla, jotka ovat joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi ko. vähemmistöryhmään kuulumisensa takia (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vastausvaihtoehto). Huom. romanivastaajia oli vain 15.

Vieraskielisillä, ulkomaan kansalaisilla ja maahanmuuttajataustaisilla, romaneilla ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla tekijä oli yleisimmin tuntematon (ks. taulukko 4). Vammaisten kohdalla yleisin tekijä oli terveydenhuollon tai sosiaalihuollon työntekijä. Saamelaisilla ja uskonnollisiin vähemmistöryhmiin kuuluvilla tekijä oli yleisimmin poliitikko tai julkisessa asemassa oleva henkilö. Vammaisia lukuun ottamatta kussakin vähemmistöryhmässä vähintään joka viides oli kokenut vihapuhetta tai häirintää poliitikolta tai julkisessa asemassa olevalta, ja saamelaisia lukuun ottamatta vähintään neljäsosa kussakin vähemmistöryhmässä oli kokenut vihapuhetta tai häirintää tuntemattomalta tekijältä.

Taulukko 4. Vihapuheen tai häirinnän yleisimmät tekijät sen mukaan, mihin vähemmistöryhmään kuulumisen perusteella vastaaja oli joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vastausvaihtoehto). Huom. romaanivastaajia vain 15.

Mitkä alla olevista kuvaavat tekijää tai tekijöitä?	Vammaiset	Romanit	Vieraskieliset, ulkomaan kansalaiset ja maahanmuuttajat	Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt	Uskonnolliset vähemmistöryhmät	Saamelaiset
Tuntematon tekijä	25 %	33 %	31 %	42 %	25 %	14 %
Poliitikko tai julkisessa asemassa oleva henkilö	12 %	20 %	20 %	24 %	34 %	43 %
Tuttu / kaveripiiri	18 %	7 %	13 %	22 %	22 %	11 %
Perheenjäsen / sukulainen	20 %	7 %	4 %	17 %	9 %	6 %
Terveydenhuollon- / sosiaalihuollon työntekijä	33 %	13 %	14 %	14 %	13 %	8 %
Työkaveri	6 %	20 %	24 %	13 %	22 %	16 %
Opettaja tai muu opetus- tai ohjaushenkilöstöön kuuluva	12 %	7 %	12 %	9 %	16 %	13 %
Muu palveluammattissa oleva henkilö	25 %	13 %	14 %	6 %	7 %	8 %
Ravintolan / kahvilan / pubin / yökerhon työntekijä	16 %	20 %	12 %	4 %	3 %	5 %
Järjestyksenvalvoja / vartija	8 %	20 %	11 %	4 %	3 %	3 %

4.2 Vihapuheesta ja häirinnästä ilmoittaminen

Tähän kyselyyn vastanneista ja viimeisen 12 kuukauden aikana häirinnän tai vihapuheen kohteeksi joutuneista vain 21 % oli ilmoittanut siitä jollekin taholle. Niitä vastaajista, jotka eivät olleet ilmoittaneet kokemastaan vihapuheesta tai häirinnästä kenellekään, kysyttiin ilmoittamatta jättämisen syytä. Yleisimpiä syitä olivat, etteivät vastaajat uskoneet, että asialle olisi tehty mitään (65 % vastaajista) tai että asialle olisi voitu tehdä mitään (48 % vastaajista). Yleisiä syitä olivat myös, ettei häirintä tai vihapuhe ollut tarpeeksi vakavaa tai ettei vastaaja tullut ajatelleeksi sen ilmoittamista (40 %). Kolmasosa niistä, jotka olivat kokeneet omakohtaisesti vihapuhetta tai häirintää, ja suunnilleen yhtä suuri osa niistä, jotka eivät olleet kokeneet henkilökohtaisesti vihapuhetta tai häirintää, eivät tieneet minne ilmoituksen voisi tehdä (ks. kuva 7). Ilmoittamatta jättämiseen oli muitakin syitä, esimerkiksi seuraavia: ilmoittaminen nähtiin oman energian ja ajan haaskauksena, ketään ei olisi kiinnostanut, vihapuhe ja häirintä ovat niin yleisiä, ettei niistä jaksakaan ilmoittaa, eikä tuntemattomista tekijöistä ilmoittaminen johtaisi mihinkään.

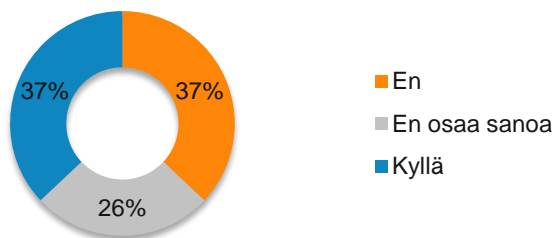
Jos et ilmoittanut kokemastasi häirinnästä tai vihapuheesta, miksi et?

Kuva 6. Syyt siihen, miksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneet eivät ilmoittaneet siitä millekään taholle (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vastausvaihtoehto)

Kyselyyn vastanneilta tiedusteltiin, kenelle he ilmoittaisivat vihapuheesta tai häirinnästä (jos vastaajat eivät olleet itse joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana) tai kenelle he ilmoittivat häirinnästä tai vihapuheesta (jos olivat itse joutuneet häirinnän tai vihapuheen kohteeksi ja jos he olivat tehneet siitä ilmoituksen). Tulokset on esitetty kuvassa 7.

Tietäisitkö kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisit vihapuhetta / häirintää?

Kuva 7. Niiden vastaajien, jotka eivät ole henkilökohtaisesti joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana, tietämys siitä kenen puoleen kääntyä

Tietoisuus ilmoituskanavista on alhainen, jos tulosta vertaa Eurobarometrikyselyn tuloksiin, joiden mukaan tietoisuus ilmoituskanavista on Suomessa korkea myös verrattuna EU:n muihin maihin. Eurobarometrin vastaajista 78 prosenttia tietäisi, mihin ilmoittaa, jos joutuu syrjinnän tai häirinnän kohteeksi. Euroopan keskiarvo oli 45 %. (Euroopan komissio 2015.) Raportissa todetaan yleisesti, että eri vähemmistöryhmiin kuuluvilla tiedot ovat samansuuntaiset, mutta maakohtaista tietoa ei ole saatavilla siltä osin. Eroa voidaan osin selittää sillä, että kyselyjen termistöissä on eroa ja että vihapuhe voidaan kokea syrjintää vaikeammin hahmotettavaksi ja tavoitettavaksi eikä ilmoituskanavia siten tunnisteta.

Selvitykseen vastanneilla yleisin yksittäinen taho, jolle vihapuheesta tai häirinnästä ilmoitettaisiin tai ilmoitettiin, on poliisi. Seuraavaksi yleisin on esimies ja kolmanneksi yleisin opettaja, rehtori tai muu opetus- ja ohjaushenkilöstö. Niiden kohdalla, jotka ovat joutuneet viimeisen vuoden aikana henkilökohtaisesti häirinnän tai vihapuheen kohteeksi, muulle taholle ilmoittaminen oli yleisintä. Nämä muut tahot olivat joko välittömästi tapahtumapaikkaan liittyviä (kuten ravintolan henkilökunta, keskustelupalstan tai ryhmän ylläpitäjä, työyhteisö tai terveydenhoitohenkilökunta) tai omaan vertaisryhmään kuuluvia ja muita läheisiä. Yksittäisiä mainintoja saivat myös eduskunnan oikeusasiain mies, kansanedustajat, ELY-keskus ja TE-toimisto sekä media. Niiden kohdalla, jotka eivät ole henkilökohtaisesti joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi, neljänneksi yleisin taho, jolle asiasta ilmoitettaisiin, on työsuojeluhenkilöstö.

Yhdenvertaisuusvaltuutetulle ilmoitaisi vain 11 prosenttia vastaajista. Luku on linjassa uusimman Eurobarometrin tulosten kanssa. Siinä kanavan oli valinnut ilmoitustieksi seitsemän prosenttia eli suhteellisesti vähemmän kuin missään muualla Euroopassa. Ruotsissa puolestaan jopa 38 prosenttia oli valinnut vastaavan kanavan. (Euroopan komissio 2015.)

Huomattavaa on, että yleisimmät tahot, joille häirinnästä tai vihapuheesta ilmoitettaisiin tai ilmoitetaan, ovat poliisia lukuun ottamatta epävirallisia ja tapahtumapaikkoihin kytkeytyviä tahoja. Tämä on sikäli luonnollista, että ilmoitusta tehtäessä valitaan sellainen taho, joka voi välittömästi puuttua tilanteeseen, kuten ravintolan henkilökunta tai vaikkapa keskustelupalstan ylläpitäjä tai työpaikan esimies.

**Minne tai kenelle ilmoittaisit vihapuheesta tai häirinnästä /
kenelle ilmoitit vihapuheesta tai häirinnästä?**

Kuva 8. Tahot, joille häirinnästä tai vihapuheesta ilmoitettaisiin tai joille ilmoitettiin

Ilmoittamatta jättämisen syyt liittyvät luonnollisesti myös teon ja tapahtuman luonteeseen mutta lisäksi myös toistuvuuteen tai yllättävyyteen. Useampi henkilö kertoi, että jos jokaisesta kokemastaan häirintätapauksesta tekisi ilmoituksen, niitä pitäisi olla tekemässä jatkuvasti. Nämä liittyvät usein henkilöön kohdistuvaan vihamieliseen huuteluun tai yleisempään verkkokirjoitteluun. Tilanteet jättävät jäljen, mutta jos tilanne ei ole suoranaisesti uhkaava, asiaa on vaikea viedä eteenpäin ilmoitus- tai valitustesteitse. Esimerkiksi yksi vammainen haastateltava kuvaili tilannetta seuraavasti:

”...on ollut niin pieniä, ettei voisi viedä oikeuteen. Esimerkiksi kun ohikulkija käveli vain ohitse ja vain sylkäisi. Tähtäsi. Äärimmäisen vihainen ja alentava ele, että sylkäistään. Huutelut yksittäistä ja pientä.”

Joissain kertomuksissa nousi esiin myös uhrin epäily siitä, onko itse käyttäytynyt provosoivasti tai onko itseilmaisu oikeutettu. Seuraavan kertomuksen tilanne on hyvä esimerkki aineistossa usein toistuvasta lesbojen kohtaamasta seksuaalisesta häirinnästä:

”Tiedän itse joutuneeni/päätyneeni häirinnän kohteeksi useastikin, koska olen käynyt vuosia sitten läpi vaiheen, jolloin käytin paljon sateenkaaritunnuksia ja esim. Setan rintamerkkejä. Olen miettinyt, onko se provokaatiota, jolla olen itse aiheuttanut vihapuhe ryöppyjä ja huuteluita, mutta toisaalta olen sitä mieltä, että se ei silti ole koskaan oikeutettua. Mieleeni tulee myös tapaus, jälleen Helsingin julkisessa liikenteessä, jossa raitiovaunussa istuessani luokseni tuli jälleen kantismies, joka kertoi ’voivansa antaa minulle sellaista kyytiä sängyssä että käännyn heteroksi’.”

Uhkaavien tilanteiden osalta ilmoitusta ei välttämättä tehdä jo siksi, että tilanteesta poistuminen on ensisijainen reaktio, eikä ilmoitusta tehdä järkytyksen takia. Esimerkiksi yhtä maahanmuuttajataustaista, lapsesta asti Suomessa asunutta naista oli heitetty lasipullolla metrossa. Tekijät olivat nuoria ”skinijengiksi” tunnistettavia miehiä. Haastateltava oli poistunut metrosta niin pian kuin mahdollista. Hän kertoi olleensa niin šokissa, ettei ilmoittaminen tullut heti mieleen. Nykyään hänellä on metron hätänumero tallennettuna puhelimeen. Romanian kohdalla korkea ilmoittamiskynnys näyttäyty monisyisenä. Romanit kohtaavat yhtä lailla huutelua ja nimittelyä, mutta usein kysymys on eri palvelutilanteissa tapahtuvasta syrjinnästä. Liian usein niihin on liitetty kokemus siitä, että järjestyksen valvoja on toiminut asenteellisesti, jopa väkivaltaisesti. Haastateluissa nousi esiin tapauksia, joissa poliisi ei ole halunnut puuttua tilanteeseen tai uskonut uhrin. Tällöin poliisin suhtautumista on kuvattu yleensä vähätteleväksi. Samanlaisia yksittäisiä kokemuksia nousi esiin muissakin kohderyhmissä sekä epäilyjä siitä, ettei kohderyhmien edustajia uskota uhrin asemassa. Ilmoittamiskynnyksen nouseminen on näissä tapauksissa seuraus viranomaisluottamuksen puutteesta. Jos uhri epäilee, ettei häntä uskota, myös pelko oikeudenkäynneistä koituvista taloudellisista seurauksista on ymmärrettävä uhka. Romanian kohdalla nousi myös esiin, että kynnystä nostaa vielä väärän tunnistamisen pelko.

Haastateltavien kanssa käydyissä keskusteluissa käsiteltiin myös sitä, miten ilmoitus on edennyt, mikäli se on tehty. Valitettavan usein uhrilla on käsitys, ettei asia ole edennyt mitenkään. Mikäli päätös on ollut kantajan osalta kielteinen, se ei ole myöskään auttanut asian käsittelyä. Seuraavassa tapauksessa vammaisen henkilö on joutunut verkossa yhden henkilön systemaattisen häirinnän kohteeksi. Tuo henkilö oli levittänyt suoria haukkumaviestejä erityisesti Facebookissa avoimissa ryhmissä mutta myös uhrin läheisille. Henkilö kuvaa kokemusta seuraavasti:

”Jos ajattelee viranomaistahoa, niin ensimmäinen kohtaaminen oli vähättelevä. Ei ollut nähnyt vielä edes viestejä. Ensimmäinen kontakti voisi olla inhimillisempi. Jatkokontaktit ottivat vastaan hyvin. -- Syyttäjä oli sitä mieltä, ettei henkilö voinut tehdä mitään toiminnallensa. Ei ollut mikään yksi ’nyt raivostuin ja räjäytin paskakasan sun niskaan’. Tuli sellainen olo, että mulle saa tehdä mitä vaan, jos toisella on neurologista vaivaa [esitetty perusteluna]. Saa haukkua netissä ja isälle ja kavereille. Mikään teksti ei ole tarpeeksi raakaa. Poliisi toimi hyvin, mutta syyttäjän syyttämättä jättämisen päätös oli ...”

Seuraavassa tapauksessa ilmoitus on edennyt työterveydenhuollon kautta, mikä itsessään on auttanut uhrin asian käsittelyä, vaikkei hän tiedä kuinka asia on ratkaistu:

”Viimeisin pomoni oli erittäin konservatiivinen. Hänen käytöksensä minua kohtaan muuttui hyökkääväksi ja simputtavaksi välittömästi, kun hänelle selvisi suuntautumiseni. Viimeisen vuoden aikana tämä pomo käytöksellään ajoi minut loppuun. Tilanne kärjistyi vähitellen sairastumiseeni ja päättyi lopulta (laittomiin) potkuihin, joita vastaan en jaksanut taistella. Lähimmät työtoverini eivät puuttuneet tilanteeseen, jonka toisaalta ymmärrän ko. firman henkilöstöpolitiikan tuntien. Hain lopulta apua työterveyshuollosta, josta onneksi sain apua. Vaikka itse tulín irtisanotuksi, tiedän th:n tehneen asiasta selvityspyynnön. Ratkaisua en ole koskaan kuullut.”

Vammaisuuden perusteella tapahtuvaa häirintää ja vihapuhetta tulee eri raporttien perusteella vähän ilmi. Asiantuntijahaastattelussa nostettiin esiin, että osaltaan myös uhkaavan tilanteen kohtaamista koskevat ohjeistukset edesauttavat sitä, ettei tilanteita tule ilmi. Tilanne tulee keskeyttää mahdollisimman nopeasti ja poistua tilanteesta eska-loituvan väkivallan estämiseksi. Tällöin asian kanssa ei myöskään mennä eteenpäin. Yksi selkeä vaikutin voi olla se, että vammaisten liikkuminen on usein myös rajoitettua ja vammaispalveluista riippuvaista. Siten vammaiset eivät myöskään usein liiku ns. riskipaikoissa ja myöhäisinä kellonaikoina. Näkövammaisen näkökulmasta yksi kyse-lyyn vastaaja kommentoi ilmoittamatta jättämistä siten, että tilanteet ovat kuitenkin nopeita eikä näkövammaisen voi ilmoittaa tekijän tuntomerkkejä. Lisäksi ilmoittaminen ei yleensä onnistu heti, ”ja tilanne on jo myöhemmin ohi”.

Usea haastateltava on toiminut aktiivisena ns. sivullisen roolissa. Seuraavassa tapauksessa rasisisesta hyökkäyksestä on tullut poliisiasia, mutta kuten usein omakohtaisissa tapauksissa, tapauksen etenemisestä ei ole tietoa.

”Raitiovaunussa suomalainen mies läpsäisi ilmeisesti somalialaistaustaisen naisen sylissä istuvaa lasta ja sylkäisi sen jälkeen naista kasvoille ja rupesi huutamaan rasisista ja erittäin vihaista solvausta naista ja lasta kohtaan. Menin tilanteeseen naisen avuksi, hänen ja lapsen ja tämän hyökkäävän miehen väliin fyysisesti, jolloin mies löi minua samalla nimitellen klassisilla haukkumanimillä. Tähän tilanteeseen puuttui raitiovaunukuljettaja, joka hälyytti vartijat odottamaan ja piti ovet suljettuina, jotta vartijat saivat tämän miehen kiinni. Tilanteesta tehtiin viralliset paperit ja annoin myös lausunnon poliisille. En koskaan saanut tietoa joltako tämä tilanne rangaistukseen.”

Seuraava esimerkki liittyy muun muassa verkossa ilmenevään vihapuheeseen ja myös kokemukseen siitä, ettei ilmoittaminen johda mihinkään. Tapauksessa vihapuhetta ja häirintää on ilmennyt uskonnollisen vähemmistöryhmän taholta. Kyseinen haastateltava kuuluu šiivävähemmistöön ja kokee, ettei sunnivähemmistöön kuuluvien henkilöiden taholta tapahtuneeseen häirintään tai jopa kiihottamiseen kansanryhmää vastaan ole reagoitu poliisin puolelta.

”Aina poliisi sanoo, että tutkitaan, mutta mitään ei tapahdu. ’Katsotaan ja katsotaan’, sitä ei lopeteta. Parista yksilöstä tehty monta ilmoitusta. Yhdessä tapauksessa sanoi, että me tehdään teistä kaikista loppu. -- Netissä oli yksi iso kirjoitus, jossa kiihottaa väkivallan tekoihin. En tiedä mitä tapahtui, sillä siitä ei ilmoiteta. Ääriajattelua ei yhtään ennaltaehkäistä. Kiihottaminen väkivaltaan uskonnon nimissä on näköjään sallittu.”

Verkossa tapahtuvan häirinnän ja vihapuheen ilmoittaminen nähdään yleisesti ottaen haasteelliseksi. Ilmoitusten tekemisen ylläpidolle ei nähdä johtavan usein mihinkään. Anonymiteetin menettämisen pelko ei noussut erikseen esiin kuin yhdessä vastauksessa.

4.3 Vihapuheen ja häirinnän seuraukset ja vaikutukset

Jos tekijän perusteena ovat ennakkoluulot tai vihamielisyys henkilön oletettua tai todellista etnistä tai kansallista taustaa, uskonnollista vakaumusta tai elämäntavomusta, seksuaalista suuntautumista, sukupuoli-identiteettiä, sukupuolen ilmaisua tai vammaisuutta kohtaan, henkilö on valikoitunut uhriksi tietyn ulkoapäin havaittavan tai tekijän tiedossa olevan ominaisuuden tai näkemyksen vuoksi. Tämä lisää uhrin pelkoa siitä, että hän voi valikoitua uhriksi myös toistamiseen¹¹. Tämä näkyy myös selvityksen tuloksissa.

Koko aineistoa tarkasteltaessa vihapuhe ja häirintä ovat vaikuttaneet vahvimmin yleiseen turvallisuudentunteeseen (61 %) ja psyykkiseen terveyteen (52 %). Lähes kolmanneksella ne ovat vaikuttaneet myös viranomaisluottamukseen (ks. kuva 9). Vaikutukset vaihtelivat hieman eri kohderyhmillä (ks. taulukko 5).

Kuva 9. Vihapuheen ja häirinnän seuraukset (kaikki kohderyhmät, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vastausvaihtoehto)

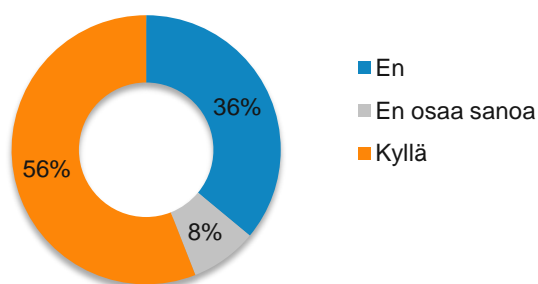
¹¹ esim. HE 44/2002 rasistisen motiivin perusteluista koventamisperusteena.

Taulukko 5. Elämänalueet, joille vihapuheella tai häirinnällä on ollut yleisimmin seurauksia (vähemmistöryhmään kuulumisensa takia vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneet)

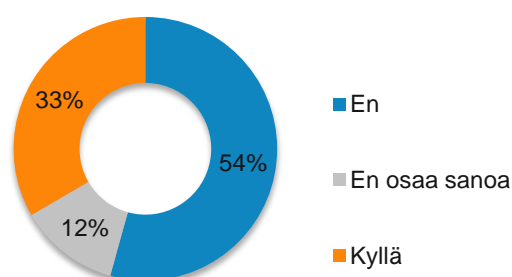
Mihin elämänalueisiin vihapuhe / häirintä on vaikuttanut?	Vammaiset	Romanit	Vieraskieliset, ulkomaan kansalaiset ja maahanmuuttajataustaiset	Seksuaali- ja sukupuoli- vähemmistöt	Uskonnolliset vähemmistöt	Saamelaiset
Yleisin vastaus	Psyykkiseen terveyteen	Yleiseen turvallisuuden- tunteeseen	Yleiseen turvallisuuden- tunteeseen	Yleiseen turvallisuuden- tunteeseen	Yleiseen turvallisuuden- tunteeseen	Psyykkiseen terveyteen
Toiseksi yleisin vastaus	Yleiseen turvallisuudentunteeseen	Viranomaisluottamukseen	Psyykkiseen terveyteen	Psyykkiseen terveyteen	Psyykkiseen terveyteen	Yleiseen turvallisuuden- tunteeseen
Kolmanneksi yleisin vastaus	Hanastamiseen	Uskonnon tai elämäntattomuksen hajottamiseen / psyykkiseen terveyteen	Viranomaisluottamukseen	Työssäkäynnin / opiskeluun	Uskonnon tai elämäntattomuksen hajottamiseen	Ystävyyssuhteisiin / viranomaisluottamukseen

Kyselyyn vastanneista 56 prosenttia kertoi välttävänsä joitain paikkoja siinä pelossa, että pelkää joutuvansa häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Kolmannes vastaajista kertoi välttävänsä liikkumista joissain paikoissa läheistensä kanssa tai pyytävänsä läheisiään välttämään joitain paikkoja siksi, että pelkää itse joutuvansa tai läheistensä joutuvan häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia.

Vältätkö joitain paikkoja siinä pelossa, että voisit joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisesi takia?

Vältätkö liikkumista läheistesi kanssa / pyydätkö läheisiäsi välttämään joitain paikkoja siinä pelossa, että sinä tai he voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia?

Kuva 10. ja kuva 11. Vihapuheen ja häirinnän seurauksia kohderyhmille (kaikki kohderyhmät)

Aineistossa esiin nousevia seurauksia olivat ulkona liikkumisen rajoittaminen tiettyyn kellonaikaan tai tietyissä paikoissa, sosiaalisen kanssakäymisen väheneminen, omaan vähemmistöryhmään kuulumisen peitteleminen, luottamuksen väheneminen poliitikkoihin ja kanssaihmiisiin, vaikutukset minäkuvaan, itsevarmuuteen, työn suorittamiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Useilla vastaajilla esiintyi stressiä, sillä he pelkäsivät joutuvansa erilaisissa paikoissa vihapuheen tai häirinnän kohteeksi. Useat vastaajat kertoivat olevansa aiempaa varovaisempia pukeutumisen suhteen sekä peittelevänsä omaan vähemmistöidentiteettiin kuulumista. Osa vastaajista kertoi välttelevänsä kokonaan eri paikoissa liikkumista. Esimerkiksi julkisten kulkuneuvojen vältteleminen rajoittaa ja hankaloittaa elämää.

Koettu vihapuhe ja häirintä ovat vaikuttaneet useilla vastaajilla itsetuntoon ja aiheuttaneet ulkopuolisuuden tunnetta. Joillain vastaajilla psyykkiset seuraukset olivat vakavia; heillä esiintyi masennusta, ahdistuneisuutta, muita mielenterveysongelmia ja itsemurha-ajatuksia.

Häirintä ja vihapuhe vaikuttavat luonnollisesti maahanmuuttajien kotoutumiseen ja yhteiskuntaan integroitumiseen. Useat maahanmuuttajataustaiset vastaajat eivät edes koe itseensä maahanmuuttajiksi, sillä ovat käyneet koulunsa Suomessa, suomi on ainakin toinen äidinkieli, ja yhteyttä omaan tai vanhempien lähtömaahan ei välttämättä ole edes olemassa. Mukana on myös henkilöitä, jotka on adoptoitu Suomeen. Vihapuheen ja häirinnän perustana on tällöin pelkästään se, että henkilö poikkeaa ulkonäöltään valtavirrasta. Maahanmuuttajien niputtaminen yhteen pelkästään ulkonäön perusteella aiheuttaa ahdistusta ja pelkoa. Erityistä huolta aiheuttaa myös ajatus siitä, että oman yhteisön sisällä joku tekee jotain rikollista.

Alla on poimintoja eri vähemmistöryhmiin kuuluvien vastauksista:

”Ympäristön vihamielinen ilmapiiri on saanut pysyttelemään suurimmaksi osaksi kaapissa, mikä nakertaa yleistä hyvinvointia ja estää tuomasta oman elämän asioita esiin, mikä haittaa lähes kaikkia sosiaalisia suhteita (perhesuhteet, työpaikka, opiskelupaikka – kaikki muut paitsi hyvin läheiset ystävät)...” (seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluva)

”Jatkuva pelko ja ahdistus siitä, mitä seuraavaksi saattaa tapahtua. Niin kauan kun en kerro olevani vähemmistöä, saan luultavasti olla rauhassa, mutta sehän on oman identiteetin kieltämistä tietyllä tavalla.” (seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluva)

”Toisinaan rohkaistun tekemään asioita, esimerkiksi vastaamaan kärsivällisesti ja mielestäni asiallisesti ihmisten mitätöintiyrityksille ja valheille, sekä puhumaan avoimesti perheeni ja ystäväni kanssa asioista, jotka pelottavat ja ahdistavat. Joskus taas olen ollut todella väsynyt henkisesti varsinkin netissä usein ilmestyvään kommentointiin. (Yleisimmät: saamelaiset ovat maahanmuuttajia Norjasta, saamelaiset eivät maksa veroja, saamelaiset saavat ilmaiset talot ja maat, mikäli ILo 169 ratifioidaan..) Häirintä ja vihapuhe ovat toisaalta vahvistaneet minua ihmisenä ja lisänneet tahtoani tehdä Suomesta avoimempi ja vähemmän rasistinen paikka elää.” (saamelainen)

”Tulee surullinen olo ja harmittaa oma vamma.” (vammainen)

”Kun on nuorempana joutunut kokemaan sen, että tuntemattomat huutelee – tulee aina yllätyksenä – aina voi tulla joku joka voi haavoittaa. Kadonnut turvallisuuden tunne. Tiettyjä mielenterveydellisiä ongelmia. Kokemukset vaikuttaneet siten, että vaikea luottaa ihmisiin.” (vammainen)

”Yleistä turvattomuuden tunnetta, kun tapahtuneiden kautta käy ilmi, että korkeasti koulutetut sivistyneet ihmiset voivat olla noin tietämättömiä ja avoimen ennakkoluuloisia -- mitä sitten on piireissä, joissa itse en liiku?” (uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluva)

”Erittäin paljon erilaisia asioita. Vaikka olenkin sosiaalinen ihminen, en uskalla hakea työpaikkoja tai harjoittelupaikkoja, asuntoja yksityisiltä, sen takia koska pelkään tulla torjutuksi. Se on joka päiväistä. Ja minulle tulee sellainen olo niin kuin olisin huono vaikka en ole ITSE tehnyt mitään väärää. Pelkään myös tutustua uusiin ihmisiin ennakkoluulojen takia. Monesti asuntoa haettaessakin saateetaan sanoa suoraan ’olisit muuten ollut hyvä mutta pidät romanivaatetusta ja olet romani’” (romani)

”Aiemmin ulkoilin luonnossa ja lenkkeilin mielelläni, mutta nykyään oleilen mieluiten kotona. Olen järjestänyt kotiin korvaavia liikkumismahdollisuuksia. Välttelen joitakin kauppoja ja julkisia tiloja, joissa häirintä on yleisintä. Käyn kaupassa harvemmin.” (maahanmuuttajataustainen)

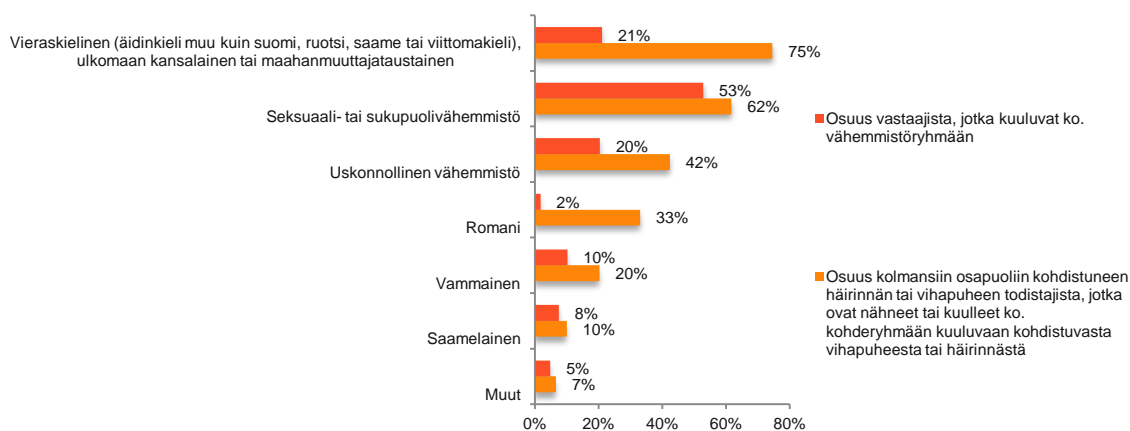
”Olen elämäni aikana joutunut kokemaan jos jonkinlaista nimitelyä, huutelua ja häirintää. Olen tummaihoisen, mutta samalla myös Suomessa syntynyt puoliksi kantasuomalainen henkilö. Minua on mm. nimitelty kadulla ja koulussa ’vitun neekeriksi’ ja kerrottu, että minun ’kuuluisi palata sinne mistä olen tullut’, jne. Tällä on ollut huono vaikutus mielenterveyteeni ja hyväksytyksi tulemisen tunteeeseen, etenkin lapsuus- ja nuoruusaikoina. Useasti minulle on tullut (ja tulee joskus vielä nykyäänkin) olo, että minua ei tahdota tai hyväksytä suomalaiseen yhteiskuntaan. Itse pidän sitä erittäin surullisena, että joskus koen etten ole tervetullut omassa kotimaassani.” (maahanmuuttajataustainen)

”En edes koe itseäni maahanmuuttajaksi ja tullaan sanomaan, ettei ole oikeutta elää täällä. Olemme puun ja kuoren välissä. Kantaväestö katsoo samoista kiikareista. Jos joku radikaalityyppi tekee, me kärsitään, ja jos ne [omaan vähemmistöryhmään kuuluva] tekee jotain meille, me kärsitään.” (uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluva maahanmuuttajataustainen)

4.4 Kolmansiin osapuoliin kohdistunut vihapuhe ja häirintä

Vastaajilta tiedusteltiin myös, olivatko he nähneet tai kuulleet kolmansiin osapuoliin kohdistunutta vihapuhetta tai häirintää. Niiltä vastaajilta, jotka olivat nähneet tai kuulleet kolmansiin osapuoliin kohdistunutta vihapuhetta tai häirintää, kysyttiin mihin vähemmistöryhmään vihapuheen tai häirinnän kohde kuului. Vaikka vastaajista vain 21 % oli itse vieraskielisiä, ulkomaan kansalaisia tai maahanmuuttajataustaisia, oli 75 % kolmansiin osapuoliin kohdistuneen vihapuheen tai häirinnän todistajista nähnyt vieraskielisiin, ulkomaan kansalaisiin tai maahanmuuttajataustaisiin kohdistuvaa vihapuhetta tai häirintää. (ks. kuva 12). Tämä vastaa poliisin tietoon tulleita viharikosepäilyitä sikäli, että niistä suurin osa sisälsi vuonna 2014 rasistisia piirteitä (Tihveräinen 2014). 33 % oli vastaavasti nähnyt romaneihin kohdistuvaa vihapuhetta tai häirintää, vaikka romanien osuus kyselyn vastaajista on vain 2 %.

Mihin vähemmistöryhmään häirinnän tai vihapuheen kohteeksi joutunut kuului?

Kuva 12. Kolmansiin osapuoliin kohdistunut vihapuhe tai häirintä vähemmistöryhmittäin

4.5 Tulokset kohderyhmittäin avattuna

Luvuissa avataan kyselyn tuloksia kohderyhmittäin. Kyselyyn vastaajat ja haastatteluun osallistuvat ovat itse valikoituneet näytteeseen, jota ei voi pitää edustavana otoksena perusjoukosta. Siten kysely- ja haastatteluaineiston perusteella voidaan kuvata ilmiötä ja kokemuksia mutta ei voida tehdä yleistettäviä kohderyhmäkohtaisia johtopäätöksiä vihapuheen ja häirinnän yleisyydestä.

Luvut etenevät siten, että ensin kuvataan tiivistetysti päähavainnot, minkä jälkeen tuloksia avataan yksityiskohtaisemmin.

4.5.1 Vammaiset

Kelan vammaisetuksien saajia oli Suomessa vuonna 2013 yhteensä 307 800, mikä vastaa 5,6 % väestöstä (Kela 2014, 10). Vuoden 2012 Eurobarometrin mukaan 28 % vammaisista oli kokenut syrjintää tai häirintää viimeisen 12 kuukauden aikana EU:ssa. Osuus oli suunnilleen samansuuruinen eri jäsenmaissa ja samansuuruinen kuin vuonna 2009. Yhdeksän prosenttia Suomessa asuvista oli nähnyt tai kuullut vammaisuuden liittyvästä syrjintä- tai häirintätapauksesta viimeisen 12 kuukauden aikana. (Euroopan komissio 2012, 65 & 68.)

Kyselyn aineistossa 51 henkilöä kertoi kokeneensa vihapuhetta tai häirintää vammaisuuden perusteella viimeisen 12 kuukauden aikana. Lisäksi seitsemän vammaista henkilöä osallistui haastatteluun. Jopa 36 prosenttia vastaajista oli kokenut vihapuhetta tai häirintää useammin kuin kerran kuussa viimeisen 12 kuukauden aikana. Useat kokemukset juontavat luonnollisesti edellistä vuotta aikaisemmista tapahtumista.

Kokemukset ovat jaettavissa toisaalta tuntemattomien taholta tulevaan nimittelyyn, ilkeämielisen naurun kohteeksi joutumiseen tai vihamieliseen käytökseen, mutta vasta-

uksissa ja haastatteluissa korostuvat myös palvelujärjestelmän taholta koettu syrjintä, joka voi olla monisyistä. Toisaalta itse järjestelmätaso nähdään usein epäarvoistavana: säätöpaineet kiristävät palveluiden saatavuutta, mikä pakottaa pahimmillaan vammaisen ihmisen ns. neljän seinän sisään.

Henkilöihin kohdistuvaa häirintää tai vihapuhetta on kuvattu muutamassa tapauksessa ”lieväksi”, ja se on ollut huutelua, naureskelua, tuijottelua ja esimerkiksi osoittelua. Useampi vastaaja tuo esiin myös vihamieliset asenteet vammaisten saamia palveluita tai esteettömyysvaatimuksia kohtaan. Vammaisuuden perusteella häirintää tai vihapuhetta kohdanneista 65 % ei ilmoittanut siitä millekään taholle.

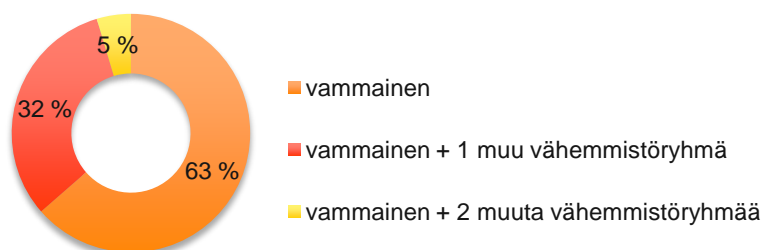
Toteutunut häirintä tai vihapuhe tai niiden pelko ovat vaikuttaneet vahvimmin psyykkiseen terveyteen, minkä jälkeen on mainittu yleinen turvallisuuden tunne. Vammaiset ovat usein herkästi haavoittuvassa asemassa, mikä vaikuttaa helposti luottamukseen ihmisiin.

Vammaisuuden vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi 60 % välttää joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Kolmasosa välttää liikkumista läheistensä kanssa tai pyytää läheisiään välttämään joitain paikkoja samasta syystä.

Kyselyn tulokset yksityiskohtaisemmin

Vihapuhetta ja häirintää koskevaan kyselyyn vastasi 151 vammaista henkilöä. Kaksi kolmasosaa vastanneista koki kuuluvansa yhteen vähemmistöryhmään (vammainen), kolmasosa koki kuuluvansa kahteen vähemmistöryhmään ja 5 % koki kuuluvansa kolmeen vähemmistöryhmään. Useimmin vastaajat kuuluivat vammaisen vähemmistöryhmän lisäksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön (22 % vastaajista), uskonnolliseen vähemmistöön (9 % vastaajista) sekä vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten ja maahanmuuttajataustaisten vähemmistöön (7 % vastaajista).

Vastanneiden vammaisten tausta

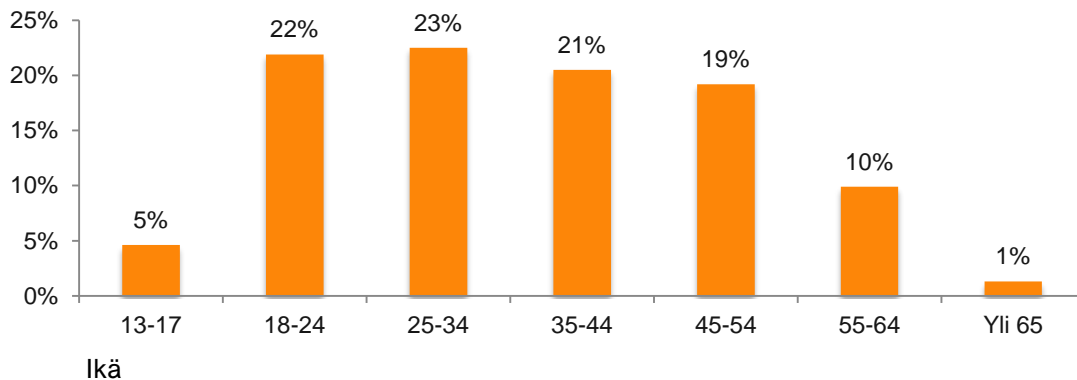

Kuva 13. Vastanneiden vammaisten kuuluminen selvityksen kohteena oleviin vähemmistöryhmiin (kaikki vastaajat)

Vammaisista vastaajista yli 80 prosenttia puhui äidinkielenään suomea. 56 prosenttia oli naisia, 40 prosenttia miehiä ja 3 prosenttia muunsukupuolisia. Vastaajista 45 prosenttia oli 18–34-vuotiaita ja 40 prosenttia 35–54-vuotiaita (ks kuva 14).

40 prosenttia vastaajista asui Uudellamaalla, 13 prosenttia Pirkanmaalla ja 11 prosenttia Varsinais-Suomessa. Puolet vastaajista asui yli 100 000 asukkaan kaupungissa, 14 prosenttia asui 50 000–100 000 asukkaan kaupungissa ja 13 prosenttia asui 20 000–50 000 asukkaan kaupungissa.

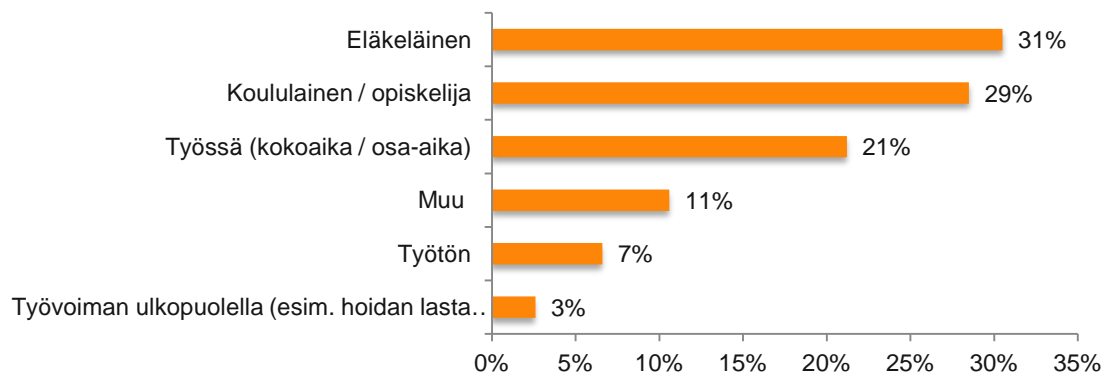
Vammaiset vastaajat ikäryhmittäin

Kuva 14. Vammaisten vastaajien ikäjakauma (kaikki vastaajat)

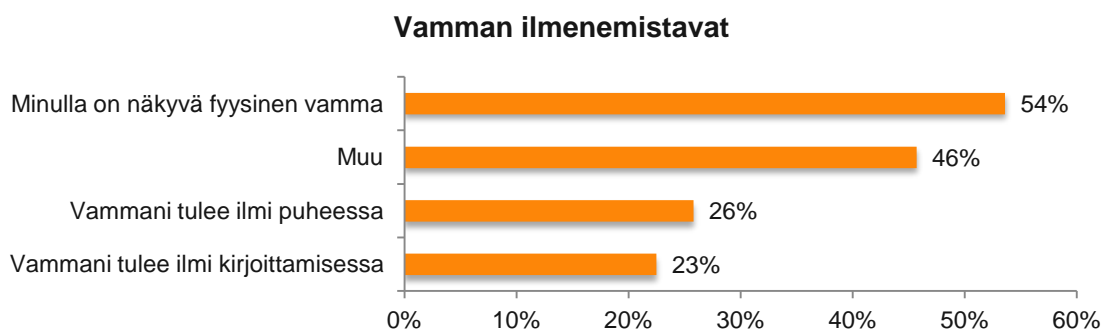
45 prosentilla vammaisista vastaajista oli toisen asteen koulutus, 30 prosentilla oli korkeakoulututkinto, 20 prosentilla peruskoulutus ja 3 prosentilla tutkijakoulutus. Kolmannes vastaajista oli eläkkeellä ja liki yhtä suuri osa oli koululaisia tai opiskelijoita. Viidenes oli työssä joko koko- tai osa-aikaisesti (ks. kuva 15).

Mikä kuvaa parhaiten toimintaasi tällä hetkellä?

Kuva 15. Vammaisten vastaajien työmarkkinastatus (kaikki vastaajat)

Vammaisia vastaajia pyydettiin myös kuvaamaan miten heidän vammansa ilmenee. Vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto. Runsaalla puolella oli näkyvä fyysinen vamma, noin neljänneksellä vamma tuli ilmi puheessa ja vajaalla neljänneksellä vamma tuli ilmi kirjoittamisessa. Vajaa puolet valitsi vastausvaihtoehdon ”muu”. Näitä olivat mm. ADHD, Aspergerin syndrooma, autismi, lievä kuulovamma, käytöksessä ilmenevät vammat, mielenterveyden häiriö, muistivaikeudet ja sosiaalisissa taidoissa ilmenevät poikkeavuudet.

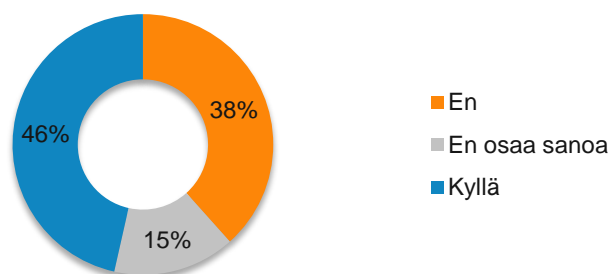
Kuva 16. Vammaisten vastaajien näkemykset siitä, miten heidän vammansa tulee ilmi (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto) (kaikki vastaajat)

Vastaajat, jotka eivät ole kokeneet vihapuhetta tai häirintää viimeisen vuoden aikana

Niistä vastaajista, jotka eivät olleet joutuneet viimeisen 12 kuukauden aikana häirinnän tai vihapuheen kohteeksi, vajaa puolet tiesi kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisi häirintää tai vihapuhetta. 38 % ei tiennyt ja 15 % ei osannut sanoa (ks. kuva 17).

42 % ilmoittaisi häirintä- tai vihapuhetapauksesta poliisille, 26 % opettajalle, 21 % esimiehelle, 18 % työsuojeluhenkilöstölle, 16 % kansalaisjärjestölle, 13 % tasa-arvovaltuutetulle ja 12 % yhdenvertaisuusvaltuutetulle.

Tietäisitkö, kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisit vihapuhetta / häirintää?

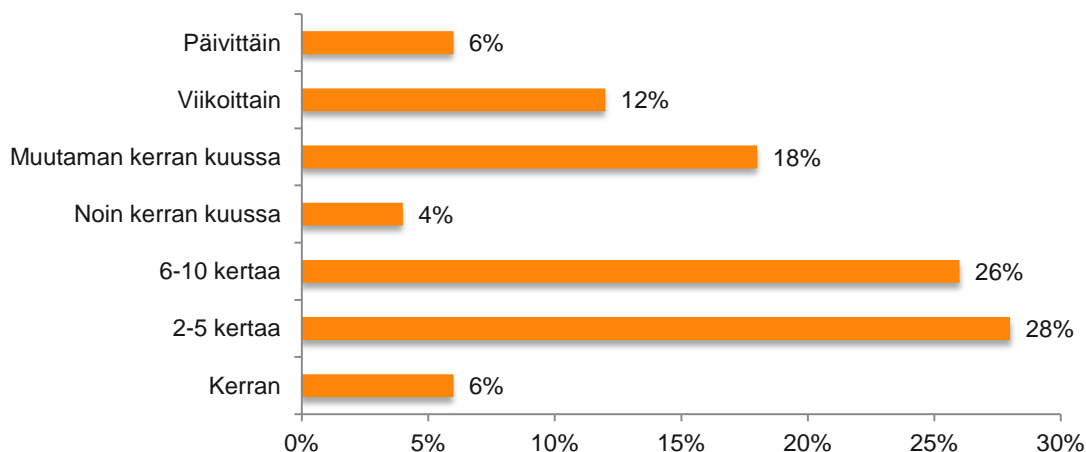
Kuva 17. Niiden vammaisten vastaajien, jotka eivät ole kohdanneet itse vihapuhetta tai häirintää, tietoisuus siitä, kenen puoleen he kääntyisivät jos kohtaisivat vihapuhetta tai häirintää.

Vastaajat, jotka ovat kokeneet henkilökohtaisesti vihapuhetta tai häirintää

Vajaa neljännes vammaisuuden takia vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista oli kokenut häirintää tai vihapuhetta useamman syyn takia. Vammaisuuden lisäksi muita syitä olivat seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluminen (8 %), saamelaisuus (1 %) ja uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluminen (6 %). Lisäksi edellä mainitusta ryhmästä 14 % oli joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi siksi, että he olivat seurassa, jossa joku kuului vähemmistöryhmään, ja 12 % siksi, että heidän läheisensä (perheenjäsen, sukulainen, läheinen työtoveri tai ystävä) kuului vähemmistöryhmään. 3 % vammaisista vastaajista oli joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi muun tai muiden syiden kuin vammaisuuden takia.

Noin puolet oli joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi 2–10 kertaa viimeisen vuoden aikana (ks. kuva 18). Vajaa viidennes oli kokenut vihapuhetta tai häirintää vähintään viikoittain. Vastaava osuus oli kokenut vihapuhetta muutaman kerran kuussa.

Kuinka usein olet kokenut joutuneesi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana?

Kuva 18. Vihapuheen tai häirinnän yleisyys viimeisen 12 kuukauden aikana (vammaisuuden perusteella vihapuhetta tai häirintää kokeneet)

Yleisimpiä vihapuheen tai häirinnän ilmenemismuotoja olivat sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys, ilkeämielisen naurun kohteeksi joutuminen, jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen ja nimittely (ks. kuva 19 ja kuvauksista sivulta 54).

Minkä tyyppistä häirintää tai vihapuhetta olet kohdannut?

Kuva 19. Vammaisuuden perusteella ilmenevän häirinnän tai vihapuheen yleisimmät ilmeneismuodot (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

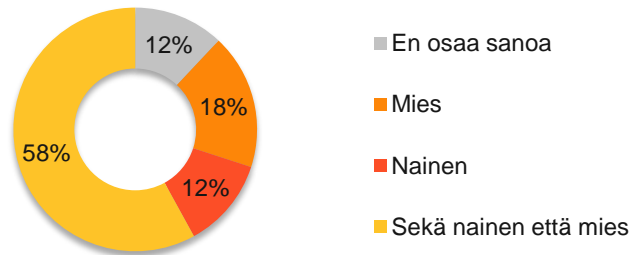
Taulukko 6. Vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikat (perusteena vammaisuus, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Tapahtumapaikka	Osuus vastaajista
Kadulla, parkkipaikalla, puistossa tai muussa julkisessa paikassa	51 %
Muulla julkisessa tilassa tai rakennuksessa	39 %
Facebookissa	31 %
Kahvilassa / ravintolassa / baarissa	29 %
Julkisessa kulkuneuvossa	27 %
Kotona / asuntolassa	22 %
Julkisella keskustelupalstalla	20 %
Jonkun muun kotona / asuntolassa	18 %
Muulla sosiaalisessa mediassa	18 %
Koulussa/ oppilaitoksessa/ yliopistolla	16 %
Sähköpostitse	16 %

Yleisin vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikka oli julkinen tila kuten katu, parkkipaikka, puisto tai muu julkinen tila/rakennus. Kolmasosa oli joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi Facebookissa ja viidennes julkisella keskustelupalstalla (ks. taulukko 6). Tapahtumapaikkoihin vaikuttaa luonnollisesti myös se, että vammaisten liikkuminen voi olla rajoitettua ja vammaispalveluista riippuvaista. Siten julkisten kulkuneuvojen käyttö voi olla rajoitettua ja vammaiset eivät myöskään usein liiku ns. riskipaikoissa ja myöhäisinä kellonaikoina.

Kolme neljäsosaa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää valtaväestöön kuuluvalta, neljäsosa muuhun vähemmistöryhmään kuuluvalta ja 10 % omaan vähemmistöryhmään kuuluvalta. 58 % oli kokenut vihapuhetta tai häirintää sekä miehiltä että naisilta (ks. kuva 20).

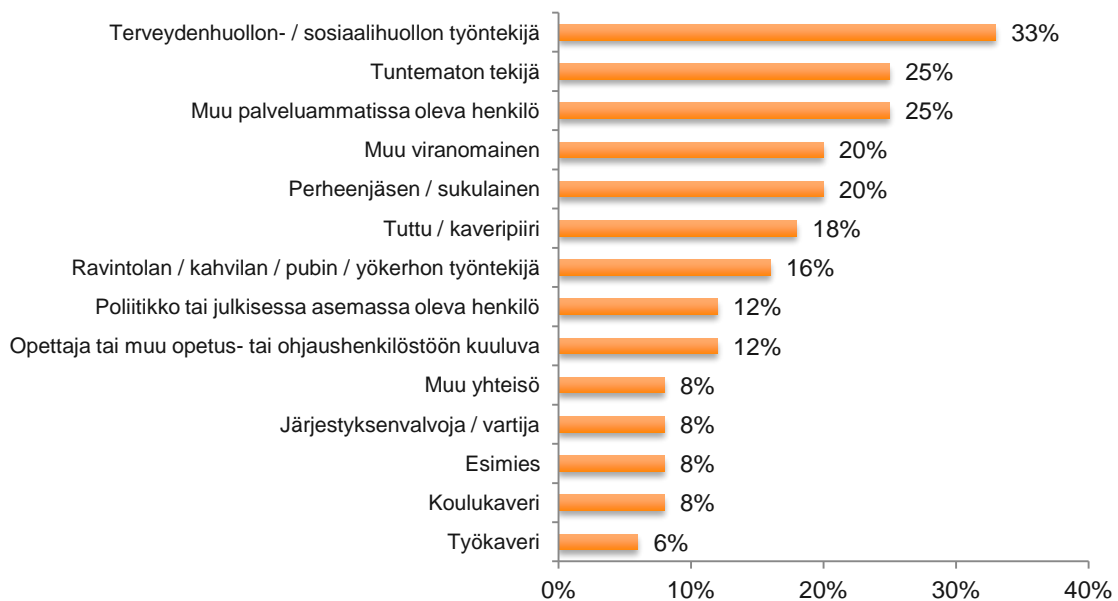
Tekijän tai tekijöiden sukupuoli

Kuva 20. Tekijän tai tekijöiden sukupuoli (häirinnän tai vihapuheen perusteena vammaisuus)

Kolmasosa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää terveyden- tai sosiaalihuollon työntekijältä ja neljäsosa muulta palveluammattissa olevalta henkilöltä. Neljäsosa oli kokenut häirintää tai vihapuhetta tuntemattomalta tekijältä (ks. kuva 21).

Tekijät

Kuva 21. Vihapuhe- ja häirintätapausten tekijät (perusteena vammaisuus, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Tuntemattomien taholta vihapuhe tai häirintä on usein nimittelyä, ilkeämielisen naurun kohteeksi joutumista tai vihamielistä käytöstä, mutta myös ryöstön tai ryöstön yrityksen kohteeksi joutuminen nousi esiin. lisäksi kyselyssä ja haastatteluissa korostuu palvelujärjestelmän taholta koettu syrjintä, joka voi olla monisyistä.

Toisaalta itse järjestelmätaso nähdään usein epäarvoistavana: säätöpaineet kiristävät palveluiden saatavuutta, mikä pakottaa pahimmillaan vammaisen ihmisen ns. neljän seinän sisään. Häirintää on tällöin kuvattu esimerkiksi seuraavasti: *”liikkumismahdollisuuksien epääminen, sulkeminen ulkopuolelle selkein fyysisin estein”*. Palveluihin ja yleisemmin muihin arkipäivän tilanteisiin liittyen nousee esiin myös vammaisten kohtaaminen kuten *”mitätöinti ja kohtelemisen kuin olisin tyhmä enkä oppisi mitään”* tai esimerkiksi huomiotta jättämistä: *”ikään kuin ajatella, että olisit maksava asiakas, vaan puhutaan toiselle”*.

Useampi vastaaja tuo esiin myös vihamieliset asenteet vammaisten saamia palveluita tai esteettömyysvaatimuksia kohtaan:

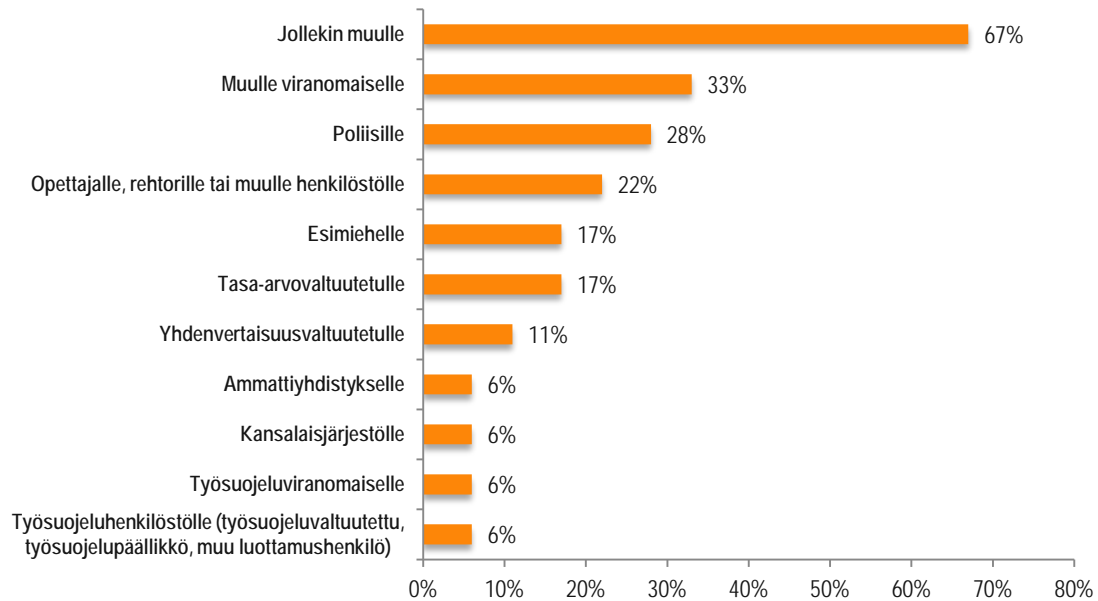
”Osa ihmisistä suhtautuu vihamielisesti esimerkiksi siihen, että julkisesta liikenteestä tulisi esteetöntä ja vammaisetkin voisivat sitä käyttää. Samoin esteettömään rakentamiseen suhtaudutaan vihamielisesti, mikä tarkoittaa, ettei vammaisten haluta kulkevan siellä, missä muut ihmiset ovat.”

Henkilöihin kohdistuvaa häirintää tai vihapuhetta on kuvattu muutamassa tapauksessa *”lieväksi”*, ja se on ollut huutelua, naureskelua, tuijottelua ja esimerkiksi osoittelua.

Vammaisuus on myös voinut olla ns. toissijainen tekijä. Tällöin henkilön vamma on ollut keino solvata ja loukata ihmisen kunniaa raa'allakin tavalla, vaikka itse motiivi on voinut olla mustasukkaisuus.

Vihapuhetta tai häirintää kohdanneista vain 35 % ilmoitti siitä jollekin taholle. Eniten ilmoituksia tehtiin viranomaisille, poliisille sekä opettajalle, rehtorille tai muulle opetus- tai ohjaushenkilöstölle. ”Jollekin muulle” -vaihtoehdon valinneet olivat kertoneet tapahtumasta kaverille, perheenjäsenelle, eduskunnan oikeusasiamiehelle, potilasasiamiehelle, terveydenhuollon henkilökunnalle tai muulle palveluntuottajalle (ks. kuva 22).

Mille tahoille ilmoitit häirinnästä tai vihapuheesta?

Kuva 22. Tahot, joille vammaisuuden perusteella vihapuhetta tai häirintää kokeneet ilmoittivat tapahtuneesta (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

65 % vammaisuuden perusteella häirintää tai vihapuhetta kohdanneista ei ilmoittanut siitä millekään taholle. Yleisin syy ilmoittamatta jättämiseen oli, ettei vastaaja uskonut, että asialle olisi tehty mitään. Seuraavaksi yleisimmät syyt olivat, etteivät vastaajat tiedäneet mihin ilmoituksen voi tehdä ja että he pelkäsivät ilmoituksesta johtuvia negatiivisia seurauksia. Yleistä oli myös, että vastaajat pelkäsivät kielteistä reaktiota ilmoituksen yhteydessä.

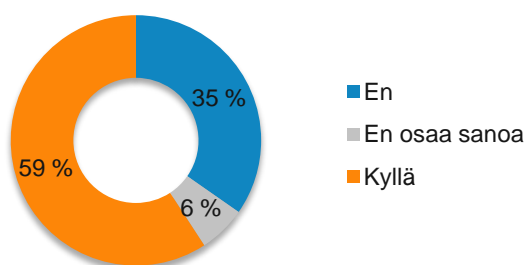
Uhkaavan tilanteen ilmoittamatta jättämisen syinä nostettiin esiin myös uhkaavaa kohtaamista koskevat ohjeistukset, joiden mukaan tilanne tulee keskeyttää mahdollisimman nopeasti ja poistua tilanteesta eskaloituvan väkivallan estämiseksi. Tällöin asian kanssa ei myöskään mennä eteenpäin. Näkövammaisen näkökulmasta kommentoitiin siten, ettei näkövammaisen voi ilmoittaa tekijän tuntomerkkejä. Lisäksi ilmoittaminen ei yleensä onnistu heti, ”ja tilanne on jo myöhemmin ohi”.

Taulukko 7. Syyt siihen, miksi vammaisuuden perusteella vihapuhetta tai häirintää kohdanneet eivät ilmoittaneet tapahtunutta (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

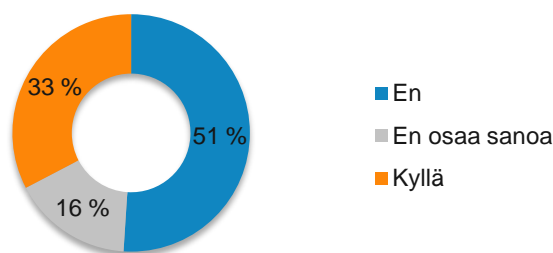
Jos et ilmoittanut tapahtunutta, miksi et?	Osuus niistä, jotka eivät ilmoittaneet tapahtunutta
En uskonut, että asialle olisi tehty mitään	61 %
En tiennyt mihin ilmoituksen voi tehdä	42 %
Pelkäsin ilmoituksesta johtuvia negatiivisia seurauksia	42 %
Pelkäsin kielteisistä reaktiota ilmoituksen yhteydessä	39 %
Häirintä tai vihapuhe ei ollut tarpeeksi vakavaa / en tullut ajatelleeksi sen ilmoittamista	36 %
En uskonut, että asialle olisi voitu tehdä mitään	36 %
Häpesin tapahtunutta, en halunnut kenenkään tietävän	27 %
Käsittelin asian itse / se liittyi ystävään tai perheenjäseneen	24 %
Minua ei olisi uskottu	21 %
Olin liian järkyttynyt ilmoittaakseni	18 %
Ajattelin, että syy oli minun	12 %
En halunnut syyllisen joutuvan vaikeuksiin	12 %
Joku esti tai halusi estää minua	9 %
Muu syy	9 %

Vihapuheella ja häirinnällä on moninaisia seurauksia. 60 % niistä, jotka ovat joutuneet vammaisuuden vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi, välttää joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Kolmasosa välttää liikkumista läheistensä kanssa tai pyytää läheisiään välttämään joitain paikkoja samasta syystä. Vammaisten lähipiiriin kuuluu usein myös avustaja, jonka turvallisuus tulee varmistaa.

Vältätkö joitain paikkoja siinä pelossa, että voisit joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisesi takia?

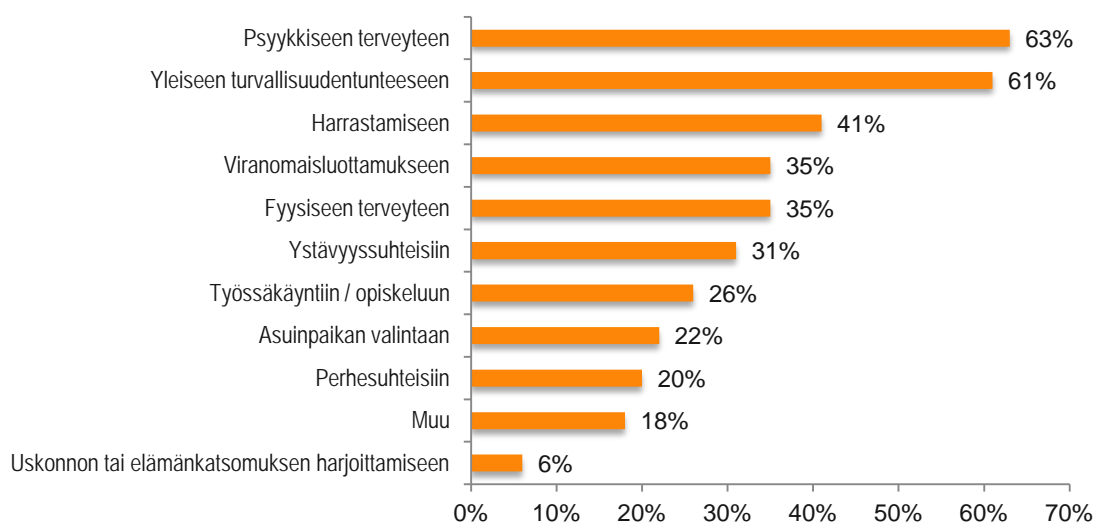
Vältätkö liikkumista läheistesi kanssa / pyydätkö läheisiäsi välttämään joitain paikkoja siinä pelossa, että sinä tai he voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia?

Kuva 23 ja 24. Seuraukset niille, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää vammaisuuden vuoksi

Vihapuheen tai häirinnän koetaan vaikuttaneen useimmin psyykkiseen terveyteen ja yleiseen turvallisuuden tunteeseen. Tämä korostuu myös siksi, että vammaiset ovat usein myös haavoittuvaisessa asemassa ja pelko väkivallan tai ryöstön uhriksi joutumisesta voi olla suuri. Kolmanneksi eniten ne ovat vaikuttaneet harrastamiseen (ks. kuva 25). Muita osa-alueita, joihin vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut, olivat ulkona liikkumisen pelko, ulkopuolisuuden tunne, alakulo ja itsensä ilmaiseminen. Lisäksi sosiaali- ja terveystalouden näkökulmasta nousi esiin myös taloudelliset ongelmat.

Mihin seuraavista elämän osa-alueista kokemasi vihapuhe / häirintä on vaikuttanut?

Kuva 25. Vihapuheen tai häirinnän vaikutukset niihin, jotka ovat kokeneet sitä vammaisuuden perusteella (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Alla on esimerkkejä vastauksista:

"Ahdistus itsetunnon lasku masennus sosiaalisten tilanteiden pelko kelpaamattomuuden tunne, luottamus ihmisiin kärsii."

"välttelin yksikseni tavallisten ihmisten keskuudessa kulkemista – minun on vaikea luottaa muihin ihmisiin ja täten muodostaa ystävyyssuhteita. – ainainen pelko siitä, että joku lähellä oleva tuntematon ihminen tekee jotain odottamatonta."

"En halua alkaa pelätä. Toki, ehkä sitä huomaamattaan on vähän varovainen jossain tilanteissa. Yleensä en kiinnitä ns. tyhmään käytökseen mitään huomiota. Poikaystävälleni on tosin tullut surupuseroon, kun hän on saanut kuulla seurustelustaan vammaisen kanssa, ihan tuntemattomalta."

"Pysyviä fyysisiä vammoja, henkisiä vaurioita, pelkoa ja turvattomuutta, asuinpaikkakunnan vaihto, tietyn harrastustoiminnan välttäminen, maineen menetyt."

"On vaikeaa kuulla stereotyyppisiä ja ennakkoluuloisia kommentteja vammastani. On vaikeaa, kun muut asettavat elämäni ja mahdollisuuteni "alempiarvoisiksi", ja tuovat esiin miten muka olen muiden varassa ja olettavat, että en voi saavuttaa paljoa tai että elämäni ei ole hyvää laadultaan."

”Virastoissa hoidettavat asiat kärsii, raha-asiat monimutkaistuu, laskut viivästyy eräpäivistä ja tulee taloudellisia kuluja. Työntekijät mulkoilee jo kaukaa saapuesani esim. sosiaalivirastoon, koen että minusta juoruillaan ja olen hankalan ihmisen maineessa.”

4.5.2 Romanit

Yhteenveto

Suomessa arvioidaan asuvan noin 10 000–12 000 romania (Sisäasiainministeriö 2015). Kyselyaineistossa on mukana 27 vastaajaa, joista 15 on kertonut joutuneensa syrjinnän tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana siksi, että ovat romaneja. Lisäksi selvitykseen haastateltiin kymmentä henkilöä (2 yksilöhaastattelua ja 8 henkilön ryhmähaastattelu). Kohderyhmän tavoittamisen vaikeus on tunnistettu myös aiemmissa selvityksissä ja tutkimuksissa ja sitä on perusteltu sillä, että viime vuosina on ollut useampia syrjintätutkimuksia, jolloin eri kyselyihin ja haastattelupyyntöihin vastaaminen nähdään turhauttavana, sillä selkeitä muutoksia ei tulosten perusteella ole ollut havaittavissa. Alhaisen vastaajamäärän vuoksi tuloksiin tulee suhtautua varauksella. Toisaalta kyselyn alhaista vastaajamäärää on pyritty tasapainottamaan haastatteleamalla useampia yksityishenkilöitä kuin muiden kohderyhmien tapauksessa. Haastateltavat ovat valottaneet tilannetta myös lähipiirinsä osalta.

Omakohteisesti vihapuhetta tai häirintää kokeneista kyselyyn vastanneista noin puolet oli joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi 2–5 kertaa viimeisen vuoden aikana. Runsas neljännes oli kokenut vihapuhetta tai häirintää 6–10 kertaa. Haastateltavilta jokaiselta nousi esiin ainakin yksi tilanne kuluneen vuoden ajalta. Selvitykseen vastanneet ja haastatellut romanit olivat kohdanneet yhtä lailla huutelua ja nimittelyä, mutta usein kysymys on eri palvelutilanteissa tapahtuvasta syrjinnästä. Näistä yleisin muoto on vartioiden epäilyt ja perättömät kiinniotot myymälöissä. Myös eri palvelujärjestelmän työntekijöiden asennoitumista ja sitä myöten syrjintätilanteita palveluiden saannissa nostettiin esiin runsaasti.

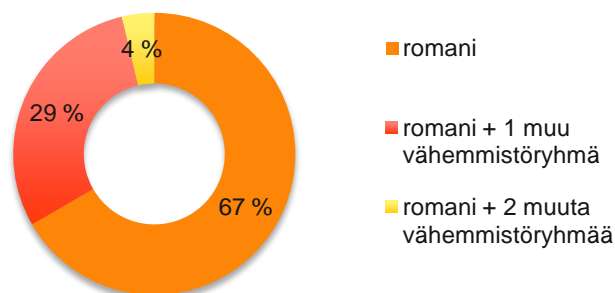
Suurimmalla osalla kyselyyn vastanneista tekijä kuului valtaväestöön ja yleisimmin tekijä oli tuntematon. Haastatteluissa nousivat vahvemmin esiin myös lähempään elinpiiriin kuuluvat henkilöt kuten naapurit. Vihapuhetta tai häirintää kohdanneista vain murto-osa ilmoitti siitä jollekin taholle. Romanien kohdalla korkea ilmoittamiskynnys johtuu osin myös siitä, että erityyppistä häirintää ja syrjintää tapahtuu usein, eikä luottamus viranomaisiin asioiden eteenpäin viemisessä ole kokemusten perusteella korkea.

Vaikutukset ovat moninaisia. Häirintä ja vihapuhe ja erilainen syrjintä vaikuttavat yleiseen turvallisuudentunteeseen mutta myös viranomaisluottamukseen. Lievimmillään vaikutuksia on kuvattu ”epämiellyttävänä olona”, rankimmillaan seurauksina ovat systemaattisempi tiettyjen alueiden välttely, pelko lasten puolesta ja vaikutukset psyykkiseen terveyteen ahdistuneisuutena ja paniikkikohtausten lisääntymisenä. Ennakkoiloihin perustuva syrjintä aiheuttaa ulkopuolisuuden tunnetta ja konkreettisia ongelmia elämän eri osa-alueilla esimerkiksi työpaikan ja asunnon saamisessa.

Kyselyn ja haastatteluiden tulokset yksityiskohtaisemmin

Vihapuhetta ja häirintää koskevaan kyselyyn vastasi 27 romania. Heistä kolmasosa kuului romani-vähemmistöryhmän lisäksi toiseen vähemmistöryhmään (seksuaali- tai sukupuolivähemmistö). Yksi vastaaja kuului edellä mainittujen lisäksi kolmanteen vähemmistöryhmään (vammainen).

Vastanneiden romanien tausta

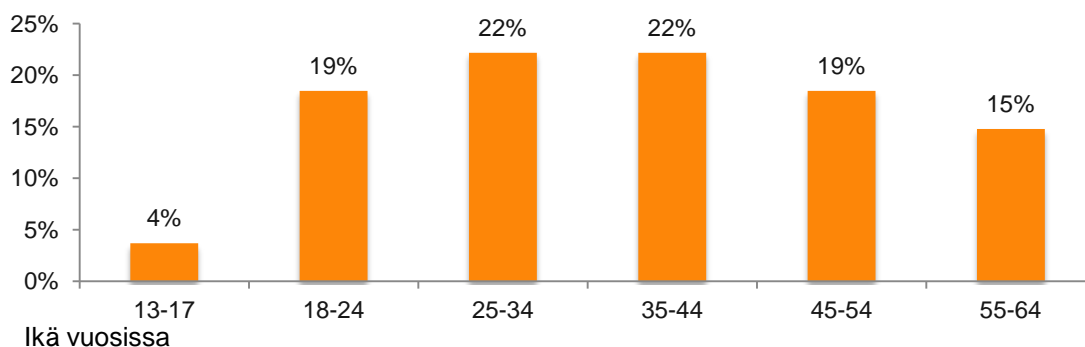

Kuva 26. Vastanneiden romanien kuuluminen selvityksen kohteena oleviin vähemmistöryhmiin (kaikki vastaajat, N 27)

Romanivähemmistöön kuuluvista kaikki puhuivat äidinkielenään suomea. 63 % oli naisia ja 37 % miehiä. Vastaajista 41 % oli 18–34-vuotiaita ja yhtä suuri osuus 35–54-vuotiaita (ks. kuva 27).

41 % vastaajista asui Uudellamaalla, 15 % Pohjois-Pohjanmaalla ja 15 % Varsinais-Suomessa. 41 % vastaajista asui yli 100 000 asukkaan kaupungissa, 15 % asui 20 000–50 000 asukkaan kaupungissa ja 11 % 50 000–100 000 asukkaan kaupungissa.

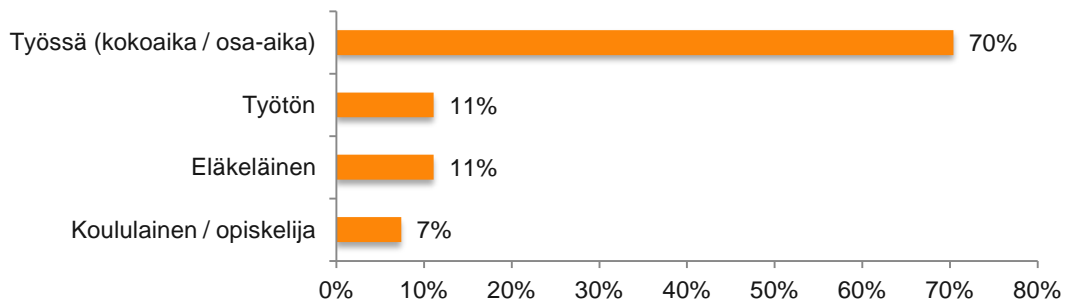
Romanivastaajat ikäryhmittäin

Kuva 27. Romanitaustaisten vastaajien ikäjakauma (kaikki vastaajat, N 27).

Noin puolella vastaajista oli toisen asteen koulutus, noin viidesosalla korkeakoulututkinto ja vajaalla viidesosalla peruskoulutus. 70 % romanitaustaisista vastaajista oli työssä, 11 % oli työttömänä ja 11 % oli eläkkeellä (ks. kuva 28).

Mikä kuvaa parhaiten toimintaasi tällä hetkellä?

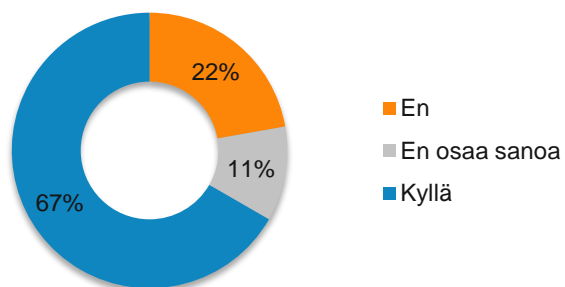
Kuva 28. Romanitaustaisten vastaajien työmarkkinastatus (kaikki vastaajat, N 27)

Vastaajat, jotka eivät ole kokeneet vihapuhetta tai häirintää viimeisen vuoden aikana

Niistä vastaajista, jotka eivät olleet joutuneet viimeisen 12 kuukauden aikana häirinnän tai vihapuheen kohteeksi, kaksi kolmasosaa tiesi kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisi häirintää tai vihapuhetta. Rungas viidesosa ei tiennyt ja 11 % ei osannut sanoa (ks. kuva 29).

56 % ilmoittaisi häirintä- tai vihapuhetapauksesta poliisille, 44 % yhdenvertaisuusvaltuutetulle ja 22 % esimiehelle. 11 % ilmoittaisi tasa-arvovaltuutetulle, 11 % työsuojeluhenkilöstölle, 11 % työsuojeluviranomaiselle, 11 % muulle viranomaiselle ja 11 % kansalaisjärjestölle.

Tietäisitkö, kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisit vihapuhetta / häirintää?

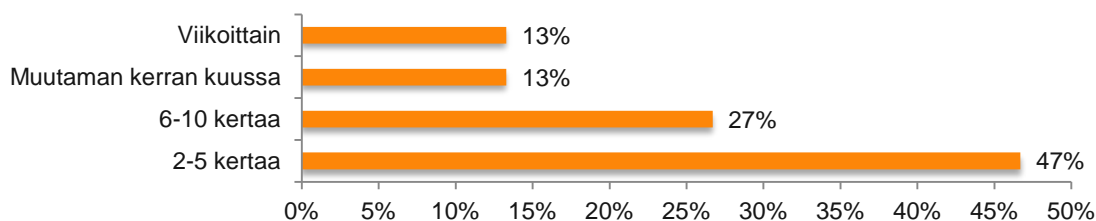
Kuva 29. Niiden romanitaustaisten vastaajien, jotka eivät ole itse kohdanneet vihapuhetta tai häirintää, tietoisuus siitä, kenen puoleen he kääntyisivät jos kohtaisivat vihapuhetta tai häirintää (N 12)

Vastaajat, jotka ovat kokeneet henkilökohtaisesti vihapuhetta tai häirintää

Romanitaustaisista kyselyn vastaajista 15 kertoi joutuneensa häirinnän tai vihapuheen kohteeksi romanitaustansa vuoksi. 11 % heistä oli kokenut häirintää tai vihapuhetta useamman syyn takia (romanitausta ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluminen). 7 % heistä oli kokenut vihapuhetta tai häirintää muun kuin romanitaustansa vuoksi (seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluminen). Lisäksi 7 % heistä oli kokenut häirintää tai vihapuhetta siksi, että oli seurassa, jossa joku kuului vähemmistöryhmään.

Noin puolet oli joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi 2–5 kertaa viimeisen vuoden aikana. Rungas neljännes oli kokenut vihapuhetta tai häirintää 6–10 kertaa (ks. kuva 30). Haastateltavilta ei kysytty yleisyyttä samalla tarkkuudella, mutta jokaiselta nousi esiin ainakin yksi tilanne kuluneen vuoden ajalta.

Kuinka usein olet kokenut joutuneesi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana?

Kuva 30. Vihapuheen tai häirinnän yleisyys viimeisen 12 kuukauden aikana (romanitaustan perusteella vihapuhetta tai häirintää kokeneet) (N 15)

Yleisimpiä vihapuheen tai häirinnän ilmenemismuotoja olivat nimittely, sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys ja jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen (ks. kuva 31, ks. kokemuksista lisää s. 64).

Minkä tyyppistä häirintää tai vihapuhetta olet kohdannut?

Kuva 31. Romanitaustan perusteella ilmenevän häirinnän tai vihapuheen yleisimmät ilmenemismuodot (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto). (N 15)

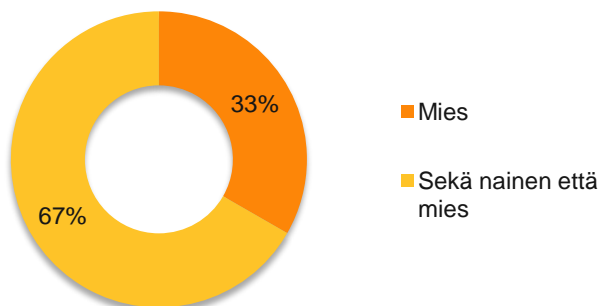
Kyselyn vastaajilla yleisin vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikka oli julkinen tila kuten katu, parkkipaikka, puisto tai muu julkinen tila/rakennus. Puolet oli joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi kahvilassa, ravintolassa tai baarissa. 40 % oli kokenut häirintää tai vihapuhetta Facebookissa ja kolmasosa julkisella keskustelupalstalla. (ks. taulukko 8). Haastateltavilla kokemuksissa korostuivat erilaiset palvelutilanteet.

Taulukko 8. Vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikat (perusteena romanitaustaisuus, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto) (N 15)

Tapahtumapaikka	Osuus vastaajista
Kadulla, parkkipaikalla, puistossa tai muussa julkisessa paikassa	73 %
Muualla julkisessa tilassa tai rakennuksessa	53 %
Kahvilassa / ravintolassa / baarissa	47 %
Facebookissa	40 %
Julkisella keskustelupalstalla	33 %
Työpaikalla	20 %
Julkisessa kulkuneuvossa	13 %
Muualla sosiaalisessa mediassa	13 %
Jonkun muun kotona / asuntolassa	7 %
Koulussa/ oppilaitoksessa / yliopistolla	7 %
Autossa	7 %
Sähköpostitse	7 %
Twitterissä	7 %

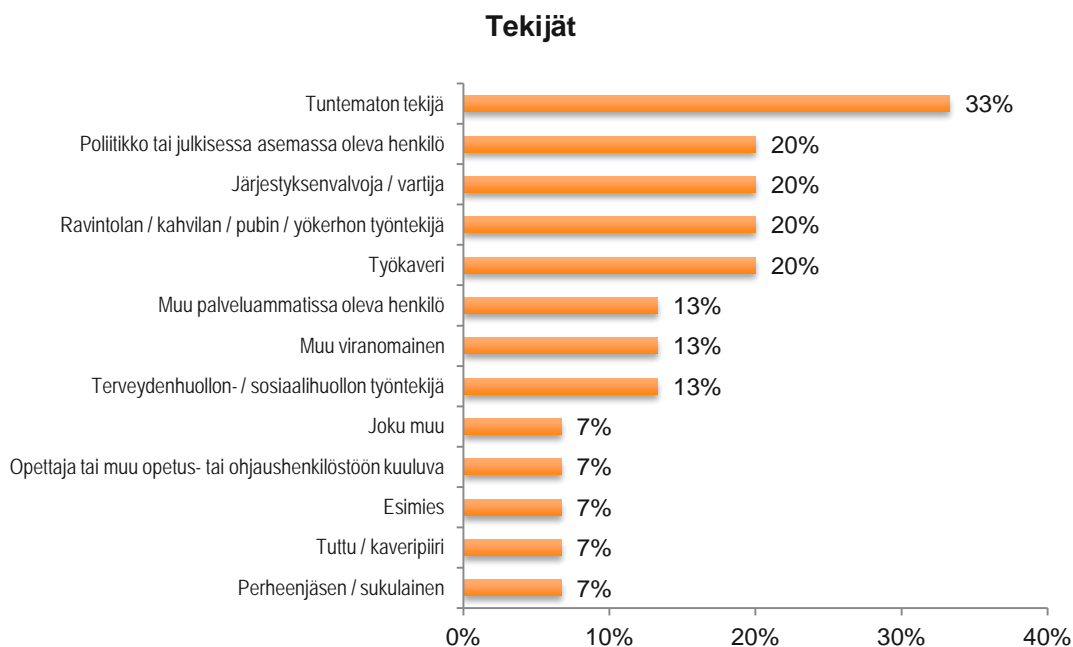
93 % oli kokenut vihapuhetta tai häirintää valtaväestöön kuuluvalta, 7 % omaan vähemmistöryhmään kuuluvalta ja 7 % muuhun vähemmistöryhmään kuuluvalta. Kaksi kolmasosaa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää sekä naiselta että mieheltä (ks. kuva 32).

Tekijän tai tekijöiden sukupuoli

Kuva 32. Tekijän tai tekijöiden sukupuoli (häirinnän tai vihapuheen perusteena romanitausta) (N 15)

Kolmasosa kyselyyn vastanneista oli kokenut vihapuhetta tai häirintää tuntemattomalta tekijältä. Viidesosa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää poliitikolta tai julkisessa asemassa olevalta, järjestyksenvalvojalta tai vartijalta, ravintolan/kahvilan/pubin tai yökerhon työntekijältä tai työkaverilta (ks. kuva 33).

Kuva 33. Vihapuhe- ja häirintätapausten tekijät (perusteena romanitausta, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto) (N 15)

Niin kyselyssä kuin haastatteluissa tuotiin esiin erilainen nimittely kuten esimerkiksi ”mannettelu”. Näitä tilanteita kuvattiin varsin suppeasti, esimerkiksi: ”kadulla huutelua ja elehtimistä. Solvataan sossupummiksi, vaikka käyn töissä. Meinataan tulla päälle esim. iltaisin kävelylenkillä.” Moniperusteisen vähemmistöryhmään kuulumisen perusteella kommentoinut kertoi seuraavasti: ”kohtaan usein mannettelua ja homottelua, usein erikseen ja joskus yhdessä”. Myös verkossa tapahtuva yleisempi vihamielinen kirjoittelu tunnistettiin, mutta sitä ei avattu tarkemmin.

Haastatteluissa nousivat erityisesti esiin syrjinnän kokemukset palvelutilanteissa elämän eri osa-alueilla. Osalla korostuivat erityisesti asumiseen liittyvät ongelmat. Asuntoa on vaikea saada pelkästään sukunimen takia, mutta kertomuksissa nousi esiin myös tapauksia, joissa muut asukkaat ovat yrittäneet ns. savustaa henkilöitä ulos taloyhtiöstä vetoamalla sepitettyihin perusteisiin. Tilanteista on seurannut mm. asunnottomuutta tai heikompia asuinolosuhteita muuton myötä. Joitain mainintoja oli myös sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöistä, jotka toimivat asenteellisesti. Työhön liittyvä syrjintä ja työnsaantiin liittyvät haasteet nousivat niin ikään esiin joissain tapauksissa¹².

Kaikilla haastateltavilla oli kokemuksia siitä, että normaalin kaupassakäynnin yhteydessä vartija on lähtenyt ennakkoluuloisesti seuraamaan. Erityisen nöyryyttävänä pidettiin sitä, että vartija on tehnyt sen näkyvästi ja usein myös ottanut kiinni. Haastattelussa kuvattiin tilanteita, joissa henkilöitä on pidetty pidemmän aikaa vartioituina ns. suuren yleisön nähtävillä. Yksi haastateltava oli asioinut kotiseudullaan tutussa kaupassa, johon oli tullut uusi myymäläpäällikkö. Sitä ennen kotiseudulla ei ollut tapahtunut vastaavaa. Hän kuvaa tilannetta seuraavasti:

”Vartija sanoi, että otappa sieltä taskusta, mistä varastit. Töykeästi. Ihmettelin, että missä ne piilokamerat ovat. Olin nolona. Tuttuja kassaneitejä. Nekin oli noloina. Jankkaa ja vanikkaa ja vihan vallassa {myymäläpäällikkö}. Luulin, että on piilokamerajuttu. ’Otat vaan sieltä hameestas ne tavarat’. Arvaa että mikä on pahinta. Kaiken kansan nähden: ’te kaksi tuutte odottamaan poliisia’. Sain soittaa, että lapset tullaan hakemaan pois kaupasta. Eivät olleet nähneet mitään vastaavaa. Lapset itkivät hysteerisenä, kun kuuli että poliisit tulee hakemaan. Veivät takahuoneeseen, jossa toista tuntia odotettiin poliisia. Ei tietenkään löytynyt.”

Erityisen nöyryyttävää oli se, ettei tässä tai muissakaan haastatteluissa esiin nousseissa tilanteissa ollut mahdollisuutta päästä puhdistamaan tilannetta. Niinpä aina kun romani viedään takahuoneeseen tarkistettavaksi eikä mitään löydy, asiasta ei raportoida mitenkään. Ulkopuolisille vahvistuu mielikuva siitä, että romanit ovat syllistyneet varkauksiin.

Vihapuhetta tai häirintää kohdanneista vain 7 % ilmoitti siitä jollekin taholle. Ilmoitukset oli tehty ELY-keskukselle ja TE-toimistolle. Yleisin syy ilmoittamatta jättämiseen oli, ettei vastaaja uskonut, että asialle olisi tehty mitään. Seuraavaksi yleisimmät syyt olivat, etteivät vastaajat uskoneet, että asialle olisi voitu tehdä mitään, että häirintä tai vihapuhe ei ollut tarpeeksi vakavaa tai että vastaajat eivät tulleet ajatelleeksi sen ilmoittamista.

¹² Vähemmistövaltuutettu toteutti vuonna 2014 selvityksen romanien syrjintäkokemuksista. 35 % työsuhteessa olevista vastaajista oli kokenut syrjintää tai häirintää työpaikalla työyhteisön jäsenten tai sellaisten muiden ihmisten taholta, joiden kanssa vastaaja oli tekemisissä työasioissa. Naiset olivat kokeneet syrjintää tai häirintää työssä miehiä useammin (prosenttiosuus häirintää kokeneista naisista oli 40 % ja miehistä 28 %). (Vähemmistövaltuutettu 2014, 33)

Taulukko 9. Syyt siihen, miksi romanitaustan perusteella vihapuhetta tai häirintää kohdanneet eivät ilmoittaneet siitä (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto) (N 15)

Jos et ilmoittanut tapahtunutta, miksi et?	Osuus niistä, jotka eivät ilmoittaneet tapahtunutta
En uskonut, että asialle olisi tehty mitään	67 %
En uskonut, että asialle olisi voitu tehdä mitään	33 %
Häirintä tai vihapuhe ei ollut tarpeeksi vakavaa / en tullut ajatelleeksi sen ilmoittamista	27 %
En tiennyt mihin ilmoituksen voi tehdä	20 %
Pelkäsini ilmoituksesta johtuvia negatiivisia seurauksia	20 %
Häpesini tapahtunutta, en halunnut kenenkään tietävän	13 %
Minua ei olisi uskottu	13 %
Pelkäsini kielteistä reaktiota ilmoituksen yhteydessä	7 %
Muu syy	7 %

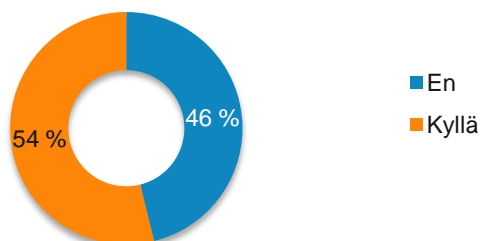
Ilmoittamiskynnyksen osalta haastatteluissa nousi esiin tapauksia, joissa uhri on kokenut, ettei poliisi ole halunnut puuttua tilanteeseen tai uskonut uhria. Yksi haastateltava kertoi, ettei poliisi suostunut ottamaan vastaan rikosilmoitusta vuoden sisällä, jolloin tapaus ehti jo vanhentua. Kahdessa muussa tapauksessa, joissa poliisi ei haastateltavien mukaan ole suostunut ottamaan ilmoitusta vastaan, tilanteet ovat liittyneet oman vähemmistöryhmän sisältä tulleet häirintään, ja poliisi on antanut ymmärtää, että romanien pitää hoitaa asiansa itse. Tehtäessä ilmoitusta tilanteista, joiden voidaan nähdä syntyneen siksi, että henkilö on tunnistettavissa romaniksi, rasistista motiivia ei käytetä ilmoitusten yhteydessä. Haastateltavat nostivat esiin, että niin asianajajien kuin poliisin kanssa käydyissä keskusteluissa on korostettu, että näytön täytyy olla selkeä eikä pelkkä oletamus riitä. Tällöin tapaukset eivät tule koskaan ilmi. Jos uhri epäilee, ettei häntä uskota, pelko oikeudenkäyntien taloudellisista seurauksista on ymmärrettävä uhka. Koska pelko oikeudenkäynneistä on osa ns. normaalia elämää, yksi haastateltava kertoi ottaneensa oikeusturva-vakuutuksen turvallisuuden tunteensa parantamiseksi.

Usein niin ravintolan ovella kuin esimerkiksi vartijoiden taholta on väitetty, että henkilö on tunnistettu. Usein tapauksiin on liittynyt, ettei henkilö ole asunut ko. seudulla tai asiainut paikoissa. Siten turvallisuuden tunnetta heikentävänä tekijänä nostettiin haastatteluissa esiin myös väärän tunnistamisen pelko.

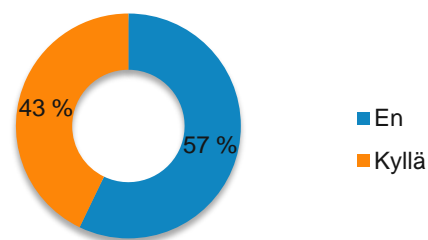
Vihapuheella ja häirinnällä on moninaisia seurauksia. Noin puolet niistä, jotka ovat joutuneet romanitaustansa vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi, välttää joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. 43 % välttää liikkumista läheistensä kanssa tai pyytää läheisiään välttämään joitain paikkoja samasta syystä.

Kuvat 34 ja 35. Seuraukset niille, jotka ovat kokeneet häirintää tai vihapuhetta romanitaustansa vuoksi (N 15)

Välttätkö joitain paikkoja siinä pelossa, että voit joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisesi takia?

Välttätkö liikkumista läheistesi kanssa / pyydätkö läheisiäsi välttämään joitain paikkoja siinä pelossa, että sinä tai he voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia?

Kyselyn vastaajia, jotka olivat joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi romanitaustansa vuoksi, pyydettiin kertomaan, mihin heidän elämänsä osa-alueista koettu vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut. Yleisimmin vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut yleiseen turvallisuuden tunteeseen ja seuraavaksi yleisimmin viranomaisluottamukseen. Vihapuheella tai häirinnällä on ollut myös vaikutuksia uskonnon tai elämäntätösuksen harjoittamiseen ja psyykkiseen terveyteen (ks. kuva 36). Muita mainintoja olivat, ettei vihapuheen tai häirinnän anneta vaikuttaa ja että vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut fyysiseen koskemattomuuteen. Kyselyssä ja haastatteluissa tuotiin esiin, että yleinen luottamus niin asuntojen saamiseen kuin viranomaisten kanssa toimimiseen on horjunut osalla henkilöistä.

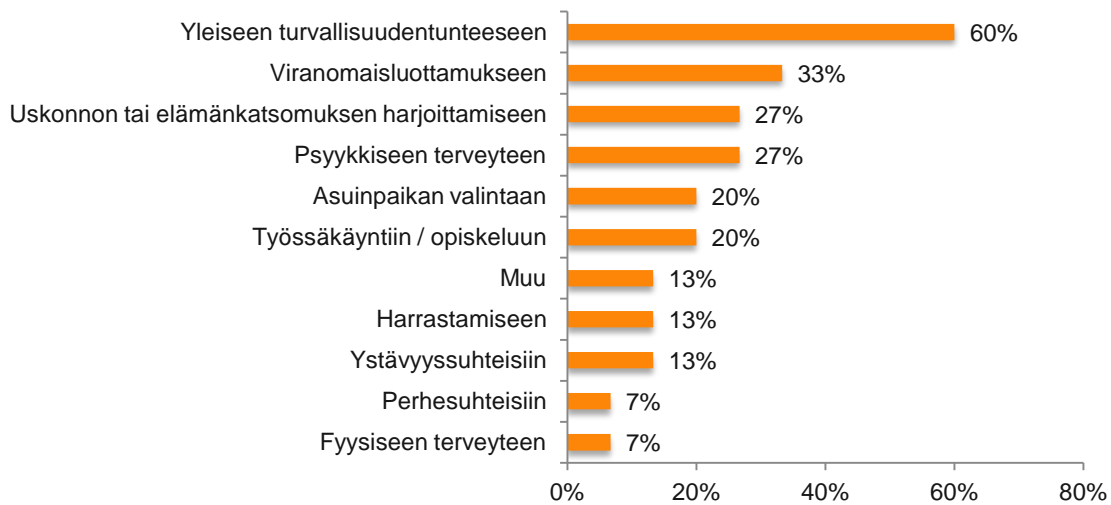
Alla on lainauksia vastauksista:

”ei mihinkään. olen tottunut näihin puheisiin enkä alennu heidän tasolleen”

”Yksin tai edes vähemmistöön kuuluvassa porukassa ei uskalla/halua liikkua tiettyihin kellonaikoihin ettei satu mitään välikohtausta. Lapsen puolesta pelkoa, iltaisin ei tee mieli kävellä missään missä ei ole paljon ”elämää”. Ohjeistan myös tuttaviani välttämään tiettyjä alueita, joissa on tunnetusti vaarallista liikkua vähemmistön edustajana. Vihapuhe/häirintä ollut henk.koht. yksi tekijä psyykkisen terveyteni horjumiseen ja se ilmenee ahdistuneisuutena ja paniikkikohtauksina julkisilla paikoilla.”

”Ei uskalla liikkua yksin iltaisin koska pelottaa koska jotain vakavampaa tapahtuu. Välttelee tiettyjä asuinalueita joissa on romani- ja maahanmuuttajavastaista järjestäytyneempää liikehdintää. Pelkää lasten puolesta koulumatkojen osalta. Nöyryyttävää kun on omien päiväestöön kuuluvien ystävien seurassa ja tämmöistä tapahtuu eli hekin tulevat osallisiksi uhasta.”

Mihin seuraavista elämän osa-alueista kokemasi vihapuhe / häirintä on vaikuttanut?

Kuva 36. Vihapuheen tai häirinnän vaikutukset niihin, jotka ovat kokeneet sitä romanitaustansa perusteella (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto) (N 15)

4.5.3 Vieraskieliset, ulkomaan kansalaiset tai maahanmuuttajataustaiset

Yhteenveto

Suomessa asui vuoden 2014 lopulla noin 310 000 henkilöä, joiden äidinkieli on muu kuin suomi, ruotsi tai saame (Tilastokeskus 2015). Kyselyyn vastasi 131 henkilöä, jotka olivat kokeneet henkilökohtaisesti häirintää tai vihapuhetta vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttajataustan takia. Lisäksi haastateltiin kahdeksaa henkilöä. Vastanneet henkilöt ovat nuoria ja hyvin koulutettuja, ja kolme neljäsosaa heistä oli joko työssä tai opiskeli. Puolet vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttajataustan vuoksi häirinnän tai vihapuheen kohteeksi joutuneista oli kohdannut vihapuhetta tai häirintää 1–5 kertaa viimeisen vuoden aikana. Noin 30 % oli kokenut vihapuhetta tai häirintää vähintään kerran kuussa. Yleisin vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikka oli julkinen tila kuten katu, parkkipaikka, puisto tai julkinen kulkuneuvo. Muita yleisiä tapahtumapaikkoja olivat Facebook, kahvilat, ravintolat tai baarit ja julkiset keskustelupalstat.

Yleisimpiä vihapuheen tai häirinnän ilmenemismuotoja olivat sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys, nimittely, jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen ja eleet. Tekijänä oli useimmiten valtaväestöön kuuluva. Vajaa kolmasosa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää tuntemattomalta tekijältä ja vajaa neljännes työkaverilta. Viidesosa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää poliitikolta tai julkisessa asemassa olevalta henkilöltä.

Kyselyaineiston avoimien vastausten perusteella on tunnistettavissa erityyppisiä tilanteita, joissa häirintää tai vihapuhetta on tapahtunut. Yleisesti mainittu tapahtumatilanne on sellainen, jossa tuntemattomat ihmiset spontaanisti kommentoivat tai muuten reagoivat negatiivisesti henkilön vieraskielisyyteen tai maahanmuuttajataustaan viittaa-

vaan ulkonäköön julkisella paikalla tai esimerkiksi baarissa tai kaupassa. Monet ovat kokeneet myös poliitikon kirjoituksia tai lausuntoja vihapuheeksi. Lisäksi yleistä on, että vihapuheen tai häirinnän tekijä on vastaajalle tuttu ja tapahtumapaikkana on tuttu tila, kuten oman kodin läheisyys, työpaikka tai oppilaitos. Vastauksissa ilmenee myös, että vain harvassa tapauksessa sivulliset ovat puuttuneet tilanteeseen.

Vihapuhetta tai häirintää kohdanneista vain 30 % ilmoitti siitä jollekin taholle. Useimmiten tapahtuneesta oli kerrottu läheisille, työpaikalle, palveluntuottajalle tai kollegoille. Yleisimmät syyt ilmoittamatta jättämiseen olivat, ettei vastaaja uskonut, että asialle olisi tehty mitään tai että asialle olisi voitu tehdä mitään, ettei häirintä tai vihapuhe ollut tarpeeksi vakavaa tai etteivät he tulleet ajatelleeksi sen ilmoittamista.

Useimmiten koettu vihapuhe ja häirintä ovat vaikuttaneet yleiseen turvallisuuden tunteeseen, psyykkiseen terveyteen ja viranomaisluottamukseen. Noin 60 % niistä, jotka ovat joutuneet vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttajataustan vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi, välttää joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Avoimissa vastauksissa ja haastatteluissa nostettiin esiin, että koettu vihapuhe ja häirintä aiheuttavat mm. suomalaisen yhteiskuntaan kuulumattomuuden tunnetta, varovaisuutta eri paikoissa liikuttaessa, itsetuntoon liittyviä ongelmia ja halua muuttaa pois Suomesta.

Kyselyn tulokset yksityiskohtaisemmin

Vihapuhetta ja häirintää koskevaan kyselyyn vastasi 312 vieraskielistä, ulkomaan kansalaista tai maahanmuuttajataustaista henkilöä. 70 % vastanneista koki kuuluvansa yhteen vähemmistöryhmään (vieraskielinen, ulkomaan kansalainen tai maahanmuuttajataustainen), 26 % kahteen vähemmistöryhmään ja 4 % vähintään kolmeen vähemmistöryhmään. Muita vähemmistöryhmiä, joihin vastaajat lisäksi kuuluivat, olivat uskonnollinen vähemmistö (16 % vastaajista), seksuaali- ja sukupuolivähemmistö (13 % vastaajista), vammaiset (4 % vastaajista) tai saamelaisvähemmistö (1 % vastaajista).

Vastanneiden vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten tai maahanmuuttajataustaisten tausta

Kuva 37. Vastanneiden vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten tai maahanmuuttajataustaisten kuuluminen selvityksen kohteena oleviin vähemmistöryhmiin

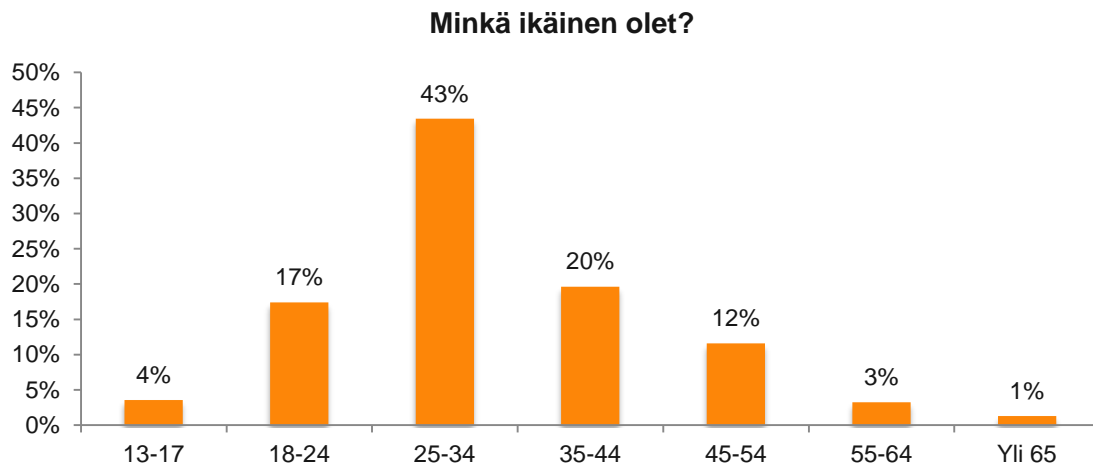
Vieraskielisistä, ulkomaan kansalaisista tai maahanmuuttajataustaisista 16 % puhui äidinkielenään englantia, 11,5 % suomea, 9 % venäjää ja 6 % somalia. Loput puhuivat äidinkielenään muuta kieltä. Kategoriassa ”muu” enemmän kuin yhden maininnan saivat amhara, heprea, italia, kreikka, kurdi, puola, ranska, serbia, serbokroatia, tagalog, ukraina ja unkari (ks. taulukko 10).

Taulukko 10. Vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten tai maahanmuuttajataustaisten vähemmistöryhmään kuuluvien vastaajien äidinkielet

Äidinkieli	Prosenttiosuus vieraskielisistä
Muu	24,7 %
Englanti	16,0 %
Suomi	11,5 %
Venäjä	9,0 %
Somali	6,4 %
Viro	5,8 %
Saksa	5,4 %
Espanja	4,5 %
Kiina	2,9 %
Turkki	2,9 %
Albania	2,6 %
Ruotsi	2,2 %
Kurdi	1,6 %
Arabia	1,3 %
Persia	1,0 %
Thai	0,6 %
Vietnam	0,3 %

Vastaajista 55 % oli naisia, 42 % miehiä ja 2 % muuta sukupuolta. Liki kaksi kolmasosaa oli alle 35-vuotiaita ja viidesosa 35–44-vuotiaita (ks. kuva 38).

60 % vastaajista asui Uudellamaalla, 11 % Pirkanmaalla ja 6 % Lapissa. 57 % vastaajista asui yli 100 000 asukkaan kaupungissa, 12 % asui 50 000–100 000 asukkaan kaupungissa ja 13 % ei osannut sanoa asuinkuntansa asukasmäärää.

Kuva 38. Vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten tai maahanmuuttajataustaisten vähemmistöryhmään kuuluvien vastaajien ikäjakauma.

Vieraskieliset, ulkomaan kansalaiset ja maahanmuuttajataustaiset vastaajat olivat erittäin hyvin koulutettuja. 47 % vieraskielisistä, ulkomaan kansalaisista tai maahanmuuttajataustaisista vastaajista oli korkeasti koulutettuja, 25 %:lla oli toisen asteen koulutus ja 17 %:lla tutkijakoulutus. Vajaa puolet oli työssä koko- tai osa-aikaisesti, ja 28 % oli koululaisia tai opiskelijoita. 16 % vastaajista oli työttömänä ja 4 % yrittäjiä (ks. kuva 39).

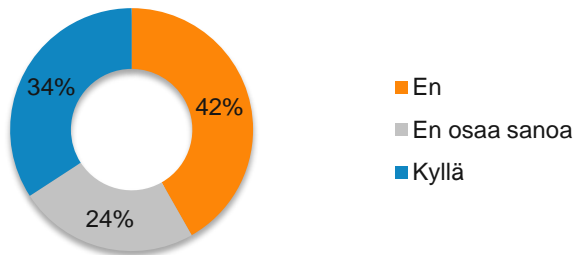

Kuva 39. Vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten tai maahanmuuttajataustaisten vähemmistöryhmään kuuluvien vastaajien työmarkkinastatus

Vastaajat, jotka eivät ole kokeneet vihapuhetta tai häirintää viimeisen vuoden aikana

Niistä vastaajista, jotka eivät olleet joutuneet viimeisen 12 kuukauden aikana häirintään tai vihapuheen kohteeksi, vain kolmasosa tiesi kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisi häirintää tai vihapuhetta. 42 % ei tiennyt, ja neljäsosa ei osannut sanoa (ks. kuva 40).

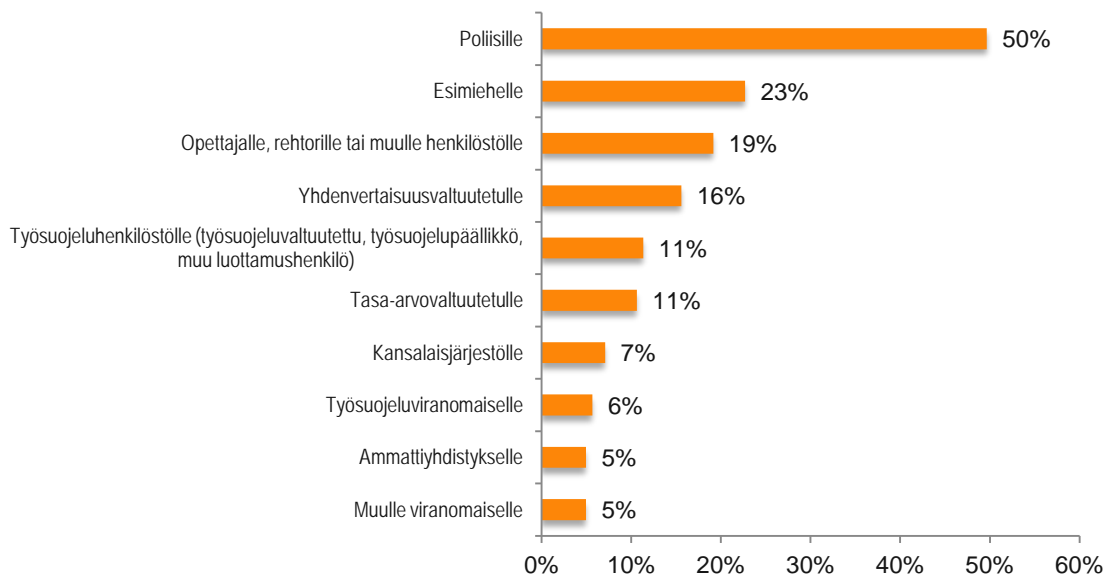
Tietäisitkö kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisit vihapuhetta / häirintää?

Kuva 40. Niiden vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten tai maahanmuuttajataustaisten vähemmistöryhmään kuuluvien vastaajien, jotka eivät ole itse kohdanneet vihapuhetta tai häirintää, tietoisuus siitä, kenen puoleen kääntyä kohdatessaan vihapuhetta tai häirintää.

Niistä vastaajista, jotka eivät ole henkilökohtaisesti joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi, puolet ilmoittaisi häirintä- tai vihapuhetapauksesta poliisille, 23 % esimiehelle ja 19 % opettajalle, rehtorille tai muulle henkilöstölle. 16 % tekisi ilmoituksen yhdenvertaisuusvaltuutetulle, 11 % työsuojeluhenkilöstölle ja 11 % tasa-arvovaltuutetulle (ks. kuva 41).

Minne tai kenelle ilmoittaisit vihapuheesta tai häirinnästä?

Kuva 41. Tahot, joille vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten tai maahanmuuttajataustaisten vähemmistöryhmään kuuluvat vastaajat ilmoittaisivat vihapuheesta tai häirinnästä (vastaajat, jotka eivät itse ole kokeneet vihapuhetta tai häirintää viimeisen 12 kuukauden aikana. Vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto).

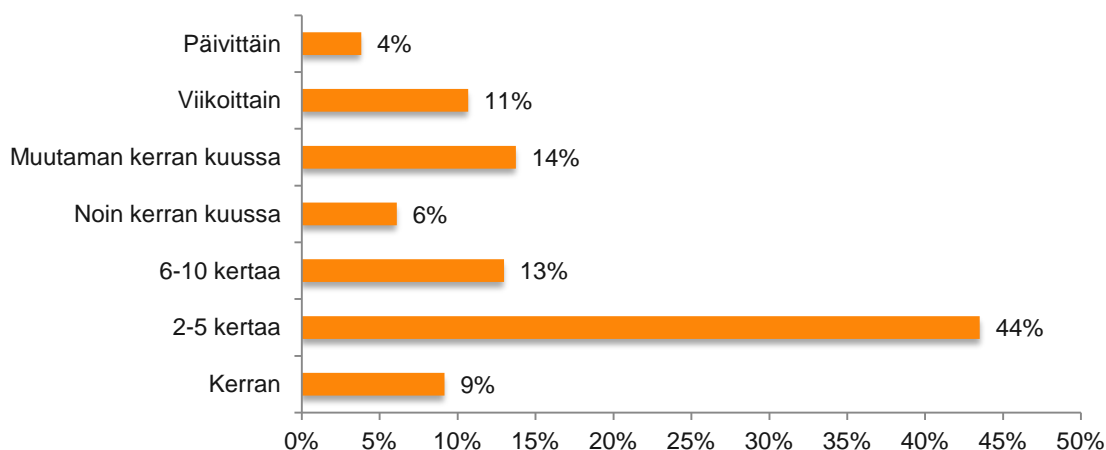
Vastaajat, jotka ovat kokeneet henkilökohtaisesti vihapuhetta tai häirintää

Vuoden 2012 Eurobarometrin mukaan 27 % etnisiin vähemmistöihin kuuluvista oli kokenut viimeisen 12 kuukauden aikana syrjintää tai häirintää EU:ssa. Kansalliset erot olivat melko pieniä. Lisäksi 22 % Suomessa asuvista oli nähnyt tai kuullut etniseen taustaan liittyvästä syrjintä- tai häirintätapauksesta viimeisen 12 kuukauden aikana. (Euroopan komissio 2012, 65 & 68) Euroopan unionin perusoikeusvirasto toteutti vuonna 2008 tutkimuksen etnisten vähemmistöjen ja maahanmuuttajien kokemasta syrjinnästä. Tulosten mukaan 25 % Suomessa asuvista somaleista oli kokenut edellisten 12 kuukauden aikana vakavaa häirintää (Euroopan perusoikeusvirasto 2009, 63).

Kyselyyn vastasi 131 henkilöä, jotka olivat kokeneet henkilökohtaisesti häirintää tai vihapuhetta vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttajataustan takia. Lisäksi haastateltiin kahdeksaa henkilöä. 41 % vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttajataustaisuuden takia vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista oli kokenut häirintää tai vihapuhetta useamman syyn takia. Muita syitä olivat seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluminen (5 %), saamelaisuus (2 %) ja uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluminen (17 %). Lisäksi edellä mainitusta ryhmästä 16 % oli joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi siksi, että he olivat seurassa, jossa joku kuului vähemmistöryhmään, ja 11 % siksi, että heidän läheisensä (perheenjäsen, sukulainen, läheinen työtoveri tai ystävä) kuului vähemmistöryhmään. 8 % oli joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi lisäksi muun syyn takia (ihonväri, huivin käyttö, vähemmistöryhmään kuuluvan puolesta puhuminen).

Noin puolet oli joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi 1–5 kertaa viimeisen vuoden aikana (ks. kuva 42). Noin 30 % oli kokenut vihapuhetta tai häirintää vähintään kerran kuussa.

Kuinka usein olet kokenut joutuneesi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana?

Kuva 42. Vihapuheen tai häirinnän yleisyys viimeisen 12 kuukauden aikana (vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttajataustaisuuden perusteella vihapuhetta tai häirintää kokeneet)

Yleisimpiä vihapuheen tai häirinnän ilmenemismuotoja olivat sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys, nimittely, jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen ja eleet (ks. kuva 43). Vähintään kolmasosa oli myös kokenut huomiotta tai esimerkiksi ryhmän ulkopuolelle jättämistä sekä uhkaamista ja uhkaavaa käyttäytymistä.

Myös poliisin tietoon tulleista rasisista rikoksista yleisin tapahtumatilanne oli vuonna 2014 sanallinen loukkaus (39 % tapauksista). Seuraavaksi yleisin tapahtumatilanne oli yksisuuntainen pahoinpitelyrikos (26 %). (Tihveräinen 2015, 9)

Alla haastateltujen henkilöiden esimerkkejä kokemuksista:

”--esim. ratikassa alkuvuodesta ja alkoi huutaa raiskaajaksi, eikä lopettanut, sillä en jaksanut alkaa keskustelua – sellaista keskustelua, joka ei etene. Täytyi vaihtaa ratikkaa, sillä en halunnut olla samassa. --”

”Olin – terveysasemalla ja lääkäri sanoi, että olen erittäin työkeä, koska en puhu suomea. Hän kysyi miksi hänen pitäisi palvella englannin kielellä omassa maassaan ja että minun tulisi pyytää anteeksi, koska en puhu suomea--”

”Työpaikkani yllääkäri vihaa ulkomaalaisia. Hän kohtelee ulkomaalaisia työntekijöitä erittäin huonosti ja käyttää huonoa kieltä. Kerran työskentelin hänen kanssaan samassa leikkaussalissa ja hän sanoi etten saa koskea mihinkään ja hän valitti kaikesta mitä tein--”

Kuva 43. Vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttajataustaisuuden perusteella ilmenevän häirinnän tai vihapuheen yleisimmät ilmenemismuodot (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Yleisin vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikka oli julkinen tila kuten katu, parkkipaikka, puisto tai julkinen kulkuneuvo. Runsas kolmasosa oli joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi Facebookissa ja vajaa kolmasosa kahvilassa, ravintolassa tai baarissa. 30 % oli kohdannut häirintää tai vihapuhetta julkisella keskustelupalstalla (ks. taulukko 11).

Vuonna 2014 poliisin tietoon tulleista rasistisista viharikosepäilyistä 21 % tapahtui julkisilla paikoilla kuten tiellä, kadulla tai torilla, 19 % uhrin asunnossa, 17 % ravintolassa, baarissa tai tanssipaikassa, 12 % uhrin asuintalon pihassa tai porraskäytävässä ja 8 % internetissä (Tihveräinen 2015, 20–21). Mielenkiintoista on, että tässä kyselyssä puolet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista oli kokenut näitä julkisessa kulkuneuvossa, mutta poliisin tietoon tulleista rasistisista viharikosepäilyistä vain 5 % oli tapahtunut julkisessa kulkuvälineessä. Tämä kuvastaa toisaalta sitä, että ns. vähemmän vakavista häirintä- tai vihapuhetapauksista ei usein ilmoiteta virallisille tahoille (kuten alempana ilmenee).

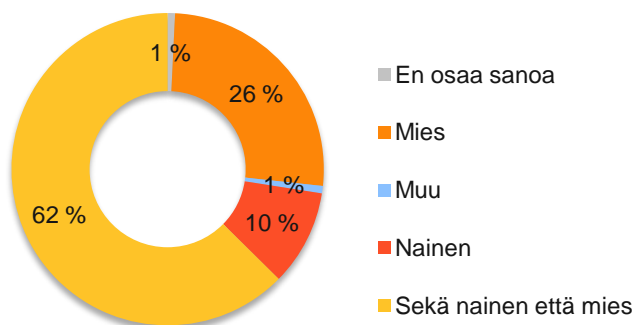
Taulukko 11. Vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikat (perusteena vieraskielisyys, ulkomaan kansalaisuus tai maahanmuuttajatausta, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Missä olet joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi?	Prosenttiosuus häirintää tai vihapuhetta kohdanneista
Kadulla, parkkipaikalla, puistossa tai muussa julkisessa paikassa	57 %
Julkisessa kulkuneuvossa	50 %
Facebookissa	36 %
Kahvilassa / ravintolassa / baarissa	34 %
Työpaikalla	33 %
Julkisella keskustelupalstalla	30 %
Muualla julkisessa tilassa tai rakennuksessa	26 %
Koulussa/ oppilaitoksessa / yliopistolla	23 %
Muualla sosiaalisessa mediassa	19 %
Urheiluseurassa tai liikuntapaikassa	9 %
Kotona / asuntolassa	8 %
Muualla	8 %
Jonkun muun kotona / asuntolassa	8 %
Sähköpostitse	7 %
Autossa	4 %
Twitterissä	2 %
Kirjeitse	2 %
Omalla kotisivulla / yrityksen kotisivulla	2 %
Instagramissa	1 %

78 % oli kokenut vihapuhetta tai häirintää valtaväestöön kuuluvalta, 11 % muuhun vähemmistöryhmään kuuluvalta ja 5 % omaan vähemmistöryhmään kuuluvalta. Tämä vastaa melko hyvin poliisin tietoon tulleita viharikosilmoituksia. 72 % rasistisia piirteitä sisältävistä viharikosilmoituksista oli vuonna 2014 sellaisia, joissa epäiltynä tekijänä oli enemmistöön kuuluva eli kantasuomalainen henkilö ja kohteena vähemmistöryhmän edustaja. Rikosilmoituksista 8 % oli sellaisia, joissa epäilty oli vähemmistöryhmän jäsen ja myös kohde oli vähemmistöryhmän jäsen. 1 %:ssa tapauksista epäilty tekijä oli vähemmistöön kuuluva ja kohde enemmistöä edustava henkilö. Loput tapaukset olivat sellaisia, joissa tekijä ei ollut tiedossa. (Tihveräinen 2015, 11)

62 % oli kokenut vihapuhetta tai häirintää sekä miehiltä että naisilta ja 26 % mieheltä (ks. kuva 44).

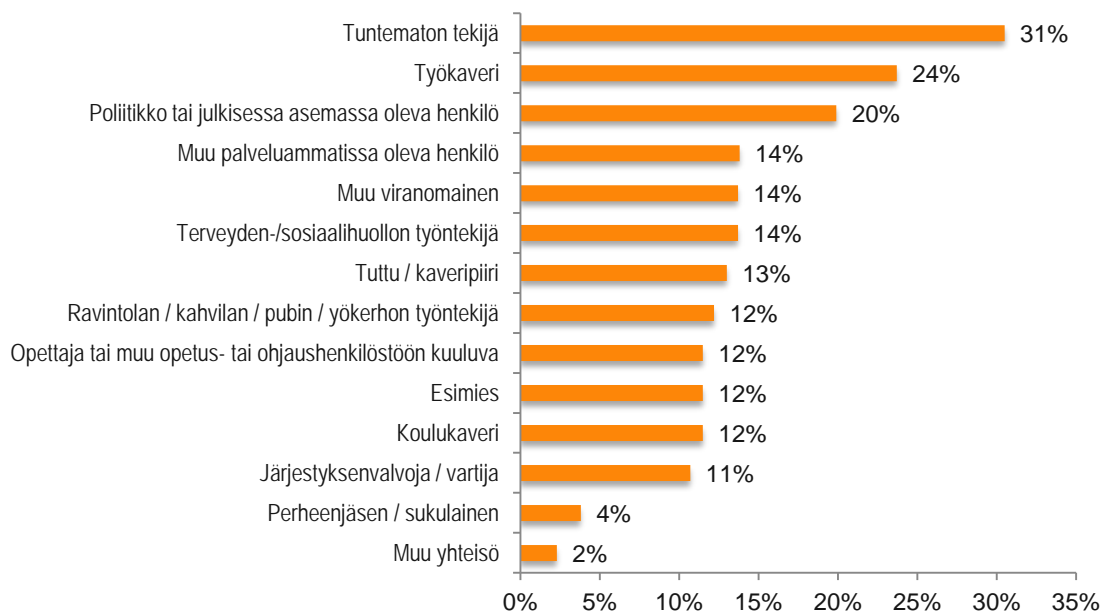
Mitä sukupuolta tekijä tai tekijät olivat?

Kuva 44. Tekijän tai tekijöiden sukupuoli (häirinnän tai vihapuheen perusteena vieraskielisyys, ulkomaan kansalaisuus tai maahanmuuttajatausta)

Vajaa kolmasosa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää tuntemattomalta tekijältä ja vajaa neljäsosa työkaverilta. Viidesosa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää poliitikolta tai julkisessa asemassa olevalta henkilöltä (ks. kuva 45).

Mitkä vaihtoehdot kuvaavat tekijää tai tekijöitä parhaiten?

Kuva 45. Vihapuhe- ja häirintätapausten tekijät (perusteena vieraskielisyys, ulkomaan kansalaisuus tai maahanmuuttajatausta, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Sähköiseen kyselyyn vastanneilla oli mahdollisuus kertoa omin sanoin lisää kokemastaan häirinnästä tai vihapuheesta. Tämän aineiston perusteella on tunnistettavissa erityyppisiä tilanteita, joissa kyselyn vastaajat ovat joutuneet häirinnän tai vihapuheen kohteeksi. Yleisesti mainittu tapahtumatilanne on sellainen, jossa tuntemattomat ihmiset spontaanisti kommentoivat tai muuten reagoivat henkilön vieraskielisyyteen tai maahanmuuttajataustaan viittaavaan ulkonäköön julkisella paikalla tai esimerkiksi baarissa tai kaupassa. Usein kuultuja kommentteja ovat sellaiset, joissa henkilöitä käsketään palaamaan ”sinne mistä ovat kotoisin” sekä sellaiset, joissa henkilöitä syytetään yhteiskunnan varoilla elämisestä tai esimerkiksi työ- tai opiskelupaikkojen viemisestä pois kantasuomalaisilta. Vastaajien joukossa on henkilöitä, jotka ovat syntyneet Suomessa ja ovat suomalaisia mutta joiden ulkonäkö poikkeaa etnisesti enemmistöstä ja jotka ovat myös joutuneet tämän vuoksi kuulemaan samankaltaisia kommentteja kuin ulkomaan kansalaiset ja vieraskieliset. Monet ovat kokeneet myös poliitikon kirjoituksia tai lausuntoja vihapuheeksi.

Vastaajat kertovat myös tapauksista, joissa tutut henkilöt kuten naapurit esimerkiksi nimittelevät vieraskielisyyden tai maahanmuuttajataustan vuoksi. Lisäksi vihapuhetta tai häirintää tapahtuu niissä yhteisöissä, joihin vastaaja kuuluu, esimerkiksi työpaikoilla, koulussa, yliopistossa jne. Tällöin vihapuhe voi olla luonteeltaan henkilön ammattitaitoa halventavaa tai hänen osaamistaan epäilevää. Vihapuheen tai häirinnän tekijänä voi olla myös asiakas. Esimerkiksi terveydenhuoltoalalla työskentelevät henkilöt kertoivat haastatteluissa, että ovat joutuneet ilkeämielisten kommenttien tai uhkaavan käytöksen kohteeksi asiakkaiden ennakkoluulojen takia. Osa vastaajista kertoi, että heidän läheisensä ovat joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi julkisilla paikoilla, koska he ovat liikkuneet maahanmuuttajalta näyttävän henkilön kanssa. Vastauksissa ilmenee, että vain harvassa tapauksessa sivulliset ovat puuttuneet tilanteeseen.

Näin kyselyyn vastanneet kertoivat kokemuksistaan:

”Naapuri heitteli nimettömiä viestejä, kertoi perättömiä juttuja muille naapureille nimittäen ’ryssiksi’--”

”Tämä on melko yleistä julkisissa kulkuneuvoissa – ja kaikki katsovat muualle”

”Humalassa oleva neljääkymmentä vuotta lähestyvä mies kutsui minua supermarketissa ’vitunkarvakädeksi’ ja sanoi että minun pitäisi palata sinne mistä ikinä tulenkaan. Myymälän henkilökunta ei tehnyt mitään ja yritti olla kuin mitään ei olisi tapahtunut --”

”Pyöräilevä mies sylki päälleni, kääntyi ja nauroi kun hän ajoi pois.”

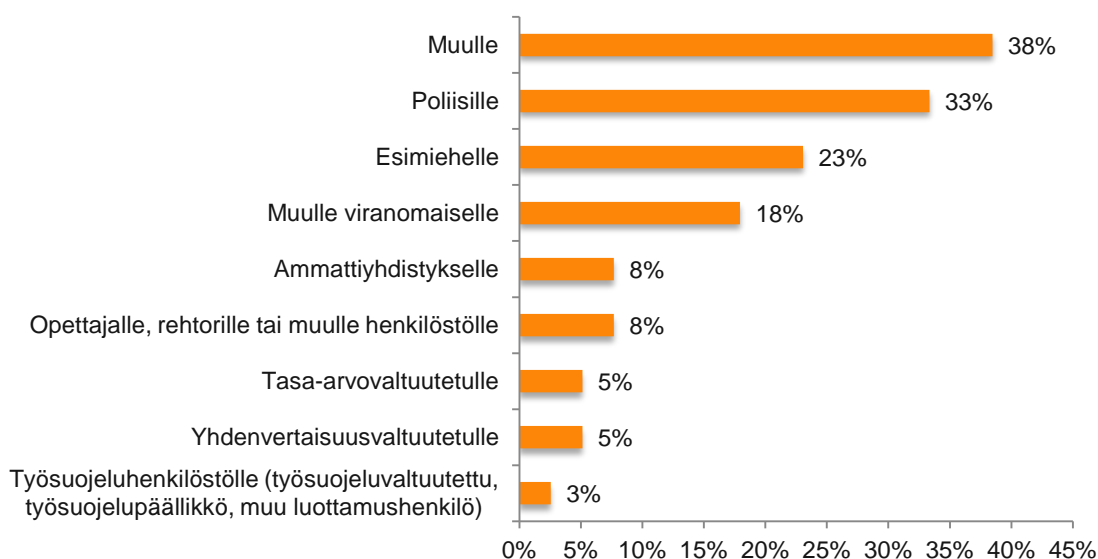
*”Esim, -- tiskin takana on ollut hyvin rasistinen ja ennakkoluuloinen ihminen, ensin toki kohdeltu normaalisti kunnes olen sitten sanonut nimeni (olen 2v tullut so-
taa pakoon kiintiöpakolaisena Suomeen --) jolloin on alettu puhumaan hyvin hitaasti kuin vähä-älyiselle ja todettu että tuskin mitään mamuna ymmärrän vaikka aluksi olisi ihan tavallisesti suomeksi keskusteltu -- Muita onkin sitten tuntemattomilta jne. Esim. ryssäksi nimittelystä siihen, että olen vienyt suomalaisen nuoren yliopistopaikan.”*

”Just eilen tapahtunut bussissa, kun joku ’kiltisti’ kysyi minulta ’Oletko koskaan ajatellut pestä tuo musta väri naamaltasi’. Edeltävänä viikolla mies tuli istumaan viereeni bussissa ja sanoi ’Minä vihaan somalialaisia!’. Tai kaupassa joku alkaa nimitellä minua ja kun vastaan työntekijöiden/vartijoiden reaktio on aina saman-

lainen, pyytää minua poistumaan paikalta, kun häiritsen ihmisiä. Näköjään toinen ei häirinnyt tai minun nimittelyni ei ollut tärkeä.”

Vihapuhetta tai häirintää kohdanneista vain 30 % ilmoitti siitä jollekin taholle. Yksittäisistä tahoista eniten ilmoituksia tehtiin poliisille, esimiehille ja muille viranomaisille. ”Jollekin muulle” -vaihtoehdon valinneet olivat kertoneet tapahtumasta läheisille, työpaikalle, palveluntuottajalle tai kollegoille (ks. kuva 46). Joissain vastauksissa kerrottiin, että ilmoittaminen vihapuheesta tai häirinnästä tapahtumatilanteeseen kytkeytyvälle taholle kuten esimerkiksi kaupassa vartijalle tai muulle henkilökunnalle ei välttämättä johda siihen, että vastaaja saa apua, vaan joskus tilanne jopa kääntyy siten, että vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneen on poistuttava tapahtumatilasta.

Mille tahoille ilmoitit häirinnästä tai vihapuheesta

Kuva 46. Tahot, joille vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttajataustan perusteella vihapuhetta tai häirintää kokeneet ilmoittivat tapahtuneesta (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

70 % vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttajataustan perusteella häirintää tai vihapuhetta kohdanneista ei ilmoittanut siitä millekään taholle. Yleisin syy ilmoittamatta jättämiseen oli, ettei vastaaja uskonut, että asialle olisi tehty mitään. Seuraavaksi yleisimmät syyt olivat, etteivät vastaajat uskoneet, että asialle olisi voitu tehdä mitään, ettei häirintä tai vihapuhe ollut tarpeeksi vakavaa tai etteivät he tulleet ajatelleeksi sen ilmoittamista. Muita syitä olivat, että häirintää tai vihapuhetta koetaan niin usein, etteivät vastaajat koe ilmoittamisen olevan vaivan arvoista, ettei ilmoittaminen muuttaisi mitään ja ettei ketään kiinnostaisi (ks. taulukko 12). Näin ilmoittamatta jättämistä kommentoitiin kyselyssä:

”En ole koskaan kuullut että tavallisia ihmisiä tuomittaisiin vihapuheesta. Vaikka mitä tahansa lakeja on olemassa niin käytännössä virkavalta ei tee mitään vihapuheen kitkemiseksi.”

”Se ei muuta mitään.”

”Luulin että minua häirittäisiin lisää jos ilmoittaisin siitä.”

”Niitä on niin paljon, että pitäisi olla monesti poliisiasemalla ilmoittamassa aina jos-tain! Ei aika eikä energia riitä siihen.”

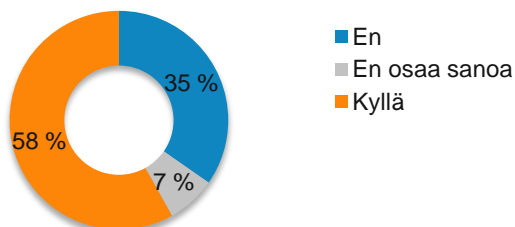
”Sitä tapahtuu niin usein ja niin paljon, etten koe siitä olevan mitään hyötyä.”

Taulukko 12. Syyt siihen, miksi vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttajataustan perusteella vihapuhetta tai häirintää kohdanneet eivät ilmoittaneet siitä (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

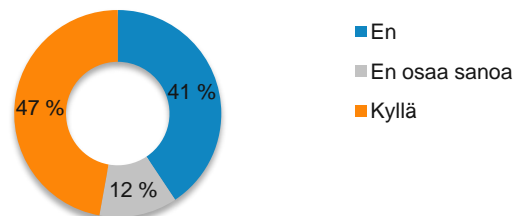
Jos et ilmoittanut tapahtunutta, miksi et?	Osuus niistä, jotka eivät ilmoittaneet tapahtunutta
En uskonut, että asialle olisi tehty mitään	65 %
En uskonut, että asialle olisi voitu tehdä mitään	38 %
Häirintä tai vihapuhe ei ollut tarpeeksi vakavaa / en tullut ajatelleeksi sen ilmoittamista	31 %
En tiennyt mihin ilmoituksen voi tehdä	26 %
Pelkäsin ilmoituksesta johtuvia negatiivisia seurauksia	19 %
Olin liian järkyttynyt ilmoittaakseni	19 %
Pelkäsin kielteisistä reaktioita ilmoituksen yhteydessä	19 %
Muu syy	19 %
Minua ei olisi uskottu	11 %
Käsittelin asian itse / se liittyi ystävään tai perheenjäseneseen	8 %
Häpesin tapahtunutta, en halunnut kenenkään tietävän	5 %
Ajattelin, että syy oli minun	1 %
En halunnut syyllisen joutuvan vaikeuksiin	1 %

58 % niistä, jotka ovat joutuneet vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttajataustan vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi, välttää joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. 47 % välttää liikkumista läheistensä kanssa tai pyytää läheisiään välttämään joitain paikkoja samasta syystä.

Välttätkö joitain paikkoja siinä pelossa, että voisit joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisesi takia?

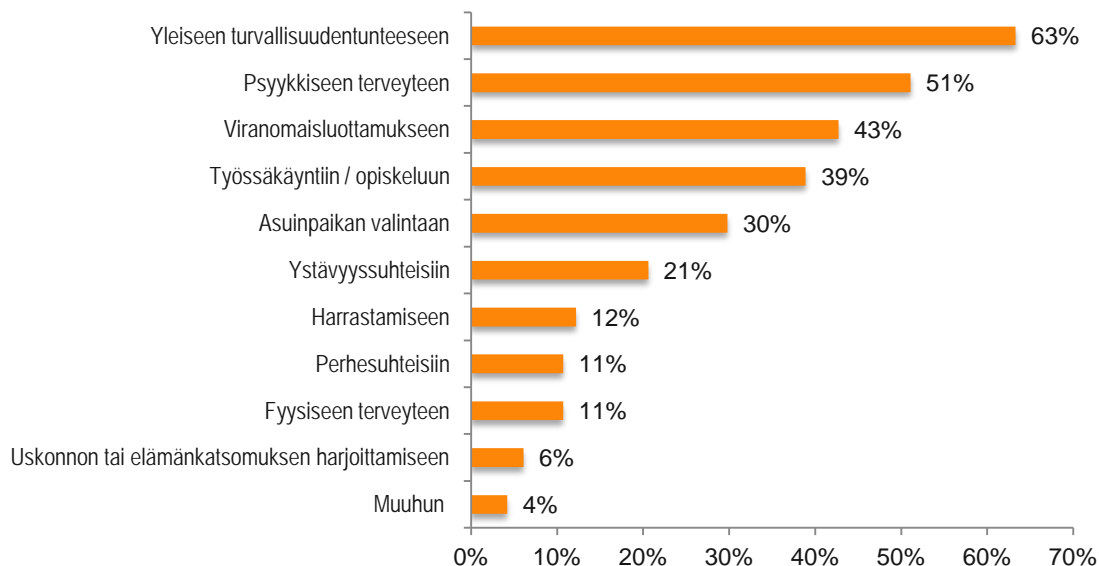
Välttätkö liikkumista läheistesi kanssa / pyydätkö läheisiäsi välttämään joitain paikkoja siinä pelossa, että sinä tai he voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia?

Kuvat 47 ja 48. Seuraukset niille, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttajataustan vuoksi

Vihapuheen tai häirinnän koetaan vaikuttaneen useimmin yleiseen turvallisuuden tunteeseen ja psyykkiseen terveyteen. Kolmanneksi eniten ne ovat vaikuttaneet viranomaisluottamukseen (ks. kuva 49).

Mihin seuraavista elämän osa-alueista kokemasi vihapuhe / häirintä on vaikuttanut?

Kuva 49. Vihapuheen tai häirinnän vaikutukset niihin, jotka ovat kokeneet sitä vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttajataustan perusteella (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Näin kyselyyn vastanneet ja haastatellut henkilöt kertoivat kokemansa vihapuheen tai häirinnän vaikutuksista:

”Hyviä ja huonoja seurauksia. Hyvää on se, että olen pyrkinyt helpottamaan muiden maahanmuuttajataustaisten ihmisten elämää Suomessa. Koulutan itseäni vaikuttajaksi yhteiskunnassa. Huonoja seurauksia: ennen kuin menen jonnekin, joudun miettimään että menenkö, onko se turvallista.”

”-- Nämä tapaukset tekevät siitä tosi vaikeata, että voisi tulla osaksi Suomea, vaikka minulla on paljon hyviä ystäviä täällä. Jotenkin nämä huonot kokemukset huuhtovat pois hyvät asiat. En nauti työssä käymisestä -- suunnittelen maasta muuttoa”

”Itseinho. Kunnes siihen herää, että ei ole syytä moiseen. Yhteiskunnan ulkopuolelle jääminen koska ei enään halua olla osa sitä kun saa jatkuvasti kuulla ettei kuulu tänne ja että voi painua omaan maahan.”

”Välttelen toisen äidinkieleni käyttöä julkisesti, jos lähellä on sen oloisia ihmisiä, jotka voisivat asiaan epätavallisen paljon kiinnittää huomiotaan”

”En voi luottaa kehenkään. Pelkään liikkua ulkona iltasaikaan.”

”Olen jatkuvasti tietoinen, että kaikki määrittelevät minut ulkomaalaiseksi, koska olen värillinen. Tämä tarkoittaa myös, että kaikki kohtelevat minua sellaisten oletusten mukaisesti, jotka liitetään kehitysmaihin.”

”Tämä on muuttanut käsitystäni suomalaisista. Olen asunut täällä 14 vuotta. -- En ole koskaan ollut työtön, olen maksanut suuren määrän veroja, minulla on hyviä suomalaisia ja ulkomaalaisia ystäviä ja näen itseni jollakin tavalla hyödylliseksi tälle maalle. Olen myös Suomen kansalainen nykyään, mutta en voi ymmärtää miksi minua kohdellaan näin. Olen menettänyt luottamuksen poliisiin.--”

4.5.4 Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt

Yhteenveto

Eri arvioiden mukaan 5–15 % väestöstä kuuluu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön ja (Tilastokeskus 2013 ja työministeriö 2006). Suomessa asuu siis arviolta noin 275 000–825 000 henkilöä, jotka kuuluvat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin. Kyselyyn vastasi 357 henkilöä, jotka olivat joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumisen takia. Lisäksi haastateltiin seitsemää henkilöä. Noin puolet vihapuhetta tai häirintää kokeneista oli kokenut sitä viimeisen kahdentoista kuukauden aikana kahdesta viiteen kertaan ja viidesosa vähintään kerran kuussa. Yleisimmin vihapuhe tai häirintä piti sisällään sukupuolittunutta halventamista, seuraavaksi eniten oli koettu sanallisia loukkauksia, häirintää tai nöyryytystä ja kolmanneksi eniten nimittelyä.

Häirintä tai vihapuhe oli useimmin tapahtunut julkisella paikalla ulkona (esim. kadulla, parkkipaikalla tai puistossa) tai sisällä (esim. kahvilassa, ravintolassa tai baarissa), Facebookissa tai julkisessa kulkuvälineessä. 91 % oli kokenut häirintää tai vihapuhetta valtaväestöön kuuluvalta ja 15 % muuhun vähemmistöryhmään kuuluvalta (useassa tapauksessa johonkin uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluvalta). 42 % oli kokenut vihapuhetta tai häirintää tuntemattomalta tekijältä, neljäsosa poliitikolta tai julkisessa asemassa olevalta henkilöltä ja runsas viidesosa tutulta tai kaveripiiriltä. Monet vastaajat kertoivat joutuneensa julkisilla paikoilla tuntemattomien ihmisten tuijottelun, sanallisten tai fyysisten loukkausten kohteeksi. Joissakin tapauksissa vastaajien perheenjäsenet tai muut läheiset tai yhteisöt eivät hyväksyneet heidän seksuaali- tai sukupuoli-identiteettiään, mikä on johtanut ulkopuolelle jättämisen tai sanallisen kommentoinnin kohteeksi joutumiseen. Vastauksissa kuvaillaan myös tilanteita, joissa tekijät eivät ole tienneet, että keskustelutilanteessa on läsnä seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluva henkilö, jolloin kohderyhmään kuuluvia on vähätelty tai haukuttu. Monet ovat kokeneet joutuneensa vihapuheen tai häirinnän kohteeksi myös internetin keskustelupalstoilla tai sosiaalisessa mediassa. Erityisesti viitattiin sukupuolineutraaliin avioliittolakiin ja tämän puitteissa käytyyn keskusteluun, jonka monet ovat kokeneet hyvinkin loukkaavaksi.

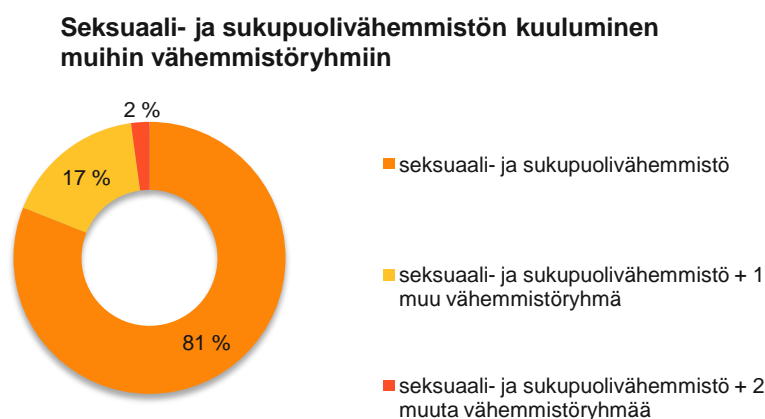
81 % vihapuhetta tai häirintää kokeneista ei ilmoittanut tästä millekään taholle. Yleisin syy ilmoittamatta jättämiseen oli, ettei häirinnän/vihapuheen kohde uskonut, että asialle olisi tehty mitään. Toiseksi yleisin syy oli, ettei häirintä tai vihapuhe ollut tarpeeksi vakavaa tai henkilö ei tullut ajatelleeksi siitä ilmoittamista. Kolmanneksi yleisin syy oli, ettei kohde uskonut, että asialle olisi voitu tehdä mitään. Tapahtuneesta ilmoitettiin

useimmin välittömästi tapahtumatilanteeseen liittyvälle taholle kuten esimerkiksi keskustelupalstan ylläpitäjälle, ravintolan henkilökunnalle, itse vihapuheen tekijälle tai muulle henkilökunnalle ja läheisille. Muita tahoja, joille vihapuheesta tai häirinnästä ilmoitettiin, olivat esimerkiksi opettajat, rehtorit tai muu henkilöstö, esimies tai poliisi.

Häirinnän tai vihapuheen kokeminen oli vaikuttanut yleisimmin yleiseen turvallisuuden tunteeseen (71 % vastaajista) ja seuraavaksi yleisimmin psyykkiseen terveyteen (61 % vastaajista). Kolmanneksella koettu vihapuhe tai häirintä oli vaikuttanut työssäkäyntiin tai opiskeluun. Muita vaikutuksia olivat oman identiteetin piilottelu, mielenterveydelliset ongelmat, ulkopuolisuuden tunne ja oman itsetunnon aleneminen. 61 % häirintää tai vihapuhetta kokeneista välttää joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi uudelleen.

Kyselyn tulokset yksityiskohtaisemmin

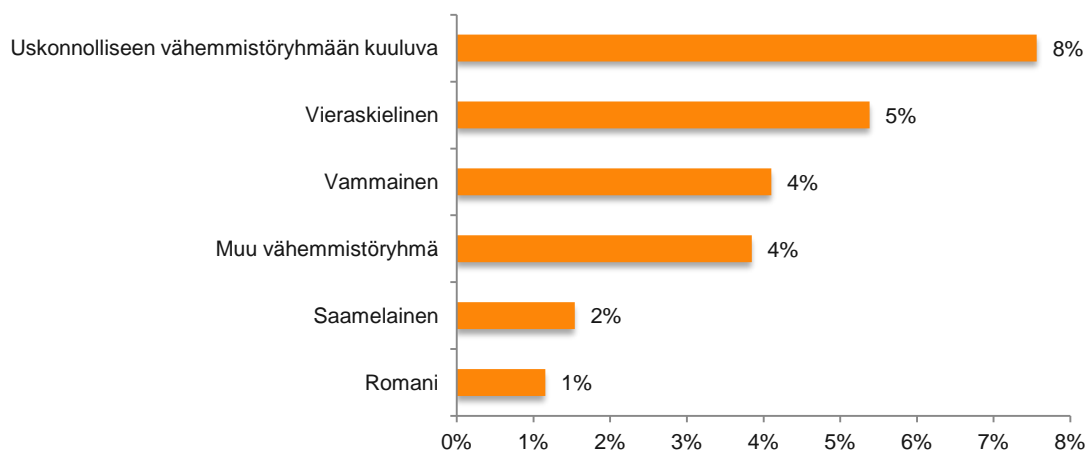
Vihapuhetta ja häirintää koskevaan kyselyyn vastasi 780 seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvaa. Heistä valtaosa, yli neljä viidesosaa, koki kuuluvansa vain tähän vähemmistöön. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistön lisäksi johonkin toiseen vähemmistöryhmään heistä ilmoitti kuuluvansa 17 % ja kahteen muuhun vähemmistöryhmään 2 %. (ks. kuva 50)

Kuva 50. Vastanneiden seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien kuuluminen selvityksen kohteena oleviin vähemmistöryhmiin

Eniten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvista vastaajista kuului tämän ryhmän lisäksi uskonnolliseen vähemmistöryhmään (8 %) tai vieraskielisten vähemmistöryhmään (5 %). Muun vähemmistöryhmän valinneissa oli mm. mielenterveysongelmaisia, autistisia, ateisteja, pitkäaikaissairaita. (ks. kuva 51)

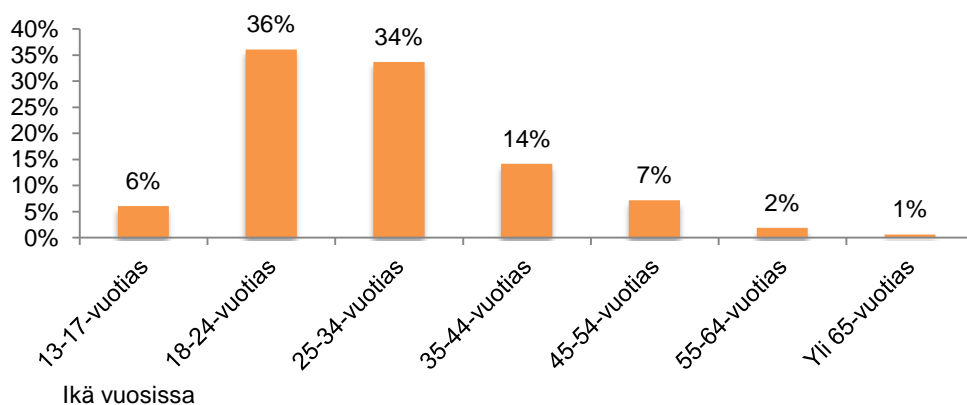
Mihin muihin vähemmistöryhmiin koet kuuluvasi?

Kuva 51. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kuuluminen muihin vähemmistöryhmiin

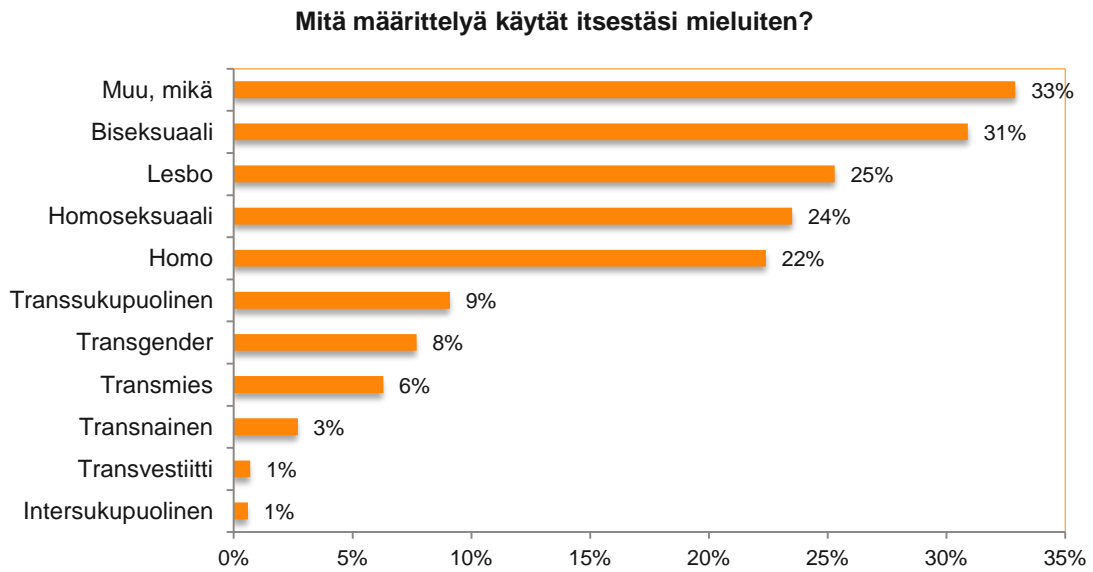
Yli kaksi kolmasosaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvista oli iältään 18–34-vuotiaita (ks. kuva 52). Valtaosan (95 %) vastanneista äidinkieli oli suomi tai ruotsi. Vastaajista lähes puolet oli Uudeltamaalta, 10 % Pirkanmaalta ja 10 % Varsinais-Suomesta. Yli puolet vastanneista asui kunnassa, jossa on yli 100 000 asukasta. Kaksi kolmasosaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvista ilmoitti, ettei kuulu mihinkään uskontokuntaan, ja viidennes vastanneista ilmoitti kuuluvansa evankelisluterilaiseen seurakuntaan.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen edustajat ikäryhmittäin

Kuva 52. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien vastaajien ikäjakauma

Kysyttäessä mitä määrittelyä vastaaja mieluiten käyttää itsestään yleisimpiä olivat bi-seksuaali, lesbo, homoseksuaali, homo ja jokin muu määrittely (ks. kuva 53). Muista määrittelmistä yleisimmät olivat panseksuaali, genderqueer/queer, polyamorinen, muun sukupuolinen ja genderfluid (ks. taulukko 13).

Kuva 53. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien tapa määritellä itseään (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

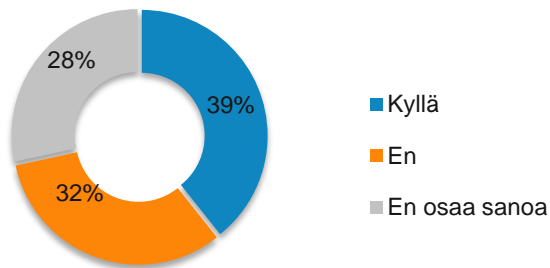
Mitä määrittelyä käytät itsestäsi mieluiten? - Muu, mikä?	Prosenttiosuus
panseksuaali	11,4 %
genderqueer / queer	7,1 %
polyamorinen	4,5 %
muun sukupuolinen	3,8 %
genderfluid	3,3 %
aseksuaali	2,1 %
en halua määritellä/lokeroida seksuaalista suuntautumistani	1,9 %
muut	8,6 %

Taulukko 13. Vastaajat, jotka käyttävät itsestään muuta määrittelyä kuin kuvassa 53 mainittuja

Vastaajat, jotka eivät itse ole joutuneet häirinnän tai vihapuheen kohteeksi

Niistä vastaajista, jotka eivät olleet joutuneet viimeisen 12 kuukauden aikana häirinnän tai vihapuheen kohteeksi, vain 39 % tiesi kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisi häirintää tai vihapuhetta. 32 % ei tiennyt ja 28 % ei osannut sanoa (ks. kuva 54).

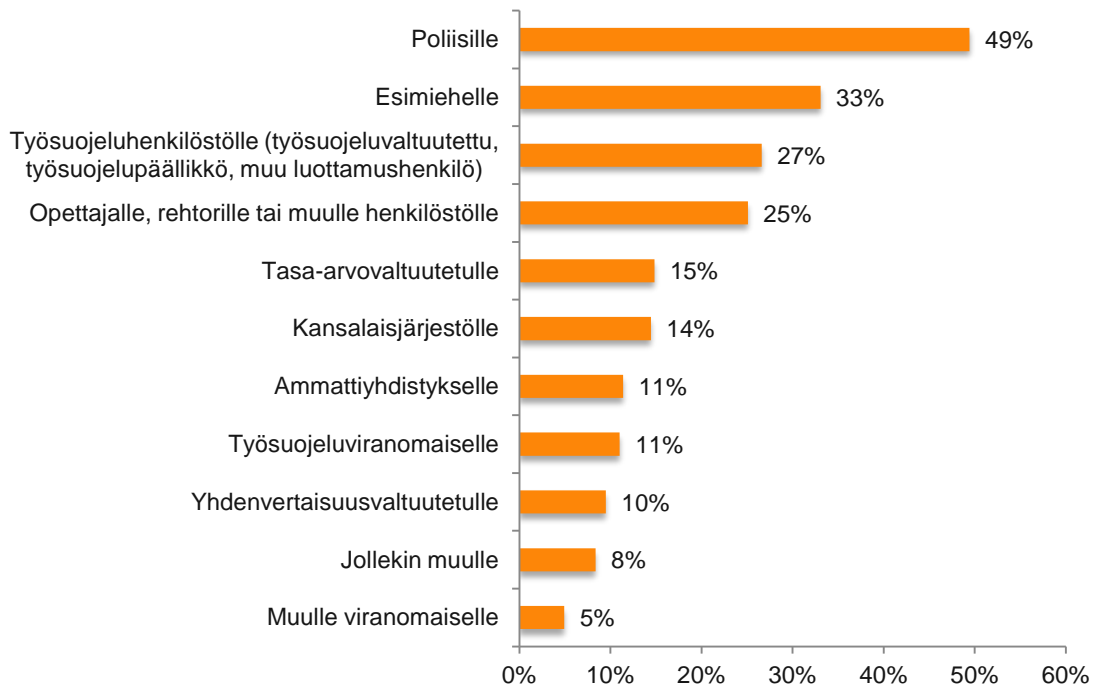
Tietäisitkö kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisit vihapuhetta tai häirintää?

Kuva 54. Niiden vastaajien, jotka eivät ole itse kokeneet vihapuhetta tai häirintää, tietämys siitä kenen puoleen kääntyä kohdatessaan vihapuhetta tai häirintää (seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvat vastaajat)

Puolet ilmoittaisi häirintä- tai vihapuhetapauksesta poliisille, kolmannes esimiehelle ja noin neljännos työsuojeluhenkilöstölle tai opettajalle, rehtorille tai muulle henkilöstölle (ks. kuva 55). Vaihtoehdon ”muu” valinneet ilmoittaisivat vihapuheesta tai häirinnästä ystäville tai perheenjäsenille, työterveyshuollolle tai työpaikan tasa-arvovaltuutetulle. Osa kertoi, että ilmoittaminen riippuisi tapahtumatilanteesta.

Minne tai kenelle ilmoittaisit vihapuheesta tai häirinnästä?

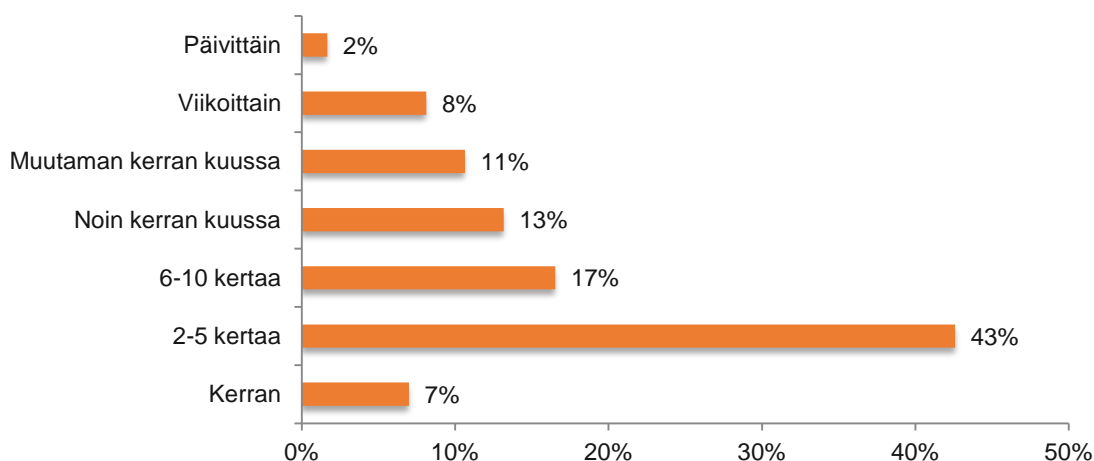
Kuva 55. Tahot, joille vastaajat, jotka eivät ole itse kohdanneet vihapuhetta tai häirintää, ilmoittaisivat näistä (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Vastaajat, jotka ovat kokeneet henkilökohtaisesti vihapuhetta tai häirintää

Kyselyyn vastasi 357 henkilöä, jotka olivat kohdanneet vihapuhetta tai häirintää seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumisen takia. Lisäksi haastateltiin seitsemää henkilöä. Kyselyyn vastanneista 43 % oli kokenut vihapuhetta tai häirintää myös jonkin muun syyn takia. Yleisin muu syy seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuulumisen lisäksi oli, että tekijä oletti vihapuhetta tai häirintää kohdanneen olleen seurassa, jossa joku kuului vähemmistöryhmään, tai että tekijä oletti vihapuhetta tai häirintää kokeneen läheisen kuuluvan vähemmistöryhmään.

Noin puolet vihapuhetta tai häirintää kokeneista oli kokenut sitä viimeisen kahdentoista kuukauden aikana kahdesta viiteen kertaan. Viidesosa vastaajista oli kokenut vihapuhetta tai häirintää vähintään kerran kuussa (ks. kuva 56).

Kuinka usein olet kokenut joutuneesi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana?

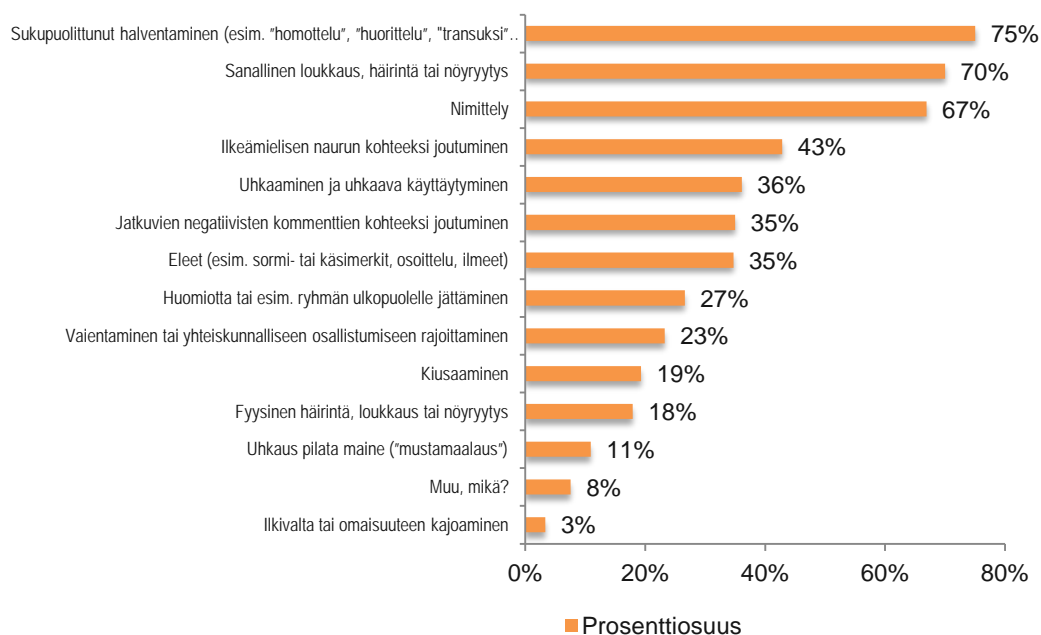

Kuva 56. Vihapuheen tai häirinnän yleisyys viimeisen 12 kuukauden aikana (seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuulumisen perusteella vihapuhetta tai häirintää kokeneet)

Euroopan unionin perusoikeusvirasto FRA toteutti vuonna 2012 EU:n laajuisen kyselytutkimuksen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin (homot, lesbot, biseksuaalit ja transihmiset eli HLBT-ihmiset) kohdistuneesta syrjinnästä, pahoinpitelystä ja häirinnästä. Tutkimuksessa häirinnäksi määriteltiin vastaajaan kohdistunut ei-haluttu ja häiritsevä käytös kuten haukkuminen tai naurunalaiseksi saattaminen, joka ei kuitenkaan sisältänyt fyysistä väkivaltaa tai väkivallalla uhkailua (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2013a, 29). Puolet Suomessa asuvista kohderyhmään kuuluvista kertoi, että joku tai jokin ryhmä oli häirinyt heitä viimeisen 5 vuoden aikana henkilökohtaisesti niin, että se todella ärsytti, loukkasi tai järkytti heitä – joko kotona, töissä, kadulla, julkisessa kulkuneuvossa, kaupassa, työpaikalla tai internetissä. Osuus oli yhtä suuri kuin EU:ssa keskimäärin. Kaksi kolmasosaa Suomessa asuvista koki, että viimeisin häirintätapausta tapahtui joko osittain tai kokonaan siksi, että he ovat homoja, lesboja, biseksuaaleja tai transihmisiä. EU:ssa vastaava osuus oli kolme neljäsosaa. (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2013b) Vuonna 2012 toteutetun Eurobarometrin mukaan 28 % seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista oli kokenut edeltävän 12 kuukauden aikana joko syrjintää tai häirintää EU:ssa. Erot eri jäsenmaiden välillä olivat tässä suhteessa pieniä. Seksuaaliseen suuntautumiseen perustuva syrjintä ja häirintä olivat lisääntyneet vuoteen 2009 verrattuna. (Euroopan komissio 2012, 63, 65, 68)

Kyselyyn vastanneista vihapuhetta tai häirintää kokeneista 75 prosenttia oli kohdannut sukupuoliittunutta halventamista, seuraavaksi eniten oli koettu sanallisia loukkauksia, häirintää tai nöyryytystä ja kolmanneksi eniten nimittelyä (ks. kuva 57). Myös HLBT-tutkimuksessa viimeisin vastaajiin kohdistunut häirintätapaus piti useimmin sisällään haukkumista, naurunalaiseksi saattamista tai muuta verbaalista loukkaamista/hyväksikäyttöä/nöyryytystä (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2013b).

Minkä tyyppistä häirintää tai vihapuhetta olet kohdannut?

Kuva 57. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuulumisen perusteella ilmenevän häirinnän tai vihapuheen yleisimmät ilmenemismuodot (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Häirintä tai vihapuhe oli useimmin tapahtunut julkisella paikalla ulkona (esim. kadulla, parkkipaikalla tai puistossa) tai sisällä (esim. kahvilassa, ravintolassa tai baarissa), Facebookissa tai julkisessa kulkuvälineessä (ks. taulukko 14). Myös HLBT-tutkimuksessa viimeisin häirintätapaus oli tapahtunut yleisimmin kadulla, aukiolla, parkkipaikalla tai muussa julkisessa tilassa (23 %), kahvilassa, ravintolassa, baarissa tai yökerhossa (17 %), internetissä (15 %), työpaikalla (12 %) ja koulussa tai yliopistossa (9 %) (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2013b).

Haastatteluissa vihapuhetta tai häirintää kokeneet kertoivat kokemuksistaan näin:

"Ei ole turvallinen olo kun liikkuu ympäristössä. Tuntemattomilta voi tulla reagoimista ilman provosointia. Sanomalehtien kommenttipalstoilla paljon loukkaavia kommentteja vaikka eivät sinänsä kohdistuisi suoraan minuun."

"Aika paljon sellaista, että jos olen tyttöystäväni kanssa jossain.-- Jos olemme myöhään jossain, niin joku voi tulla kysymään henkilökohtaisia kysymyksiä, joihin ei halua vastata. --Yleensä vieraita ihmisiä, se oikeasti ahdistaa, ei halua vastata-- Olisi ihan kivaa että joskus voisi vaan olla rauhassa."

”Vaimon kanssa kävelyllä --, käsi kädessä, humalaisten nuorten miesten joukkio edessä, automaattinen reaktio päästä toisen kädestä. --joukkio alkoi nimitellä pahasti. Tilanne uhkaava, kun joukkio tuli lähelle ja koiraakin haukuttiin ”kasvatettu kieroon”. Yritettiin jatkaa vain kävelyä, mutta huutelu jatkui. Yksi joukosta yritti hillitä, mutta nimitely jatkui aika pitkälle. Tällaista usein illalla kaupungilla ja esimerkiksi busseissa alkaa huutelu, huomataan naispariskunta. -- Sivulliset eivät puutu, kävelevät ohi, ehkä parempikin, koska haluaa vain päästä nopeasti pois tilanteesta.--”

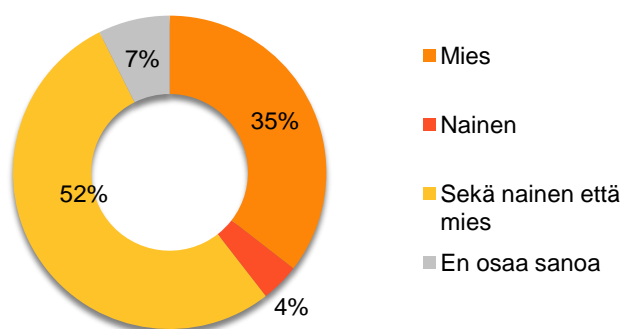
”Osa liittyy seksuaaliseen orientaatioon: pitää miettiä että mihin baariin menee tyttöystävän kanssa. Tullaan kertomaan, että miten voisi -- tympeää ja tunkkais-ta, yksityisyttä loukkaavaa ja seksististä.--”

Taulukko 14. Vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikat (perusteena seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöön kuuluminen, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Missä olet joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi?	Prosenttiosuus vihapuhetta tai häirintää kokeneista
Kadulla, parkkipaikalla, puistossa tai muussa julkisessa paikassa	62 %
Kahvilassa / ravintolassa / baarissa	43 %
Facebookissa	37 %
Julkisessa kulkuneuvossa	34 %
Julkisella keskustelupalstalla	33 %
Muualla sosiaalisessa mediassa	32 %
Koulussa/ oppilaitoksessa / yliopistolla	30 %
Muualla julkisessa tilassa tai rakennuksessa	25 %
Työpaikalla	20 %
Jonkun muun kotona / asuntolassa	13 %
Kotona / asuntolassa	12 %
Muualla, missä?	6 %
Twitterissä	4 %
Instagramissa	4 %
Urheiluseurassa tai liikuntapaikassa	3 %
Sähköpostitse	3 %
Autossa	1 %
Kirjeitse	1 %
Omalla kotisivulla / yrityksen kotisivulla	1 %

Puolet oli kohdannut vihapuhetta tai häirintää sekä naiselta että mieheltä ja noin kolmasosa mieheltä (ks. kuva 58). HLBT-tutkimuksessa viimeisimmässä häirintätapauksessa tekijöitä oli 42 %:ssa tapauksista yksi ja 55 %:ssa tapauksista useampi kuin yksi. Tekijä tai tekijät olivat useimmiten miehiä (62 %:ssa tapauksista) tai sekä miehiä että naisia (22 %:ssa). (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2013b)

Mitä sukupuolta tekijä tai tekijät olivat?

Kuva 58. Tekijän tai tekijöiden sukupuoli (häirinnän tai vihapuheen perusteena seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluminen)

91 % oli kokenut häirintää tai vihapuhetta valtaväestöön kuuluvalta, 15 % muuhun vähemmistöryhmään kuuluvalta (useassa tapauksessa johonkin uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluvalta) ja 6 % omaan vähemmistöryhmään kuuluvalta. 42 % oli kokenut vihapuhetta tai häirintää tuntemattomalta tekijältä. Neljäsosa oli kohdannut vihapuhetta tai häirintää poliitikolta tai julkisessa asemassa olevalta henkilöltä ja runsas viidennes tutulta tai kaveripiiriltä. (ks. kuva 59)

Kyselyn vastaajilla oli halutessaan mahdollisuus kertoa kokemastaan vihapuheesta ja häirinnästä omin sanoin. Monet ovat joutuneet julkisilla paikoilla tuntemattomien ihmisten tuijottelun, sanallisten tai fyysisten loukkausten kohteeksi. Kommentit ovat voineet kummuta esimerkiksi kahden samaa sukupuolta olevan henkilön liikkussa käsi kädessä, transsukupuolisen henkilön käydessä julkisessa vessassa tai siitä, että henkilön tulkitaan ulkonäön perusteella kuuluvan seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Tällöin henkilöt ovat joutuneet muun muassa nimittelyn tai muun sukupuolittuneen halventamisen kohteeksi. Jotkut kertovat myös, että kokevat häiritseväksi vieraiden ihmisten tungettelevan käytöksen, jossa vastaajilta tiedustellaan yksityiskohtia heidän seksuaali- tai sukupuoli-identiteettiinsä liittyen. Etenkin seksuaalivähemmistöihin kuuluvat naiset kertovat myös joutuneensa miesten puolelta seksuaalissävytteisen häirinnän kohteeksi, johon on voinut kuulua sanallisten tekojen lisäksi fyysistä koskettelua.

Useat kertoivat myös, että heidän perheensä tai muut läheisensä eivät hyväksy heidän seksuaali- tai sukupuoli-identiteettiään ja että he ovat joutuneet tämän takia ulkopuolelle jättämisen tai sanallisen kommentoinnin kohteeksi. Kaikki vastaajat eivät ole julkisesti kertoneet kuuluvansa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön ja ovat joutuneet tilanteisiin, joissa vähemmistöryhmälle on naureskeltu tai ryhmää on vähätelty tai haukuttu tietämättä, että samassa tilassa on henkilö, johon kommentit kohdistuvat. Osa kertoo kuuluvansa uskonnolliseen vähemmistöön ja kertoo, ettei heidän seksuaali- tai sukupuoli-identiteettiään hyväksytä yhteisössä. Tämä on johtanut esimerkiksi vähätelyyn, haukkumiseen, helvettiin toivottamiseen, parantamisyritysten kohteeksi joutumiseen tai yhteisöstä ulkoistamiseen. Myös uskontovähemmistöihin kuulumattomat ovat kokeneet häirintää tai vihapuhetta näihin kuuluvilta.

Monet ovat kokeneet joutuneensa vihapuheen tai häirinnän kohteeksi myös internetin keskustelupalstoilla tai sosiaalisessa mediassa. Erityisesti viitattiin sukupuolineutraaliin

avioliittolakiin ja tämän puitteissa käytyyn keskusteluun, jonka monet ovat kokeneet hyvinkin loukkaavaksi. Työpaikoilla vastaajat ovat joutuneet paitsi kollegoidensa myös asiakkaiden kommentoinnin kohteeksi. Joissain tapauksissa henkilöt ovat menettäneet työnsä tai heidän työskentelyolosuhteitaan on heikennetty (esimerkiksi toivottuja vapaapäiviä epäämällä) sen jälkeen kun on tullut ilmi, että he kuuluvat seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön.

Näin kyselyyn vastanneet kertoivat kokemuksistaan:

"Homotteluun ei tarvita muuta kuin kaksi miestä kävelemässä käsi kädessä."

"Yliopistolla vähäteltiin. Poliisi -- ei ottanut vastaan viharikos-rikosilmoitusta, joka liittyi valtaväestön -- antamaan yksityiskohtaiseen kidutus- ja tappouhkaukseen. Poliisin yleinen epäasiallinen suhtautuminen, kuten naureskelu ja vähättely. Internetissä vähätellään kutsumalla esim. hintiksi. -- Seksiin liittyviä epäasiallisia vihjailuja ja kommentteja valtaväestöltä. Baarissa huutelua. -- Syrjintää ja järjestelmällistä vähättelyä armeijassa ("täällä ei mitään homoja ole"). Vain muutamia mainitakseni."

"Ensimmäinen työpäiväni koitui viimeiseksi. Olin vastannut avoimesti perhesuhteeseen liittyvään kysymykseen, joka minulle esitettiin. Kerroin, että elän rekisteröidyssä parisuhteessa ja meillä on lapsi. -- kommentoi kesken hiljaisuuden "Me ei tänne mitään hinttejä haluta,--" -- kommentti jäi ilmaan, eikä siihen kukaan sanonut sanaakaan. Poistuin paikalta."

"Julkisen terveydenhuollon työntekijä ei halunnut antaa akuuttiaikaa lääkäriin, koska hän katsoi vaivan itseaiheutetuksi homoseksuaalisella käyttäytymisellä.--"

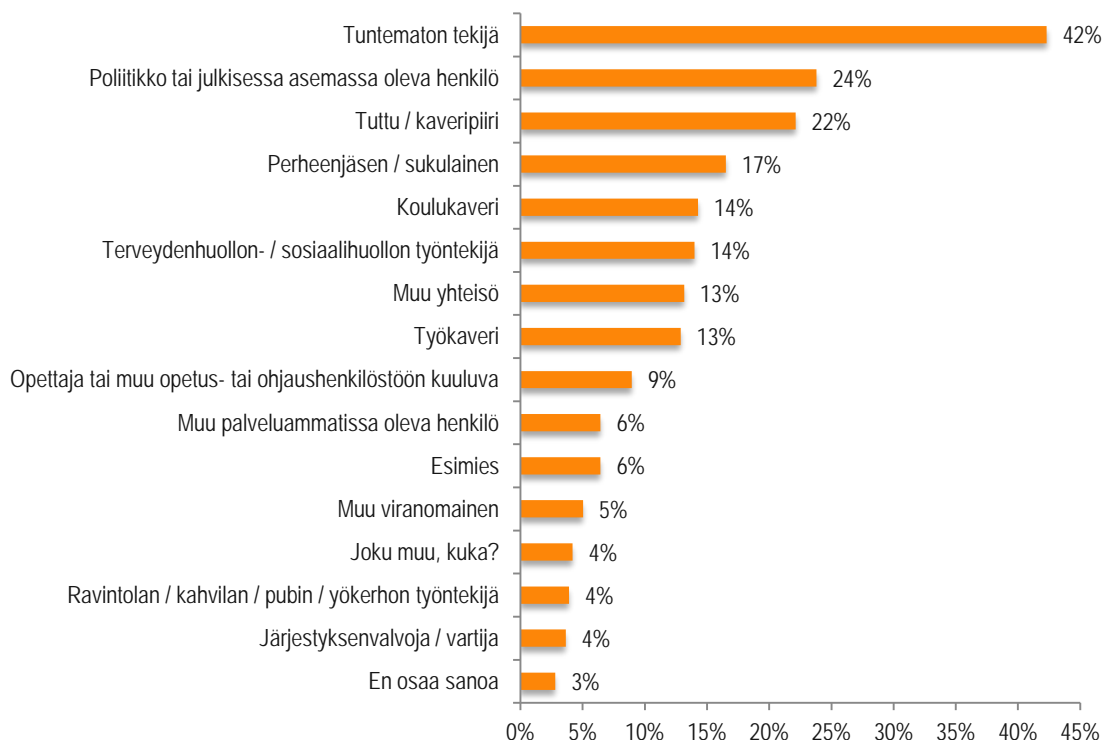
"Avioliittolain avaamisen yhteydessä sekä mediajulkisuus, että keskustelut julkisessa ja puolijulkisessa tilassa ovat olleet raastavia, sisältäneet rumaa kieltä ja vertauksia (pedofiliaan, eläimiin sekaantumiseen).--"

"Olen uskovainen, seksuaalivähemmistöön kuuluva ihminen. Tämä on joillekin iso ristiriita. Saan kuulla tiettyjen uskovaisten puolelta olevani jumalaton ja harhaoppinen, silmästä silmään, muiden läsnäollessa. He kuitenkin puhuvat yleisellä tasolla (eivät osoita sanoja suoraan minulle), mutta kohdistus tulee rivien väliltä. Samalla tavalla he välillä tervehtivät minua, välillä eivät."

"'Vitun lesbo' on ehkä yleisin. On myös ällistyttävän yleistä, että joku tuntematon känninen öykkäri tulee kyselemään yksityiskohtaista selvitystä sänkyhomista ja kertoo omasta elimestään jotain todella mielenkiintoista.... NOT.--"

"Pitkä partani muistuttaa yhdessä pukeutumiseni kanssa vanhoolliselta, jopa johonkin uskontokuntaan kuuluvalta, vaikka en nyt muutenkaan oikein perisuomalaiselta ole koskaan näyttänyt. Ohikulkijoiden 'vitun homo!' huudot ovat vaihtuneet anti-semitistisiin huomautuksiin, muslimi/ählämi huutoihin tai kaikkiin näihin. Kaupassa samaan aikaan asioiva mies seuraa minua ja kyselee, onko ostokseni varmasti kosheria. Olen hämmästynyt näistä kommentteista ja mietin sitä mitä oikeasti eri uskontokuntiin kuuluvat ihmiset kokevat. Toisaalta olin tottunut homo-huuteluihin että tämä uusi piirre lähinnä huvittaa: ainakaan ei homoksi haukuta."

Mitkä vaihtoehdot kuvaavat tekijää tai tekijöitä parhaiten?

Kuva 59. Vihapuhe- ja häirintätapausten tekijät (perusteena seksuaali- ja sukupuoli vähemmistöön kuuluminen, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

81 % vastaajista ei ilmoittanut kohtaamastaan häirinnästä tai vihapuheesta millekään taholle. Yleisin syy ilmoittamatta jättämiseen oli, ettei häirinnän/vihapuheen kohde uskonut, että asialle olisi tehty mitään (70 % vastaajista). Toiseksi yleisin syy oli, ettei häirintä tai vihapuhe ollut tarpeeksi vakavaa tai ettei henkilö tullut ajatelleeksi siitä ilmoittamista. Kolmanneksi yleisin syy oli, ettei kohde uskonut, että asialle olisi voitu tehdä mitään (ks. kuva 60). HLBT-tutkimuksen tulokset olivat samansuuntaisia. 97 % Suomessa olevista vastaajista ei ilmoittanut viimeisimmästä häirintätapauksesta poliisille. Yleisin syy tähän oli, että henkilöt näkivät tapauksen liian pienimuotoisena tai etteivät he tulleet ajatelleeksi sitä. Vajaa kolmasosa ei uskonut, että poliisi tekisi asialle mitään, ja runsas neljäsosa ei uskonut, että poliisi voisi tehdä asialle mitään. Neljäsosa käsitteli asian itse, tai se koski ystävää tai perheenjäsentä. (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2013b)

Kyselyyn vastaajat kommentoivat ilmoittamatta jättämistä seuraavalla tavalla:

”Ketään ei kiinnosta ja tällainen käytös on hyväksyttyä joten valittaminen on turhaa”

”Tilanteet ovat menneet ohi nopeasti ja henkilöt jo poistuneet paikalta. Ilmoittaminen on tuntunut vaivalloiselta ja on tullut sellainen olo, että olisi ns. sana vastaan sana tilanteessa.”

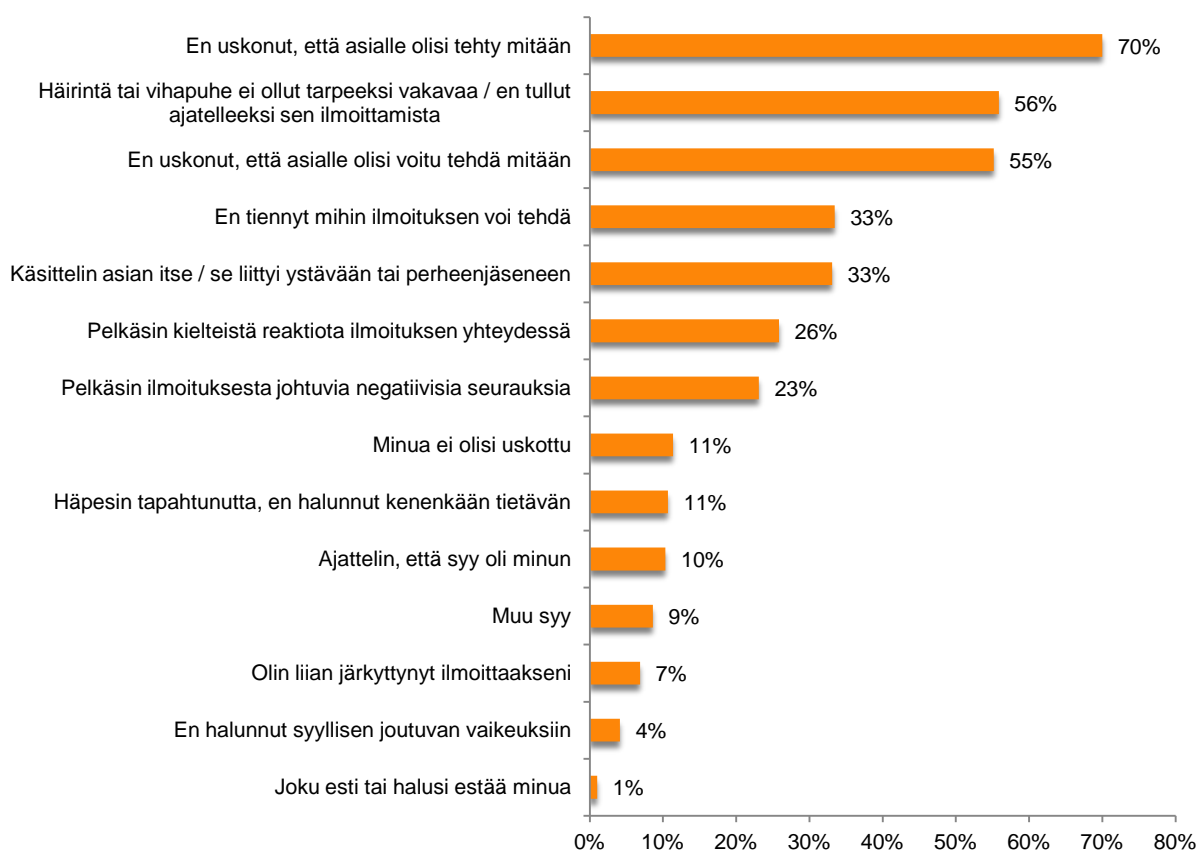
”Sukupuolivähemmistöön kuuluvaksi ja ateistiksi leimautuminen olisi sulkenut minut täysin sosiaalisten piirien ulkopuolelle.”

”En koe, että se häirtäisi minua millään tapaa. Tuollainen menee toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos.”

”Uupumus: ilmoituksia saa olla tekemässä ja palautetta antamassa jatkuvasti, ja se syö usein liikaa henkilökohtaisia resursseja.”

”Poliisilla ei ole resursseja tutkia kaikkia tapauksia, oikein syyttäjä myöntänyt että rikokset joissa tuomio olisi vain sakkoa tai ehdollista, ei ole aikaa tutkia.”

Jos et ilmoittanut, miksi et?

Kuva 60. Syyt siihen, miksi seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumisen perusteella vihapuhetta tai häirintää kohdanneet eivät ilmoittaneet siitä (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Vain 15 % häirintää tai vihapuhetta kokeneista ilmoitti siitä jollekin taholle. Tapahtuneesta ilmoitettiin useimmin välittömästi tapahtumatilanteeseen liittyvälle taholle kuten esimerkiksi keskustelupalstan ylläpitäjälle, ravintolan henkilökunnalle, itse vihapuheen tekijälle tai muulle henkilökunnalle ja läheisille. Muita tahoja, joille vihapuheesta tai häirinnästä ilmoitettiin, olivat esimerkiksi opettajat, rehtorit tai muu henkilöstö, esimies tai poliisi (ks. kuva 61).

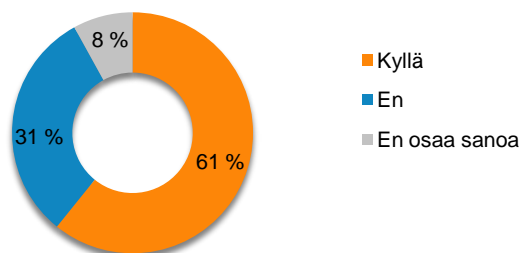
Mille tahoille ilmoitit häirinnästä tai vihapuheesta?

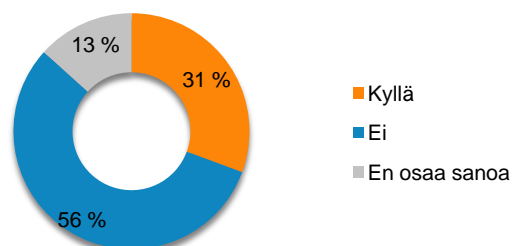
Kuva 61. Tahot, joille seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuulumisen perusteella vihapuhetta tai häirintää kokeneet ilmoittivat tapahtuneesta (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

61 % häirintää tai vihapuhetta kokeneista välttää joitain paikkoja siinä pelossa, että he voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi uudelleen. Hieman vajaa kolmasosa ei välttänyt paikkoja tästä syystä. Hieman vajaa kolmannes häirintää tai vihapuhetta kohdanneista myös vältti liikkumista läheistensä kanssa tai pyysi läheisiään välttämään joitain paikkoja vihapuheen tai häirinnän pelossa. Hieman yli puolet ilmoitti, ettei välttä mitään paikkoja läheistensä kanssa eikä ole pyytänyt läheisiään välttämään mitään paikkoja häirinnän pelossa.

Vältätkö joitain paikkoja siinä pelossa, että voisit joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisesi takia?

Vältätkö liikkumista läheistesi kanssa / pyydätkö läheisiäsi välttämään joitain paikkoja siinä pelossa että sinä tai he voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia?

Kuvat 62 ja 63. Seuraukset niille, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuulumisen vuoksi

Häirinnän tai vihapuheen kokeminen oli vaikuttanut yleisimmin yleiseen turvallisuuden tunteeseen (71 % vastaajista) ja seuraavaksi yleisimmin psyykkiseen terveyteen (61 % vastaajista). Kolmanneksella koettu vihapuhe tai häirintä oli vaikuttanut työssäkäyntiin tai opiskeluun (ks. kuva 64). Vastaajilla oli mahdollisuus kommentoida vihapuheen ja häirinnän seurauksia myös avoimessa kommenttikentässä. Vaikutukset liittyivät usein turvallisuudentunteen alenemiseen, oman identiteetin piilotteluun, mielenterveydellisiin ongelmiin, ulkopuolisuuden tunteeseen ja oman itsetunnon alenemiseen.

Kyselyyn vastanneet ja haastatellut henkilöt kuvailivat häirinnän ja vihapuheen seurauksia seuraavalla tavalla:

"On jännää että joutuu miettimään ja kyseenalaistamaan itseään. Vaikea selittää ajatusmaailmaa, että joutuu häirinnän tai vihapuheen kohteeksi. Aina miettii, että onko itse tehnyt jotain tai provosoinut tekijää. Mutta kaiken kanssa oppii elämään. En tiedä minkälaista olisi elämä ilman että kokee häirintää ja vihapuhetta."

"Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne kannattaa mennä ja minne olla menemättä."

"Vältän harrastuksia joissa on sukupuolitetut pukeutumistilat. Kehoni ei ole yksiselitteisesti miehen/naisen keho ja en koe sukupuolitettuja tiloja turvallisiksi itseleni."

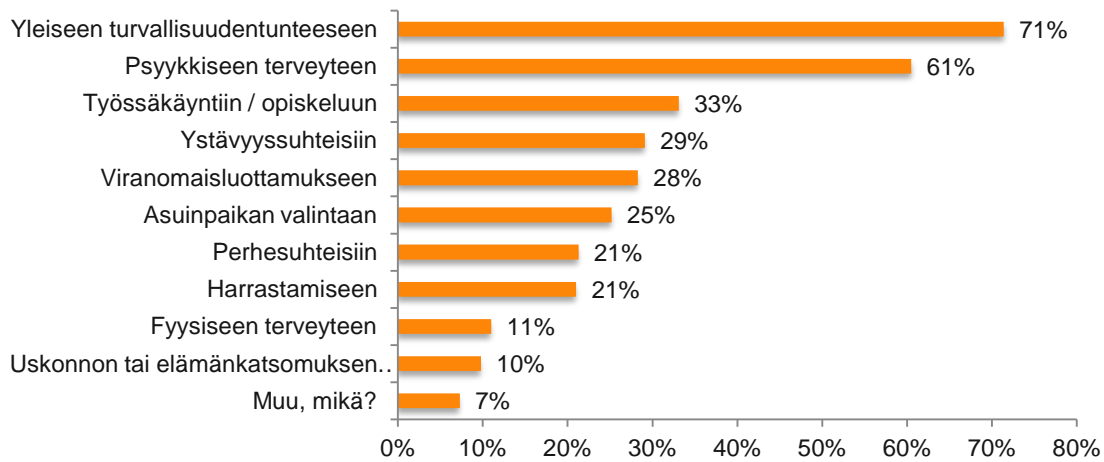
"Mielenterveydellisiä ongelmia, masennusta, oman identiteetin kyseenalaistamista (eli huomaa jatkuvasti olevani transfobinen itseäni kohtaan koska yhteiskuntakin on)"

"Vaihdoin työpaikkaa ja päätin muuttaa toiselle paikkakunnalle eri puolelle Suomea.--"

"On tullut sellainen olo että keneenkään ei voi luottaa ja en välttämättä uskalla liikkua yksin tietyissä paikoissa sen takia"

"Julkisissa liikennevälineissä asetun istumaan siten ettei minua voida saartaa. Ikävää on se, että pukeutumista joutuu miettimään jopa Helsingissä.--"

Mihin seuraavista elämän osa-alueista kokemasi vihapuhe / häirintä on vaikuttanut?

Kuva 64. Vihapuheen tai häirinnän vaikutukset niihin, jotka ovat kokeneet sitä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuulumisensa perusteella (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

4.5.5 Uskonnolliset vähemmistöryhmät

Yhteenveto

Suomessa asuu noin 144 000 henkilöä, jotka kuuluvat muuhun kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluu 4 miljoonaa ihmistä ja 1,3 miljoonaa ei kuulu mihinkään uskontokuntaan. (Tilastokeskus 2015). Kyselyyn vastasi 128 henkilöä, jotka ovat kokeneet joutuneensa vihapuheen tai häirinnän uhriksi uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisensa takia viimeisen 12 kuukauden aikana. Lisäksi aineistossa on kahdeksan vihapuhetta tai häirintää kohdanneen henkilön haastattelut. Eniten vastaajia, jotka olivat kokeneet häirintää tai vihapuhetta, oli seuraavista uskontokunnista: islamilaisseurakunta, evankelisluterilaisen kirkon herätysliike ja juutalaisseurakunta.

Selvityksen kyselyn perusteella yleisimpiä vihapuheen tai häirinnän ilmenemismuotoja olivat sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys (73 %), nimittely (67 %), jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen (61 %) ja ilkeämielisen naurun kohteeksi joutuminen (40 %). Kolmannes oli joutunut uhkaamisen tai uhkaavan käytöksen kohteeksi. Yli puolet vihapuhetta tai häirintää kokeneista oli joutunut kohteeksi Facebookissa tai kadulla, parkkipaikalla, puistossa tai muussa julkisessa tilassa. Vihapuhetta tai häirintää oli lisäksi koettu yleisimmin julkisella keskustelupalstalla, työpaikalla, muualla julkisessa tilassa tai rakennuksessa, muualla sosiaalisessa mediassa tai julkisessa kulkuneuvossa.

Evankelisluterilaisen kirkon herätysliikkeeseen kuuluvista itsensä lestadiolaisiksi määritelleet toivat erityisesti esiin ahdistuksensa voimakkaan negatiivisesta ja yleistävästä uutisoinnista tiedotusvälineissä. Osalla tämä heijastui yleisten kirjoitusten tasolta myös arkipäivän tilanteisiin kohdistettuna häirintänä. Niin suomalais- kuin ulkomaalaistaus-

taisten muslimien kohtaamassa vihapuheessa ja häirinnässä korostui uskontoon liittyillä "ominaisuuksilla" leimaaminen, joka näkyy huuteluna ja aggressiivisena käytöksenä tuntemattomien taholta sen lisäksi, että samoilla yleistyksillä leimataan vähemmistöryhmät myös (sosiaalisessa) mediassa. Muslimien ja lestadiolaisten kohdalla yhteinen tekijä on yhteisöjen negatiivinen seksualisoiminen, jossa lestadiolaiset leimataan pedofiileiksi ja muslimit mm. raiskaajiksi. Juutalaisten kohdalla nostettiin erityisesti esiin juutalaisvastaisuus ja Magneettimedia sen mediana.

Yksi uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluvien kokeman häirinnän muoto liittyy siihen, että uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen takia ihmiset tekevät vähemmistöryhmään miellettyjä loukkaavia tai tungettelevia kysymyksiä, joita ei kysytä yleensä muilta, varsinkaan tuntemattomien taholta. Häirintänä pidetään myös sitä, että uskonnon tunnustamisen takia henkilöt kokevat, ettei heidän harkintakykyään ja itsemääräämisoikeuttaan kunnioiteta ja että he kohtaavat epäilyjä siitä, että ovat yhteisössään alistetussa asemassa. Uskontokuntaan kuulumattomien kokemuksissa häirintää ja vihapuhetta on koettu uskonnollisen yhteisön taholta, joka ei hyväksy mm. henkilön seksuaalista suuntautumista.

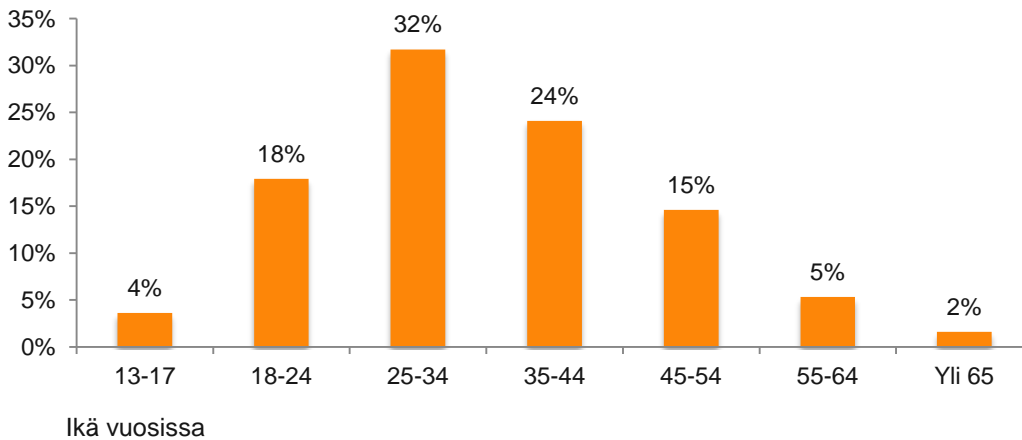
Reilu neljännes uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluvista on ilmoittanut asiasta jollekin taholle. Ne, jotka ilmoittivat vihapuheesta tai häirinnästä, ilmoittivat tästä useimmiten poliisille (39 %), esimiehelle (27 %) tai jollekin muulle (30 %), esimerkiksi keskustelupalstan ylläpitäjälle tai seurakunnan turvallisuushenkilöille.

Vihapuhetta tai häirintää kokeneet kertovat kokemuksensa vaikuttaneen yleisimmin yleiseen turvallisuudentunteeseen mutta myös psyykkiseen terveyteen tai uskonnon tai elämäntapojen harjoittamiseen. Identiteetin peittelemiseen liittyy esimerkiksi se, että naiset ovat vältäneet uskontoon liitetyn hunnun käyttöä, jotteivät joutuisi negatiivisen huomion kohteeksi. Vastaaajista lähes 60 prosenttia välttää liikkumista paikoissa, joissa pelkää joutuvansa häirinnän tai vihapuheen kohteeksi. Usein mainittu vaikutus on julkisten kulkuneuvojen välttäminen.

Kyselyn tulokset yksityiskohtaisemmin

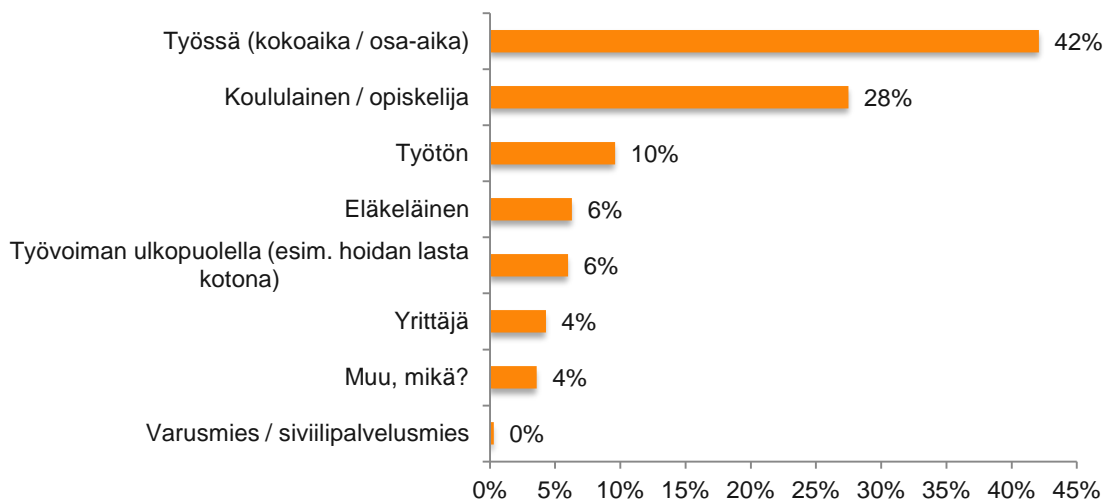
Vastanneista 59 prosenttia oli naisia, 38 prosenttia miehiä ja 3 prosenttia muun sukupuolisia. Yli puolet uskonnollisten vähemmistöryhmien edustajista oli iältään 25–44-vuotiaita, ja neljän viidestä vastaajasta äidinkieli oli suomi. Muunkielisten vastaajien joukossa suurin kieliryhmä oli somali (5 % vastaajista). Enemmistö uskonnolliseen vähemmistöryhmään itsensä kokevista asui Uudellamaalla (44 %), Pohjois-Pohjanmaalla (10 %) tai Pirkanmaalla (9 %), ja yli puolella heistä asuinkunnan koko oli yli 100 000 asukasta. Valtaosa vastanneista oli työssä tai opiskeli.

Uskonnollisiin vähemmistöryhmiin kuuluvat ikäryhmittäin

Kuva 65. Uskonnollisiin vähemmistöryhmiin kuuluvien vastaajien ikäjakauma

Mikä kuvaa parhaiten toimintaasi tällä hetkellä?

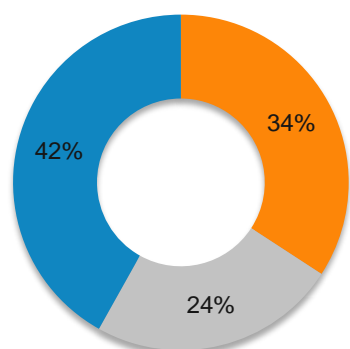

Kuva 66. Uskonnollisiin vähemmistöryhmiin kuuluvien vastaajien työmarkkinastatus

Vastaajat, jotka eivät olleet joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi

Niistä, jotka eivät olleet joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen vuoden aikana, 42 % ilmoitti tietävänsä kenen puoleen kääntyä kohdatessaan vihapuhetta tai häirintää. 35 % ilmoitti, ettei tiedä kenen puoleen kääntyä tällaisessa tilanteessa, ja 24 % vastaajista vastasi ”en osaa sanoa”.

Tietäisitkö, kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisit vihapuhetta tai häirintää?

■ En ■ En osaa sanoa ■ Kyllä

Kuva 67. Niiden uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluvien vastaajien, jotka eivät ole itse kohdanneet vihapuhetta tai häirintää, tietoisuus siitä, kenen puoleen kääntyä kohdatessaan vihapuhetta tai häirintää

Kysyttäessä minne tai kenelle ilmoittaisit vihapuheesta tai häirinnästä suuri osa vastasi poliisille (31 %), esimiehelle (27 %), opettajalle, rehtorille tai muulle henkilöstölle (15 %) tai työsuojeluhenkilöstölle (15 %).

Taulukko 15. Tietoisuus vihapuheesta ja häirinnästä ilmoittamisen kanavista (vastaajat, jotka eivät ole kokeneet vihapuhetta tai häirintää viimeisen 12 kk:n aikana)

Minne tai kenelle ilmoittaisit vihapuheesta tai häirinnästä?	Prosenttiosuus
Poliisille	31 %
Esimiehelle	27 %
Työsuojeluhenkilöstölle (työsuojeluvaltuutettu, työsuojelupäällikkö, muu luottamushenkilö)	15 %
Opettajalle, rehtorille tai muulle henkilöstölle	15 %
Työsuojeluviranomaiselle	9 %
Yhdenvertaisuusvaltuutetulle	8 %
Tasa-arvovaltuutetulle	7 %
Kansalaisjärjestölle	6 %
Ammattiyhdistykselle	5 %
Muulle viranomaiselle	3 %

Vastaajat, jotka olivat itse joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi

Kyselyaineisto pitää sisällään 128 henkilöä, jotka ovat kokeneet joutuneensa uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisensa takia vihapuheen tai häirinnän kohteeksi. Suurimmat uskontokuntien vähemmistöryhmät olivat islamilaisseurakunta (28 %) ja evankelisluterilaisen kirkon herätysliike (17 %). Lisäksi mukana on vastaajia, jotka eivät kuulu mihinkään uskontokuntaan (16 %). Lähes kaksi kolmannesta vastaajista kuului edellä mainittuihin ryhmiin. (ks. Taulukko 16)

Suomen poliisin tietoon tulleista epäillyistä viharikostapauksista, jotka sisälsivät sanallisia loukkauksia, uhkauksia ja häirintää, 36 % kohdistui kristinuskossa oleviin henkilöihin vuonna 2013. 15 % kohdistui islaminuskoihin ja 13 % juutalaisiin. 11 % kohdistui muun uskonto- tai uskomustaan omaaviin henkilöihin, ja 26 %:ssa tapauksista uhrin uskonnollinen tausta ei ollut tiedossa. (Tihveräinen 2014, 36.)

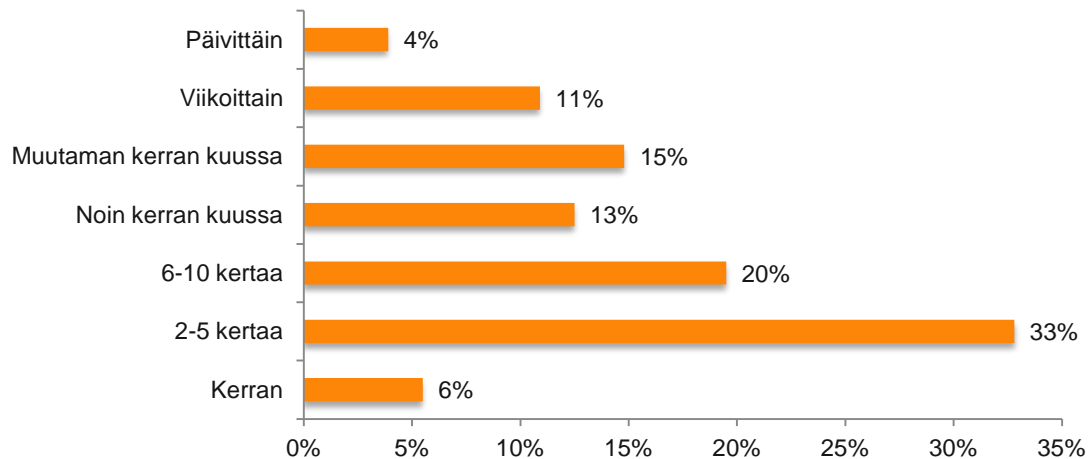
Häirinnän ja syrjinnän yleisyyttä voidaan arvioida myös vuoden 2012 Eurobarometrin tulosten perusteella. Tulosten mukaan 13 prosenttia uskonnollisiin tai elämäntarkoituksellisiin vähemmistöihin kuuluvista oli kokenut viimeisen 12 kuukauden aikana syrjintää tai häirintää. EU-maiden väliset erot olivat tässä suhteessa pieniä. Uskonnolliseen taustaan tai elämäntarkoitukseen perustuva syrjintä ja häirintä olivat lisääntyneet vuoteen 2009 verrattuna. Yhdeksän prosenttia Suomessa asuvista oli nähnyt tai kuullut uskonnolliseen taustaan liittyvästä syrjintä- tai häirintätapauksesta viimeisen 12 kuukauden aikana. (Euroopan komissio 2012, 65 & 68.)

Taulukko 16. Vastaajat, jotka ovat kokeneet joutuneensa vihapuheen tai häirinnän uhriksi (pääosin tai osin) uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisensa takia, uskontokunnat. (% vastaajista)

Miten kuvailisit uskonnollista vakaumustasi tai mihin alla olevista ryhmistä koet kuuluvasi?	%
Islamilaisseurakunta	28
Evangelisluterilaisen kirkon herätysliike (esim. rukoilevaisuus, herännäisyys, evankelisuus, lestadiolaisuus, viidesläisyys, karismaattinen liike, hiljaisuuden liike, Tuomasyhteisö, soluyhteisö)	17
Uskontokuntaan kuulumaton	17
Muu uskontokunta	9
Juutalaisseurakunta	8
Muu, mikä?	4
Suomen Helluntaikirkko	4
Buddhalainen yhdyskunta	3
Muu luterilainen kirkko/liike/yhteisö	3
Jehovan todistaja	2
Evangelisluterilainen kirkko	1
Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko	1
Suomen Ortodoksinen Kirkko	1
Suomen Vapaakirkko	1

Vastaajista 58 % oli kokenut häirintää vai vihapuhetta useamman syyn takia. Vastaajista neljännes koki joutuneensa häirinnän tai vihapuheen kohteeksi siksi, että oli seurassa, jossa joku muu kuului johonkin vähemmistöryhmään. Myös neljännes oli joutunut kohteeksi siksi, että henkilön läheinen kuului johonkin vähemmistöryhmään. Viidennes oli kokenut vihapuhetta tai häirintää myös siksi, että henkilö on – tai tekijä oletettiin henkilön olevan – vieraskielinen, ulkomaan kansalainen tai maahanmuuttajataustainen. 13 %:lla syy oli myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluminen, ja 16 % oli eritellyt vielä muita syitä.

Kuinka usein olet kokenut joutuneesi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana?

Kuva 68. Vihapuheen tai häirinnän yleisyys viimeisen 12 kuukauden aikana (uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen perusteella vihapuhetta tai häirintää kokeneet)

Yleisimpiä vihapuheen tai häirinnän ilmenemismuotoja olivat sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys (73 %), nimittely (67 %), jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen (61 %) ja ilkeämielisen naurun kohteeksi joutuminen (40 %) (ks. kuva 69).

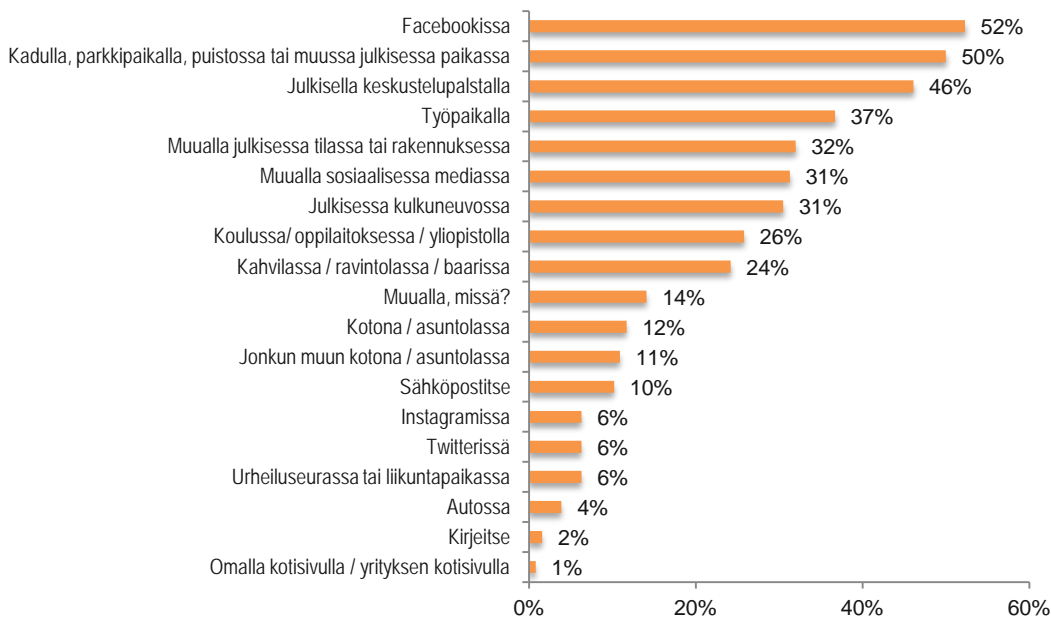
Minkä tyyppistä häirintää tai vihapuhetta olet kohdannut?

Kuva 69. Uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen perusteella ilmenevän häirinnän tai vihapuheen yleisimmät ilmenemismuodot (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Yli puolet vihapuhetta tai häirintää kokeneista oli joutunut kohteeksi Facebookissa tai kadulla, parkkipaikalla, puistossa tai muussa julkisessa tilassa. Vihapuhetta tai häirintää oli lisäksi koettu yleisimmin julkisella keskustelupalstalla, työpaikalla, muualla julkisessa tilassa tai rakennuksessa, muualla sosiaalisessa mediassa tai julkisessa kulkuneuvossa. (ks. Kuva 70)

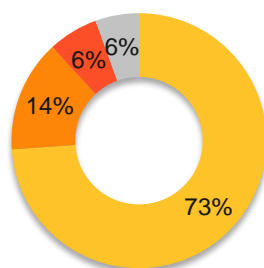
Missä olet joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi?

Kuva 70. Vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikat (perusteena uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Valtaosassa vihapuhe- ja häirintätapauksia (73 %) tekijöinä oli sekä nainen että mies (ks. Kuva 71). Vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneet kertoivat myös tekijöiden olleen useimmiten valtaväestöön kuuluvia (83 %). 21 % oli kokenut vihapuhetta muuhun vähemmistöryhmään kuuluvalta ja 5 % omaan vähemmistöryhmään kuuluvalta.

Mitä sukupuolta tekijä tai tekijät olivat?

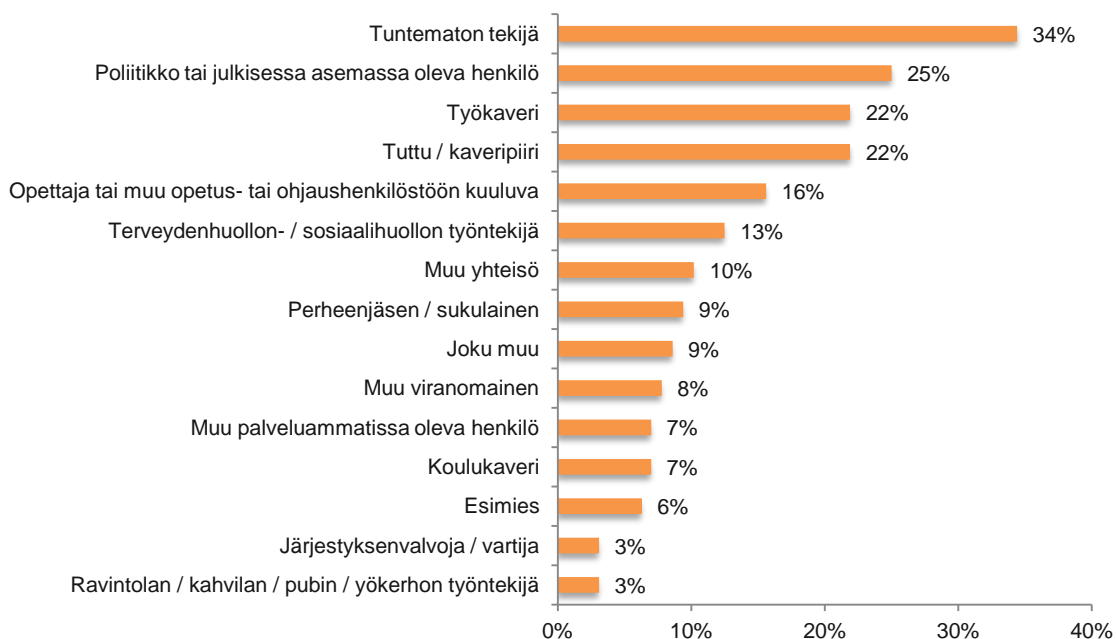

■ Sekä nainen että mies ■ Mies ■ Nainen ■ En osaa sanoa

Kuva 71. Tekijän tai tekijöiden sukupuoli (häirinnän tai vihapuheen perusteena uskonnolliseen vähemmistöön kuulumisen)

Kolmasosa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen takia tuntemattomalta tekijältä ja neljäsosa poliitikolta tai julkisessa asemassa olevalta. Rungas viidennes oli kokenut vihapuhetta tai häirintää työkaverilta tai tutulta/kaveripiiriin kuuluvalta (ks. kuva 72).

Mitkä vaihtoehdot kuvaavat tekijää tai tekijöitä parhaiten?

Kuva 72. Vihapuhe- ja häirintätapausten tekijät (perusteena uskonnolliseen vähemmistöön kuuluminen, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Nimittely ja uhkaava ja aggressiivinen käytös on tapahtunut usein julkisella paikalla tai julkisessa kulkuneuvossa tuntemattomien taholta. Kuvatut tapaukset ovat moninaisia. Pahimmillaan muslimeiden päälle on yritetty ajaa autolla, ja lisäksi heidän peräänsä on huudeltu tappouhkauksia, mutta yleisimpiä ovat solvaavat ja uhkaavat kommentit tai vihainen tuijottelu. Muslimeihin kohdistuvissa sanallisissa hyökkäyksissä heitä on leimattu esimerkiksi raiskaajiksi tai terroristeiksi. Alla on kolmen nuoren musliminaisen kuvauksia:

*"-- Pahin lienee syyskuussa metrossa kuulemani "V*tun muslimit pitäsi tappaa sukupuuttoon... napalmii päälle!" Olen hiuksia peittävää huivia käyttävä nuori nainen, ja olin tilanteen sattuessa vaunun ainoa muslimiksi helposti tunnistettava henkilö. Metro oli täynnä, mutta kukaan ei sanonut mitään, vaikka henkilö, joka tappouhkauksilla uhitteli – kantaväestöön kuuluva keski-ikäinen, suhteellisen siistin näköinen mies - puhui hyvin pitkään ja kuuluvalla äänellä. Koin tilanteen hyvin ahdistavana, jopa hivenen pelottavana."*

-- Aikuiset miehet ovat heittäneet minua lasipulloilla liikkuvasta autosta. Pitäisi painua takasin sieltä mistä olen tullutkin, eli varmaan [Suomalaisen kaupungin nimi]? Yleensä saan kuulla olevani neekeri, räppää tai nähä keskisormia. -- Työpaikalla ihmiset ajattelevat minun ymmärtävän terroristien mielenliikkeistä, ymmärtävän kunniamurhia tai muita ihmeellisiä asioita joita ihmiset tekevät, ymmärtäväni pakolaisten kulttuuritapoja vain sen perusteella että ihonvärini on

jokin ruskean sävyistä. -- Ilmeisesti valkoisten maailmassa minä olen syyllinen kaikkeen siihen pahantekoon, jota muslimit ja ei-valkoiset tekevät.

"-- Huutamista ja häirintää. Mies tulee huutamaan aivan viereen bussipysäkillä lastenraiskaajamuslimiksi ja räättipääksi. --"

Juutalaisten vastauksissa nostettiin esiin juutalaisvastaisuus ja erityisenä nostona Magneettimedia, mutta muutamassa vastauksessa myös pelko islaminuskoisten taholta tulleesta häirinnästä ja vihapuheesta. Niin ikään muutaman muslimin kertomuksessa nousee esiin myös islamin eri suuntauksen taholta tullut häirintä ja vihapuhe niin henkilökohtaisella tasolla kuin verkossa tapahtuvana yleisempänä kiihottamisena uskonnon varjolla.

Evangelisluterilaisen kirkon herätysliikkeeseen kuuluvista itsensä lestadiolaisiksi määritelleet toivat erityisesti esiin ahdistuksensa voimakkaan negatiivisesta ja yleistävästä uutisoinnista tiedotusvälineissä. Pedofiilitapauksilla on leimattu koko yhteisö. Tätä tapahtuu yleisten kirjoitusten tasolla, mutta osalla se on konkretisoitunut arkipäivän tilanteissa kohdistettuna häirintänä ja nimittelynä ja myös fyysisenä hyökkäyksenä. Yhteisön julkisen leimaamisen pelätään vaikuttavan myös lapsiin hyvin negatiivisesti. Opettajana toimiva henkilö kuvaa tilannetta seuraavasti:

"Vanhoillislestadiolaisena opettajana kuulen jatkuvasti kommentteja pedofiliaan liittyen. On jopa vihjailtu minun hankkiutuneen alalle koska näin kohtaan lapsia. 'Kaikki lestadiolaisethan ovat potentiaalisia pedofiileja'."

Eri uskonnollisilla vähemmistöillä toistuu, että heiltä kysytään stereotypisoivia ja vähemmistöryhmään miellettyjä loukkaavia tai tungettelevia kysymyksiä, joita varsinkaan tuntemattomat eivät kysy muilta. Esimerkiksi muslimitaustaisilta naisilta voidaan kysyä, hakkaako mies tai onko mies pakottanut käyttämään huivia. Lestadiolainen nainen toi haastattelussa esiin, että hoitohenkilökunnan taholta on useaan kertaan nostettu esiin kysymys hänen asemastaan "lastentekokoneena". Tällöin varsinainen ongelma, jonka takia hän on mennyt lääkäriin (migreeni), on ohitettu ja selitetty hänen oletetulla asemallaan. Kyse on tällöin ennakkoluulosta, jonka mukaan he ovat yhteisössään alisteudessa asemassa. Uskonnon tunnustamisen takia osa vastaajista on tunnistanut häirintäksi sen, että heidän harkintakykynsä esitetään hämärtyneen, jolloin voidaan epäillä jopa ammattiin soveltuvuutta tai tehtävissä selviytymistä.

Uskontokuntaan kuulumattomien kokemuksia ei eritelty vastauksissa kovin paljon. Joissain vastauksissa nousi esiin häirintä uskonnollisen yhteisön taholta, joka ei hyväksy mm. henkilön seksuaalista suuntautumista. Osassa kommentteista nostetaan esiin, ettei uskonnottomuutta ole kunnioitettu tai uskontoa on "pakkotuputettu" lapselle.

Valtaosa vihapuhetta tai häirintää uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen takia kokeneista (70 %) ei ilmoittanut tästä millekään taholle. Yleisimmät syyt ilmoittamatta jättämiseen olivat, ettei vihapuheen tai häirinnän kohde uskonut, että asialle olisi tehty mitään tai voitu tehdä mitään. Noin kolmasosa pelkäsi ilmoituksesta johtuvia negatiivisia seurauksia tai koki, ettei häirintä tai vihapuhe ollut tarpeeksi vakavaa, jotta olisi tullut ajatelleeksi sen ilmoittamista eteenpäin. Liki kolmannes vihapuhetta tai häirintää kokeneista myös kertoi syyksi ilmoittamatta jättämiseen sen, ettei tiennyt, mihin ilmoituksen voi tehdä (ks. kuva 73).

**Jos et ilmoittanut (vihapuheesta tai häirinnästä kenellekään),
niin miksi et?**

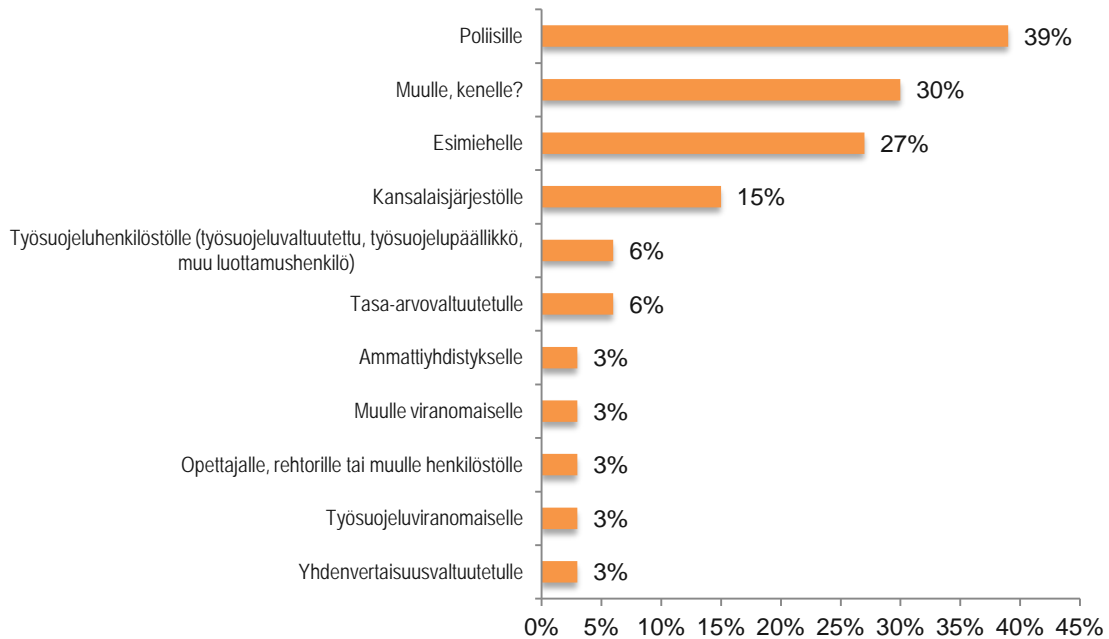

Kuva 73. Syyt siihen, miksi uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen perusteella vihapuhetta tai häirintää kohdanneet eivät ilmoittaneet siitä (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Vain 26 prosenttia ilmoitti asiasta jollekin taholle. Suurimpien uskonnollisten vähemmistöryhmien perusteella tarkasteltuna islamilaisseurakuntaan kuuluvista reilu kolmannes, evankelisluterilaisen kirkon herätysliikkeeseen kuuluvista viidennes ja juutalaisseurakuntaan kuuluvista neljännes oli ilmoittanut asiasta jollekin taholle.

Ne, jotka ilmoittivat vihapuheesta tai häirinnästä, ilmoittivat tästä useimmiten poliisille (39 %), esimiehelle (27 %) tai jollekin muulle (30 %), esimerkiksi keskustelupalstan ylläpitäjälle tai seurakunnan turvallisuushenkilöille. (Ks. kuva 74)

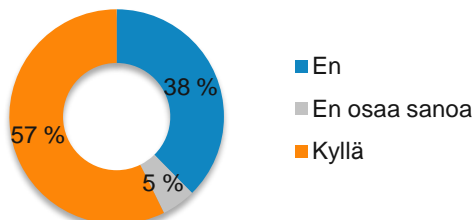
Mille tahoille ilmoitit häirinnästä tai vihapuheesta?

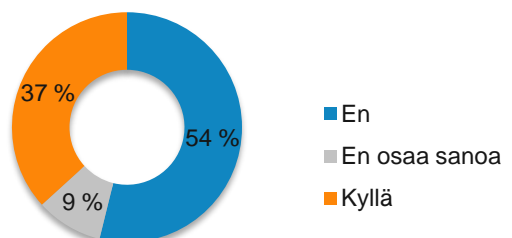
Kuva 74. Tahot, joille uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen perusteella vihapuhetta tai häirintää kohdanneet ilmoittivat siitä (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Vihapuhetta tai häirintää kokeneista yli puolet ilmoittaa välttävänsä joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen takia. 37 % vihapuhetta tai häirintää kohdanneista myös kertoo välttävänsä liikkumista läheistensä kanssa tai pyytää läheisiään välttämään joi-takin paikkoja vihapuheen tai häirinnän pelossa.

Vältätkö joitain paikkoja siinä pelossa, että voit joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisesi takia?

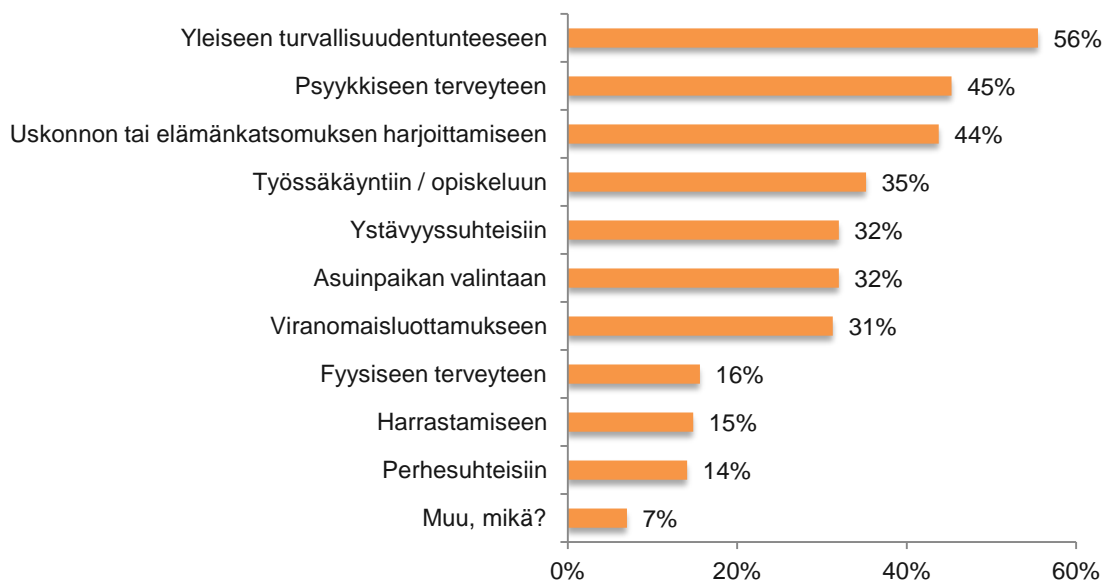
Vältätkö liikkumista läheistesi kanssa / pyydätkö läheisiäsi välttämään joitain paikkoja siinä pelossa, että sinä tai he voisivat joutua häirinnän tai viha-puheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia?

Kuvat 75 ja 76. Seuraukset niille, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen vuoksi

Vihapuhetta tai häirintää kokeneet kertovat kokemuksensa vaikuttaneen yleisimmin yleiseen turvallisuuden tunteeseen, psyykkiseen terveyteen tai uskonnon tai elämäntavojen harjoittamiseen (ks. kuva 77).

Mihin seuraavista elämän osa-alueista kokemasi vihapuhe / häirintä on vaikuttanut?

Kuva 77. Vihapuheen tai häirinnän vaikutukset niihin, jotka ovat kokeneet sitä uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisensa perusteella (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Alla on kuvauksia vaikutuksista:

”Vaikuttaa perheen mielialaan ja tulevaisuuden suunnitelmiin. ’Kannattaako opiskella, kun työnantajat eivät ota töihin, kun kuulevat mihin vähemmistöön kuulun.’ Koska valheellisia juttuja levitetään meistä tarkoituksella. Osa ihmisistä tekee väärin, kuulivat he mihin ryhmään tahansa.”

”Ahdistuksen lisääntymistä. Lestadiolaisuuteen kuuluvana koen kasvavaa erillisyyttä/toiseutta työpaikalla ja naapuruston jäsenenä sekä yhteiskunnassa.”

”Keskustelimme olisiko syytä muuttaa tyttärenti sukunimeä. Emme ryhtyneet toimenpiteisiin.”

”Minulle on tullut pelkoa liikkua yksin ulkona. Tarkkailen kokoajan ympäristöä liikkuessani. En uskalla kuunnella paljoa enää kuulokkeilla musiikkia siinä pelossa, etten huomaa jos joku esim. Hyökkää kimppuun tai haukkuu minua enkä pysty vastaamaan. Vältän joitain paikkoja tai jos on pakko mennä tiettyä reittiä yksin, en kuuntele musiikkia. Aikuisten miesten lähellä olen enemmän varuillaan ja katson tarkkaan kenen viereen istun bussissa. Mieheni on huolissaan, että jos minua lyödään joskus. Äidilleni en ole näistä kertonut, koska en halua hänen huolestuvan. Ystäväni ovat huolissaan.”

”Isäni vihaa myös muslimeja enkä ole tämän asian takia pystynyt kertomaan, että käytän huivia.--”

”Minua kohtaan ei ole onneksi vielä reagoitu väkivaltaisesti tai päällekyvästi mutta aina siinä tulee tosi huono olo kun yritetään häpäistä julkisilla paikoilla ja saada toisten huomio minuun. Olen paljon enemmän varuillani kun liikun julkisilla jne, yritän olla tekemättä mitään virheitä äitinä tai ihmisenä jotta siitakin ei saataisi lisäpontta huuteluille ja kommentteille. On ollut päiviä joina olisin mieluummin jäänyt kotiin kuin lähtenyt kauppaan (vaikka tarve olisi) jotta ei tarvitsisi taas kuulla huuteluita.”

”Vahinko ei ole fyysistä vaan ennemminkin henkistä. Se tekee varovaiseksi, minä tai ne muut harvat luonnonuskovat jotka tunnen, eivät uskalla puhua vakaumuksesta. Ei ole mukavaa kuulla olevansa saatananpalvoja tai sitten kukkahattainen puunhalaajahihhuli, eivätkä ihmiset edes halua ymmärtää uskoamme. Jos yritämme selittää - ilmapiiri muuttuu heti vihamielisemmäksi. Emme myöskään kokoonnu julkisesti missään, vaikka olisi ihan kiva tehdä esimerkiksi päiväntasausten ja seisausten aikaan jokin ulkoilmaseremonia. Ehkä meidän pitää odotella että suomeenkin rakennetaan pakanatemppeleitä niin kuin islantiin, niin olisi edes jokin paikka jossa saataisiin kokoontua turvallisesti ja suorittaa juhla - vihkimisseremonioita, hautajaisia yms.”

”Tulevaisuuteni on sosiaaliselta kantilta todennäköisesti latteaa. En uskalla solmia parisuhdetta tai pitää yllä vahvoja ystävyys-suhteita, koska pelkään kokemani samoja asioita kuin olen aikaisemmin kokenut. En uskalla liikkua iltaisin kaupungilla vaikka työni puolesta se on lähes pakollista, koska pelkään joutuvani pahoinpitelyyn tai kiusanteon kohteeksi. Tämän päälle koen ahdistusta aina kun mediassa puhutaan pakolaisista tai maahanmuuttajista tai ’islamisteihin’ erityisenä pahanteon ryhmänä, koska media maalaa kertoa kaikista islamistien tekemistä rikoksista. -- Maahanmuuttajien tekemät rikokset ovat kaikkien maahanmuuttajien syytä, mutta suomalaisten tekemät rikokset ovat yksittäisiä tapauksia.”

4.5.6 Saamelaiset

Yhteenveto

Suomessa asuu arviolta 9000 saamelaista (Ihmisoikeudet.net). Kyselyyn vastasi 62 saamelaista, jotka olivat kohdanneet vihapuhetta tai häirintää saamelaisuuden vuoksi. Lisäksi haastateltiin seitsemää henkilöä. Kyselyyn vastasi Hieman yli puolet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista oli kokenut näitä yhdestä kymmeneen kertaan viimeisen vuoden aikana. Viidesosa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää noin kerran kuussa ja hieman yli viidesosa muutaman kerran kuussa tai viikoittain.

Yleisimpiä vihapuheen tai häirinnän ilmenemismuotoja olivat jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen, sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys, nimittely ja vaientaminen tai yhteiskunnalliseen osallistumiseen rajoittaminen. Yleisin vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikka oli internet. Kolmasosa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää Facebookissa, kolmasosa julkisella keskustelupalstalla ja viidesosa muualla sosiaalisessa mediassa.

Vihapuhetta tai häirintää oli koettu yleisimmin valtaväestöön kuuluvalta tai omaan vähemmistöryhmään kuuluvalta. Vajaa puolet oli kokenut vihapuhetta tai häirintää poliitikolta tai julkisessa asemassa olevalta tekijältä. Kuudesosa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää työkaverilta. Valtaväestöltä tuleva vihapuhe on osittain poliittista ja liittyy saamelaiden oikeuksien kieltämiseen (mm. Kansainvälisen työjärjestön ILO:n alkuperäiskansoja koskevan sopimuksen – sopimus nro 169 – ratifioinnin lykkääntymiseen), ja osittain siihen sisältyy saamelaiskulttuuria ja -kieltä väheksyvää käytöstä. Omalta vähemmistöryhmältä tuleva häirintä tai vihapuhe liittyy usein oman saamelaisidentiteetin tunnustamiseen saamelaisyhteisössä (mm. saamelaiden edustuksellisen toimielimen saamelaiskäräjien toimesta) tai voi ilmetä eri saamelaisryhmien välillä.

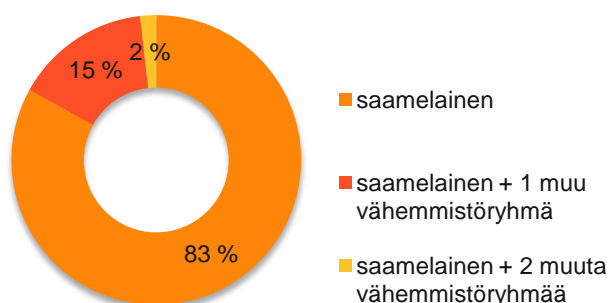
Vihapuhetta tai häirintää kohdanneista vain 14 % ilmoitti siitä jollekin taholle. Kaksi kolmasosaa oli ilmoittanut tapahtuneesta työyhteisölle, perheelle tai ystäville, saamelaisyhteisölle, medialle ja sosiaalisen median ryhmän ylläpitäjälle. Yleisin syy ilmoittamatta jättämiselle oli, ettei vastaaja uskonut, että asialle olisi tehty mitään. Seuraavaksi yleisimmät syyt olivat, etteivät vastaajat uskoneet, että asialle olisi voitu tehdä mitään, ja etteivät vastaajat tienneet, minne ilmoituksen voi tehdä.

39 % niistä, jotka ovat joutuneet saamelaistaustansa vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi, välttää joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Yleisimmin vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut psyykkiseen terveyteen. Noin 40 %:lla vastaajista vihapuheella tai häirinnällä on ollut myös vaikutuksia yleiseen turvallisuuden tunteeseen, ystävyysuh-teisiin tai viranomaisluottamukseen.

Kyselyn tulokset yksityiskohtaisemmin

Vihapuhetta ja häirintää koskevaan kyselyyn vastasi 112 saamelaista. Heistä 15 % kuului saamelaisvähemmistön lisäksi toiseen vähemmistöryhmään ja 2 % yhteensä kolmeen vähemmistöryhmään (ks. kuva 78). 11 prosenttia vastaajista ilmoitti kuuluvansa saamelaisen vähemmistöryhmän lisäksi seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Kahdeksan prosenttia ilmoitti kuuluvansa joko maahanmuuttajataustaisten vähemmistöryhmään, uskonnolliseen vähemmistöryhmään tai vammaisten vähemmistöryhmään.

Vastanneiden saamelaisten tausta

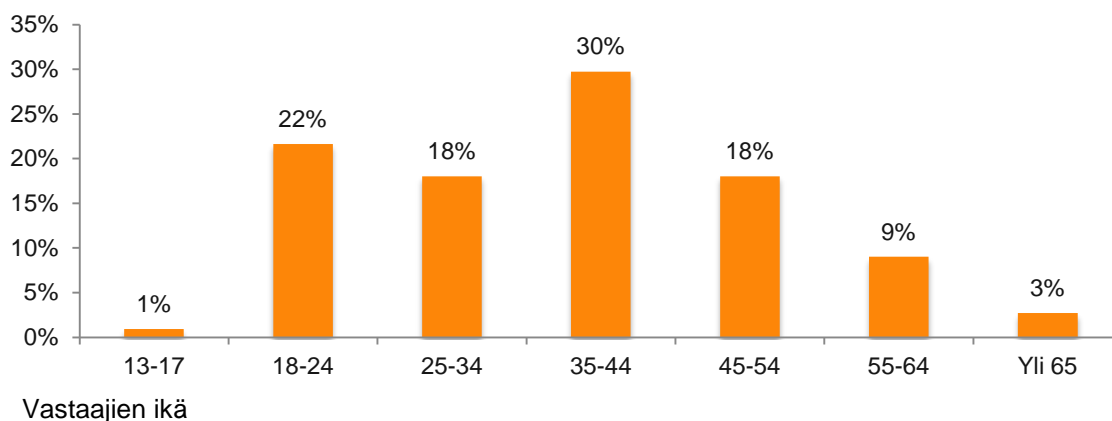
Kuva 78. Vastanneiden saamelaisten kuuluminen selvityksen kohteena oleviin vähemmistöryhmiin

Suomessa käytetään kolmea saamen kieltä (pohjoissaame, inarinsaame ja koltansaame). Saamelaisista vastaajista vajaa puolet puhui äidinkielenään suomea ja liki yhtä suuri osuus pohjoissaamea. 4 % puhui äidinkielenään inarinsaamea ja 2 % koltansaamea. Kolme neljäsosaa vastaajista oli naisia, runsas viidennes miehiä ja 3 %:lla oli muu sukupuoli.

Suomen saamelaisista noin 40 % asuu saamelaisten kotiseutualueella, joka käsittää pohjoisimmat Suomeen kuuluvat kunnat eli Enontekiön, Inarin, Utsjoen ja lisäksi Sodankylän pohjoisosat. Utsjoella saamelaiset ovat enemmistönä, ja muualla heitä on noin kolmasosa väestöstä. (Ihmisoikeudet.net) Kyselyyn vastanneista saamelaisista kaksi kolmasosaa asui Lapissa, 16 % Pohjois-Pohjanmaalla ja loput muualla Suomessa. Puolet vastaajista asui alle 7 000 asukkaan kunnassa ja viidesosa yli 100 000 asukkaan kaupungissa.

Vastaajista 40 % oli 18–34-vuotiaita ja puolet 35–54-vuotiaita (ks. kuva 79).

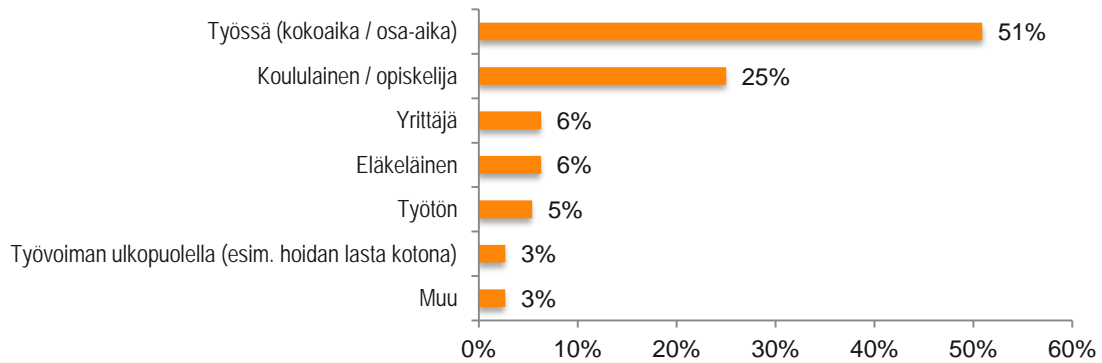
Saamelaiset vastaajat ikäryhmittäin

Kuva 79. Saamelaisten vastaajien ikäjakauma

Puolella vastaajista oli korkeakoulututkinto, 41 %:lla toisen asteen koulutus, 5 %:lla tutkijakoulutus ja 5 %:lla peruskoulutus. Puolet vastaajista oli työssä ja neljännes koululaisia tai opiskelijoita (ks. kuva 80).

Mikä kuvaa parhaiten toimintaasi tällä hetkellä?

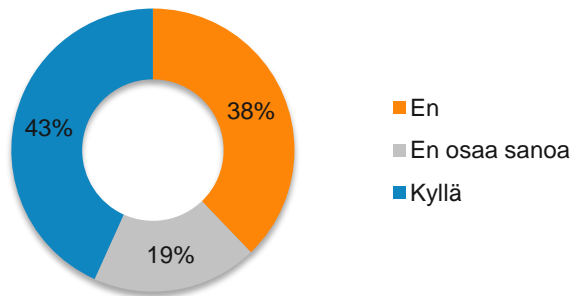

Kuva 80. Saamelaisten vastaajien työmarkkinastatus

Vastaajat, jotka eivät ole kokeneet vihapuhetta tai häirintää viimeisen vuoden aikana

Niistä vastaajista, jotka eivät olleet joutuneet viimeisen 12 kuukauden aikana häirinnän tai vihapuheen kohteeksi, 43 % tiesi kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisi häirintää tai vihapuhetta. 38 % ei tiennyt, ja vajaa viidennes ei osannut sanoa (ks. kuva 81).

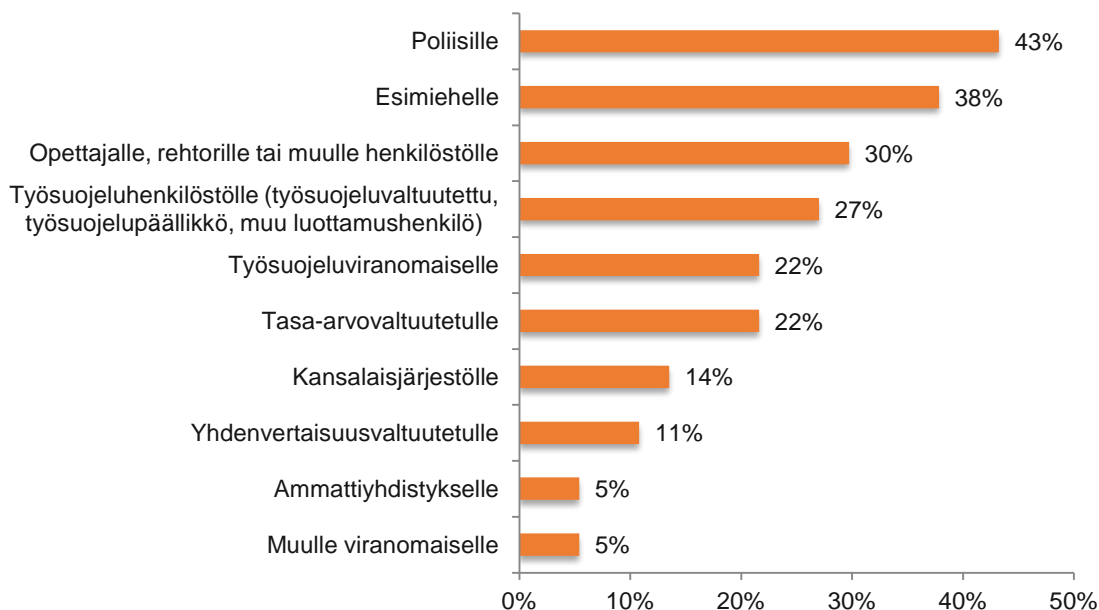
Tietäisitkö, kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisit vihapuhetta / häirintää?

Kuva 81. Niiden saamelaisten vastaajien, jotka eivät ole itse kohdanneet vihapuhetta tai häirintää, tietoisuus siitä, kenen puoleen kääntyä kohdatessaan vihapuhetta tai häirintää

Vastaajat, jotka eivät olleet itse kokeneet häirintää tai vihapuhetta, ilmoittaisivat siitä yleisimmin poliisille, esimiehelle tai opettajalle, rehtorille tai muulle henkilöstölle (ks. kuva 82).

Minne tai kenelle ilmoittaisit vihapuheesta tai häirinnästä?

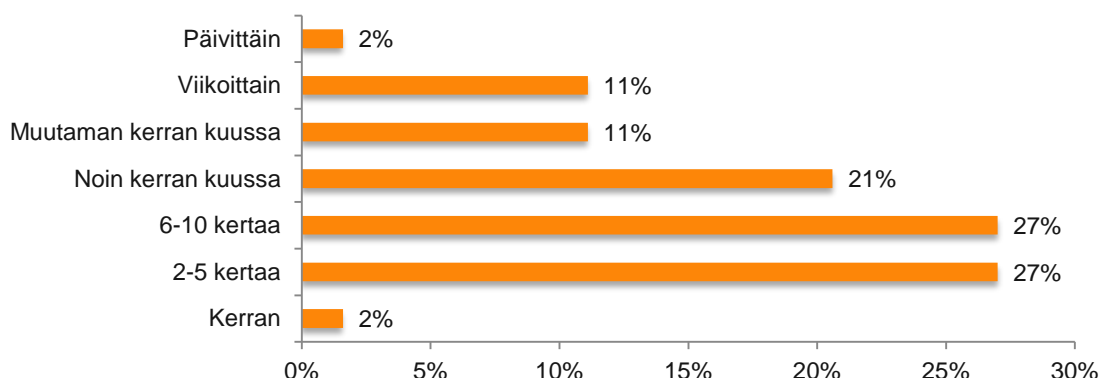
Kuva 82. Tahot, joille vastaajat, jotka eivät ole itse kohdanneet vihapuhetta tai häirintää, ilmoittaisivat näistä (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Vastaajat, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää

Kyselyyn vastasi 62 saamelaista, jotka olivat kokeneet häirintää tai vihapuhetta saamelaisuuden vuoksi. Lisäksi aineistoon haastateltiin seitsemää henkilöä. 11 % kyselyyn vastanneista oli kokenut häirintää tai vihapuhetta saamelaisuuden lisäksi jonkin muun syyn takia (vieraskielisyys, ulkomaan kansalaisuus tai maahanmuuttajatausta, seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluminen, vammaisuus tai uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluminen). Lisäksi 16 % edellä mainitusta ryhmästä oli joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi, koska läheinen (perheenjäsen, sukulainen, läheinen työtoveri tai ystävä) kuului vähemmistöryhmään, ja 8 %, koska oli seurassa, jossa joku kuului vähemmistöryhmään.

Hieman yli puolet oli joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi yhdestä kymmeneen kertaan viimeisen vuoden aikana. Viidesosa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää noin kerran kuussa ja hieman yli viidesosa muutaman kerran kuussa tai viikoittain (ks. kuva 83).

Kuinka usein olet kokenut joutuneesi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana?

Kuva 83. Vihapuheen tai häirinnän yleisyys viimeisen 12 kuukauden aikana (saamelastaustan perusteella vihapuhetta tai häirintää kokeneet)

Yleisimpiä vihapuheen tai häirinnän ilmenemismuotoja olivat jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen, sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys ja nimitely (ks. kuva 84). Runsas neljännes oli kohdannut yhteiskunnalliseen osallistumiseen rajoittamista.

Näin haastatellut henkilöt kuvailivat kokemuksiaan:

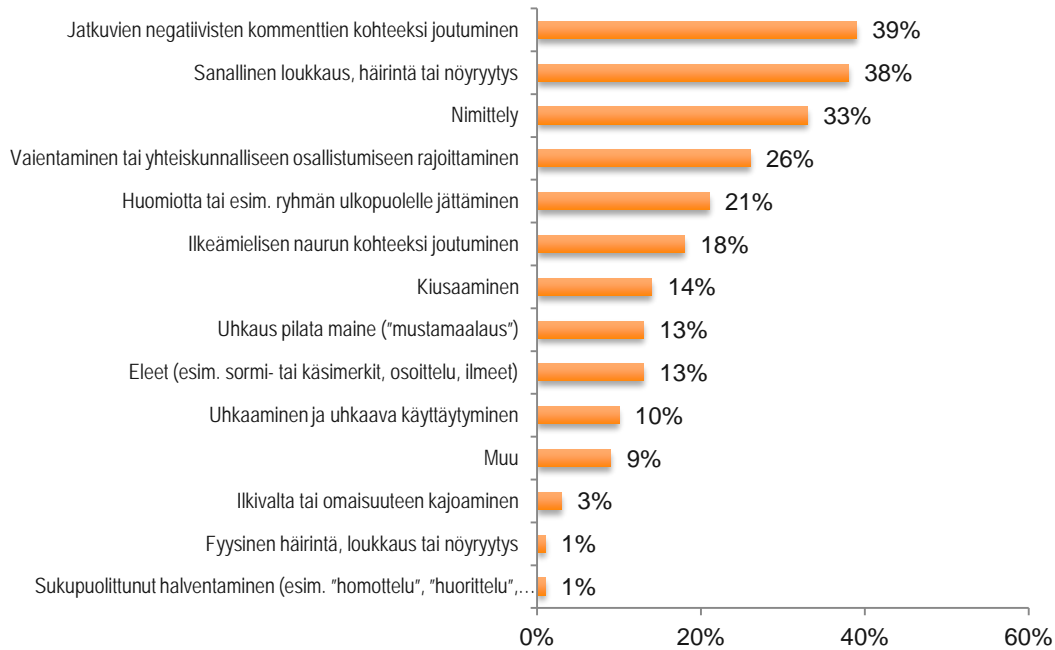
”--Minua yritettiin painostaa olla puhumatta asiasta ilmeillä ja eleillä. Loppujen lopuksi ystävät ulkoistivat minut kaveripiireistään.--Keskustelupalstalla oli minusta vihapuhetta. Monet poistivat minut Facebookista ja muutenkin. Lapset eivät enää saaneet kutsua muiden lasten synttärikutsuille.--”

”Olen itse pyrkinyt vaikuttamaan saamelaiskysymyksiin, luennoin niistä ja opetan, osallistun nettikeskusteluun. Kaikki toiminta, joka kohdistuu saamelaisiin juuri nyt, kohdistuu juuri minuun. Yhteiskunnalliset toimet kuten se, että Lapin kansanedustajat asettuivat Saamelaiskäräjiä vastaan. -- Saatiin masinoitua kampanja ILO 169 sopimusta vastaan. Valtakulttuuri ei vain kävele ylitsemme, vaan kaikki toiminta halventaa ja asettaa huonompaan asemaan. Jos joku nousee puolustamaan, niin halveerataan häntä.”

”Saamelaisten kokema vihapuhe on mun mielestä erilaista kuin suoranainen vihapuhe, että kadulla huudellaan. Olemme kokeneet toistuvasti piilossa tapahtuvaa vihapuhetta. Foorumit ja Facebook –ryhmät, joihin meillä ei ole pääsyä. Käydään erittäin loukkaavaa keskustelua. -- Emme ulkonäön perusteella koe vihapuhetta, koska sulaudumme joukkoon ulkonäöllisesti. Piilovittuilua kylläkin. Kuinka monta poroa meillä on, milloin muutan tunturille. Aggressiivinen suhtautuminen ei tule näkyviin. Heti kun ovet sulkeutuu, niin voi tulla kommentteja.”

”Olen hakenut [saamelaiskäräjillä äänioikeutetuksi] – minua on vähätelty ja haukuttu. Heidän mukaansa en kuulu saamelaisryhmään --”

Minkä tyyppistä häirintää tai vihapuhetta olet kohdannut?

Kuva 84. Saamelastaustan perusteella ilmenevän häirinnän tai vihapuheen yleisimmät ilmene-
mismuodot (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Yleisin vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikka oli internet. Kolmasosa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää Facebookissa, kolmasosa julkisella keskustelupalstalla ja viidesosa muualla sosiaalisessa mediassa (ks. taulukko 17).

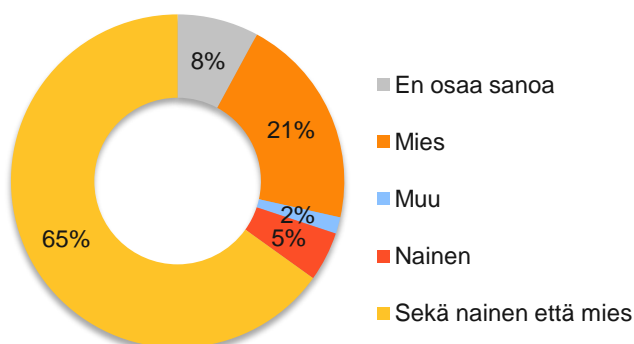
Taulukko 17. Vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikat (perusteena saamelastausta, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Missä olet joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi?	Osuus vastaajista
Facebookissa	34 %
Julkisella keskustelupalstalla	32 %
Muualla sosiaalisessa mediassa	21 %
Kadulla, parkkipaikalla, puistossa tai muussa julkisessa paikassa	17 %
Työpaikalla	16 %
Muualla julkisessa tilassa tai rakennuksessa	16 %
Kahvilassa / ravintolassa / baarissa	15 %
Koulussa/ oppilaitoksessa / yliopistolla	12 %
Muualla	8 %
Jonkun muun kotona / asuntolassa	6 %
Julkisessa kulkuneuvossa	6 %
Sähköpostitse	6 %
Kotona / asuntolassa	4 %
Twitterissä	3 %
Kirjeitse	3 %
Autossa	2 %
Urheiluseurassa tai liikuntapaikassa	1 %

Puolet oli kokenut vihapuhetta tai häirintää valtaväestöön kuuluvalta, 44 % omaan vähemmistöryhmään kuuluvalta ja 5 % muuhun vähemmistöryhmään kuuluvalta. Haastatteluissa ja kyselyssä esitettyjen kommenttien perusteella valtaväestöltä tuleva vihapuhe on osittain poliittista ja liittyy saamelaisten oikeuksien kieltämiseen (mm. Kansainvälisen työjärjestön ILO:n alkuperäiskansoja koskevan sopimuksen – sopimus nro 169 – ratifiointin lykkääntymiseen), ja osittain siihen sisältyy saamelaiskulttuuria ja -kieltä väheksyvää käytöstä. Omalta vähemmistöryhmältä tuleva häirintä tai vihapuhe liittyy usein oman saamelaisidentiteetin tunnustamiseen saamelaisyhteisössä (mm. saamelaisten edustuksellisen toimielimen saamelaiskäräjien toimesta). Lisäksi esiintyy eri saamelaisryhmien välistä vihapuhetta tai häirintää kuten pilkkaamista tai vähättelyä.

Kaksi kolmasosaa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää sekä naiselta että mieheltä ja viidesosa mieheltä (ks. kuva 85).

Tekijän tai tekijöiden sukupuoli

Kuva 85. Tekijän tai tekijöiden sukupuoli (häirinnän tai vihapuheen perusteena saamelaistausta)

Vajaa puolet oli kokenut vihapuhetta tai häirintää poliitikolta tai julkisessa asemassa olevalta tekijältä. Kuudesosa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää työkaverilta (ks. kuva 86). Muita tahoja olivat saamelaiskäräjät, saamelaisradio ja muu media.

Näin kyselyn vastaajat kuvailivat kokemuksiaan:

”Kun minulle itselle opetettiin koulussa omasta kulttuuristani ja taustoistani huomasi miten väärää, vanhaa ja/tai yleistävää ”tieto” oli. Media antaa jatkuvasti saamelaisista väärää kuvaa ja halventaa saamelaista käsityötä ja kulttuuria myymällä pilkkahintaan turisti krääsää mikä ei kaukaisestikaan muistuta alkupeleistä ja oikeaa--”

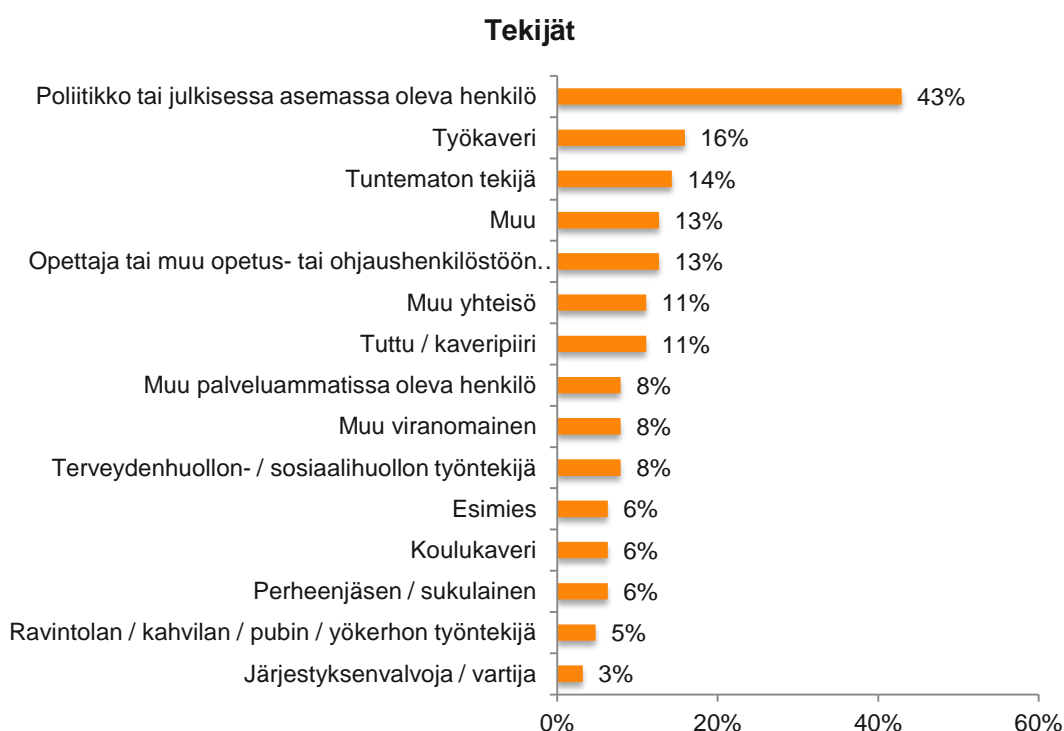
”Anoppini pitää minua toisen luokan kansalaisena saamelaisuuteni vuoksi. -- Olen saanut usein myös kuulla että kuvittelenko olevani jotenkin parempi kuin muut kun olen saamelainen ja teen saamenkäsitöitä.”

”Minun syntymäperääni, vanhempiani ja geeniperimääni on tuotu esille omalla nimelläni ja virheellistä tietoa jakaen. Ikääni, sukupuoltani, heimoani on vähätelty, vääristetty ja suuhuni laitettu sanoja joita en ole sanonut. Minun on toivottu poistuvan, katoavan ja muuttavan muualle.--”

”Saamelaiskäräjien vaalilautakunta ja hallitus ei tunnustanut saamelaisuuttani (saamelaisuuttamme), piti hakea oikeutta KHO:sta asti. Saamelaiskäräjälain kriteerit täyttyy, he vain kielsivät ja kyseenalaistivat viranomaisten todistuksetkin?--”

”Lapin paikallismedian (maakuntalehdet, paikallislehdet, paikallisradiot) uutisointien kommentoinnit ovat olleet todella räikeitä esimerkkejä vihapuheesta ja ne ovat myös kiihottaneet lisää vastaavaa keskustelua. Lapin kansanedustajien puheet eduskunnassa ovat sisältäneet suoraa valehtelua - onko tietoinen valehtelu, asioiden vääristely myös yksi muoto vihapuhetta? Mielestäni on.”

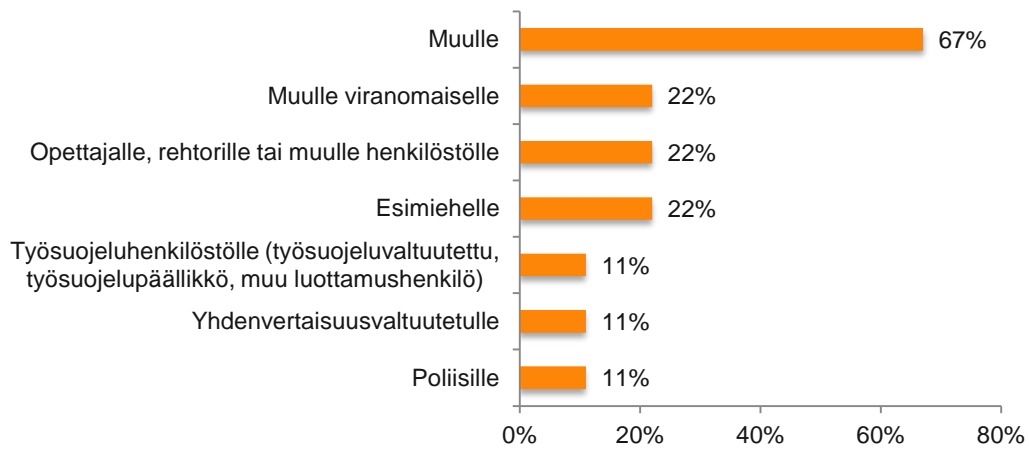
”Olin kesätöissä -- ja huomasin, että saamelaisista (erityisesti poromiehistä) puhuttiin erittäin negatiiviseen sävyyn ja perusolettamuksena oli alkoholiongelma. Rumaa vitsinheittoa. Esimerkiksi minua ylemmässä asemassa ollut henkilö kysyi että onko meillä päin coolein tyyppi se, joka juo eniten.”

Kuva 86. Vihapuhe- ja häirintätapausten tekijät (perusteena saamelaistausta, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Vihapuhetta tai häirintää kohdanneista vain 14 % ilmoitti siitä jollekin taholle. Kaksi kolmasosaa oli ilmoittanut tapahtuneesta muulle taholle. Näitä tahoja olivat työyhteisö, perhe tai ystävät, saamelaisyhteisö, media ja sosiaalisen median ryhmän ylläpitäjä. Ilmoituksen tehneistä 22 % oli ilmoittanut asiasta esimiehelle, 22 % opettajalle, rehtorille tai muulle henkilöstölle ja 22 % muulle viranomaiselle.

Mille taholle ilmoitit häirinnästä tai vihapuheesta?

Kuva 87. Tahot, joille saamelaistaustansa vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneet ja siitä ilmoittaneet ovat tehneet ilmoituksen (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

86 % saamelaistaustansa perusteella häirintää tai vihapuhetta kohdanneista ei ilmoittanut siitä millekään taholle. Yleisin syy ilmoittamatta jättämiselle oli, ettei vastaaja uskonut, että asialle olisi tehty mitään. Seuraavaksi yleisimmät syyt olivat, etteivät vastaajat uskoneet, että asialle olisi voitu tehdä mitään, ja etteivät vastaajat tieneet, minne ilmoituksen voi tehdä (ks. taulukko 18).

Kyselyyn vastanneet kommentoivat ilmoittamatta jättämistä seuraavanlaisesti:

"en edes tiennyt, että sellaisen voi tehdä."

"Asia on niin tuore, että mietin mille taholle ilmoitan siitä. Ainakin työpaikalle, siellä on pyydetty ilmoittamaan vihapuheet käsiteltäväksi."

"lapselleni koituisi hankaluuksia"

"Ei ole henkilökohtaista, vaan kohdistuu inarin saamelaisiin"

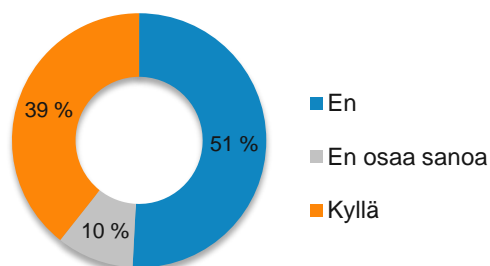
"en jaksanut"

Taulukko 18. Syyt siihen, miksi saamelaistaustansa perusteella vihapuhetta tai häirintää kohdanneet eivät ilmoittaneet siitä (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

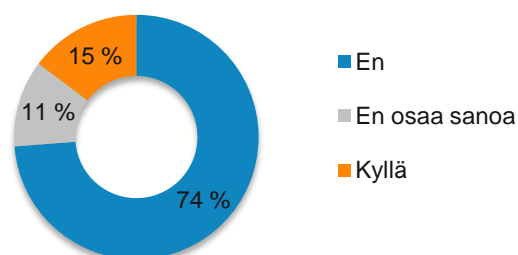
Jos et ilmoittanut tapahtunutta, miksi et?	Osuus niistä, jotka eivät ilmoittaneet tapahtunutta
En uskonut, että asialle olisi tehty mitään	59 %
En uskonut, että asialle olisi voitu tehdä mitään	46 %
En tiennyt mihin ilmoituksen voi tehdä	37 %
Häirintä tai vihapuhe ei ollut tarpeeksi vakavaa / en tullut ajatelleeksi sen ilmoittamista	31 %
Pelkäsin ilmoituksesta johtuvia negatiivisia seurauksia	31 %
Pelkäsin kielteisistä reaktioita ilmoituksen yhteydessä	28 %
Käsittelin asian itse / se liittyi ystäväni tai perheenjäseneeni	15 %
Häpesin tapahtunutta, en halunnut kenenkään tietävän	13 %
Olin liian järkyttynyt ilmoittaakseni	11 %
Minua ei olisi uskottu	11 %
Muu syy	9 %
Joku esti tai halusi estää minua	2 %
Ajattelin, että syy oli minun	2 %

39 % niistä, jotka ovat joutuneet saamelaistaustansa vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi, välttää joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. 15 % välttää liikkumista läheistensä kanssa tai pyytää läheisiä välttämään joitain paikkoja samasta syystä.

Välttätkö joitain paikkoja siinä pelossa, että voisit joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisesi takia?

Välttätkö liikkumista läheistesi kanssa / pyydätkö läheisiäsi välttämään joitain paikkoja siinä pelossa, että sinä tai he voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia?

Kuvat 88 ja 89. Seuraukset niille, jotka ovat kokeneet häirintää tai vihapuhetta saamelaistaustansa vuoksi

Vastaajia, jotka olivat joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi saamelaistaustansa vuoksi, pyydettiin kertomaan, mihin heidän elämänsä osa-alueista koettu vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut. Yleisimmin vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut psyykkiseen terveyteen. Noin 40 %:lla vastaajista vihapuheella tai häirinnällä on ollut myös vaikutuksia yleiseen turvallisuuden tunteeseen, ystävyys-suhteisiin tai viranomaisluottamukseen (ks. kuva 90). Muita asioita, joihin häirintä tai vihapuhe on vaikuttanut, olivat mm. pukeutuminen, oman vähemmistöidentiteetin peittäminen, osallisuus saamelaisyhteisössä ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen lisääntyminen.

Näin kyselyyn vastanneet kuvailivat kokemansa häirinnän tai vihapuheen seurauksia omin sanoin:

"Kaikissa ympäristöissä ja kaikille ihmisille en halua tuoda esille, että olen saamelainen. En jaksaa ihmisten stereotyyppisiä asenteita, ja olen kyllästynyt kerta toisensa jälkeen mm. selittämään, että me kaikki emme ole alkoholisteja. En jaksaa aina joutua kansanryhmäni edustajaksi, kun itse koen olevani paljon muutakin kuin saamelainen."

"Jaksaminen yrittää ymmärtää kaikkia osapuolia ja rakentaa sopua loppuu. Luottamus suomalaisiin viranomaisiin ja tutkijoihin on vähentynyt. Koen, että kaikki yritykset avata omaa maailmaa kääntyvät itseä vastaan."

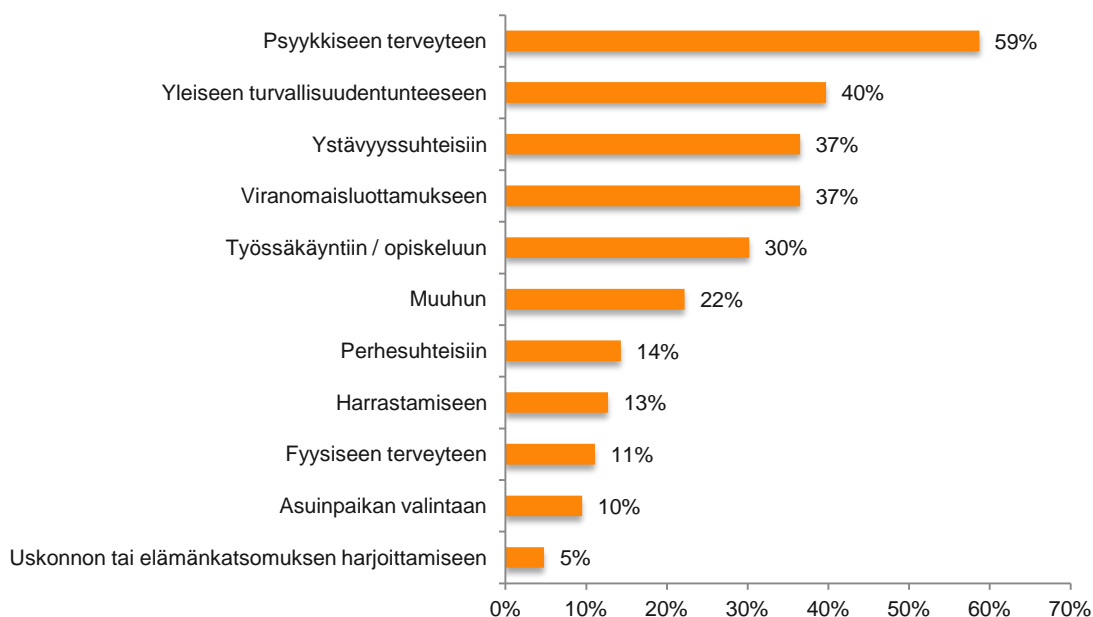
"Vältän liikkumista tai kanssakäymistä läheisten kanssa tai tuomasta omaa kantaani esille samassa tilaisuudessa siinä pelossa, että joudun itse läheiseni vihapuheen, häirinnän tai mustamaalauksen kohteeksi vähemmistöryhmässäni toimintani takia. Toimintani on koettu ryhmäni hylkäämiseksi, on koettu niin, että minut on käännytetty omaa ryhmää ja perhettäni vastaan. --"

"Lähinnä vihapuhe vain järkyttää ja säikäyttää. Olemme aina ystäväni (jotka ovat myös saamelaisia) kanssa käsitelleet tapahtumat jälkeenpäin yhdessä. Melkein kaikilla meistä on samantapaisia kokemuksia vihapuheesta, etenkin viime vuodelta."

"Tunne, että en ole saamelainen enää vaikka olen sitä aina ollut ja samoin omat lapset, järkytys ja pettymys omaan saamelaiseen kansaan, johon kuulun. --"

"--Emme myöskään luota eduskunnan kykyyn käsitellä saamelaisasioita kunnioitusta herättävällä tavalla, sillä meistä käytettävät nimitykset, joita kansanedustajat usein käyttävät, ovat alle kaiken arvostelun.--"

Mihin seuraavista elämän osa-alueista kokemasi vihapuhe / häirintä on vaikuttanut?

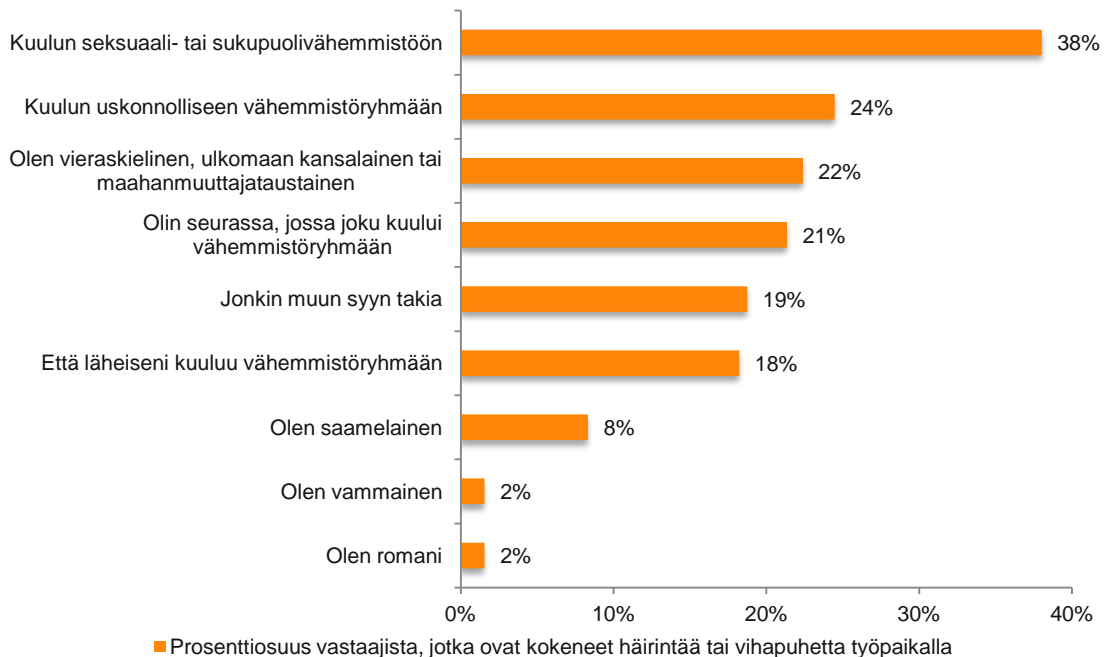

Kuva 90. Vihapuheen tai häirinnän vaikutukset niihin, jotka ovat kokeneet sitä saamelaistautansa perusteella (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

4.6 Työpaikalla häirintää tai vihapuhetta kokeneet

Vastaajista 24 % oli kokenut häirintää tai vihapuhetta työpaikalla (lisäksi he olivat kokeneet vihapuhetta muilla paikoilla). Työpaikalla vihapuhetta tai häirintää kokeneista 38 % koki joutuneensa häirinnän tai vihapuheen kohteeksi siksi, että tekijä oletti heidän kuuluvan seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön, 24 % siksi, että tekijä oletti heidän kuuluvan uskonnolliseen vähemmistöryhmään ja 22 % siksi, että tekijä oletti heidän olevan vieraskielisiä, ulkomaan kansalaisia tai maahanmuuttajataustaisia (ks. kuva 91). Noin viidesosa koki joutuneensa jonkin muun syyn takia häirinnän tai vihapuheen kohteeksi. Syitä olivat mm. ulkomaalaistaustainen sukunimi, etninen ulkonäkö, vähemmistöryhmään kuuluvan puolustaminen, sairaus, sukupuoli (nainen) ja uskonottomuus.

**Miksi koet joutuneesi häirinnän tai vihapuheen kohteeksi?
Koska tekijä oletti että..**

Kuva 91. Vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutumisen syy niillä, joilla tapahtumapaikkana oli työpaikka

Yleisimmin vihapuhe tai häirintä ilmeni sanallisena loukkauksena, häirintänä tai nöyryytyksenä (75 %), nimittelynä (63 %), jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutumisena (54 %) tai huomiotta tai esimerkiksi ryhmän ulkopuolelle jättämisenä (46 %). Avoimissa kommentteissa kerrottiin, että työpaikoilla saatetaan esimerkiksi vitsailla tai haukkua vähemmistöryhmää tai epäillä vähemmistöryhmään kuuluvan kykyä suoriutua työstään.

59 % oli kokenut häirintää tai vihapuhetta työkaverilta, 31 % tuntemattomalta henkilöltä, 29 % poliitikolta tai julkisessa asemassa olevalta ja 24 % esimieheltä. Avoimissa vastauksissa kerrottiin, että häirintää tai vihapuhetta ilmenee myös asiakkaiden taholta.

28 % työpaikalla vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista ilmoitti asiasta jollekin taholle, yleisimmin esimiehelle (58 %). 70 % niistä, jotka eivät ilmoittaneet vihapuheesta tai häirinnästä, kertoivat syyksi, etteivät he uskoneet, että asialle olisi tehty mitään. 54 % ei uskonut, että asialle olisi voitu tehdä mitään, ja 43 % pelkäsi ilmoittamisesta johtuvia negatiivisia seurauksia.

Esimerkiksi monikulttuuriseen työyhteisöön liittyviä työsuojelullisia haasteita on tunnistettu jo aiemmin. Työsuojelutarkastajat ovat alkaneet kiinnittää entistä enemmän huomiota psykososiaalisen kuormituksen hallintaan. Tätä kautta he ovat kohdanneet työsuojeluvalvonnan yhteydessä enenevissä määrin tilanteita, joissa monikulttuurisuuden haasteet ovat muuttumassa tai jo muuttuneet työsuojeluongelmiksi. (Rintala 2011, 46.) Lähiesimiesten tehtävänä on huolehtia yhdenvertaisuuden ja työhyvinvoinnin toteutumisesta, ja tähän kohdistuu myös kuormitus eri tarpeiden ja oikeuksien yhteensovittamisesta. Samaa voisi yleistää koskemaan työyhteisöä, jossa on erilaisia vähemmistöryhmiä. Monikulttuurisen – tai monimuotoisen – työyhteisön haasteita ei osata mieltää

työsuojeluasioiksi osittain siksi, ettei työyhteisössä tunnisteta omia ennakkoluuloja eikä tiedosteta asenteellisuutta, joka haittaa työyhteisön toimivuutta. (Rintala 2011, 47).

Työterveyshuolto on keskeisessä asemassa työpaikan psykososiaalisten kuormitustekijöiden tunnistamisessa. Tärkeä rooli on myös esimiehillä, sillä heillä on keskeinen rooli työyhteisön toimivuuden, yhdenvertaisuuden ja työntekijöiden hyvinvoinnin edistämässä. Työnantajan tehtävänä on huolehtia siitä, että esimiehillä on riittävä pätevyys, heidät on perehdytetty tehtäviinsä ja heillä on muutenkin asianmukaiset edellytykset tehtäviensä hoitamiseen. (Rintala 2011, 48.)

4.7 Kokemukset vihapuheesta ja häirinnästä ikäryhmittäin

Kuvassa 92 on esitetty yleisimpien vihapuheen ja häirinnän muotojen kokemukset ikäryhmittäin. 13–24-vuotiaista suurempi osuus on kokenut sukupuolittunutta halventamista kuin muihin ikäryhmiin kuuluvista. Tämä selittyy sillä, että seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöihin kuuluvat vastaajat, joita on lukumääräisesti aineistossa eniten, olivat nuoria – heistä 42 % oli alle 25-vuotiaita. Nuoret ovat kokeneet muita useammin myös nimittelyä ja ilkeämielisen naurun kohteeksi joutumista. Yli 44-vuotiaista suurempi osa on joutunut jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi kuin muihin ikäryhmiin kuuluvista.

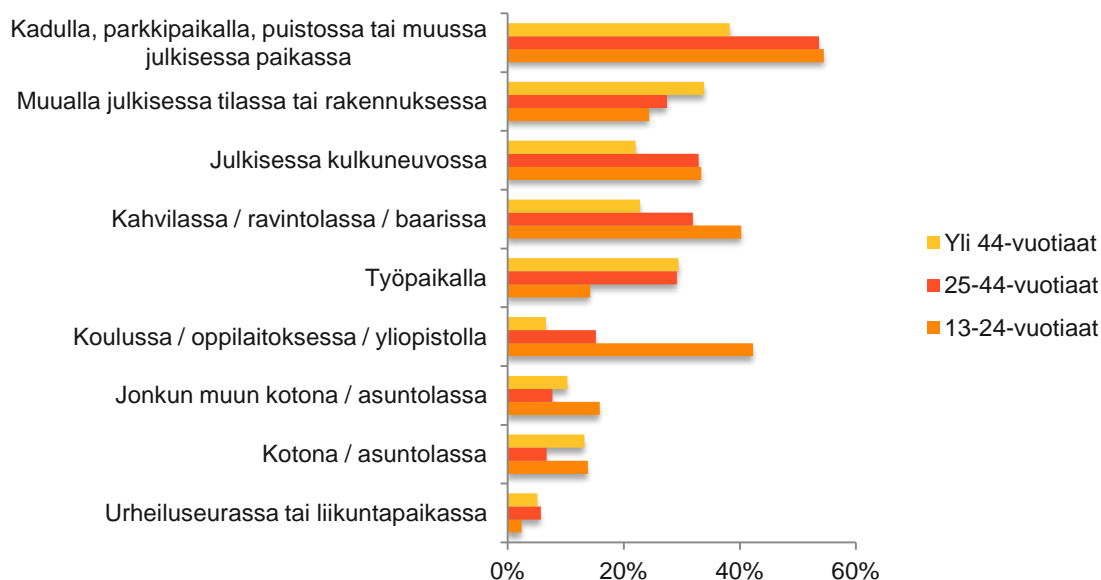
Kuva 92. Yleisimmät häirinnän ja vihapuheen ilmenemismuodot ikäryhmittäin vastaajilla, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Nuorilla tapahtumapaikkana korostuu luonnollisesti muita ryhmiä useammin koulu, oppilaitos tai yliopisto (ks. kuva 93). Lisäksi he ovat joutuneet muita ikäryhmiä useammin häirinnän tai vihapuheen kohteeksi kahvilassa, ravintolassa tai baarissa. Koulu on todettu keskeiseksi tapahtumapaikaksi myös aiemmissa tutkimuksissa ja kyselyissä.

Esimerkiksi vuoden 2014 nuorisobarometrissa 77 % 15–29-vuotiaiden syrjintäkokeuksista oli tapahtunut koulussa. Syrjintä oli yleisempää peruskoulussa ja toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa ja harvinaisempaa lukioissa ja korkeakouluissa. (Myllyniemi 2014, 246.) Myös sateenkaarinuorille suunnatussa kyselyssä koulut tunnistettiin turvattomaksi ympäristöksi hlbtqi-ihmisille eli homoille, lesboille, biseksuaaleille, transihmisille, intersukupuolisille ja queer-ihmisille. (Nuorisotutkimusseura 2013). Kahvilat ja baarit olivat nuorisobarometrissa neljänneksi yleisin syrjinnän tapahtumapaikka koulun, työelämän ja internetin jälkeen. (Myllyniemi 2014, 42).

Kyselyssä yli 24-vuotiailla tapahtumapaikkana korostuu nuoria useammin työpaikka. Alle 45-vuotiaat ovat puolestaan joutuneet muita useammin häirinnän tai vihapuheen kohteeksi julkisessa kulkuneuvossa. 13–24-vuotiaat ja yli 44-vuotiaat ovat kokeneet häirintää tai vihapuhetta lisäksi 25–44-vuotiaita useammin joko omassa tai jonkun muun kotona/asuntolassa. Nuorilla tätä selittänee se, että he asuvat muita useammin vielä lapsuudenkodissaan ja ovat voineet kokea vihapuhetta tai häirintää esimerkiksi omilta vanhemmiltaan. Osa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista kertoi avoimissa vastauksissaan, etteivät heidän perheenjäsenensä hyväksy heidän seksuaali- tai sukupuoli-identiteettiään. Iäkkäistä vastaajista muita suurempi osuus asuu asuntoloissa tai palvelukodeissa, joten tämä voi olla syy sille, miksi he ovat kokeneet kotona tai asuntolassa vihapuhetta tai häirintää.

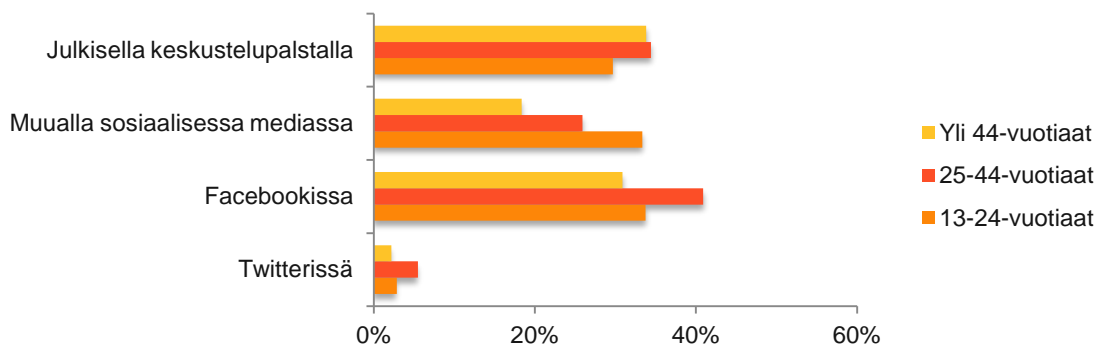
Missä olet joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi? – valitut fyysiset tapahtumapaikat

Kuva 93. Vihapuheen tai häirinnän valitut fyysiset tapahtumapaikat vastaajilla, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Tarkasteltaessa virtuaalisia vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikkoja huomataan, että 25–44-vuotiailla on tapahtumapaikkana muita useammin Facebook ja 13–24-vuotiailla muu sosiaalinen media (ks. kuva 94). Yli 44-vuotiailla yleisin tapahtumapaikka on julkinen keskustelupalsta.

Missä olet joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi? – valitut virtuaaliset tapahtumapaikat

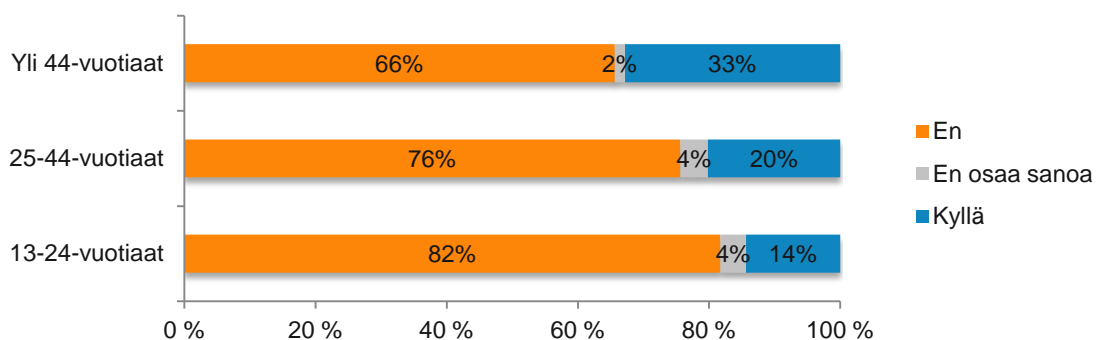
Kuva 94. Vihapuheen tai häirinnän valitut virtuaaliset tapahtumapaikat vastaajilla, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Nuoret ilmoittavat kokemastaan vihapuheesta ja häirinnästä harvemmin kuin muut. 13–24-vuotiaista 82 % ei ilmoittanut tapauksista kenellekään. 25–44-vuotiailla vastaava osuus oli 76 % ja yli 44-vuotiailla 66 %. (ks. kuva 95)

Kaikissa ikäryhmissä suurin osa vihapuheesta tai häirinnästä ilmoittaneista kertoi asiasta läheisille, internet-sivun tai keskustelupalstan ylläpitäjälle tai muuhun tapahtumatilanteeseen kytkeytyvälle taholle kuten kaupan tai ravintolan henkilökunnalle. 13–24-vuotiaista seuraavaksi suurin osuus kertoi tapahtuneesta opettajalle, rehtorille tai muulle opetus- tai ohjaushenkilöstölle ja sekä 25–44-vuotiaista että yli 44-vuotiaista esimiehelle. Nuoret ilmoittivat muita ikäryhmiä harvemmin vihapuheesta tai häirinnästä poliisille.

Sateenkaarinuorille vuonna 2013 toteutetussa kyselyssä ilmeni, että enemmistö niistä, jotka olivat kokeneet koulukiusaamista ja kertoneet tästä opettajalle, koki ettei mitään tapahtunut tai että tilanteesta oli syytetty heitä itseään. Vielä yleisempää oli, etteivät nuoret kertoneet ahdistelusta, koska kokivat, ettei se olisi johtanut mihinkään tai että heidän olisi pitänyt sen takia tuoda esiin hbltiq-identiteettinsä. (Nuorisotutkimusseura 2013).

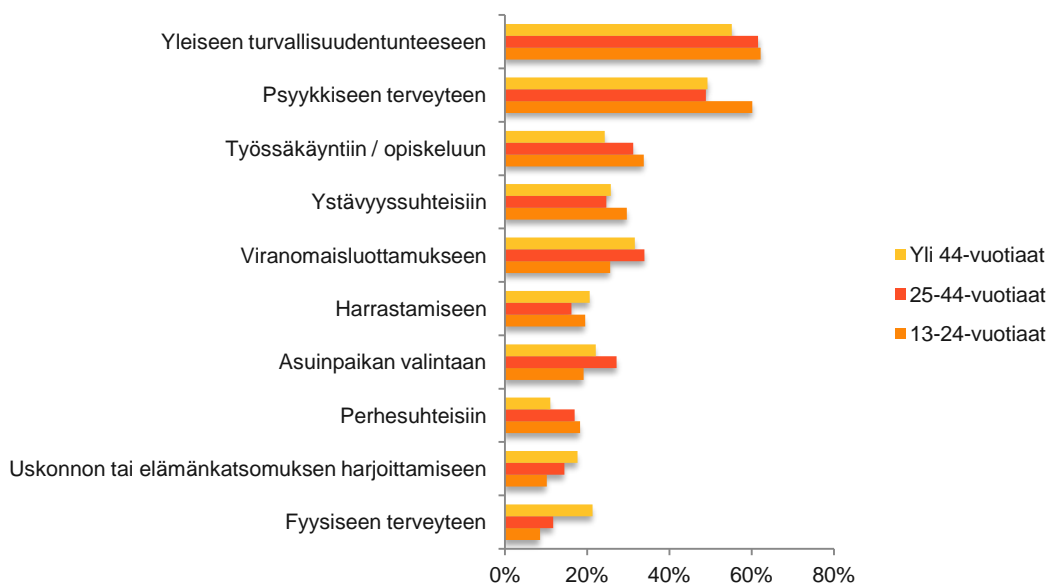
Ilmoititko häirinnästä tai vihapuheesta jollekin taholle?

Kuva 95. Vihapuheesta ja häirinnästä ilmoittaminen vastaajilla, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää

Kokemukset vihapuheesta ja häirinnästä ovat vaikuttaneet kaikilla ikäryhmillä eniten yleiseen turvallisuudentunteeseen ja psyykkiseen terveyteen (ks. kuva 96). 13–24-vuotiaista suurempi osuus muihin ikäryhmiin verrattuna arvioi vihapuheen ja häirinnän vaikuttaneen psyykkiseen terveyteensä ja yli 44-vuotiaista fyysiseen terveyteensä. Myös sateenkaarinuorille suunnatussa kyselyssä todettiin, että sateenkaarinuoret ovat huomattavasti useammin tyytymättömiä psyykkiseen terveydentilaansa kuin muut nuoret. Heillä oli muihin nuoriin verrattuna enemmän masennus- ja ahdistusoireita, itsetuhoajatuksia ja itsetuhoista käyttäytymistä. (Nuorisotutkimusseura 2013.)

Mihin seuraavista elämän osa-alueista kokemasi vihapuhe / häirintä on vaikuttanut?

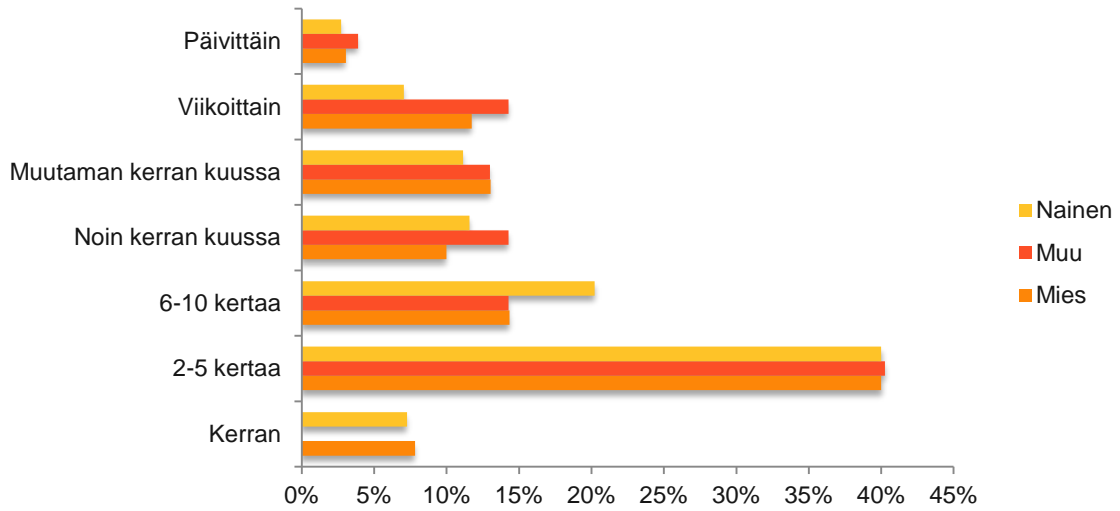

Kuva 96. Elämän osa-alueet, joihin vastaajien kokema vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut vastaajilla, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

4.8 Kokemukset vihapuheesta ja häirinnästä sukupuolittain

Kyselyn vastaajista, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää, on naisia 59 %, miehiä 31 % ja muun sukupuolisia 10 %, joten tuloksista ei voi tehdä aukottomia yleistyksiä vaan voidaan vain kuvata ko. vastaajien tilannetta. Suurin osa vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista on kokenut sitä 2–5 kertaa viimeisen 12 kuukauden aikana (ks. kuva 97). Muunsukupuolisista 45 % on joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi useammin kuin 10 kertaa, miehistä 38 % ja naisista kolmannes. Myös aikaisemmassa sateenkaarinuorille suunnatussa kyselyssä kävi ilmi, että transhenkilöt olivat kokeneet seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä yleisimmin häirintää (Alanko 2013, 42).

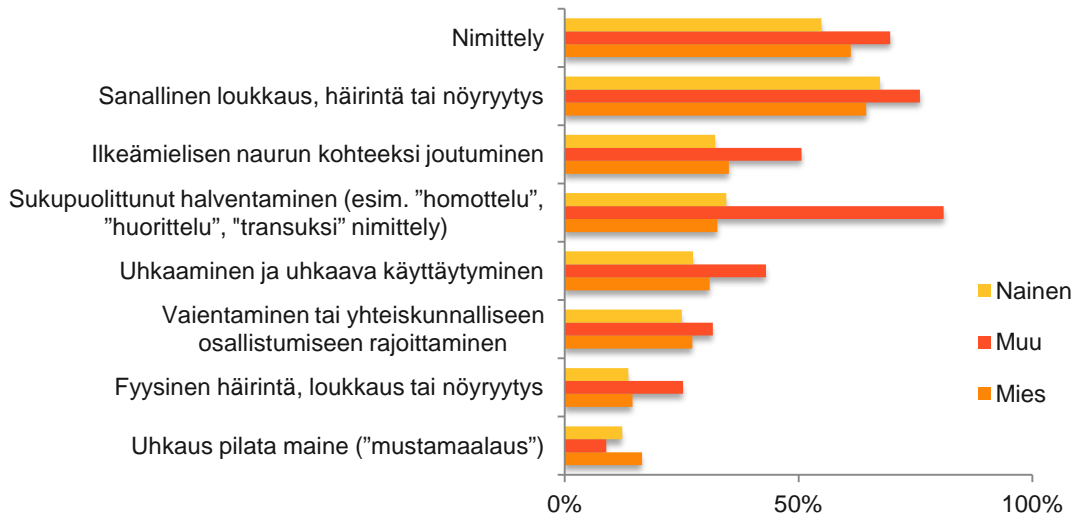
Kuinka usein olet kokenut joutuneesi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana?

Kuva 97. Vihapuheen tai häirinnän yleisyys niillä, jotka ovat joutuneet näiden kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana

Muunsukupuoliset ovat kokeneet muita sukupuolia useammin esimerkiksi sukupuolittunutta halventamista, ilkeämielisen naurun kohteeksi joutumista sekä uhkaamista ja uhkaavaa käyttäytymistä (ks. kuva 98). Miehet olivat kokeneet naisia useammin nimitelyä sekä uhkaavaa käyttäytymistä ja naiset miehiä useammin sanallisia loukkauksia.

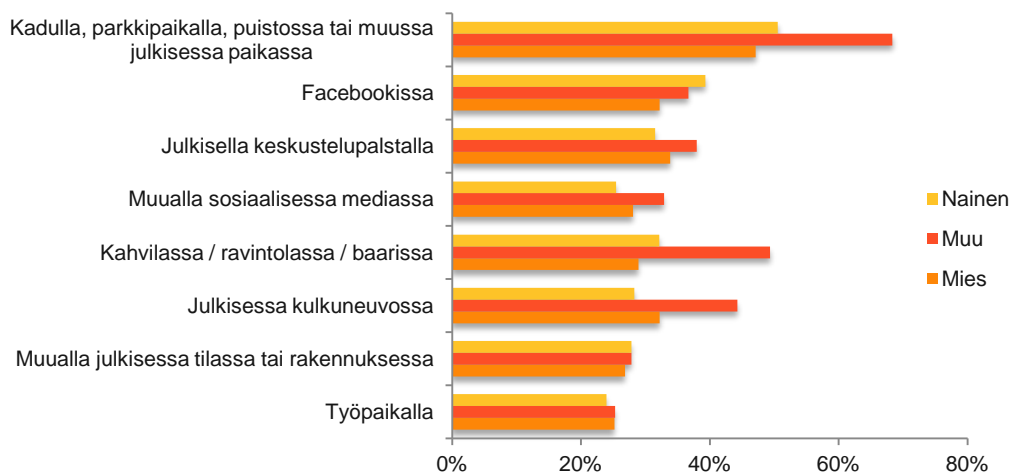
Minkä tyyppistä häirintää tai vihapuhetta olet kohdannut?

Kuva 98. Häirinnän ja vihapuheen ilmenemismuodot niillä vastaajilla, jotka ovat joutuneet häirinnän tai vihapuheen kohteeksi (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Muunsukupuolisilla tapahtumapaikkana oli muita useammin katu, parkkipaikka, puisto tai muu julkinen tila, kahvila, ravintola, baari tai julkinen kulkuneuvo (ks. kuva 99). Naisilla tapahtumapaikkana oli muita useammin Facebook sekä miehiä useammin kadut ja muut julkiset tilat ja kahvilat, ravintolat ja baarit. Miehet olivat joutuneet häirinnän tai vihapuheen kohteeksi naisia useammin julkisessa kulkuneuvossa, julkisella keskustelupalstalla ja muualla sosiaalisessa mediassa.

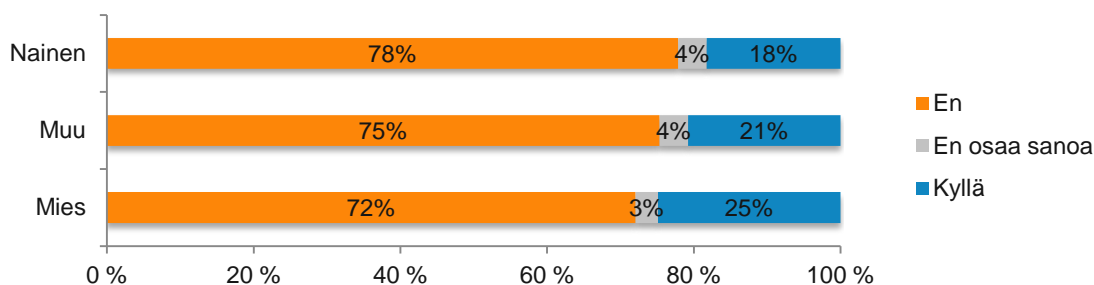
Missä olet joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi?

Kuva 99. Vihapuheen tai häirinnän yleisimmät tapahtumapaikat niillä vastaajilla, jotka olivat joutuneet häirinnän tai vihapuheen kohteeksi (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vastausvaihtoehto)

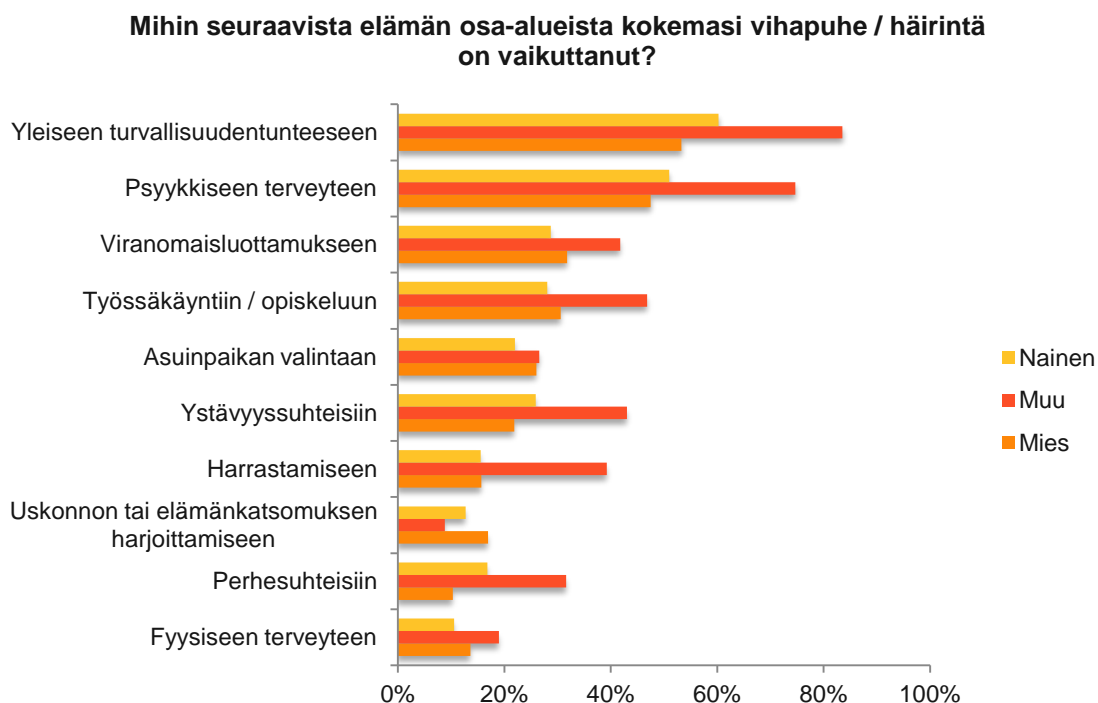
Naisista suurempi osuus jätti ilmoittamatta häirinnästä tai vihapuheesta muihin sukupuoliin verrattuna (ks. kuva 100).

Ilmoititko häirinnästä tai vihapuheesta jollekin taholle?

Kuva 100. Vihapuheesta ja häirinnästä ilmoittaminen vastaajilla, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää

Koetulla vihapuheella ja häirinnällä on ollut useimmin vaikutuksia yleiseen turvallisuuden tunteeseen ja psyykkiseen terveyteen (ks. kuva 101). Muunsukupuolisilla vaikutukset ulottuivat muita sukupuolia useammin ystävyysuhteisiin, työssäkäyntiin/opiskeluun, harrastamiseen ja perhesuhteisiin.

Kuva 101. Vihapuheen ja häirinnän vaikutukset vastaajiin, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää (vastaajat saivat valita useamman kuin yhden vastausvaihtoehdon)

4.9. Muu-kategorian vastaajat

Mikäli vastauksesta on ilmennyt, ettei vastaaja kuulu ennalta määriteltuihin kohderyhmiin, vastaus on kirjattu muu-kategoriaan. Vastaajista osa oli kuvannut kokemaansa häirintää ja vihapuhetta jonkun fyysisen tai olosuhteiden asettaman vähemmistöryhmään kuulumisen näkökulmasta. Tällaisissa yksittäisissä tapauksissa henkilö on avannut tilannettaan ja kohtaamaansa vihapuhetta ja häirintää esimerkiksi yksinhuoltajan tai vanhuksen näkökulmasta. Myös lihavuus nousi esiin ulkoisena tekijänä (mikä tuli esiin myös joissain kohderyhmähaastatteluissa). Lihavuus on aiheuttanut tuntemattomissa ihmisissä vahvasti kielteisiä reaktioita ja henkilöt ovat kohdanneet vihamielistä käytöstä. Yksittäisen isomman muu-kohderyhmän muodistivat työttömät (8). Heidän vastauksissaan korostuivat kokemukset siitä, että heitä syyllistetään ja pidetään itse syypäänä tilanteeseensa.

Suomenruotsalaisia ei määritelty toimeksiannossa ensisijaiseksi kohderyhmäksi. Siten vastaajat ovat voineet kirjoittaa kohtaan ”muu” kohderyhmään kuuluvansa suomenruotsalaiseen vähemmistöön. Vain kuusi henkilöä on kertonut erikseen kuuluvansa suomenruotsalaiseen vähemmistöön. Joidenkin selvityksen kohderyhmään kuuluvien ruotsinkielisten vastaajien vastauksissa on myös toisinaan korostettu, että häirintä tai vihapuhe on voinut olla moniperusteista. Vastaajien vähäisen määrän vuoksi aineistoa

ei raportoida tarkemmin, mutta voidaan kuitenkin todeta, että suomenruotsalaiset kieli-vähemmistönä kohtaavat niin ikään monipuolista häirintää, vihapuhetta ja väkivallan pelkoa. Vaikutukset voivat näkyä esimerkiksi siten, ettei uskalleta puhua omaa äidinkieltä julkisesti, tai esimerkiksi yksityisten ja julkisten palveluiden parissa asioidessa.

Yhden erottuvan muu-kohderyhmän muodostavat vastaajat, jotka puoltavat ns. "aitoa, miehen ja naisen välistä avioliittoa". Heitä oli aineistossa alle kymmenen. Osa on merkinnyt itsensä uskonnolliseen vähemmistöön, osa on valinnut muu-vähemmistöryhmä-vaihtoehdon. Heidän vastauksissaan korostui se, ettei heidän kannattamaansa näkemystä avioliitosta hyväksytä. Henkilöt ovat joutuneet esimerkiksi ilkeämielisen huutelun kohteeksi ja esimerkiksi banderolleja on rikottu.

Muu-kategorian suurimpana vastaajaryhmänä ovat henkilöt, jotka ovat joko vastustaneet maahanmuuttoa tai olleet selkeästi maahanmuuttajavastaisia. Näistä helpoiten olivat poimittavissa vastaukset, joissa on ilmoitettu suoraan omaksi vähemmistöryhmäksi esimerkiksi "maahanmuuttokriittinen", "kantasuomalainen", "suomalainen mies" tai "perussuomalainen" (n 90 vastausta). Osa nosti esiin huolensa siitä, että vastustessaan maahanmuuttoa, heidät leimataan rasisteiksi, ja kokevat joutuvansa siten vihapuheen ja nimittelyn uhreiksi. Osassa taas ilmaistaan suoraan rasistisia näkemyksiä. Selkeästi itsensä esimerkiksi "kantasuomalaisiksi" tai "maahanmuuttokriittisiksi" kirjanneista vastaajista osa hyödynsi kyselyä kertoakseen, että myös muut kuin vähemmistöryhmät kohtaavat vihapuhetta ja häirintää. Muutama vastaaja myös korosti, että on kohdannut vihapuhetta ja häirintää vähemmistöryhmän taholta. Tämä on luonnollisesti yhtä tuomittavaa kuin vähemmistöryhmiin kohdistuvat teot. Selvityksen rajausta vähemmistöryhmiin on perusteltu mm. s. 23.

5. Vihapuheeseen ja häirintään puuttuminen ja ennaltaehkäisy

Luvussa esitetään johtopäätöksiä selvityksen tuloksista, joita peilataan myös laajempaan kontekstiin. Koska selvitys liittyy kiinteästi sananvapauden rajoissa käytävään keskusteluun, luvussa 5.1 käsitellään julkisuudessa käydyn keskustelun yhteyttä erityisesti verkkoympäristössä tapahtuvaan vihapuheeseen ja häirintään. Luvussa 5.2 esitetään johtopäätöksiä vihapuheen ja häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja niihin puuttumiseksi elämän eri osa-alueilla. Lukuun 5.3 on koottu selvityksen suositukset.

5.1 Keskustelua sananvapauden rajoilla

Kyselyyn vastanneista häirintää tai vihapuhetta kokeneista 37 prosenttia oli kokenut sitä Facebookissa ja 27 prosenttia muualla sosiaalisessa mediassa. Kolmannes oli joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi julkisella keskustelupalstalla. Osa vihapuheesta tai häirinnästä on ollut suoraan henkilöön itseensä kohdistuvaa, mutta usein henkilöt kokivat myös erityisesti omaan vähemmistöryhmään kohdistuvien vihamielisten ja vääristelyjen yleistysten kohdistuvan myös itseensä. Teemaa oli avattu varsin runsaasti avovastauksissa ja tuotiin esiin myös haastatteluissa. Yksi kyselyyn vastannut henkilö on kuvannut tilannetta seuraavasti:

”Netti on pahin. Facebookin erilaiset ryhmät, meemit ja käyttäjien kommentit julkisiin kuviin leviävät kuin kulovalkea. Vihapuhetta tulvii silmiäni eteen päivittäin, vaikka yrittäisin vain pitää yhteyttä muihin Facebookin kautta. Kaikkialla sosiaalisessa mediassa rehottaa vihapuhe ja syrjintä. Pahinta on ollut kuitenkin se, että vihapuhe ja rasistinen ideologia on nielaistu sellaisenaan median toimesta, toimittajat ovat lopettaneet olemasta kriittisiä avoimen rasistisille ja vihamielisille puheille ja toistavat ne sellaisinaan. Kun poliisi antaa lausunnon, että natsien mieltävaltainen väkivalta kohdistuu vain vähemmistöihin, on turvaton olo yhteiskunnassa ja koen olevani alistettu vihapuheelle, että se nyt vain on osani vähemmistöön kuuluvana.”

”Opas verkkorasismien tunnistamiseen”¹³ -julkaisussa asian tärkeys on ilmaistu seuraavasti:

Vihapuheessa ei ole kyse vain yksinkertaisesta ajatustenvaihdosta tai demokratiiaan kuuluvasta erimielisyydestä. Se voi johtaa syrjintään ja väkivaltaan, joilla voi olla todellisia seurauksia ihmisten päivittäisessä elämässä. Verkossa vihapuhe voi olla vielä tätäkin vahingollisempaa, sillä verkossa julkaistu sisältö ei katoa, vaan vihanlietsojat voivat käyttää sitä vihaamiensa ihmisten loukkaamiseen yhä uudelleen. Siksi on välttämätöntä, että vihapuheen uhrit saavat tuntee olonsa turvallisiksi ja että muut puhuvat heidän puolestaan. Vihapuheen tekeminen laittomaksi ei riitä. Siksi vihapuhetta täytyy valvoa, siitä täytyy raportoida ja se on tuottava laajasti yhteiskunnassa.

¹³ Toteutettu osana Euroopan komission rahoittamaa Light on -hanketta

Osa selvityksen kohderyhmästä kertoi pitäneensä some-taukoja tai esimerkiksi poistaneensa Facebookista kavereita, jotka jakavat esimerkiksi vihamielisiä tai rassistisia sisältöjä, mikä on hyvä ja ymmärrettävä suojautumiskeino. Vaikka yksittäiset henkilöt välttävät menemistä tietyille verkkosivuille, käytännössä vihainen puhe ja kommentointi internetissä ovat niin yleisiä, että tällöin henkilön tulisi välttää minkä tahansa uutissivuston seuraamista, jos moderointi ei ole ajantasaista. Laajempi eristäytyminen omiin foorumeihin ei myöskään edistä vuoropuhelua. Rassististen ja tarkoituksenhakuisesti väärää tietoa sisältävien julkaisujen poissulkeminen omasta näköpiiristä ei luonnollisesti vähennä niiden olemassaoloa ja keskustelukulttuurin muuttumista ns. hyvän maun rajoja entistä voimakkaammin rikkovaksi. Näin ollen teema liittyy laajempaan ilmiöön.

Aggressiivinen ja uhkaava kielenkäyttö on herättänyt huolen siitä, että se alkaa rajoittaa julkista keskustelua ja sananvapautta. Sananvapauden näkökulmasta aggressiivinen puhe aiheuttaa siten kahdensuuntaisia ongelmia. Yhtäältä vihan ja pelon ilmapiiri voi rajoittaa mielipiteiden ja argumenttien kaventumista julkisessa keskustelussa. Toisaalta ongelmaksi nousee huoli siitä, voidaanko sananvapautta rajoittaa, jos sitä käyttämällä loukataan tai uhataan toista. Vihan ja uhkailun nähtiin laajemmin rajoittavan sananvapautta koko yhteiskunnan tasolla, myös journalistien ja asiantuntijoiden työssä (Pöyhtäri et al. 2013)¹⁴.

Tämän selvityksen aineistossa lähes neljännes vastaajista oli kokenut vihapuhetta tai häirintää poliitikon tai julkisessa asemassa olevan henkilön taholta. Näkyvässä asemassa olevien ja kansaa edustavien tahojen kielenkäytöllä on erityistä merkitystä, ja tätä korostettiin kaikkien kohderyhmiin kuuluvien ja asiantuntijoiden haastatteluissa. Alla on yksi esimerkki:

”Poliittiset keskustelut rasismista ja esimerkiksi tasa-arvoisesta avioliittolaista ovat olleet omiaan ruokkimaan negatiivista kuvaa maahanmuuttajista ja sukupuolivähemmistöistä, joten siltä tasolta pitäisi aloitteen lähteä.”

Poliittisen tason keskustelu siirtyy yleiskeskusteluun, ja pahimmillaan sanat muuttuvat teoiksi ihmisten arjessa. Keskustelussa korostuvat yleisesti vain ongelmat, eikä pohdita, mitä niiden takana on. Yksi mies kuvasi haastattelussa keskustelua maahanmuuttajien raiskaustilastojen käsittelyä seuraavasti:

”Poliitikot normalisoivat tätä keskustelua. Tekevät arasta aiheesta normaalia kahvipöytäkeskustelua. [Esimerkiksi raiskaukset] koskee todella minimaalista porukkaa, vaikka yksikin on liikaa. Tässä kuussa tullut 10000 maahanmuuttajaa ja 2 joita syytetään, se on 0,02 %. Yleistetään niin paljon. YLE:n illassa kansanedustaja nosti, että on 17-kertainen riski. Pitäisi miettiä, että mistä se johtuu. -- Yksi asia vielä, että jos toinen sukupolvi on kertonut, että 15 prosentilla ei ole läheistä ystävää. Jos on näin syrjäytynyt, tekee herkästi rikoksia. Jos koko ajan nähdään rikollisena, että miksi pitää omat paperit puhtaana. Olet kaikkien mielestä rikollinen. Murentaa ihmistä ja ei pysty pitämään omista arvioista kiinni. Niistä ei keskustella tai tuoda esiin. Suurin ongelma on julkisessa keskustelussa poliitikkojen taholta tuleva maahanmuuttajien haukkuminen. ilman mitään vastuuta. Niin epäisänmaallista kuin voi olla. Ihan päinvastainen vaikutus.”

¹⁴ Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan vuonna 2015 tekemän verkkoselvityksen mukaan (350 kokonaista vastausta) asiaton palaute ei ole kuitenkaan aiheuttanut tutkijoiden joukkokatoa julkisuudesta. Tuloksia ei ole vielä julkaistu selvityksen tekohetkellä. Ks. www.tjn.fi/fi/tjnk-kiittää-vastanneita. Näkökulmia aineistoon ks. <http://politiikasta.fi/kolumni/vihapuhe-netin-törkymegafoni-ja-tutkijoiden-sensurointi>

Vihapuheen lisääntymistä on osin selitetty syksyn 2015 aikana tapahtuneen turvapaidan määrän kasvulla. Muuttuneessa tilanteessa nousee ymmärrettävästi huolipuhetta. Merkittävässä roolissa on, miten asioista puhutaan ja ketkä tätä puhetta pitävät yllä. Ongelmana on se, että ihmisten huolta hyväksikäytetään rasistisissa tarkoituksissa levittämällä tekaistua tietoa, vahvistamalla ennakkoluuloja ja pelkoja ja leimaamalla ja panettelevalla puheella ja toiminnalla. Kohderyhmähaastatteluissa osa muiden kohderyhmien edustajista myös nosti esiin epäilyn, että omat kokemukset häirinnästä ovat jopa vähentyneet, kun suuri huomio ja aggressio on kohdistunut pääosin maahanmuuttajiin. Lisäksi on nostettu esiin huoli siitä, että poliittisissa puheissa vastakkainasettelua rakennetaan myös vähemmistöryhmien välille korostamalla kysymystä jaettavista resursseista.

Useat kymmenet muu-vähemmistöryhmään itsensä asemoineista selvitykseen vastanneista ovat kokeneet kyselyn täyttämisen mahdollisuutena kritisoida maahanmuuttopolitiikkaa. Perusteluissa on toisinaan nostettu esiin populistisia ja rasistisia perusteluja. Ihmisten mielessä on sekoittunut kaksi eri asiaa: maahanmuuttopolitiikka ja syrjintä. Ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen ja perustuslain ja muiden syrjinnän kieltevien lakien noudattamisen tulisi olla itsestäänselvyksiä. Nämä kaksi asiaa ovat kuitenkin kietoutuneet viimeaikaisessa keskustelussa kehäksi, josta tulisi irrottautua. Toisin sanoen maahanmuuttajien määrällä ei missään yhteydessä voi perustella vihapuhetta ja häirintää.

Medialla on suuri vaikutus siihen, kuinka asioista puhutaan. Vihamielisen aineiston kiertämistä verkkokeskustelun ja journalismin välillä on myös tutkittu ja osoitettu, että kun puhujina ovat poliitikot tai muut merkittävät julkisuuden henkilöt, aggressiiviset ilmaisut toistuvat journalismissa. Journalismin tapaa hyödyntää ja uusintaa verkkokeskustelujen aggressiivisia ilmaisuja on myös arvosteltu. (ks. esim. Pöyhtäri et al. 2013, 8.) Aineistossa nostettiin usein myös esiin median negatiivinen uutisointi. Esimerkiksi romaneista ei muodostu median kautta kuvaa yhdenvertaisina kansalaisina.

Verkossa kiertävillä, vailla pohjaa olevilla väitteillä on suuri voima ihmisten mielipiteisiin. Niillä lietsotaan pelkoa ja vihamielisyttä. Niiden kitkemiseksi tehtävä työ on valtava. Osaltaan tähän työhön on vastattu yksittäisten kansalaisten, poliisin, järjestöjen ja jossain määrin myös Yleisradion toimesta¹⁵. Jos aikaisemmin käytäntönä ollut olla puuttumatta ja antamatta näkyvyyttä aggressiivisille verkkokirjoittelijoille, eikä suoraa vihapuhetta tai häirintää kohdanneet henkilöt ole tuoneet ilmi saamaansa vihapostia, nykyään se suositellaan julkaisemaan ja tekemään ilmiö näkyväksi¹⁶. Vuoden 2015 aikana useat julkisuuden henkilöt, mutta myös syystä tai toisesta vihakampanjoinnin kohteeksi joutuneet tahot ovat julkaisseet saamaansa postia ja käsitelleet sitä avoimesti¹⁷.

Tämän selvityksen tehtävänä ei ole tehdä rajanvetoa oikeudellisesti tuomittavan vihapuheen ja aggressiivisen ”laillisen vihapuheen” välille. Oleellista eri asiantuntijahaastatteluvienkin esille tuomana on se, että tekoihin puututaan. Ilmiö tulisi saada tarpeeksi tuomittavaksi eri tahojen toimesta. Oikeustapauksista raportointi on tärkeä mutta

¹⁵ Esim. <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/03/23/valheenpaljastaja-utista-helppo-matkia>
http://yle.fi/uutiset/nain_somehuhusta_tulee_totta_tarkastelussa_kolme_vastamedian_uutista/8420146. Poliisin tiedotteet turvapaikanhakijoihin liittyvistä vääristä väitteistä, Yleisradion artikkeli 1.11.2015: Vihapuheen näkyväksi tekeminen on yksi tapa tehdä ilmiötä näkyväksi. Tästä yksi esimerkki on Vihamuki-blogi, johon on koottu avoimilta verkkosivuilta ihmisten kommentteja ja lausumia esimerkkeinä aggressiivisista verkkokeskusteluista: <http://vihamuki.tumblr.com>

¹⁶ Ks. esim. tutkija Anna Haverisen kirjoitus <http://annahaverinen.com/2015/12/18/verkkovihan-vuosi/>

¹⁷ Esim. www.olivialehti.fi/jutut/mita-tapahtui-kun-johanna-korhonen-kohtasi-nettivilaajansa/ ja <http://blogit.iltalehti.fi/nasima-razmyar/2015/02/02/onko-vihapuhe-sanavapautta/>, www.emminuorgam.com/2015/11/23/anttila/

vain yksi puoli. Verkossa tapahtuva vihapuhe tulee varsin vähän ilmi oikeusteitse. Poliisin tietoon tulleen viharikollisuuden tapahtumapaikoista internet oli vuonna 2011 tapahtumapaikkana 16 tapauksessa, vuonna 2012 45 ja vuonna 2014 jo 80 tapauksessa. Kasvun nähdään syntyneen pitkälti siitä, että korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun mukaan rasististen linkkien jakaminen täyttää rikoksen tunnusmerkistön. Asiasta protestoineet olivat linkittäneet materiaalia, mikä taas on johtanut rikosilmoituksiin. Poliisille ilmoittamiskynnystä voi pitää varsin korkeana. Ilmoittamisessa on monia haasteita. Toisaalta kunnianloukkaus ja laiton uhkaus ovat asianomistajarikoksia, jolloin henkilön tulee itse tehdä ilmoitus, ja asianomistajan on vaadittava rangaistusta tekijälle, jotta asia voidaan tutkia ja se voi edetä rikosprosessissa. Kiihottamisesta kansanryhmää vastaan on varsin vähän oikeustapauksia. Rikosoikeuden näkökulmasta kynnys tuomitavuuteen kiihottamisesta kansanryhmää vastaan on hyvin korkea.

Verkossa tapahtuvan vihapuheen ja häirinnän laajuuden selvittämisen edellyttämien resurssien puutteen takia ilmiöön ei pystytä puuttumaan oikeusteitse kuin ääritapauksissa. Koska sananvapaus mahdollistaa hyvinkin vahvat sanamuodot, myös vapauttavilla päätöksillä ja niiden uutisoinnilla voidaan legitimoida ei-rangaistavaa, vaikkakin moraalisesti kyseenalaista, vihapuhetta. Siksi olisikin tärkeää nostaa tapaukset muilla keinoin esille. Erityisesti poliitikoiden rooli on oleellisessa asemassa mielipidevaikuttamisen saralla. Toimitetulla medialla taas tulisi olla keskeinen tehtävä laaja-alaisen tiedon tarjoamisessa mutta myös virheellisen tiedon oikaisemisessa.

Suomea on kehoitettu kehittämään rasististen tekojen valvontaa Euroopan rasismin ja muukalaisvihan vastaisen komission (ECRI) taholta. Tarkoituksena olisi selvittää, miten toimivaltaiset viranomaiset eli poliisi, syyttäjälaitos ja tuomioistuimet niitä käsittelevät. Suomea on niin ikään kehoitettu kriminalisoimaan tietoverkoissa tapahtuvat rasistiset ja muukalaisvihamieliset teot, mikä lainsäädännön näkökulmasta on jo tehty. Suomi on ratifioinut tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirjan. Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteossa todetaan, että internetissä esiintyvään vihapuheeseen ja rasismiin puuttuminen riittävän varhain on tärkeää. (Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteoko 2014.) Selonteossa todetaan, että poliisi on tehostanut toimiaan muun muassa verkossa esiintyvän rasismin torjumiseksi esimerkiksi nettipoliisi-toiminnalla. Resurssit eivät kuitenkaan ole riittävät tarpeisiin nähden.

Itse verkossa tapahtuvan keskustelun vastuukysymykset ovat myös haastavia. Verkko keskustelujen valvonta ja moderointi perustuvat lakeihin, itsesääntelyllisiin ohjeisiin ja keskustelualustojen kirjoittajille ja moderoijille laadittuihin käytösääntöihin (esim. Pöytäri et al. 2015, 8). Kuten aikaisemmin tuli ilmi, selvityksen kohderyhmä on kohdannut vihapuhetta ja häirintää erityisesti Facebookissa. Yhteisön säännöt kieltävät vihapuheen eli halventavan sisällön¹⁸. Käytännössä järjestelmän kautta tehtyjen ilmoitusten ei nähdä johtavan usein mihinkään. Edelläkävijänä asian eteenpäin viemisessä voidaan mainita Saksa, joka on tehnyt yhteisö- ja Facebookin, Twitterin ja Googlen verkkopalveluiden kanssa sopimuksen, että nämä poistavat jatkossa vihapuheen sivuiltaan 24 tunnin kuluessa siitä tiedon saatuaan¹⁹.

¹⁸ "Facebook poistaa vihapuheen eli halventavan sisällön, joka kohdistuu suoraan henkilöihin seuraavien perusteella: rotu, etnisuus, kansallinen alkuperä, uskonto, seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli tai sukupuoli-identiteetti, vakava vamma tai sairaus. Facebookissa ei sallita organisaatioita ja ihmisiä, jotka ovat omistautuneet kannustamaan vihaan näitä suojattuja ryhmiä vastaan. Aivan kuten kaikkien normiemme kohdalla, olemme riippuvaisia siitä, että yhteisömme ilmiantaa tällaisen sisällön meille. -- Joskus ihmiset jakavat sisältöä, joka voi sisältää jonkun muun esittämää vihapuhetta, tarkoituksenaan kouluttaa ihmisiä tai lisätä tietoisuutta vihapuheesta. Tällöin edellytämme, että sisällön julkaisija ilmaisee tarkoituksensa selkeästi, jotta ymmärrämme paremmin, miksi hän jakaa kyseisen sisällön." (luettu 7.12.2015)

¹⁹ Lähde: Helsingin sanomat 16.2.2015

Verkkokeskustelujen valvonnassa itsesääntelyä pidetään toimivampana kuin uusiin lakeihin perustuvaa säätelyä. Tällöin uutismedia ja keskustelufoorumit voisivat näyttää, että ne ottavat moraalisen ja eettisen vastuun toiminnastaan. Sananvapauden kannalta nähdään tärkeänä, että moderointi verkkokeskusteluissa on läpinäkyvää ja johdonmukaista. Siten korostetaan vastuullista sanankäyttöä ja vaikutusta niin yhteiskuntaan kuin heikommassa asemassa oleviin. Demokratian ideaaleihin perustuvaan journalismiin ei kuulu sellaisten sisältöjen edistäminen tai levittäminen, jotka alistavat tai syrjivät joitakin yhteiskunnallisia ryhmiä. Demokratian toteutumista tukee myös se, että otetaan valtavirrasta poikkeavia ja epäkorrektejakin mielipiteitä huomioon. Journalismi voi kuitenkin osoittaa, ettei se hyväksy kaikenlaisia mielipiteitä, ja esittää vasta-argumentteja. (Pöyhtäri et al. 8, 213–215, 159.) Toimitettua mediaa suurempana haasteena näyttävät kaupalliset ei-toimitetut mediat ja verkossa tapahtuva ei-moderoitu kirjoittelu. Poliisin työtä vaikeuttaa myös se, että internet on kansainvälinen, ja tutkinnassa voidaan tarvita oikeusapupyyntöjä muista maista, eikä niiden saaminen ole itsestäänselvyys. Sananvapauden ei pitäisi tarkoittaa oikeutta käyttää niin härskiä, mautonta ja uhkaavaa kieltä kuin laki sallii. Eikä rikoskynnyksen ylittävän materiaalin levittäminen verkkoympäristössä ole yhtään sen oikeutetumpaa sillä perusteella, etteivät poliisi ja oikeuslaitos pysy tällaisessa toiminnassa perässä. Verkko on yhä varsin uusi ympäristö, joten käytössäännot ovat vasta muodostumassa. Vaikka ilmiö ei varmasti tule häviämään, vihapuheen määrää ja myös sen hyväksyttävyyttä voidaan vähentää. Sitä koskee sama kuin julkisessa kulkuneuvossa huutamista: jos ympärillä olevat ihmiset eivät puutu asiaan, tilanne ei parane.

5.2 Asenteisiin vaikuttaminen, ilmoittamiskynnyksen alentaminen ja puuttumisen kulttuurin lisääminen

Tämän selvityksen tarkoituksena on ollut osaltaan tehdä ilmiötä ja sen vaikutuksia näkyväksi, jotta siihen voidaan paremmin puuttua. Vaikka ilmiö ei ole millään tavalla uusi, selvitys toteutettiin ajankohtana, jolloin keskustelu vihapuheesta oli saanut uudet mittasuhteet. Vilkkainta keskustelu oli selvityksen tiedonkeruun aikaan syys-lokakuussa, mikä osaltaan on varmasti auttanut kyselyyn vastaajien tavoittamisessa. Eri kohderyhmistä tavoitettiin henkilöitä epätasaisesti. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohderyhmän aktiivisen osallistumisen voidaan tulkita myös osoittavan tietoisuuden kasvua viiteryhmän sisällä, ja sitä voidaan pitää positiivisena esimerkkinä järjestäytymisestä ihmis- ja perusoikeuksien edistämiseksi. Järjestösektorin vahvistaminen ja selkeät foorumit yhteistyöpaikkojen tunnistamiseksi viranomaisten ja vähemmistöryhmien välillä nähdään tärkeinä. Tätä vahvistamaan tarvitaan kampanjointia käytännön ja oivaltavalla tasolla siitä, mitä ihmisoikeudet tarkoittavat. Sitä kautta voitaisiin paljastaa piilosyrjintää ja asenteellisuutta ja tuoda esiin puuttumisen keinoja.

Erilaiset kampanjat nähdään toimivana keinona tietoisuuden lisäämiseen ja vaikuttamiseen. Esimerkiksi koulukiusaamisen esille nostaneet, rasismiin vastaiset ja vihapuhetta vastustavat kampanjat nähdään tarpeellisina, ja niitä tulee ulottaa elämän eri saroille. Ei rasismille- ja Ei vihapuheelle -kampanjoiden lisäksi yksi ajankohtainen esimerkki on työ- ja elinkeinoministeriön Kumppanuusohjelma, jossa on lähdetty etsimään keinoja ja yhteistyömuotoja maahanmuuttajien kotouttamistyölle kuntien, kansalaisyhteiskunnan, maahanmuuttajien yhteisöjen, yritysten ja muiden organisaatioiden kanssa. Kumppanuusohjelmassa on tehty luonnos aloitteista, joilla voidaan tukea ns. suurta hiljaista enemmistöä rakentamaan myönteistä vuorovaikutusta. Lisäksi keskeisenä ovat eri toi-

mijoilta kootut aloitteet ja lupaukset, jotka ovat organisaatiokohtaisia sitoumuksia, joissa toimija lupaa toimia valitsemallaan tavalla kotoutumisen edistämiseksi²⁰.

Asenteisiin voidaan vaikuttaa, vaikkakin se tapahtuu hitaasti. Positiivisena esimerkkinä voidaan nostaa esiin mielenterveysbarometrin NIMBY-mittari, jonka mukaan asenteet ovat tietyiltä osin avartuneet 10 vuodessa²¹. Siksi asennekasvatuksen tulee alkaa varhaiskasvatuksesta alkaen, jatkua koko koulutuspolun ja ulottua niin työelämään kuin elämän eri osa-alueille.

Kuten aikaisemmassa luvussa tuotiin esiin, keskeisenä tahona ovat poliitikot ja puolueet, joiden tulisi esimerkillään tehdä selkeä pesäero kaikenlaiseen syrjintään, vihapuheeseen, homofobiaan ja rasismiin. Puolueiden rasisminvastaisen peruskirjan allekirjoittaminen syksyllä 2015 oli poliittinen tahdon osoitus ja sitoumuksena symbolinen. Puolueiden tulisi vielä selkeämmin tehdä näkyväksi, mitä sanat käytännössä tarkoittavat, ja rasisminvastaisuuden tulisi näkyä jokaisen poliitikon toiminnassa.

Vihapuheen ja häirinnän muodot ja vaikutukset tulee tehdä näkyviksi ja lisätä tietoisuutta siitä, että niistä pitää kertoa ja niihin tulee puuttua yhtäläillä kuin siitä, ettei vihapuhetta tai häirintää tule niellä eikä siihen saa turtua. Selvityksessäkin nousee esiin vastauksia, joissa jonkinlainen häirintä on jo oletus, mutta viime aikoina sitä (esim. päällesylkemistä) on ollut enemmän kuin ”*mihin on tottunut*”. Lähtökohtana pitäisi olla, ettei kenenkään tulisi joutua kohteeksi eikä tottua siihen missään määrin.

Samalla tulee huomioida, että niin sanotun vähemmistöstressin esiintyminen ei johdu pelkästään siitä, että itse on joutunut kokemaan syrjintää, vaan osittain myös omista sisäistetyistä normatiivisista käsityksistä, jotka vaikuttavat näkemykseen omasta itsestä ja omista mahdollisuuksista. Tämän selvityksen tuloksia tukevat esimerkiksi Nuorisotutkimusseuran sateenkaarinuoria koskeneen tutkimuksen tulokset, joissa on osoitettu, että monet niistä, jotka nykyään ovat avoimia hlbtqi-identiteetistään, löytävät tukea lähipiiristään ja ystävyys-suhteistaan, vaikka he aiemmin epäröivät tuoda asiaa julki. Luottamus ympäristöön näyttää siis monissa tapauksissa olleen vähäisempää kuin mihin todellisuudessa olisi ollut aihetta.²² Niinpä aikuisten tulisi viestittää, että niin seksuaalisesta suuntautumisesta, sukupuolen moninaisuudesta kuin rasismien, vihapuheen tai häirinnän kokemuksista voi keskustella ja että niihin suhtaudutaan vakavasti. Tämä edellyttää tiedon lisäämistä nuorten parissa työskenteleville ammattilaisille mutta myös nuorten vanhemmille.

Yhdenvertaisuuden valtavirtaistamisen tavoitetta tukee vuoden 2015 alussa pakolliseksi tullut yhdenvertaisuussuunnittelu myös peruskouluissa ja toisella asteella (1325/2014, 6 §). (Ks. koulujen ja oppilaitosten osalta tarkemmin suosituksia oikeusministeriön julkaisusta 21/2015.) Yhdenvertaisuuslain 7 pykälän mukaan myös työnantajalla, jonka palveluksessa on säännöllisesti vähintään 30 henkilöä, on oltava suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi, minkä lisäksi edistämistoimia ja niiden vaikuttavuutta on käsiteltävä henkilöstön tai henkilöstön edustaji-

²⁰ ks. <http://eivihapuheelle.fi>, www.eirasismille.fi, www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/toimijat/kumppanuusohjelma (luettu 14.12.2015)

²¹ Suomalaisilta on kysytty, mitä ihmisryhmiä he eivät haluaisi naapurikseen. 10 vuodessa suvaitsevaisuus lähes kaikkia ryhmiä kohtaan on kasvanut. Mielenterveysbarometrin ensimmäisessä NIMBY-mittarissa vuonna 2005 18 % vierasti homoseksuaaleja naapurissa, vuonna 2015 7 %. Esimerkiksi asenteet mielenterveyskuntoutujia kohtaan ovat lieventyneet (vuonna 2005 30 % ja 2015 17 % vierasti heitä naapureina). Asenne maahanmuuttajiin on 10 vuoden aikana vaihdellut 16–23 %:n välillä, eikä selvää myönteistä kehitystä ole nähtävissä. Vuonna 2005 heitä ei halunnut naapurustoon 19 % ja vuonna 2015 17 %. Niiden osuus, jotka hyväksyisivät naapurikseen melkein kenet tahansa, on kasvanut 7 %:sta 12 %:iin. Lähde: <http://mtkl.fi/2015/11/> (luettu 1.12.2015)

²² Nuorisotutkimusseura, 2014.

en kanssa. Yhdenvertaisuus tulee luonnollisesti huomioida myös palveluissa ja varmistaa henkilöstön osaaminen sekä keinot tunnistaa mahdolliset (tiedostamattomat) ennakkoluuloihin perustuvat asenteet palveluja tarjottaessa.

Muista elämän osa-alueista keskeisenä ovat harrastukset: varsin positiivisena havaintona voidaan aineiston perusteella nostaa useiden kohderyhmien kohdalla esiin se, ettei vihapuheella ja häirinnällä ole enempää vaikutusta harrastamiseen. Nuorisotyön osalta on yhdenvertaisuusteema jo sisällytetty opetus- ja kulttuuriministeriön jakamaan nuorisoapurahojen rahoitukseen, ja asiantuntijahaastattelun perusteella tämä näkyy jo toimintatavoissa. Yhtä lailla yhdenvertaisuusteema tulisi sisällyttää läpileikkaavana teemana myös muihin julkisiin rahoituksiin.

Useissa kohderyhmähaastatteluissa korostui, ettei puuttumisen kulttuuri ole vielä kovin syvällä Suomessa. Useimmiten ulkopuoliset eivät ole puuttuneet tilanteeseen, on se sitten ollut vihamielistä huutelua tai hyökkäävää käytöstä. Jokaisessa tilanteessa tulee luonnollisesti ensin arvioida sen vaarallisuus ja itsensä suojaamisen tarve. Vaikkei itse menisi suoraan tilanteeseen, erilaisia kanavia puuttumiseen tai asiasta ilmoittamiseen on löydettävissä tilanteesta riippuen – lähtien avun pyytämisestä ulkopuolelta tai hätänumeroon soitosta (ks. lisää Liite 3). Vihapuhe ja häirintä vaikuttavat muun muassa yleiseen turvallisuuden tunteeseen, ja itsensä suojaamisen keinona eri paikkojen ja tilanteiden välttäminen on luonnollinen ja sallittu reaktio. Yksi vihapuheen ja häirinnän passiivisen vastarinnan muoto on kuitenkin mennä sinne, missä muutkin ovat. Tätä edesauttamaan tarvitaan suuren yleisön kannustamista kohti puuttumisen kulttuuria. Yksi selkeä paikka on selvityksen mukaan julkiset kulkuvälineet, joissa tarvitaan henkilökunnan lisäksi kanssamatkustajien osallistumista, jotta vihapuheesta ja häirinnästä tulee moraalisesti entistä tuomittavampaa, eikä sille anneta tilaa.

Nykyiset ilmoittamisen kanavat eivät ole vielä riittävän tunnettuja, ja niitä tulee osin vielä kehittää, jotta niiden kautta pystytään paremmin tunnistamaan niin viharikoksia kuin asenteellista ja rakenteellista syrjintää, vihapuhetta ja häirintää. Matalan kynnyksen palveluja tarvitaan tilanteissa, joissa koettu vihapuhe tai häirintä ei ylitä rikosoikeudellista kynnystä tai uhri ei ole varma oikeuksistaan. Tällaisina palveluina toimivat esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto, järjestötahot, nuorisotalot, auttavat puhelimet ja työterveydenhuolto.

Viranomaisista poliisi on yksi keskeinen taho häirinnän ja vihapuheen tunnistamisessa ja ehkäisemisessä ja niihin puuttumisessa. Tämänkään selvityksen perusteella viranomaisille ei aina ilmoiteta vakavimmistakaan tilanteista, mikä johtuu muun muassa siitä, ettei ilmoituksella uskota olevan vaikutusta. Selvityksen perusteella osa ilmoituksen tehneistä on myös kohdannut asenteellista tai vähättelevää kohtelua poliisiin puolelta. Lisäksi on nostettu esiin havainto, ettei rasistisia ja muita viharikoksia aina tunnisteta ja kirjata. Sillä, miten uhri otetaan vastaan ja uhrille viestitään prosessin etenemisestä, voi olla suuri vaikutus uhrin kokemukseen ja tilanteesta toipumiseen. Uhrin kannalta tilanteen nähdään paranevan uhridirektiivin tullessa voimaan mm. palveluohjaamisen osalta. Poliiseille suunnattua koulutusta mm. vihamotiivin tunnistamisessa on lisätty. Sen riittävyys tulisi varmistaa, jotta tasa-arvoiset palvelut ovat saatavilla ympäri Suomen.

Aineistossa on noussut esiin tapauksia, joissa laajempia voimankäytön oikeuksia omaavien henkilöiden (vartijat, järjestyksenvalvojat) taholta on kohdattu ennakkoluuloihin perustuvaa kohtelua. Asian laajempi selvittäminen olisi tarpeen, minkä lisäksi tulisi varmistaa tällaisten henkilöiden riittävä koulutus yhdenvertaisuusteemoihin.

5.3 Suositukset kootusti

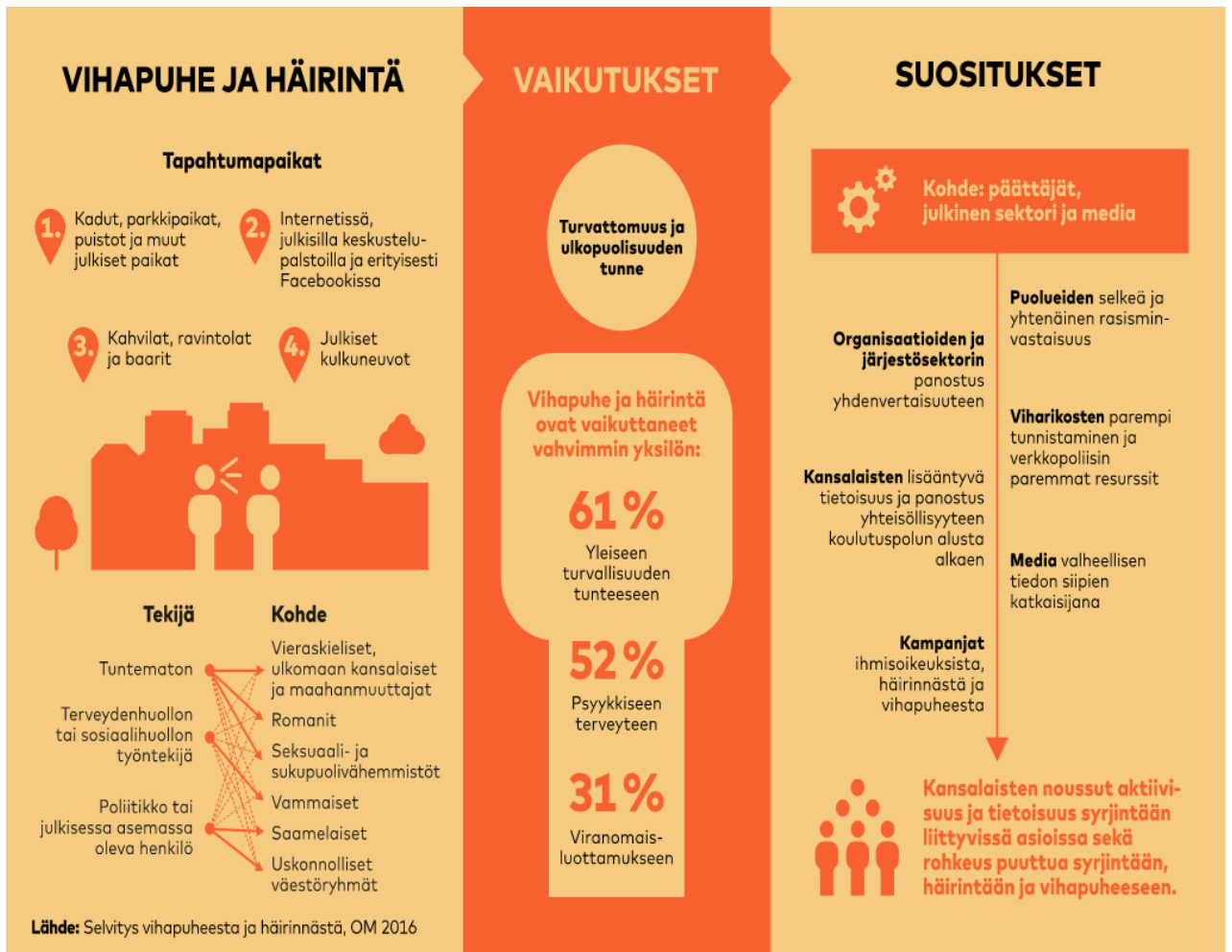
Lukuun on koottu edellisten alalukujen perusteella suosituksia häirinnän ja vihapuheen ennaltaehkäisemiseksi ja puuttumiseksi.

Suosituksien kohteena ovat erityisesti päättäjät, julkinen sektori ja media, mutta itse toimenpiteiden tulee näkyä suurelta osin kansalaisten tasolla ja arjen toiminnassa. Kansalaisten aktiivisuutta ja tietoisuutta syrjintään liittyvistä asioista tulee lisätä. Erityisesti tulee vahvistaa ihmisten rohkeutta puuttua syrjintään, häirintään ja vihapuheeseen. Sen edistämiseksi esitetään seuraavia:

- Kansalaisten aktiivisuuden ja tietoisuuden vahvistamisen tulee alkaa koulutuspolun alusta, aina varhaiskasvatuksesta alkaen. Kouluissa ja oppilaitoksissa tulisi käsitellä eettiset periaatteet, tuoda selkeästi esiin nollatoleranssi syrjintään ja panostaa yhteisöllisyyteen. Henkilöstön ja nuorten tietoisuutta moninaisuudesta ja sen kunnioittamista tulee lisätä ja sitä tulee tukea yhdenvertaisuussuunnittelulla ja sen toteutumisen seurannalla.
- Yhdenvertaisuussuunnittelun toteutumiseen eri organisaatioissa tulisi panostaa. Teemat tulisi sisällyttää eri organisaatioissa osaksi eri ammattiryhmien osaa- mistarpeen tunnistamista ja täydennyskoulutusta, jotta ne huomioidaan työyhteisöissä ja palveluiden tuottamisessa.
- Järjestösektoria tulee vahvistaa ihmisoikeuksien puolustamisen ja matalan kynnyksen palveluiden tuottamisessa. Yhdenvertaisuusteemoja tulee kehittää kumppanuuteen perustuen, eikä ihmisoikeustyö saa jäädä vain kolmannen sektorin tehtäväksi.
- Kampanjat ihmisoikeuksista, häirinnästä ja vihapuheesta sekä puuttumisen keinoista ja ilmoituskanavista.
 - Viestin tulee sisältää tietoa puuttumisesta ja ilmoituskanavista. Lisäksi tulee vahvistaa tietoisuutta siitä, että uhkaavista tilanteista tulee ilmoittaa aina poliisille.
 - Eri organisaatioita tulisi kannustaa kampanjoihin, joissa selkeästi irtisanoitetaan kaikesta vihapuheesta ja häirinnästä.
 - Kampanjoita tulisi suunnata julkisiin paikkoihin, kuten myös julkisiin kulkuneuvoihin.
- Puolueiden rasisminvastaisen peruskirjan allekirjoittaminen syksyllä 2015 oli tärkeä poliittinen tahdon osoitus. Puolueiden tulisi vielä selkeämmin osoittaa, mitä se tarkoittaa käytännössä niin paikallis- kuin valtakunnan politiikan ja yksittäisten poliitikkojen tasolla.
- Median mukaan saaminen valheellisen tiedon siipien katkaisemiseksi on tärkeässä asemassa (ns. Faktabaari-toiminta). Toimitetun median tulisi ottaa selkeä rooli laaja-alaisen tiedon tarjoamisessa mutta myös virheellisen tiedon oikaisemisessa. Uutismedian keskustelufoorumilla voisi näyttää, että ne ottavat moraalisen ja eettisen vastuun toiminnastaan ja korostaa vastuullista sanankäyttöä.
- Yhdenvertaisuuden huomioiminen tulisi sisältyä kaikkeen lasten ja nuorten parissa tehtävään työhön ja julkisen rahoituksen myöntämisen ehtoihin. Yhdenvertaisuuden huomioimisen sisällyttämistä muidenkin julkisrahoitteisten rahoitusinstrumenttien osaksi voisi tarkastella läpileikkaavana teemana.
- Verkossa tapahtuvan vihapuheen ja häirinnän estämiseksi tulisi laajempaan ilmapiiiriin vaikuttamisen lisäksi panostaa verkkopoliisin resursseihin.
- Poliisien ammattitaidon kehittäminen rasististen ja muiden viharikosten tunnistamiseen ja tutkintaan tulisi varmistaa, samoin kuin poliisin lisäkoulutuksen turvaaminen ja uhrien palveluohjauksen varmistaminen.

- Tulisi käynnistää empiirinen selvitys laajempia voimankäytön oikeuksia omaavien henkilöiden (vartijat, järjestyksenvalvojat) toimintatavoista. Tämän lisäksi perus- ja täydennyskoulutuksella tulisi varmistaa turvallisuusviranomaisten riittävä vuorovaikutusosaaminen ja yhdenvertaisuusteemojen tiedostaminen.

Selvityksen päätulokset ja suositukset on koottu vielä kuvaan 102.

Kuva 102. Selvityksen päätulokset ja suositukset

LIITE 1. Kyselylomake

Taustatiedot

Kysymys

1. **Mihin vähemmistöryhmään tai vähemmistöryhmiin koet kuuluvasi? (Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon).**

- Vieraskielinen (äidinkieli muu kuin suomi, ruotsi, saame tai viittomakieli), ulkomaan kansalainen tai maahanmuuttajataustainen
- Romani
- Saamelainen
- Vammainen
- Seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluva
- Uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluva
- Muu, mikä? _____

2. **Mikä on sukupuolesi?**

- Nainen
- Mies
- Muu

3. **Minkä ikäinen olet?**

- Alle 13-vuotias
- 13–17-vuotias
- 18–24-vuotias
- 25–34-vuotias
- 35–44-vuotias
- 45–54-vuotias
- 55–64-vuotias
- Yli 65-vuotias

4. **Mikä on äidinkielenesi? [pudotusvalikko]**

- suomi
- ruotsi
- saame (pohjoissaame)
- saame (inarinsaame)
- saame (koltansaame)
- venäjä
- viro
- englanti
- somali
- arabia
- kurdi
- kiina
- albania
- persia
- thai
- vietnam
- turkki
- espanja
- saksa
- romani
- viittomakieli (Suomi)
- viittomakieli (muu)
- muu, mikä?

5. Mikä on asuinmaakuntasi? [pudotusvalikko]

- Uusimaa
- Varsinais-Suomi
- Satakunta
- Kanta-Häme
- Pirkanmaa
- Päijät-Häme
- Kymenlaakso
- Etelä-Karjala
- Etelä-Savo
- Pohjois-Savo
- Pohjois-Karjala
- Keski-Suomi
- Etelä-Pohjanmaa
- Pohjanmaa
- Keski-Pohjanmaa
- Pohjois-Pohjanmaa
- Kainuu
- Lappi
- Ahvenanmaa

6. Mikä on asuinkuntasi asukasmäärä?

- Alle 3 000
- 3 000–7 000
- 7 000–12 000
- 12 000–20 000
- 20 000–50 000
- 50 000–100 000
- Yli 100 000
- En osaa sanoa

7. Mikä on korkein suorittamasi koulutusaste?

- Peruskoulu
- Toisen asteen koulutus (lukio / ammatillinen koulutus)
- Korkeakoulututkinto (ammattikorkeakoulu, korkeakoulu, yliopisto)
- Tutkijakoulutus
- Muu, mikä? _____

8. Mikä alla olevista kuvaa parhaiten toimintaasi tällä hetkellä?

- Työssä (koko-aika / osa-aika)
- Yrittäjä
- Työtön
- Koululainen / opiskelija
- Työvoiman ulkopuolella (esim. hoidan lasta kotona)
- Varusmies / siviilipalvelusmies
- Eläkeläinen
- Muu, mikä? _____

9. Miten kuvailisit uskonnollista vakaumustasi tai mihin alla olevista ryhmistä koet kuuluvasi? [pudotusvalikko]

- Evankelis-luterilainen kirkko
- Evankelis-luterilaisen kirkon herätysliike (esim. rukoilevaisuus, herännäisyys, evankelisuus, lestadiolaisuus, viidesläisyys, karismaattinen liike, hiljaisuuden liike, Tuomasyhteisö, soluyhteisö)
- Muu luterilainen kirkko / liike / yhteisö

- Suomen Ortodoksinen Kirkko
- Muu Ortodoksinen kirkko
- Jehovan todistaja
- Suomen Vapaakirkko
- Katolinen kirkko Suomessa
- Islamilaisseurakunta
- 4Suomen Helluntaikirkko
- Adventtikirkko
- Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko
- Baptistiyhdyskunta
- Metodistikirkko
- Juutalaisseurakunta
- Buddhalainen yhdyskunta
- Suomen Anglikaaninen kirkko
- Muu uskontokunta
- Uskontokuntaan kuulumaton
- Muu, mikä? _____

10. Seksuaali- tai sukupuolivähemmistö: Mitä määrittelyä käytät itsestäsi mieluiten? Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

- homoseksuaali
- homo
- lesbo
- biseksuaali
- transsukupuolinen
- transvestiitti
- transnainen
- transmies
- transgender
- intersukupuolinen
- muu, mikä? _____

11. Vammainen: Miten kuvailisit vamman ilmenemistä? Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

- Minulla on näkyvä fyysinen vamma
- Vammani tulee ilmi puheessa
- Vammani tulee ilmi kirjoittamisessa

Kolmansiin osapuoliin kohdistunut vihapuhe tai häirintä

Kysymys

12. Oletko nähnyt tai kuullut johonkin vähemmistöryhmään kuuluvaan henkilöön tai vähemmistöryhmään kohdistuvaa vihapuhetta tai häirintää viimeisen 12 kuukauden aikana?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

13. Mihin seuraavista vähemmistöryhmistä vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutunut kuului? (Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon)

- Vieraskielinen (äidinkieli muu kuin suomi, ruotsi saame tai viittomakieli), ulkomaan kansalainen tai maahanmuuttajataustainen
- Romani
- Vammainen
- Seksuaali- tai sukupuolivähemmistö
- Saamelainen
- Uskonnollinen vähemmistö
- Jokin muu, mikä? _____

Omakohittaiset kokemukset vihapuheesta tai häirinnästä

Kysymys

14. Oletko itse joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

Vastaajat, joilla ei ole omakohtaista kokemusta häirinnästä tai vihapuheesta

Kysymys

15. Tiedätkö kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisit vihapuhetta / häirintää?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

16. **Minne tai kenelle ilmoittaisit vihapuheesta tai häirinnästä? (voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon)**

- Poliisille
- Yhdenvertaisuusvaltuutetulle
- Tasa-arvovaltuutetulle
- Esimiehelle
- Työsuojeluhenkilöstölle (työsuojeluvaltuutettu, työsuojelupäällikkö, muu luottamushenkilö)
- Työsuojeluviranomaiselle
- Opettajalle, rehtorille tai muulle henkilöstölle
- Muulle viranomaiselle
- Kansalaisjärjestölle
- Ammattiyhdistykselle
- En ilmoittaisi siitä kenellekään
- En osaa sanoa
- Jos ilmoittaisit jollekin muulle, kenelle? _____

Vastaajat, joilla on omakohtaista kokemusta vihapuheesta tai häirinnästä

Kysymys

17. **Miksi koet joutuneesi häirinnän tai vihapuheen kohteeksi? (voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon). Koska tekijä oletti, että**

- olen vieraskielinen, ulkomaan kansalainen tai maahanmuuttajataustainen
- olen romani
- olen vammainen
- kuulun seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön
- olen saamelainen
- kuulun uskonnolliseen vähemmistöryhmään
- läheiseni (perheenjäsen, sukulainen, läheinen työtoveri tai ystävä) kuuluu vähemmistöryhmään
- olin seurassa, jossa joku kuului vähemmistöryhmään
- En osaa sanoa
- Jonkin muun syyn takia, miksi? _____

18. **Kuinka usein olet kokenut joutuneesi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana?**

- **Kerran**
- 2–5 kertaa
- 6–10 kertaa
- Noin kerran kuussa
- Muutaman kerran kuussa
- Viikoittain
- Päivittäin

19. **Minkä tyyppistä häirintää tai vihapuhetta olet kohdannut? (Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon)**

- Nimittely
- Kiusaaminen
- Ilkeämielisen naurun kohteeksi joutuminen
- Sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys
- Sukupuolittunut halventaminen (esim. ”homottelu”, ”huorittelu”, ”transuksi” nimittely)
- Jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen
- Eleet (esim. sormi- tai käsimerkit, osoittelu, ilmeet)
- Uhkaaminen ja uhkaava käyttäytyminen
- Uhkaus pilata maine (”mustamaalaus”)
- Ilkivalta tai omaisuuteen kajoaminen

- Vaientaminen tai yhteiskunnalliseen osallistumiseen rajoittaminen
- Huomiotta tai esim. ryhmän ulkopuolelle jättäminen
- Fyysinen häirintä, loukkaus tai nöyryytys
- Muu, mikä?

20. Missä olet joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi? (Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon). Tapahtumapaikat

- Kotona / asuntolassa
- Jonkun muun kotona / asuntolassa
- Koulussa / oppilaitoksessa / yliopistolla
- Työpaikalla
- Kahvilassa / ravintolassa / baarissa
- Autossa
- Julkisessa kulkuneuvossa
- Urheiluseurassa tai liikuntapaikassa
- Kadulla, parkkipaikalla, puistossa tai muussa julkisessa paikassa
- Muualla julkisessa tilassa tai rakennuksessa
- Sähköpostitse
- Facebookissa
- Twitterissä
- Instagramissa
- Muualla sosiaalisessa mediassa
- Julkisella keskustelupalstalla
- Omalla kotisivulla / yrityksen kotisivulla
- Kirjeitse
- Muualla, missä?

21. Mitä sukupuolta tekijä tai tekijät olivat?

- Nainen
- Mies
- Sekä nainen että mies
- Muu
- En osaa sanoa

22. Mitkä vaihtoehdot kuvaavat tekijää tai tekijöitä parhaiten? Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

- Valtaväestöön kuuluva
- Omaan vähemmistöryhmään kuuluva
- Muuhun vähemmistöryhmään kuuluva
- Perheenjäsen / sukulainen
- Tuttu, kaveripiiri
- Työkaveri
- Koulukaveri
- Esimies
- Opettaja tai muu opetus- tai ohjaushenkilöstöön kuuluva
- Terveystieteiden / sosiaalihuollon työntekijä
- Muu viranomainen
- Ravintolan / kahvilan / pubin / yökerhon työntekijä
- Järjestyksenvalvoja, vartija
- Muu palveluammattissa oleva henkilö
- Poliitikko tai julkisessa asemassa oleva henkilö
- Muu yhteisö
- Joku muu, kuka/ketkä
- Tuntematon tekijä
- En osaa sanoa

Lisätietoja tekijään liittyen: _____

<p>23. Voit halutessasi kertoa lisää kokemastasi vihapuheesta tai häirinnästä omin sanoin:</p>
<p>24. Ilmoititko häirinnästä tai vihapuheesta jollekin taholle?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kyllä • Ei • En osaa sanoa
<p>25. Mille taholle ilmoitit häirinnästä tai vihapuheesta?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poliisille • Yhdenvertaisuusvaltuutetulle • Tasa-arvovaltuutetulle • Esimiehelle • Työsuojeluhenkilöstölle (työsuojeluvaltuutettu, työsuojelupäällikkö, muu luottamushenkilö) • Työsuojeluviranomaiselle • Opettajalle, rehtorille tai muulle henkilöstölle • Muulle viranomaiselle • Kansalaisjärjestölle • Ammattiyhdistykselle • Muulle, kenelle? _____
<p>26. Jos et ilmoittanut, miksi et? (Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon)</p> <ul style="list-style-type: none"> • En tiennyt mihin ilmoituksen voi tehdä • Käsittelin asian itse / se liittyi ystävään tai perheenjäseneen • Häirintä tai vihapuhe ei ollut tarpeeksi vakavaa / en tullut ajatelleeksi sen ilmoittamista • En uskonut, että asialle olisi tehty mitään • En uskonut, että asialle olisi voitu tehdä mitään • Pelkäsin ilmoituksesta johtuvia negatiivisia seurauksia • Joku esti tai halusi estää minua • Häpesin tapahtunutta, en halunnut kenenkään tietävän • Olin liian järkyttynyt ilmoittaakseni • Ajattelin, että syy oli minun • En halunnut syyllisen joutuvan vaikeuksiin • Minua ei olisi uskottu • Pelkäsin kielteistä reaktiota ilmoituksen yhteydessä • Muu syy, mikä? _____
<p>27. Vältätkö joitain paikkoja siinä pelossa, että voisit joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisesi takia?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kyllä • En • En osaa sanoa
<p>28. Vältätkö liikkumista läheistesi kanssa / pyydätkö läheisiäsi välttämään joitain paikkoja siinä pelossa, että voisit joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisesi takia?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kyllä • En • En osaa sanoa

29. **Mihin seuraavista elämän osa-alueista kokemasi vihapuhe / häirintä on vaikuttanut? Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.**

- Yleiseen turvallisuudentunteeseen
- Fyysiseen terveyteen
- Psykkiseen terveyteen
- Työssäkäyntiin / opiskeluun
- Asuinpaikan valintaan
- Viranomaisluottamukseen
- Perhesuhteisiin
- Ystävyysuhteisiin
- Uskonnon tai elämäntätömuksen harjoittamiseen
- Harrastamiseen
- Muu, mikä? _____

30. **Mitä vahinkoa / seurauksia vihapuheesta tai häirinnästä aiheutui sinulle tai läheisille? Pyydämme sinua tarkentamaan vastausta edelliseen kysymykseen omin sanoin:**

Lopuksi

Kysymys

31. **Muut kommentit tai palaute aiheeseen tai kyselyyn liittyen:**

32. **Haluaisitko kertoa kokemuksistasi haastattelussa? Haastattelemme häirintää tai vihapuhetta kokeneita henkilöitä myös kasvotusten tai puhelimitse. Haastatteluissa käsitellään tarkemmin kokemuksiasi vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksia itseesi ja läheisiisi.**

Mikäli haluaisit kuulla lisää haastattelumahdollisuudesta tai osallistua haastatteluun, pyydämme sinua kirjoittamaan nimesi ja puhelinnumerosi / sähköpostiosoitteesi alla olevaan kenttään, niin otamme sinuun yhteyttä. Haastattelut toteutetaan joustavasti omien aikataulujesi mukaan.

Nimi:

Paikkakunta:

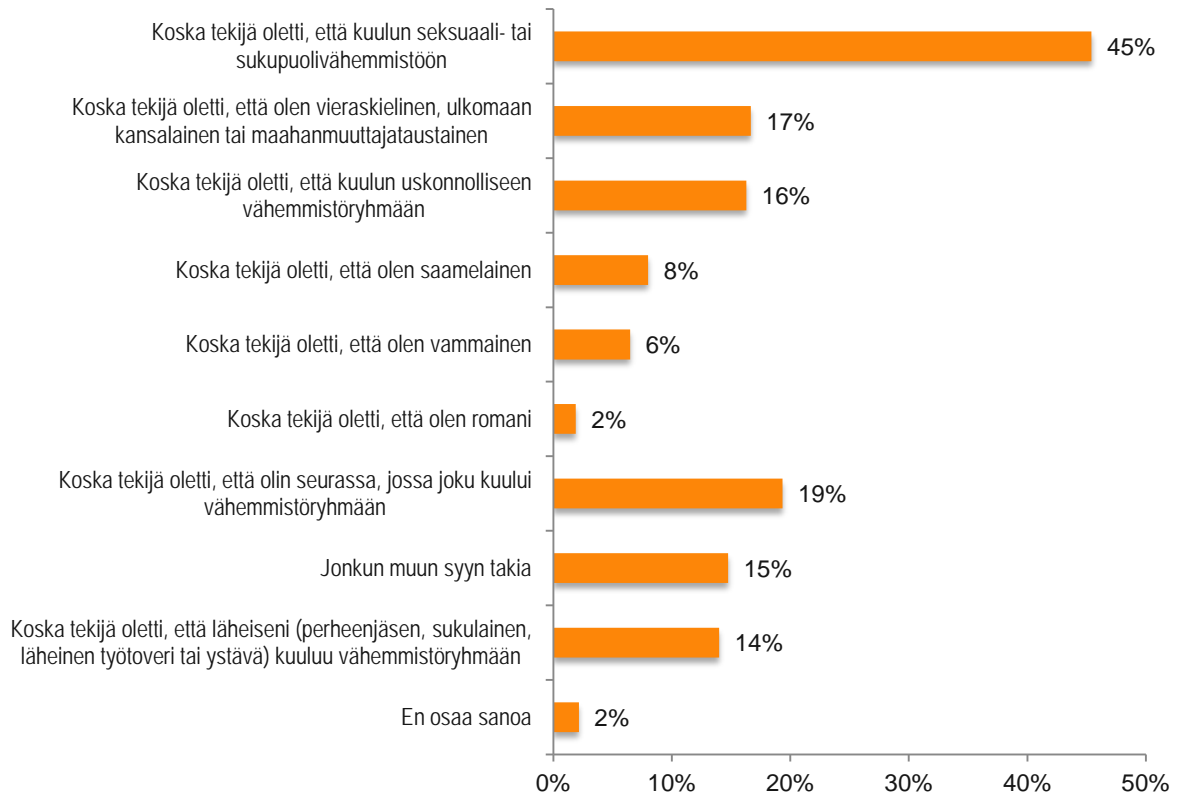
Puhelinnumero / sähköpostiosoite:

Kiitos vastauksistasi!

LIITE 2. Vastaajien taustatiedot

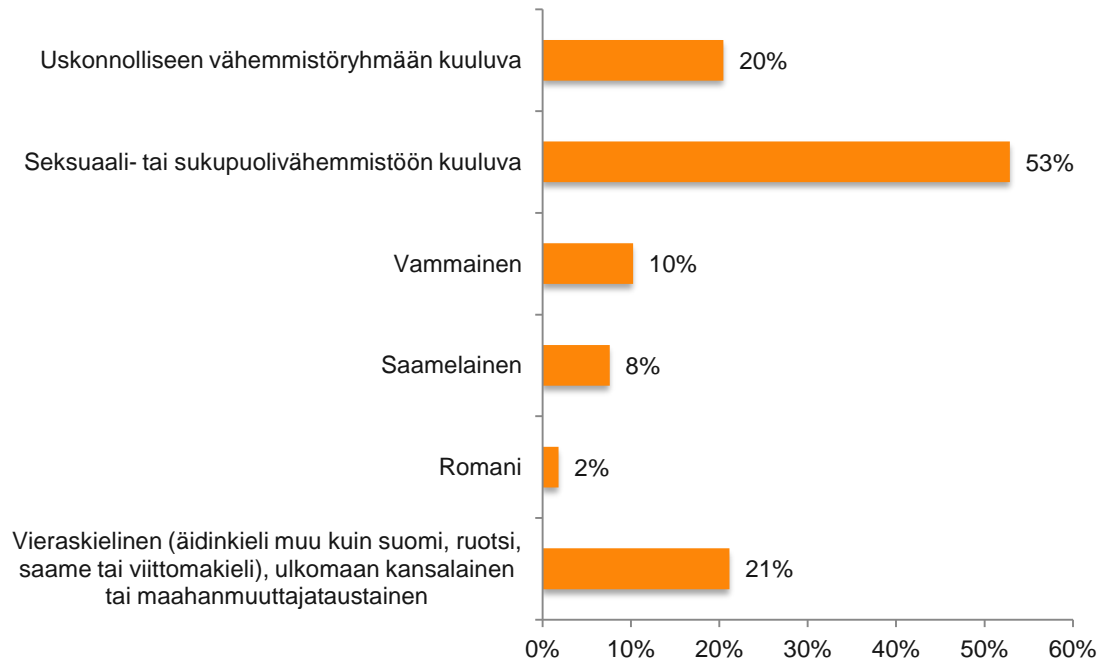
Kyselyaineiston vastaajien jakautuminen vähemmistöryhmän mukaan: kuvassa osuus eri vähemmistöryhmittäin osuus vastaajista, jotka ovat joutuneet vähemmistöryhmään kuulumisen takia vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana.

Miksi koet joutuneesi häirinnän tai vihapuheen kohteeksi?

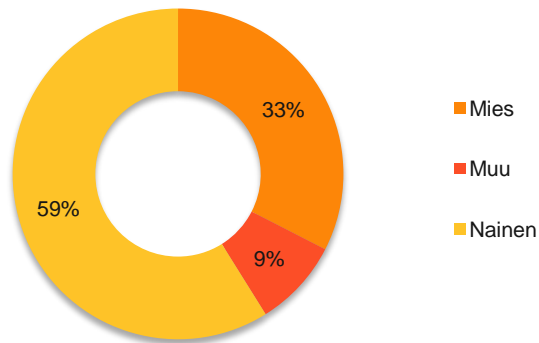

Seuraavissa taustatiedoissa on mukana kaikki vastaajat, eli myös henkilöt, jotka eivät ole kokeneet henkilökohtaisesti vihapuhetta tai häirintää.

Mihin vähemmistöryhmään tai -ryhmiin koet kuuluvasi?

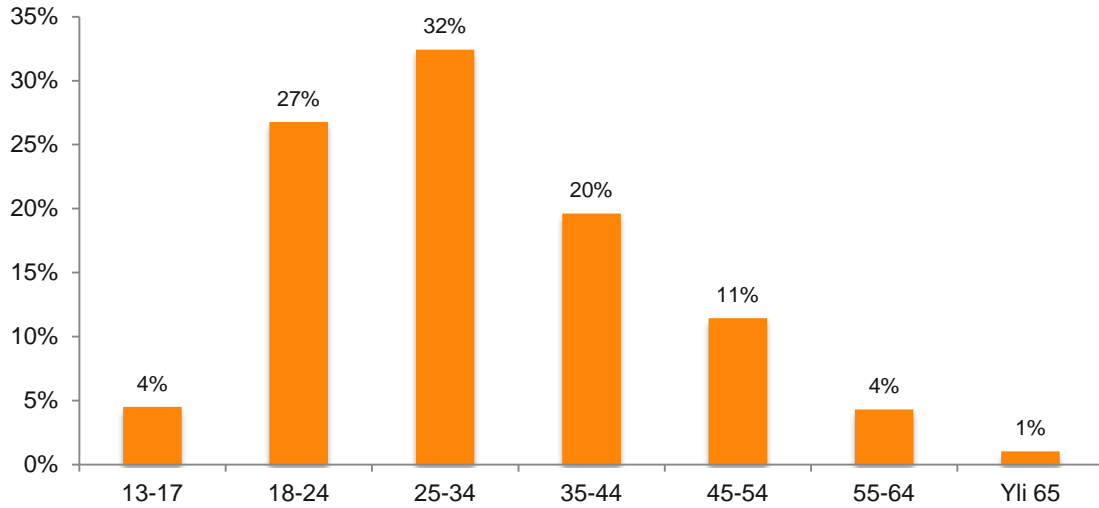

Mikä on sukupuolesi?

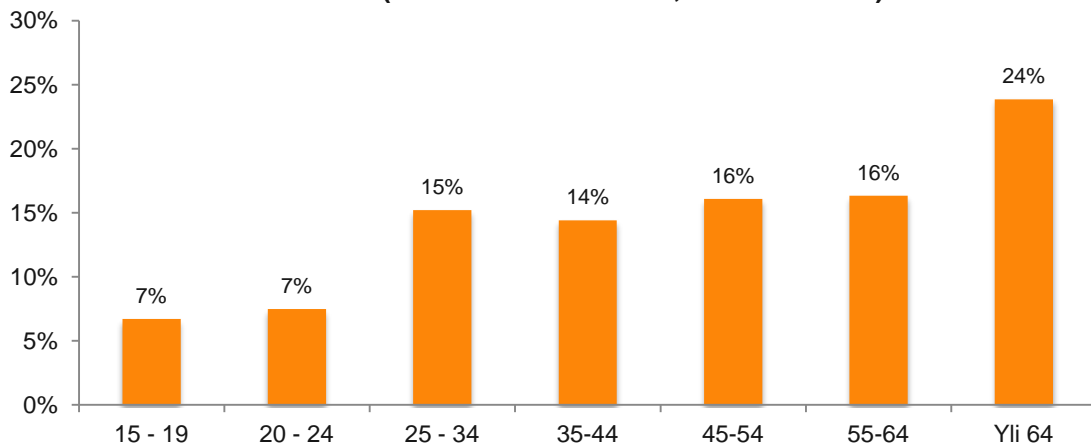

Kyselyn vastaajat olivat hieman nuorempia kuin väestö keskimäärin.

Minkä ikäinen olet?

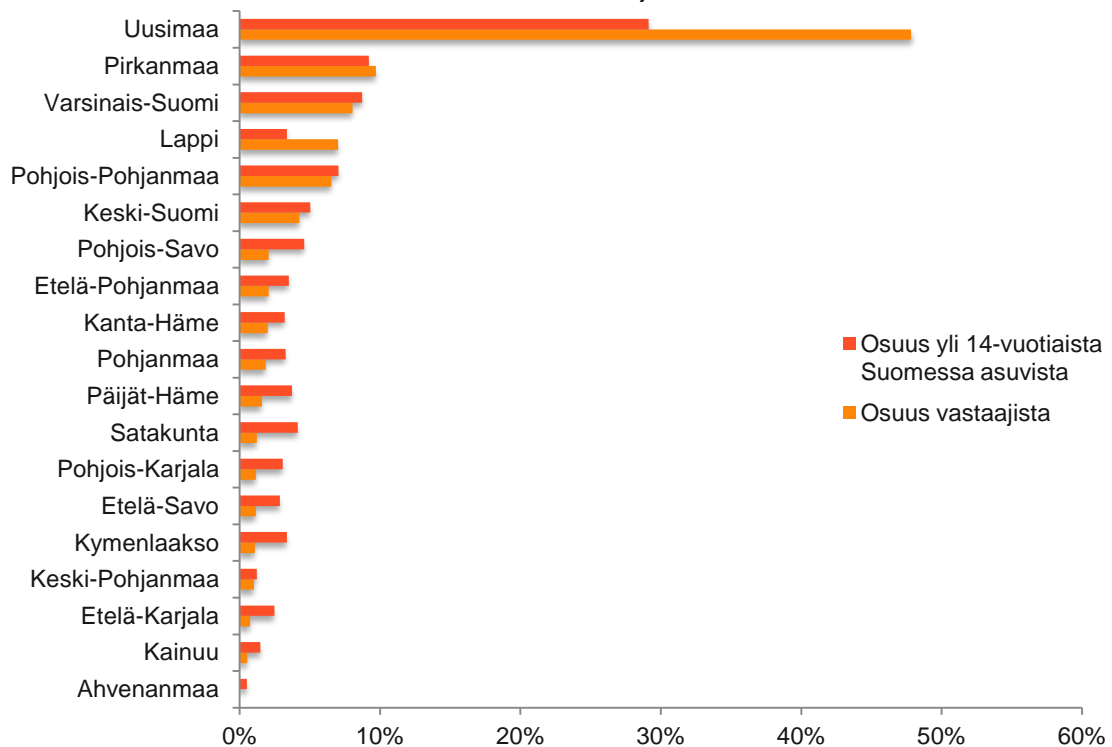
Yli 14-vuotias väestö, suhteelliset osuudet vuoden 2014 lopussa (lähde: Tilastokeskus, väestötilastot)

Vastaajien äidinkieli	Prosenttiosuus vastaajista	Prosenttiosuus yli 14-vuotiaista Suomessa asuvista (vuoden 2014 lopussa, lähde: Tilastokeskus, väestötilastot)
Suomi	74,7 %	89,2 %
Muu	4,9 %	1,6 %
Saame (pohjoissaame)	3,5 %	0,0 %
Englanti	3,5 %	0,3 %
Ruotsi	2,5 %	5,2 %
Venäjä	1,9 %	1,3 %
Somali	1,7 %	0,2 %
Viro	1,3 %	0,8 %
Saksa	1,2 %	0,1 %
Espanja	1,0 %	0,1 %
Turkki	0,7 %	0,1 %
Kiina	0,6 %	0,2 %
Albania	0,5 %	0,1 %
Viittomakieli (Suomi)	0,5 %	
Arabia	0,3 %	0,2 %
Kurdi	0,3 %	0,2 %
Saame (inarinsaame)	0,3 %	
Persia	0,2 %	0,1 %
Saame (koltansaame)	0,1 %	
Thai	0,1 %	0,2 %
Vietnam	0,1 %	0,1 %

Kyselyn vastaajien osuus Uudeltamaalta ja Lapista on suurempi kuin väestön osuus Suomessa asuvista yli 14-vuotiaista.

Kyselyyn vastanneet sekä Suomessa asuvat yli 14-vuotiaat maakunnittain (vuoden 2014 lopussa, lähde: Tilastokeskuksen väestötilastot)

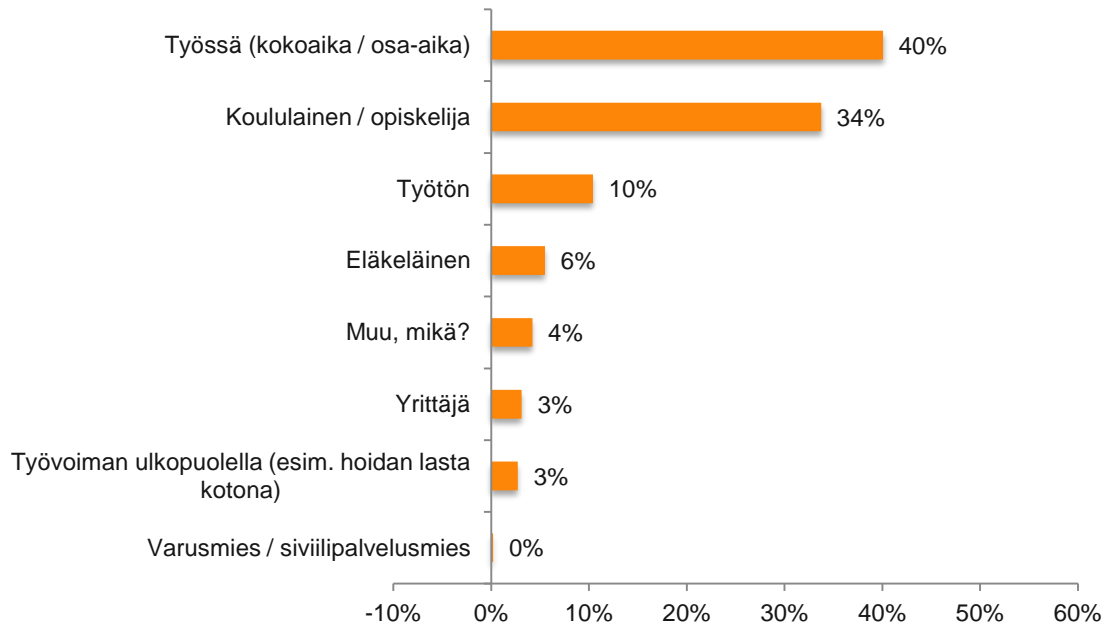

Aineiston vastaajat ovat keskimäärin korkeammin koulutettuja kuin väestö keskimäärin.

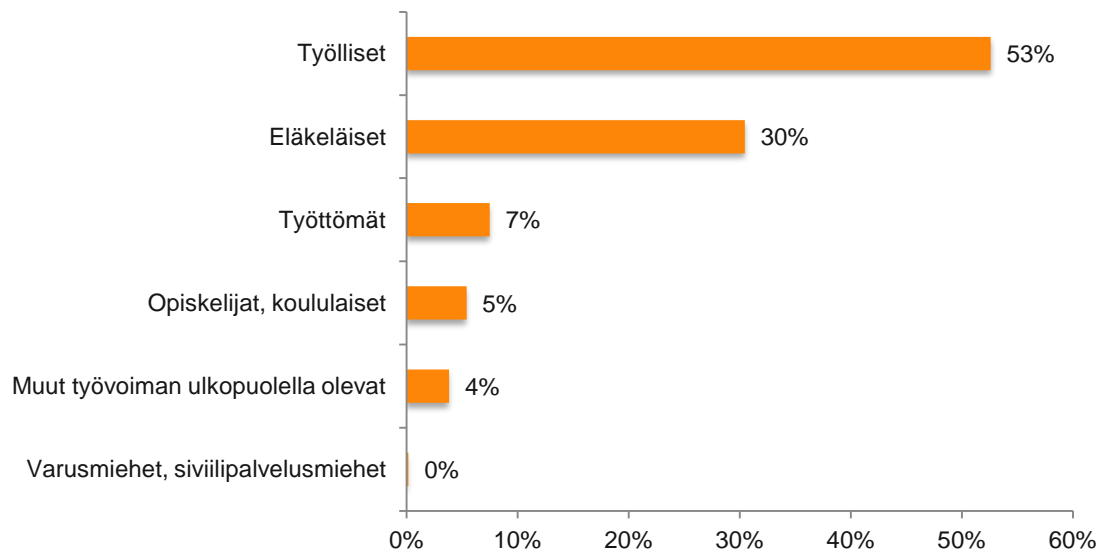
	Osuus vastaajista	Osuus yli 14-vuotiaasta väestöstä vuoden 2014 lopussa (lähde: Tilastokeskuksen väestötilastot)
Peruskoulu	12 %	30 %
Toisen asteen koulutus (lukio / ammatillinen koulutus)	40 %	41 %
Korkeakoulututkinto (ammattikorkeakoulu / korkeakoulu / yliopisto)	41 %	29 %
Tutkijakoulutus	6 %	1 %
Muu	1 %	

Vastaajissa oli enemmän opiskelijoita suhteessa koko väestöön.

Mikä kuvaa parhaiten toimintaasi tällä hetkellä?

Yli 17-vuotias väestö pääasiallisen toiminnan mukaan vuoden 2014 lopussa (lähde: Tilastokeskus, väestötilastot)

Vastaajien äidinkieli	Prosenttiosuus vastaajista	Prosenttiosuus yli 14-vuotiaasta väestöstä vuoden 2014 lopussa (lähde: Tilastokeskus, väestötilastot)
Uskontokuntaan kuulumaton	52 %	25 %
Evankelis-luterilainen kirkko	21 %	72 %
Islamilaisseurakunta	5 %	0 %
Muu, mikä?	5 %	
Evankelis-luterilaisen kirkon herätysliike (esim. rukoilevaisuus, herännäisyys, evankelisuus, lestadiolaisuus, viidesläisyys, karismaattinen liike, hiljaisuuden liike, Tuomasysteisö, soluyhteisö)	4 %	0 %
Muu uskontokunta	2 %	0 %
Juutalaisseurakunta	2 %	0 %
Suomen Ortodoksinen Kirkko	1 %	1 %
Suomen Helluntaikirkko	1 %	0 %
Buddhalainen yhdyskunta	1 %	0 %
Katolinen kirkko Suomessa	1 %	0 %
Muu Ortodoksinen kirkko	1 %	0 %
Muu luterilainen kirkko / liike / yhteisö	1 %	0 %
Suomen Vapaakirkko	1 %	0 %
Jehovan todistaja	0 %	0 %
Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko	0 %	0 %
Baptistiyhdyskunta	0 %	0 %
Suomen Anglikaaninen kirkko	0 %	0 %
Adventtikirkko	0 %	0 %
Katolinen Kirkko Suomessa	0 %	0 %
Metodistikirkko	0 %	0 %

LIITE 3. Ilmoituskanavia ja lisätietoa

Sivulle on koottu tietoa syrjinnän, häirinnän tai vihapuheen ilmoituskanavista²³.

Yhdenvertaisuuslain noudattamista valvovat yhdenvertaisuuslain 18 §:n mukaan yhdenvertaisuusvaltuutettu, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta sekä työsuojeluviranomaiset. Poliisi tutkii syrjintä- tai syrjintään liittyviä rikoksia.

1. Jos koet tullessi syrjityksi jollakin muulla elämänalueella kuin työelämässä (esimerkiksi julkiset palvelut, koulutus jne.), ota yhteyttä yhdenvertaisuusvaltuutettuun. www.syrjinta.fi

Voit saattaa syrjintää koskevan asian myös yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi.

- Yhdenvertaisuusvaltuutetun asiakaspalvelusta saa neuvoja puhelinpäivystyksestä, ja voit tehdä kantelun syrjinnästä myös verkossa. Ks. lisää www.syrjinta.fi/yhteystiedot tai www.syrjinta.fi/kantelun-tekeminen.
- Lisätietoa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta: www.yvtltk.fi

2. Jos koet tullessi syrjityksi työpaikalla tai työtä hakiessasi, ota yhteyttä työsuojeluviranomaiseen www.tyosuojelu.fi/tyosuhde/yhdenvertaisuus

3. Jos koet, että sinuun on kohdistunut rikos, johon liittyy syrjiviä motiiveja, ota yhteys poliisiin. www.poliisi.fi

Kiireellisissä hätätapauksissa soita suoraan hätänumeroon 112.

4. Jos koet, että viranomaiset ovat kohdelleet sinua syrjivästi, voit tehdä kantelun eduskunnan oikeusasiamiehelle, aluehallintovirastoon tai sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten kohdalla paikalliselle potilas- tai sosiaaliasiamiehelle.

Jos olet epävarma siitä, kenen puoleen kääntyä syrjintää koskevassa asiassa, voit kysyä neuvoa yhdenvertaisuusvaltuutetulta tai rikosuhripäivystyksestä (www.riku.fi).

Syrjintäilmoitusta pohtiessa on hyvä muistaa, että yhdenvertaisuuslaki kieltää vastatoimet syrjinnästä ilmoittanutta henkilöä kohtaan.

Neuvontaa ja oikeudellista apua voit saada myös oikeusaputoimistoista (www.oikeus.fi), ammattiliitoilta tai eri ryhmiä edustavilta kansalaisjärjestöiltä.

Poliisille voi ilmoittaa verkossa havaitusta vihapuheesta tai epäilyttävästä aineistosta (ei-kiireelliset tapaukset): lähetä nettivinkki täyttämällä lomake: <https://nettivinkki.fi/>. Järjestelmän kautta ei oteta vastaan rikosilmoituksia. Huomio: Kiireellisissä hätätapauksissa soita suoraan hätänumeroon 112.

²³ Koonnin pohjana on hyödynnetty julkaisua Yhdenvertaisuuslaki (2015): http://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/bdd3701394e9d164f153dcf4736c432b/1452608099/application/pdf/431802/YV_FL.pdf. Sivun linkkien osalta tulee huomioida, että toiminta on hankeperusteista ja palvelun saatavuus voi olla rajattu tiettyyn aikaan.

Tukea rikoksen uhreille: rikosuhripäivystys www.riku.fi

Lisätietoa:

Esimerkkejä järjestötoimijoiden matalankynnyksen palveluista:

- SPR:n ohjaus- ja neuvontapalvelu: Suomen Punaisen Ristin Ei rasismille! -hanke tarjoaa ohjaus- ja neuvontapalvelua rasismia kohdanneille henkilöille: www.eirasismille.fi/sisalto/ilmoita-rasismista
- Sinuiksi-palvelusta saa apua seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvissä aiheissa, mm. vihapuheesta, kiusaamisesta tai muista syrjintäkokemuksista: www.sinuiksi.fi

Esite viharikoksen tunnistamiseen:

http://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2015/10/Viharikos_esite.pdf

Yhdenvertaisuus.fi: Sivulta löytyy kootusti tietoa yhdenvertaisuussuunnittelusta, hyvistä käytännöistä sekä neuvoja syrjintää kohdanneille. Sivuston ”kirjastosta” löytyy myös julkaisuja, joita voi hyödyntää niin syrjinnän vastaisen pedagogiikan kuin yhdenvertaisen järjestötoiminnan suunnittelussa.

Eri järjestöt ovat tuottaneet työkaluja vihapuheen ja rasismin vastustamisesta:

- **Materiaalipankki vihapuheeseen puuttumiseen:** Materiaalipankin tarkoituksena on lisätä tietoisuutta vihapuheesta ja siihen puuttumisesta sekä ennakkoluuloista, yhteiskunnan eriarvoisuudesta ja yhdenvertaisuuden merkityksestä. Harjoitteiden avulla voi innostaa nuoria vaikuttamaan tärkeän asian puolesta ja kannustaa heitä aktiivisiksi yhteiskunnan jäseniksi. <http://eivihapuheelle.fi/files/category/materiaalit-aluksi/>
- **Asennetyökaluja:** Suomen Punaisen Ristin Ei rasismille! -hanke on yhteistyössä kumppanijärjestöjensä kanssa tuottanut eri järjestöjen työntekijöille ja vapaaehtoisille asennetyökalun eli tiiviin paketin niistä perusteista, miksi rasismia tulisi vastustaa ja miksi rasismin vastaista työtä järjestöissä tehdään. Ohjeiden tavoitteena on antaa taustatietoa ja näkökulmia siihen, kuinka reagoida asiallisesti ja turvallisesti rasistiseen ja syrjivään kielenkäyttöön tai käytäntöön, joita kuka tahansa saattaa arjessa kokea. <http://eirasismille.fi/uutinen/tammikuu-16-2015-1404/miksi-vastustan-rasismia-%E2%80%93-asennety%C3%B6kaluty%C3%B6ntekij%C3%B6ille-ja>
- **Tietoa rasismista ja siihen puuttumisesta:** Nuorille suunnattua tietoa vihapuheen ja rasismin vastustamisesta: www.pelastakaalapset.fi/toiminta/rasisminvastainen-tyo/

Sivulta löytyy myös R-sana – kirja rasismista ja siihen puuttumisesta. Kirja tarjoaa välineitä avoimelle dialogille ja puuttumiselle, tietoja ja taitoja rasisminvastaiseen toimintaan niin verkossa kuin sen ulkopuolellakin. R-sana. (2011. Satu Kanninen & Heli Markkula).

LÄHTEET

Euroopan komissio. 2012. Discrimination in the EU in 2012. Special Eurobarometer 393. Luettu 11.6.2015 osoitteessa

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_393_en.pdf

Euroopan komissio. 2015. Discrimination in the EU in 2015. Special Eurobarometer 437.

Euroopan unionin perusoikeusvirasto. 2009. EU-MIDIS. European Union Minorities and Discrimination Survey. Main results report. Luettu 11.6.2015 osoitteessa

http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/663-FRA-2011_EU_MIDIS_EN.pdf

Euroopan unionin perusoikeusvirasto. 2013a. European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey. Results at a glance. Luettu 10.5.2015 osoitteessa

http://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/b8b40cceb540d96ca0662d54fa962384/1433920390/application/pdf/276064/eu-lgbt-survey-results-at-a-glance_en.pdf

Euroopan unionin perusoikeusvirasto. 2013b. Survey data explorer – LGBT survey 2012. Luettu 10.5.2015 osoitteessa <http://fra.europa.eu/DVS/DVT/lgbt.php>

Ihmisoikeudet.net. Oppia ihmisyydestä. Luettu 9.12.2015 osoitteessa

<http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=saamelaiset>

Jasinskaja-Lahti I., Liebkind K. ja Vesala T. (2002) Rasismi ja syrjintä Suomessa: maahanmuuttajien kokemuksia. Helsinki: Gaudeamus.

Kansaneläkelaitos. 2014. Kelan vammaisetuustilasto 2013. Sosiaaliturva 2014. Luettu 11.6.2015 osoitteessa

http://www.kela.fi/documents/10180/1630858/Kelan_vammaisetuustilasto_2013.pdf/b89906b5-dbd6-49cd-b118-8657111107de

Kumppanuusohjelma: aloitteita ja lupauksia kotoutuminen on kumppanuutta – tule mukaan!

Makkonen, M. (2003). Syrjinnän vastainen käsikirja. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 2003

Muttillainen, V. & Huotari, V. (toim.). 2014. Poliisin toimintaympäristö. Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2014. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 112. Luettu 5.6.2015 osoitteessa

http://www.polamk.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/polamkwwwstructure/25564_Raportteja_112_toimintaymparistokatsaus2014.pdf?8ea1f7b17249d288

Myllyniemi Sami (toim.). 2014. Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisoasiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto. Luettu osoitteessa https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2015/03/Nuorisobarometri_2014_web.pdf

Niemi J. (2011) Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2010. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 95.

Neuvonen R. (2015) (toim.). Vihapuhe Suomessa. Helsinki, Edita.

Nuorisotutkimusseura. 2013. Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa? Tiivistelmä. Luettu osoitteessa <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/mita-kuuluu-sateenkaarinuorille-suomessa-tiivistelma>

Opas verkkorasismien tunnistamiseen. Toteutettu osana Euroopan komission rahoittamaa Light on -hanketta www.lighton-project.eu/uploads/File/guide_Finnish.pdf

Peutere, L. (2009). Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2008. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 85.

Peutere, L. (2010). Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2010. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 88.

Pöyhtäri, R, Haara, P. ja Raittila, P. (2013) Vihapuhe sananvapautta rajoittamassa. Tampere University Press.

Rintala, J. 2011. Monikulttuurisen työyhteisön työsuojelulliset haasteet. Teoksessa In Finland vi har this thing called reilu meininki (Vähemmistövaltuutettu). Luettu osoitteessa http://www.syrjinta.fi/documents/10181/10850/31721_10_juhlateos_isompi_versio_netin.pdf/e942c10d-a70e-4f01-afc4-8aac1bcdc2db

Sisäasiainministeriö. 2014. Syrjintä Suomessa. Tietoraportti 2014. Helsinki: Sisäasiainministeriö. http://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/50169de182d60ffba2bacfaa23baa99c/1411373559/application/pdf/334467/Julkaisu_A4_042014-web.pdf

Sisäasiainministeriö (2015). Yhdenvertaisuus etusijalle -hanke. Mitä nyt? – romanikulttuuri tänään ja tulevaisuudessa. Luettu 11.6.2015 osoitteessa <http://www.romanit.fi/opetus/mita-nyt/>

Oikeusministeriön julkaisu 21/2015. Jauhola & Vehviläinen (2015). Syrjintä koulutuksessa. Erityistarkastelussa kokemukset yhdenvertaisuuden toteutumisesta opintojen ohjauksessa eri vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten osalta.

Tihveräinen, Tero. 2014. Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2013. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 7/2014. Luettu 5.6.2015 osoitteessa https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86674/Katsauksia7_web.pdf?

Tihveräinen, Tero. 2015. Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2014. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 8/2015. Luettu 18.11.2015 osoitteessa https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/98789/Katsauksia_8_valmis.pdf?sequence=1

Tilastokeskus. 2013. Sateenkaariperheet tuovat väriä tilastoihin. Artikkelit 23.9.2013. Luettu 13.1.2016 osoitteessa http://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-09-23_001.html?s=0

Tilastokeskus. 2015. Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkójulkaisu]. ISSN=1797-5379. Luettu 13.1.2016 osoitteessa <http://tilastokeskus.fi/til/vaerak/index.html>

Työministeriö. 2006. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt Suomen kunnissa. Keinoja ja ideoita yhdenvertaisuuden tueksi. ESR tutkimukset ja selvitykset sarja. Luettu 13.1.2016 osoitteessa:

http://www.rakennerahastot.fi/vanhat_sivut/rakennerahastot/tiedostot/esr_julkaisut_2000_2006/tutkimukset_ja_selvitykset/09_08-06_seksuaali-ja_sukupuolivahemmistot_suomen_kunnissa_keinoja_ja_ideoita_yhdenvertaisuuden_tueksi.pdf

Vähemmistövaltuutettu. 2014. Erilaisena arjessa. Selvitys romanien syrjäytämiskokemuksista. Julkaisusarja 15. Luettu 11.6.2015 osoitteessa <http://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/5fca6e59c533ba70339cad35084aad7/1434014648/application/pdf/347113/VVTn%20Romaniselvitys%202014..pdf>

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Luettu 10.6.2015 osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>

Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteko 2014. Ulkoasiainministeriö, 2014. <http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=136941&GUID=%7B7E6D44FB-6F31-4BFA-A521-F5CCAC509B24>

OIKEUSMINISTERIÖ JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7059
ISBN 978-952-259-495-2 (nid.)
ISBN 978-952-259-496-9 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.oikeusministerio.fi